

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
Sosyal Projeler ve Sivil Toplum Yönetimi
Yüksek Lisans Programı

Siyasal Katılım Çerçevesinde İstanbul Gönüllüleri Deneyimi

N. Pınar METİN

117707003

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cemil Boyraz

İSTANBUL

2021

Siyasal Katılım Çerçevesinde İstanbul Gönüllüleri Deneyimi
Istanbul Volunteers Experience in the Framework of Political Participation

N. Pınar Metin

117707003

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Cemil Boyraz

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Nurhan Yentürk

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Işıl Zeynep Türkan İpek

Yeditepe Üniversitesi

Tezin Onaylandığı Tarih: 03/ 02 / 2021

Toplam Sayfa Sayısı: 186

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) Siyasi Katılım
- 2) Kamu Gönüllülüğü
- 3) İstanbul Gönüllüleri
- 4) Kent Gönüllülüğü
- 5) Sandık Gönüllülüğü

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) Urban Volunteerism
- 2) Political Participation
- 3) Public Volunteer
- 4) Istanbul Volunteers
- 5) Ballot Box Volunteer

ÖNSÖZ

Araştırmamın ortaya çıkışında ve gelişmesinde her aşamada görüşleriyle beni destekleyen, yönlendiren, samimiyetini her zaman hissettiren, akademik eksiklerimi sabırla gideren tez danışmanım Doç. Dr. Cemil Boyraz'a, akademik duruşuna saygı duyduğum Bilgi Üniversitesi Sosyal Projeler ve Sivil Toplum Yönetimi Program Direktörü Prof. Dr. Nurhan Yentürk'e, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım 35 yıllık kadim dostum Prof. Dr. Gülay Vural'a, desteğini ve yardımlarını esirgemeyen azmine hayran olduğum iş arkadaşım Dr. Melike Fındıkoğlu'na, tüm içtenliğiyle sahadaki deneyimlerini paylaşan Hüseyin Baltacı'ya, çalışma alanındaki derin bilgisiyle katkı sağlayarak tezimi geliştiren Doç. Dr. Işıl Zeynep Türkan İpek'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Pandemi ortamına ve kısıtlamalara rağmen saha çalışmalarında katılımcılarla temas etmeme yardımcı olan Dilşat Arpacıoğlu ile Işın Tuğrul'a ve tüm görüştüğüm İstanbul Gönüllüleri'ne ayırdıkları zaman ve katkıları için müteşekkirim.

Tüm çalışmalarım esnasında büyük desteğim ve düzeltmenim olan Haldun Ünlü'ye, bana olan güvenini hiç kaybetmeyen oğlum Baran'a ve aileme de ayrıca teşekkür ederim.

N. Pınar Metin

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	viii
Abstract	ix
Özet	x
GİRİŞ	1
Çalışmanın Amacı	3
Çalışmanın Önemi	4
Çalışmanın Araştırma Problemi	5
Derinlemesine Görüşmeler Hazırlık Süreci, Planlama ve Organizasyon	8
Veri Toplama ve Analizi	8
Araştırma Sırasında Dikkat Edilen Etik Prensipler	9
Görüşme Yapılan Kişilerin Profili	9
Çalışmanın Sınırlılıkları	11
BİRİNCİ BÖLÜM	13
KENTLEŞME VE KENT HAKKI	13
1.1 KENT KURAMLARI	13
1.2 KENTLEŞMEYE YÖNELİM VE NEOLİBERALİZMİN ETKİSİ	15
1.3 KENTLİ HAKKI OLARAK KATILIM HAKKI	17
1.3.1 Halk Katılımı, Kent Yönetimi ve Kent Planlaması	19
1.3.2 Avrupa Kent Hakkı Bildirgeleri ve Türkiye’deki Uygulamalar Arasındaki Kıyaslamalar	20
1.3.3 Kentlerin Politik Mekân Olma Özelliği ve Sosyal Hareketler	22
1.4 KENT GÖNÜLLÜLÜĞÜ	25
İKİNCİ BÖLÜM	27
SİVİL TOPLUM VE GÖNÜLLÜLÜK	27

2.1 SİVİL TOPLUMUN TANIMI VE GELİŞİMİ-----	27
2.2 SİVİL TOPLUMUN TÜRKİYE GEÇMİŞİ -----	31
2.3 SİVİL TOPLUMDA GÖNÜLLÜLÜK -----	35
2.3.1 Türkiye’de Gönüllülük Oranları -----	36
2.4 SİVİL TOPLUM VE SİYASİ KATILIM-----	39
2.4.1 STK’ların Kendilerine Alan Açması -----	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM -----	46
TÜRKİYE’DE YEREL SİYASET -----	46
3.1 İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ VE İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ PROFİL DEĞİŞİMİ-----	48
3.1.1 Osmanlı’dan İtibaren İstanbul Yerel Yönetiminin Önemi -----	48
3.1.2 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanları -----	49
3.1.3 İstanbul’da İBB Profil Değişimi ve Kent Mücadeleleri-----	53
3.2 YEREL YÖNETİMDE GÖNÜLLÜLÜK -----	55
3.2.1 Belediye hizmetlerinin gönüllülükle ilişkilendirilmesi -----	55
3.2.2 Belediye Gönüllülerinin Maliyet Etkisi -----	57
3.2.3 Belediye Gönüllülerinin Sosyal Etkisi-----	59
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM -----	60
İSTANBUL GÖNÜLLÜLERİ HAREKETİ ARAŞTIRMA VE BULGULARI -----	60
4.1 İSTANBUL GÖNÜLLÜLERİNİN GEÇMİŞ GÖNÜLLÜLÜK DENEYİMLERİ-----	60
4.1.1 Yardımlaşma, Eğitim, Hak Temelli Deneyimler -----	60
4.1.2 Sandık Gönüllülüğü ve Diğer Siyasi Katılım Deneyimleri-----	65
4.1.2.1 Seçim Gözetimi ve Seçim Bütünlüğü Endeksi -----	67
4.1.2.2 Oy ve Ötesi Derneği-----	70
4.1.2.3 “Sensiz Olmaz” İnisiyatifi Dönemi -----	75
4.1.2.4 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi, Adil Seçim Platformu ve Diğer Siyasi Deneyimler-----	77
4.1.3 Gönüllülüğe Ayrılan Zaman ve Gönüllülük Hakkındaki Düşünceler	80
4.2 YEREL SEÇİM SÜRECİNDE İSTANBUL GÖNÜLLÜLERİ-----	86
4.2.1 İstanbul Gönüllülerinin Kurulması Kararı-----	86

4.2.2	Gönüllülerin Harekete Katılımı ve 31 Mart 2019 Yerel Seçiminde Yaşananlar	88
4.2.3	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimlerinin İptali ve Seçiminin Yenilenmesi	95
4.2.4	23 Haziran Seçimleri İçin Sahaya Çıkmadan Verilen Eğitimler	107
4.2.5	23 Haziran Seçimleri Öncesi Saha Organizasyonu	112
4.2.5.1	Siyasi Parti Üyeliği veya Sivil Platformlar Aracılığıyla Siyasi Katılım Tercihi	117
4.2.5.2	İstanbul Gönüllüleri'yle CHP Örgütlerinin Birbirlerine Karşı Algıları	124
4.2.6	23 Haziran 2019 İstanbul Yerel Seçim Sonuçları ve İstanbul Gönüllülerinin Seçim Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi	129
4.3	YEREL SEÇİM SONRASI SÜREÇ	134
4.3.1	Kent Gönüllülüğüne Geçiş Süreci	134
4.3.2	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Gönüllüleri Organizasyon Şeması ve Katılımcı Merkezi Yönetim Modeli	138
4.3.2.1	Katılımcı Merkezi Sivil Toplum Yönetim Modeli	143
4.3.3	Kent Gönüllülüğüne Geçiş Değişiminin Değerlendirilmesi	148
4.3.3.1	Seçim Güvenliği mi Kent Gönüllülüğü mü Tartışması	148
4.3.3.2	Kent Gönüllülüğünde Siyasi Söylemi Dışarıda Tutma İlkesi Üzerine Düşünceler	150
4.3.3.3	Seçim Örgütlenmesi Tekrar Mümkün mü	156
4.3.3.4	Farklı Belediye Yönetimi Altında Çalışma Seçeneği	160
4.4	İSTANBUL GÖNÜLLÜLERİNİN GELECEĞİYLE İLGİLİ BEKLENTİLER, ELEŞTİRİLER VE DÜŞÜNCELER	163
4.4.1	Kendi İfadeleriyle “Yeniden” İstanbul Gönüllüleri Tanımı	163
4.4.2	Pandemi Faktörünün Etkileri ve Yapılanlar	165
4.4.3	Gelecek Yıllarda Beklenenler, Eleştiriler ve Değerlendirmeler	169
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	174
	KAYNAKÇA	181

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ANAP	Anavatan Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DSP	Demokratik Sol Parti
HDP	Halkların Demokratik Partisi
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MIT	Massachusetts Institute Of Technology
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Enstitüsü
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil	4.1	İstanbul	Gönüllüleri	Organizasyon
Şeması.....				139

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1	Ükelere Göre Nüfusun Gönüllülük Faaliyetlerine Katılan Oranı.....	37
Tablo 2.2	Gönüllülük Haricinde Siyasal ve Sivil Katılım Yaptım Yanıtlarının Oranı	38
Tablo 2.3	1980-2009 yılları arasında ülkelerin siyasi partilere üye olan seçmen sayılarındaki değişim.....	42
Tablo 3.1	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanları	52
Tablo 3.2	İstanbul'un Nüfus Ağırlığının Artışı	53
Tablo 4.1	İstanbul Gönüllüleri Aktif Gönüllü Çalışma Durumu Dağılımı	104
Tablo 4.2	Kent Gönüllülüğü Sürecini Devam Ettiren Aktif Gönüllü Profili.	137
Tablo 4.3	İstanbul Kent Gönüllülerinin Eğitim Durumu	138

Abstract

This thesis examines the civil formation that emerged as the Istanbul Volunteers in the March 2019 Istanbul local elections, which reached a remarkable participation in a short time with 180,000 volunteers in June 2019 after the election was repeated. Istanbul Volunteers are analysed within the framework of various factors emerging during the election process, as an alternative to political participation through political parties and an example of voluntary participation through non-governmental organizations. In this study, Istanbul Volunteers were examined in three consecutive periods, first the period when they were ballot box and election surveillance volunteers until the elections on March 31, 2019, then the period when they were campaign volunteers after the decision to cancel and renew the election, and finally when they became Istanbul Metropolitan Municipality urban volunteers after the elections.

In the theoretical part of the thesis, the downtrend of representative democracy and the development of civil society in Turkey is mentioned. Emphasizing the importance of city and local politics, Lefebvre's bringing the concept of city right to urban sociology and the effect of neoliberalism in urbanization are discussed and the subject is linked to the basis of urban development being "the direct participation of the people in local governments", as included in the European Declaration of Urban Rights,

In this study, in-depth interviews were conducted with the founding and coordinator staff of the Istanbul Volunteers and people in the local organization by using the qualitative research method. In the research, the reasons for high participation in this gathering, their motivation and the methods used to achieve success were examined. It is also detected to what extent politics could be left out of a volunteer group, that emerged with the political discourse in Turkey. It was discussed how to react in a possible new election or municipal

change, together with the concepts of civil society, political participation, urban volunteering and right to the city.

Key Words

Political Participation, Urban Volunteerism, Public Volunteer, Istanbul Volunteers, Ballot Box Volunteer

Özet

Bu tez, Mart 2019 İstanbul yerel seçimlerinde İstanbul Gönüllüleri adını alarak ortaya çıkan, seçimin tekrar edilmesiyle Haziran 2019’da kısa sürede 180.000 gönüllüyle dikkat çekici bir katılıma ulaşan sivil oluşumu incelemektedir. İstanbul Gönüllüleri, siyasi partiler yoluyla siyasi katılıma bir alternatif olarak ortaya çıkan ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gönüllü katılıma örnek teşkil eden bir oluşum olarak, seçim sürecinde ortaya çıkan çeşitli faktörler çerçevesinde analiz edilmektedir. Bu çalışmada İstanbul Gönüllüleri üç ardışık dönemde incelenmekte, ilk olarak 31 Mart 2019’daki seçime kadar sandık ve seçim gözetim gönüllüsü oldukları dönem, ardından seçimin iptali ve yenilenmesine karar verilmesiyle kampanya gönüllüsü oldukları döneme ve nihayet seçimlerin ardından İstanbul Büyükşehir Belediyesi kent gönüllülüğü yapılanmasına ve faaliyetlerine değinilmektedir.

Tezin teorik bölümünde, temsili demokrasinin etkisini kaybetmeye başlamasından, sivil toplumun gelişiminden ve Türkiye’de varlık kazanmasından bahsedilmektedir. Kentleşme ve yerel siyasetin önemine vurgu yapılarak, Lefebvre’ in şehir hakkı kavramını kent sosyolojisine taşıması ve kentleşmede neoliberalizmin etkisi tartışılmakta, Avrupa Kentsel Şartlarında da yer alan kentsel gelişmenin temelini yerel yönetimlerde “halkın doğrudan katılımının sağlanması” olduğuna bağlantı yapılmaktadır.

Bu çalışmada niteliksel araştırma yöntemine başvurulmuş, İstanbul Gönüllülerinin kurucu ve koordinatör kadrosundan kişilerle ve yerel yapılanmada yer alan kişilerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, bu oluşuma yüksek katılımın nedenleri, motivasyon ve başarı sağlamada kullanılan yöntemler irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye’de siyasi söylemle ortaya çıkmış olan bir gönüllü grubunun ne ölçüde siyaset dışı algılanabileceği, olası bir yeni seçimde ya da belediye değişiminde ne şekilde aksiyon

alacağı, sivil toplum, siyasi katılım, kent gönüllülüğü ve kent hakkı kavramlarıyla birlikte tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Siyasi Katılım, Kent Gönüllülüğü, Kamu Gönüllülüğü, İstanbul Gönüllüleri, Sandık Gönüllülüğü

GİRİŞ

Temsili demokraside genellikle siyasi parti örgütlenmelerinin başat güç olduğunu söylemek mümkündür. Siyasi partiler de bu temsili ağırlıklı olarak “hazır kıtalar” olarak kabul edilen parti üyeleri aracılığıyla yapmaktadır. Parti üyelikleri her zaman siyasi katılımın yoğunluğunun önemli bir göstergesi olmuştur. Ancak özellikle 1980’lerden sonra demokrasilerde partiler yoluyla siyasi katılım, parti üyeliklerindeki hiyerarşik yapılanma, partilerin seçmen taleplerini sisteme aktarma konusunda yetersiz kalmaları, üyelerine aktif katılım yollarını açmamaları nedeniyle düşüş göstermiştir.

20.yy’ın ikinci yarısından itibaren yaşanan bir diğer önemli toplumsal değişim ise Türkiye’de özellikle iç göç ve kentleşme olmuştur. Kentleşmenin beraberinde getirdiği sosyal, psikolojik ve maddi yükler, kent vatandaşının sesini duyurmak, sorunlarını anlatmak için bazı arayışlara girmesine neden olmaktadır. Bu kendini ifade etme arayışı, verilerin gösterdiği kadarıyla siyasi parti üyeliği üzerinden kararlara katılım yoluna yönelmemiştir. Konvansiyonel siyasi katılım hala ağırlıkta olsa bile, konvansiyonel katılımın, yani seçimlerde oy verip bir sonraki seçime değin hayatına çekilmek şeklinde süregelen sınırlı katılımının dışına çıkılmakta olduğu gözlemlenmektedir.

2019 Eylül ayı itibariyle dünyanın en kalabalık 14.metropolü olan İstanbul’un (Hürriyet Emlak, 2019) yerel yönetiminin hem kente hem de Türkiye yönetimine ve siyasetine etkisi tartışılmazdır. Son 20 yıl içerisinde İstanbul’un ihale ve imar kanunları onlarca defa değiştirilmiş siyasi muhalefetin ve de toplumsal muhalefetin sözü yönetimde yer bulamamıştır. Bu süreç içerisinde gittikçe merkezileşen, kararların başkent Ankara’dan alındığı yönetim, gündelik hayatın dayatmacı uygulamalarla programlanması, yaşamın gitgide güçleştiği İstanbul’da yerel muhalif duyguları beslemiştir. Haziran 2013’te İstanbul Taksim semtindeki Gezi Parkı’nda, mekâna ağaçların kesilerek Topçu Kışlası yapılmaması talep edilerek sokak hareketleri başlamış ve ilerleyen haftalarda milyonlarca vatandaş

İstanbul'da ve yurdun farklı şehirlerinde yönetimden şikayetlerini ve toplumun taleplerini dile getirmesinin kısıtlanması konusunda memnuniyetsizliklerini dile getirmek amacıyla sokaklara dökülmüştür. Konda Araştırma Şirketi'nin bu sosyal hareketlerle ilgili Gezi Raporu'nda, siyasi iktidarın iddialarının aksine "Herhangi bir siyasi partiye veya dernek, vakıf, platform gibi bir oluşuma üye misiniz?" sorusuna %21,1 oranla "Üyeyim", %78,9 gibi bir ağırlıklı oranla "Üye değilim" yanıtını almıştır. (Konda, 2014) Son yılların en büyük sivil hareketlerinden biri olan Gezi Parkı direnişindeki sivil katılımın son yıllarda kurulan platform, inisiyatif gibi farklı örgütlenme biçimlerinden bile daha farklı bir faaliyet şeklinde gerçekleştiğini ortaya koyan bu veri önemlidir.

Siyasi olarak katılımında bulunan yurttaş demek, mutlaka siyasete giren yurttaş değildir. Siyaset yapmanın amacı ideolojilerini ve stratejilerini iktidar olmak yoluyla hayata geçirmektir. Oysaki siyasetçi olmadan, iktidar olmadan da söz hakkı hedeflenebilir. 4 ya da 5 yılda bir sandığa giden pasiflikle yetinmek istemeyen aktif yurttaş, toplum çıkarlarına kendisi ya da içinde bulunduğu çıkar grubuna fayda sağlamak amacı gütmeyen katkıda bulunmak ve beklentiye girmeden de sivil oluşumlarda hizmet verme yoluna gidebilir. "Katılımcı demokrasi ve STK'lar toplumun bireylerine siyasal partilere girmeden kamusal özne olma ve yaşamına yeni anlamlar katabilme yolunu açmıştır". (Tekeli, 2003, s. 9)

Özellikle, dünyada seçimlerde görülen yüksek katılmama oranları, sürekli olarak aşırı uçlara kayan oylar ve siyasete karşı giderek artan bir ilgisizlikle ortaya çıkan siyasi temsil krizi ile öncelikle yerel düzeyde mücadele edilebilir ve edilmelidir. Böyle bir ortamda ortaya çıkan, geçmiş toplumsal travmalar ve söz söyleyememe duygularından da beslenen heterojen bir profil, 2019 yerel seçimlerinde İstanbul seçimlerinin yaygın olarak yeterince anlamlı ve ikna edici bulunmayan gerekçelerle Yüksek Seçim Kurulu tarafından iptal edilmesi üzerine sandıklarda ve kazandığı seçim iptal edilen ana muhalefet adayının kampanyasında aktif rol alan gönüllüler olma yoluna gitmiş ve mecra olarak İstanbul Gönüllüleri platformunu seçmiştir. Seçim sonucu alınincaya kadar kampanya gönüllülüğü

yapan, daha sonra da altyapının oluşturulmasıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Gönüllüleri olarak faaliyetlerini sürdüren İstanbul Gönüllüleri'nin Şubat 2019-Aralık 2020 kısa zaman dilimi içerisinde hızlı ve esnek bir biçimde yaşadığı farklı gönüllü örgütlenmeler bu çalışmanın araştırma konusunu oluşturmaktadır. İstanbul Gönüllüleri hareketliliği azalan siyasi partiler yoluyla katılıma alternatif farklı bir kentsel siyasal yaşama katılım olarak incelenmiştir.

Çalışmanın Amacı

Devlet kurumu ve sivil toplum aracılığıyla siyasi katılımın toplumdaki özgül ağırlıkları, ülkeden ülkeye ve çağdan çağa, taşıdıkları anlam, işlevleri ve kapsama alanları son derece değişken ve bu çalışmada ele alınamayacak kadar geniş bir konudur. Devletlerin özel hayata, haklara ve sosyal topluma müdahalesinin şekli ve boyutu, coğrafyadan coğrafyaya, zamandan zamana değişmekle beraber hiçbir zaman yok sayılamaz. Yani kamu, özel sektör ve üçüncü sektör olarak anılan sivil toplum hiçbir zaman birbirlerinden bağımsız ve etkileşimden uzak değildir. Siyaset, özgürlüklerin her alanında destekleyici ya da önleyici dokunuşlarda, müdahalelerde bulunduğu göre kent yurttaşları haklarını savunur ve taleplerini iletirken öncelikle kentte yaşayanlarla ve yerel siyasi yöneticilerle temas etmek zorundadır. “Gerek ülkemizde gerekse dünyada da sivil toplum oluşumları gittikçe devletle daha çok etkileşime geçmektedirler. Bir anlamda kamu hizmetlerinin görülmesinde devlete alternatif, bir anlamda da ortak olmaktadır”. (Şahin & Uysal, 2007)

Türkiye’de son on yıllardaki kentleşme ve yaşanan toplumsal değişimle birlikte kent yurttaşlarının söz söyleme ihtiyaçlarının artmasını kesinlikle yaşanan politik iklimle de ilişkilendirmek gerekir. Özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbesinin politik katılım taleplerini şiddetle bastırması ve sindirmesi, akabinde 1983’te Turgut Özal liderliğinde Anavatan Partisi iktidarının neoliberal atılımlarının toplumun odağını değiştirmesi, siyasal ideolojilerin ortaya konulmasının ve katılım isteğinin son 40 yılda gerilemesine yol açmıştır. 1983-2002 yılları arasında ANAP, DYP, SHP, CHP, DSP ve RP’nin koalisyon ortakları arasında

yer aldığı on iki hükümet kuruldu. 2002 seçimlerinde tek başına iktidara gelen ve son 18 yıldır tek başına iktidarda olan AKP'nin gitgide artan otoriter ve siyaseti kutuplaştıran zihniyeti topluma hâkim oldu. Toplumun ihtiyaçlarını mevcut siyaset kurumuna ve kurulu iktidara itiraz olarak dile getiren ve varlık gösteren ilk direniş 2013'te milyonların katıldığı Gezi Parkı direnişiyile oldu fakat bu silkiniş geri itildi ve bir süre daha vatandaşların söz söyleme isteği kozasına çekildi. 2010-2020 arası seçmenlerin 2 Cumhurbaşkanlığı seçimi, 4 genel seçim, 2 halk oylaması, 2 yerel seçim olmak üzere toplam 10 kez, İstanbul'da yaşayan seçmenlerin 23 Haziran 2019'da yenilenecek İBB seçimleriyle birlikte 11 kez sandığa gittiği görülmektedir. Haziran 2015 ve Mart 2019 seçimleri birkaç ay sonra tekrar edildi, sandık kurullarına ve sayım sonuçlarına itirazlar oldu, seçim günlerinde sandık güvenliğini sağlamak ve oy sayımının doğruluğunu denetlemek yolunda sivil örgütlenmeler oldu, bazı başarılar, bazı hayal kırıklıkları yaşandı. 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde CHP İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayı Ekrem İmamoğlu'nun seçim kampanyasında sandık gönüllüleri olarak yer bulan İstanbul Gönüllüleri örgütlenmesi seçim iptal edildiğinde katılım patlaması yaşadı, yaşanan katılım dalgası yönetildi, yönlendirildi ve başarıya ulaştı.

Bu çalışmada, hem siyasi katılım hem de şehir hakkının katılım, sahiplenme ve kullanma egemenliği kavramlarının İstanbul'da 2019 yerel seçimleri öncesi hayata geçen ve geniş tanınırlığa ulaşan İstanbul Gönüllülüğü platformunda nasıl ve ne şekilde yer bulduğunu analiz etmek, değerlendirmek amacıyla bahsedilen deneyimin detaylarına girilerek, İstanbul Gönüllüleri'nin İstanbul'daki yerel seçim esnasında elde ettiği yüksek katılımın nedenleri ve dünyadaki yakın emsalleriyle ortak yönleri ve farklılıkları araştırılacaktır. Modelin ortaya çıkışı, Mart 2019 ve Haziran 2019'da tekrarlanan İstanbul yerel seçimleri arasındaki süreçte yaşananlar, sandık ve kampanya gönüllülüğü fonksiyonları ve oluşumun nihayetinde belediye gönüllülüğüne geçişi incelenecektir.

Çalışmanın Önemi

Türkiye’de Gönüllülük yapanların oranının %6,2’lerde (Erdoğan, Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2019) kaldığı bir ortamda, herhangi bir maddi beklentiye girmeden, hatta yer yer gerekirse kendi kaynaklarından sarf ederek kent gönüllülüğü yapan kent yurttaşları örneğinin dünyada geçmiş ve güncel örneklerine rastlanmaktadır. İstanbul Gönüllüleri web sayfalarında yer aldığı şekliyle; Türkiye’de bir ilk olan kent gönüllüleri olarak dünyadaki tüm metropollere örnek olacak yapıya ulaşmayı hedeflemektedir. (İstanbul Gönüllüleri, 2020)

İstanbul Gönüllülerinin siyasi katılım gösteren bir sivil toplum platformu olarak ortaya çıkış şekli, kazanılan popülerite, organize olma ve çalışma şekli, yöneticilerinin siyasetçi olmamaları, üye sayısı olarak büyüklüğü ve sürdürülebilir olma çabalarıyla, henüz kısa da olsa yolculuğuyla sivil toplum gönüllülükleri içerisinde, Türkiye için farklı bir örnek teşkil ettiği düşünülmektedir.

Literatür araştırması sonucunda zaten çok yeni bir oluşum olan (Şubat 2019) İstanbul Gönüllüleri konusunda kendi web siteleri, Facebook, Instagram, Twitter, Telegram, Spotify sosyal medya paylaşımları ve Ekim 2019 basımı Kahraman’ın Yolculuğu (Özkan, 2019) kitabındaki bahisten başka herhangi bir araştırma ve bilimsel makaleye rastlanmamıştır. Bu çalışma bu konudaki boşluğu doldurmaya adaydır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki en kapsamlı, en kalabalık ve ses getiren yerel modellemelerden biri olan, siyasal alanda ortaya çıkıp, 2019 yerel seçimleriyle kısıtlı kalmayıp farklı kentsel faaliyetlerle de yaşamını devam ettiren örgütlenmenin, ileriki modellemelere de örnek olabileceği düşünülerek bu tezin yazılmasına gerek görülmüştür.

Çalışmanın Araştırma Problemi

Kamusal alan ile ilgili girişimler zaten tanım itibariyle politiktir. 2019’da Bilgi Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’de Gönüllülük” araştırmasında yapılan ankete katılan gönüllülerin “Gönüllülük politik bir duruştur” ifadesine

katılım oranı %38,1 olarak tespit edilmiştir. (Erdoğan, Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2019, s. 31)

Mekân ve politika ilişkisinin Türkiye’de en görsel şekil bulduğu ortam, kısacık Türkiye Cumhuriyeti tarihinde de tecrübe ettiğimiz gibi siyasetçilerin genellikle yerel politikadan ülke politikasına ilerlemelerinde görüldüğü gibi İstanbul metropolüdür. Seçimlere gidilirken İstanbul Gönüllüleri adını alan sivil toplum platformu, seçimlerde siyasi partilere yönelmeyen farklı profillerin siyasal katılım hakkına, seçim şeffaflığını savunma hakkına, kentin nasıl yönetileceği hakkında söz söyleme ve egemenlik haklarını kendisine dayatılana teslim etmeme konularında olası pek çok mecra arasında İstanbul Gönüllüleri aracılığıyla kendini ifade etmede karar kılmıştır ve sahalara çıkmıştır. Çalışma buna zemin sağlayan ortamı araştırmakta, gönüllülerin motivasyonlarını, neden politik katılım ve neden İstanbul Gönüllüleriyle katılma kararı alındığını sorgulamaktadır.

Kentte iktidar sahiplerinin İstanbul metropolünü marka değeri ve rantsal güdüler üzerinden pazarlama girişimine karşı yürütülen mücadele, güçlerini birleştiren bir şehirlî yurttaş organizasyonuna ihtiyaç duymaktadır. Sivil toplumun gücü kenti yeniden kuracak ve kentle beraber kendi tarihini de baştan yazacak bir donanımı doğal olarak zaten barındırmaktadır. “Siyasetin mekâna ihtiyaç duyduğu gibi mekânın da siyasete ihtiyacı olduğu bilinmektedir” (Zaferoğlu, 2016). Siyaset ve mekân kavramları oldukça geniş bir inceleme konusudur. Araştırmayı siyasal katılım odağı olmuş, daha sonra da “Şehir Hakkı”nı savunma potansiyeli elde etmiş olan bir sivil toplum oluşumunu oluşturan grubun amaç, niyet, strateji ve potansiyeliyle ve yaşanan katılım süreciyle sınırlı tutmak, dağılmayı önleyerek çalışmayı daha anlaşılabilir kılacaktır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma İstanbul Gönüllülerinin Mart 2019 yerel seçimleri sürecindeki önce sandık gönüllülüğü, 6 Mayıs’tan sonra kampanya gönüllülüğü ve 2020 yazından sonra evrildiği “İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği kapsamında” İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Gönüllüleri

olarak çalışmalarını, bu farklı gönüllülükler arasındaki adaptasyon ve geçiş süreçlerini konu almaktadır. Özellikle üzerinde durulan ve vurgu yapılan süreç, 6 Mayıs 2019’da İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimleri iptal edilince, olağanüstü hızla, neredeyse bir günde, yüz binin üzerinde gönüllülük başvurusu alıp bir siyasi katılım farklılığı yaratılmasına aracı olan İstanbul Gönüllüleri’ne akan kitle yönelimi ve İstanbul Gönüllüleri’nin bu motivasyonu yönetimidir.

Çalışma, Lefebvre’in Şehir Hakkı kavramsallaştırmasını takiben oluşturulan kent sosyolojisi literatürünü ve İstanbul’un yerel siyaset tarihini de araştırarak, İstanbul Gönüllülerini seçim sürecinde ve daha sonra “şehir hakkı” savunucuları olup olmama temelinde de değerlendirmektedir.

İstanbul Gönüllüleri modelinin özellikle 20.yy’ın ikinci yarısı ve 21. yüzyılda tespit edilen temsili demokrasi krizine çözüm alternatifleri arasında yer alan sivil toplum alanlarından biri olarak, siyasi katılıma ve daha sonra kentsel mücadele örneklerine ne ölçüde çözüm üretmiş olduğu ve olabileceği sorgulanmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

İstanbul Gönüllüleri adını alan sivil inisiyatifin İstanbul Mart 2019 yerel seçimlerindeki sandık gönüllülüğü ve kampanya gönüllülüğü faaliyetlerini, seçimden sonra ise İstanbul Büyükşehir Belediyesine bağlı kent gönüllüleri olarak yapılanmasını konu alan ve inceleyen çalışmada literatür araştırma, örnek olay incelemeleri, mülakat ve yarı yapılandırılmış sorularla gerçekleştirilen yüz yüze ve Zoom aracılığıyla yapılan online görüşmeler kullanıldı. Veri toplama araçları olarak Niteliksel Araştırma Yöntemi kullanıldı. Araştırmanın kalitatif bölümü literatür taraması yaparak ve nitel bir saha çalışmasının sonuçlarının yorumlanması ile gerçekleştirildi.

İstanbul Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu’nun Kampanya Direktörü Necati Özkan ile yüz yüze, İstanbul Gönüllüleri Koordinatörü Dilşat Arpacıoğlu ile 1 kez yüz yüze, 2 kez Zoom aracılığıyla online röportajlar gerçekleştirildi. Diğer online ve yüz yüze görüşmelerde daha önceden de çeşitli sivil oluşumlarda birlikte çalışan/ çalışmayan, İstanbul Gönüllüleri platformunda seçim süreci ve sandık

gönüllüğünde bir araya gelen, seçimlerden sonra değişen statüsüyle kent gönüllüsü olarak devam eden / etmeyen gönüllülerle görüşüldü.

Dilşat Arpacıoğlu ve Necati Özkan dışında, kuruluşundan itibaren İstanbul Gönüllülerinde aktif çalışan, seçimlerden sonra aktif olmayan, seçimlerden sonra üye olan, farklı bölgelerden, farklı sorumluluk seviyelerinden 18 İstanbul Gönüllüsü ile yüz yüze ya da Zoom ortamında tek başına ya da ikili görüşmeler yapıldı. İstanbul Gönüllülerinin amaçlarına ve eylemlerine yönelik yarı yapılandırılmış sorular soruldu. Sonuçlar analiz edildi ve bulgular değerlendirildi.

Derinlemesine Görüşmeler Hazırlık Süreci, Planlama ve Organizasyon

Derinlemesine görüşmelerden önce katılımcı adaylarının iletişim numaralarına ulaşıldı, kendileriyle temasa geçildi, tezin kapsamı, konusu, araştırma yöntemi, yapılması planlanan görüşmenin tahmini zamanı ve içeriği konusunda kendilerine bilgi verildi. Yüz yüze görüşme veya Zoom toplantısı olarak buluşmalar gerçekleşti ve görüşmeler Şubat 2020- Aralık 2020 aralığında tamamlandı.

Veri Toplama ve Analizi

Görüşmelerde katılımcılara yarı-yapılandırılmış sorular yöneltilmiştir. İstanbul Gönüllüleri koordinasyon kurulunda ve komisyon üst yönetiminde olan kişilere ise ilaveten yönetim, koordinasyon, değişik aşamalardaki misyon ve motivasyon ile ilgili sorular yöneltilmiş, gönüllülere görüşmenin akışına göre sorular zaman zaman kısmen esnetilmiş, farklı sıralarda sorulmuştur.

Görüşme soruları, İstanbul Gönüllülerinin eğitimleri, iş tecrübeleri, sivil toplum deneyimleri, gönüllülük konusunda düşünceleri, sandık gönüllülüğü tecrübeleri, İstanbul Gönüllüleri hareketine katılımları, İstanbul birinci yerel seçimi (31 Mart 2019) hazırlık aşamalarında yaşananlar, ikinci kez gerçekleştirilen (23 Haziran 2019) İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimi öncesindeki çalışmalar, gönüllülere katılanların motivasyonlarıyla ilgili gözlem ve düşünceleri, alınan eğitimler ve eğitim organizasyonu konusunda düşünceleri, saha organizasyonu ve

çalışma metotları konusundaki düşünceleri, parti örgütleriyle yaşanan işbirlikleri ve/veya çatışmalar, siyasi parti veya sivil platform aracılığıyla siyasi katılım konusunda düşünceler, seçim sonrası İstanbul Gönüllüleri'nin değişen statüsü, yeni oluşumda üstlenilen yeni görevler ve görüşler, gönüllülerin potansiyel ve geleceğiyle ilgili beklentiler, eleştiriler ve değerlendirmeler olarak çerçevelendirilmiştir.

Çözümlemeler ve analizler araştıracının görüşmelerin bazılarında etkilenecek taraflı sorular yöneltmesinin önüne geçmek amacıyla tümü bitirildikten sonra değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Görüşmeler deşifre edilerek birebir görüşme formuna dönüştürülmüş, katılımcıların söylemlerine anlam katan mimik ve tavırları da dikkate alınmıştır.

Araştırma Sırasında Dikkat Edilen Etik Prensipler

Görüşme yapılan kişilerden ses kaydı ve Zoom ile görüşme yapılan kişilerden ses ve görüntü kaydı için izin istenmiş, görüşmeler sesli kayıtlara veya bilgisayara kaydedilmiş, sonrasında ise çözümlenmiştir. Kayıt talebiyle ilgili tüm katılımcılardan olumlu cevap alınmıştır. Katılımcıların söyledikleri ancak kayda alınmasını arzu etmedikleri bazı ifadelerin kayıtlara alınmamasına özen gösterilmiştir. Katılımcıları görüşme esnasında yönlendirmeyerek tarafsız kalınmasına dikkat edilmiştir. Katılımcılarla diğer görüşmelerden öğrenilenler, diğer katılımcıların ifadeleri paylaşılmayarak paralel ya da karşıt görüş istenmemesine önem verilmiştir.

Görüşme Yapılan Kişilerin Profili

Görüşmenin yapıldığı kişiler Kampanya Direktörü, İstanbul Gönüllüleri Koordinatörü ve üst yönetim kademeleri olan 11 kişilik Koordinasyon Kurulu'ndan 2 kişi, üst ve orta düzeyde koordinasyon ve ilçelerde görev yapan sorumlulardan oluşmaktadır. Sadece 1 kişi aktif gönüllü değildir, bir diğer gönüllü de görüşmemizin yapıldığı tarihte gönüllülüğü bırakmış iken daha sonra tekrar

geri dönmüştür. Görüşme grubu sandık gönüllülüğünden, kampanya gönüllülüğüne ve kent gönüllülüğüne geçişi, farklılıkları, gönüllülerdeki etkilerini en geniş gözlemlerle aktarabilecekleri düşünülen İstanbul Gönüllüleri yönetici ve sorumlularından oluşmaktadır. Özellikle kent gönüllülüğü sürecinde projeler ve etkinlikler gecikmeyle ve kısmi olarak devreye girdiği için sisteme yeni girmiş kent gönüllüleri görüşülenler arasında sadece 1 kişidir. Görüşülen kişiler şu şekilde gruplanabilir:

Yerel seçim kampanyasının organizasyonu ve yönetilmesinde görev almış 1 erkek (Necati Özkan), Gönüllü hareketinin başlangıcından itibaren koordinasyon kurulunun lideri konumundaki 1 kadın (Dilşat Arpacıoğlu), koordinasyon komitesinde görevli 2 kadın, komisyon temsilcisi 2 kadın, komisyon temsilciler kurulu üyesi 1 kadın, 1 erkek, yerel yapılanmadan bölge sorumlusu 1 kadın, ilçe sorumlusu 4 kadın, 1 erkek, mahalle sorumlusu 3 erkek, 2 kadın, seçimde görev almış, daha sonra ayrılmış, şu anda tekrar görevde ve aktif olan 1 erkek, gönüllülere seçim süreci sonrasında katılmış, halen üye ve aktif 1 kadın, İstanbul Gönüllüleri'ne üye ama aktif olmayan bir kadın üye

Katılımcıların yaşları 35-45 arası 5 kişi, 45-60 arası 9 kişi, 60 yaş üstü 6 kişi olmak üzere 45-60 yaş arasında yoğunlaşmaktadır. Katılımcılar arasında doktora eğitimi almış 1 kişi, lisansüstü eğitim almış 2 kişi, 11 lisans, 1 ön lisans, 4 lise mezunu, 1 ilköğretim mezunu bulunmaktadır. 20 kişiden 11'i emeklidir ve 5'i danışmanlık yapmaktadır.

Üst yönetim, komisyonlar ve yerel yapılanma ilçe ve mahalle sorumluluğunda görev alan 20 katılımcı arasında en ağırlıklısı makine mühendisi olmak üzere 6 mühendis bulunmakta, ikinci yoğun rastlanan mesleki eğitim işletme bölümü olarak göze çarpmaktadır. 19 gönüllü içerisinde 12'si emekli, emekli gönüllülerin yarısı (6 kişi) danışmanlık vermektedir. Bu durumu henüz tam olarak oturmamış ve kent gönüllülüğü yapısını yerleştirme aşamalarında, kişilerin zamanlarının çoğunu aktarma zorunluluğunu daha çok emekli ve bağımsız, serbest çalışanların karşılayabilmesi olarak açıklamak mümkündür, ancak yönetimin tercihi ve çabası,

gençlerin de mümkün olduğu kadar sisteme katılmaya ikna edilebilmesi yönündedir ve bu konudaki çalışmalar sürmektedir.

Görüşülen İstanbul Gönüllülerinin yarısından azı, 9 kişi, İstanbul'da doğmuş ve büyümüştür. Diğer 11 kişi ise en az 15 en çok 45 yıldır İstanbul'da yaşamaktadırlar. İstanbul Gönüllülerinin Koordinasyon Komitesinde ve Komisyonlarda yer alan yönetici konumundaki 6 üyeden 5'i İstanbul doğumludur. Görüşülen İstanbul Gönüllülerinin üst yönetiminin %83'ünün köken olarak İstanbullulardan oluşması da Kent Gönüllüleri olarak devam eden bir organizasyon içinde İstanbul gibi kozmopolit ve nesiller boyunca göç almış olan bir metropolde önemli bir yoğunluk ve aidiyet göstergesi olarak kabul edilebilir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Görüşmeler, çoğunluğu İstanbul Gönüllülerinin başlangıcından itibaren sistemde olan, sandık güvenliğinde tecrübeli ve gönüllülüğü içselleştirmiş, İstanbul Gönüllülerinin Ocak 2021 itibariyle üst ve orta düzey, bazıları da mahalle sorumluluğu düzeyinde olan, kendisine bağlı çalışan gönüllüler olan ve İstanbul Gönüllülerinin yerleştirmek istediği misyonu ve hedefleri benimseyen değişik düzeylerde yöneticileriyle gerçekleştirilmiştir. Bu katılımcı seçimi, büyük resmi gören ve katılan gönüllüleri sürecin başlangıcından beri tanımış ve gözlemlemiş olan kişilerin süreç ve potansiyele dair görüşlerinin alınmak istenmesinden kaynaklanmıştır. Ancak gönüllülere seçim sürecinde katılmış, birlikte mesafe almış ancak seçim sonrası muhtelif nedenlerden gönüllülerle yollarını ayırmış kimisi politik söylemini terk etmeyi reddeden, kimisi kent gönüllülüğü ile ilgilenmeyen ve ülke için uygun zaman olmadığını düşünen, kimisi sadece olağanüstü bir durumda tekrar gönüllü olmayı düşünen geniş bir kitleden örnekler görüşme yapılan katılımcılar arasında bulunmamaktadır. Bu dağılımın hem araştırmacının bir seçimi ama diğer taraftan da pandemi ve diğer ulaşılabilir sıkıntılarının yol açtığı, resmin bir tarafını eksik bırakan bir örnekleme olduğu kabul edilmektedir. Mart 2019'da Türkiye'de ilk vakaların görülmeye başladığı ve Nisan-Mayıs 2019'dan itibaren sokağa çıkma yasakları, okulların ve diğer pek

çok işletmenin kapanması ile tüm hayatı felç eden Covid 19 salgını diğer pek çok alanda olduğu gibi bu araştırmanın da özellikle saha çalışmalarının zamanlamasını ve görüşmelerin gerçekleştirilebilmesini etkilemiştir.

Pandemi koşulları görüşme sayısını daha yüksek tutmayı engellemiş ve görüşülen kişilerle Zoom ortamında görüşmek mümkün olduğu için, görüşülen kişilerin ifadelerinde, jest, mimik ve tepkilerinde küçük ayrıntıları yakalamayı zorlaştırmıştır.

Tez alışmasına İstanbul Gönüllülerinin kent gönüllüleri olarak alacakları hukuki statü henüz ilan edilmeden başlanmış ve Şubat-Mart 2019'daki görüşme talepleri soruların bazılarına net cevaplar verilemeyeceği için reddedilmiştir. Ancak 2020 yazı ve sonrasında olumlu geri dönüşler alınabilmiş ve ilerlemeler olmuş, görüşmeler ancak pandemi vaka sayılarının tekrar tırmanışa geçtiği 2020 sonbahar aylarında yapılabilmemiştir. Bu durum da görüşmelerin yapılması ve deşifre edilmesi sürecini geciktirmiş ve güçleştirmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTLEŞME VE KENT HAKKI

1.1 KENT KURAMLARI

Şehirde yaşam, insanlığın evriminden beri çeşitlenen ihtiyaçlara daha farklı toplumsal ihtiyaçları, kent ihtiyaçlarını eklemiştir. Lefebvre'in toplumsal ihtiyaçların antropolojik dayanakları arasında saydığı “Güvenlik ve serbestlik ihtiyacı, kesinlik ve macera ihtiyacı, çalışmanın ve oyunun örgütlenmesi ihtiyacı, öngörülebilirlik ve öngörülemezlik, birlik ve farklılık, inziva ve karşılaşma, mübadele ve yatırım, bağımsızlık (hatta yalnızlık) ve iletişim, aciliyet ve uzun vadeli perspektif ihtiyacı, enformasyon, sembolizm, hayal gücünü kullanma, oyuncu faaliyet ihtiyacı kentsel ihtiyaçlardan bazılarıdır. (Lefebvre, 2015, s. 119)

Global ölçekte, şehir nüfuslarının gitgide arttığı, kentlerin gitgide Henri Lefebvre'in 1968 yılında basılan ve kent sosyolojisinin kültü olan “Şehir Hakkı” kitabında belirttiği gibi, bir yapıt olmaktan çıkıp metalaştığı yüzyılda yaşamaktayız. Şehir Hakkı tanımı, 1968'de Henri Lefebvre'in “Şehir Hakkı” kitabıyla kavramsallaşmış ve David Harvey tarafından “Sosyal Adalet ve Şehir” de kentsel soruna ilişkin olarak sermayenin dolaşım sürecinde kentsel yapıyı çevresinin oynadığı rolü vurgulanırken (2003), Manuel Castells (2014) kent hakkını sınıf ve toplumsal hareketler temelli bakış açısından açıklamıştır.

Purcell gibi kent sosyologlarının konuyu geliştirmesiyle şehir hakkı özellikle 2000'den sonra daha yoğun tartışmalara konu olmuştur. Purcell Lefebvre'e eleştirel bir yaklaşım getirerek, şehir hakkını kapitalizme karşı çalışan sınıfın (işçi sınıfının) sosyal hareketliliğine bağlamanın ve başkalaşım getirebilecek tek sosyal gücün bu sınıf olduğunu öne sürmenin, Lefebvre'in şehir hakkı yaklaşımının

zayıflığı olduğunu öne sürmektedir. Değişik kimlik ve çıkar gruplarının tüm mücadelesini antikapitalist dirence indirgemek Purcell'e göre tam olarak açıklayıcı değildir. "Şehir yerleşiklerini politik kimlikler çeşitliliği tanımlamakta, politik çıkarlar çeşitliliği gündemlerine hayat vermektedir. Sonuç, büyük olasılıkla heterojen ve melez kentsel coğrafyaların arayışı olacaktır; bunların tümü, yine de kentsel sakinlerin karmaşık ve çoklu ihtiyaçlarını karşılamak için üretilmiş bir şehri ortak olarak paylaşmaktadır." (Purcell, 2002, s. 106).

Le Febvre mekânın yansız bir kavram olmadığını, kapitalist bir toplumda mekânı devletin ve sermayenin şekillendirdiğini; oysa kentin asıl sahibi olan kent vatandaşlarının kentin biçimlenmesinde söz sahibi olması gerektiğini belirtmektedir. (Lefebvre, 2015) Lefebvreci kavramsallaştırmada kentleşme, toplumun ve gündelik yaşamın sermaye tarafından dönüştürülmesini ifade eder. (Tul, 2015) Kentsel çelişkiyi açıklamaya çalışan kent sosyologlarının çelişkiyi üzerine oturttukları temel sorun oldukça birbirinden bağımsız görünmektedir. Pahl 'ın "Whose City" deki devlet merkezli görüşü (1970) Harvey 'in sermaye birikimi çerçevesinde kavramsallaştırması ve sermaye birikiminin kentsel gelişimin temel dinamosu olduğu savı (1973), Castells 'in sınıf ayrımı ve toplumsal çelişkisi (1979) görünürde birbiriyle reaksiyona girmemektedir. (Şengül, 2009) Rex ve Pahl çalışmalarında kentin yerel yöneticilerini kentsel kaynak dağılımından sorumlu tutmuşlardır. Pahl ilk çalışmalarında kent yöneticilerini bağımsız bir sosyolojik değişken olarak varsaymışsa da (1970) sonraki kuramlarında yerel yöneticilerin kararlarında bağımsız olmadığını, merkezi yönetimle arada yer alan bir işlevi olduğunu kabul etmiştir. Pahl'a göre şehirdeki eşitsizlikleri kenti yönetenler etkilemektedir. Şehrin kaynak ve olanaklarına erişimin yolu yerel yöneticilerin yorumlarına ve idarelerine de bağlıdır. (Şengül, 2009, s. 32) Pahl, yöneticilerin bu kaynakları kendi amaç ve değerlerine göre dağıtabileceklerini söylemektedir. (1975) Siyasal sistem devleti hedefler, devlete bağlıdır ve devletin bir parçasıdır, bazı durumlarda da siyasi iktidar devletin ta kendisidir. Bu nedenle toplumsal tahakkümün bazı biçimlerini kurumsallaştırmakta ve böylesi yollarla pazarlık yapmanın kurallarını kabul etmektedir. Skalanın diğer ucunda toplumsal

hareketler sivil toplumdan çıkar, sivil toplumu geliştirir ve oyunun kurallarına, baskın değerlerin ve ölçülerin kurumsallaşmasıyla kısıtlı değildirler ya da bunlar tarafından sınırlandırılmazlar. “Castells’e göre bu durum, siyasal partiler ve koalisyonlar toplumsal pazarlığın araçlarıyken, toplumsal hareketlerin neden toplumsal yeniliklerin kaynağı olduğunu açıklamaktadır. “ (Şengül, 2009, s. 18)

1.2 KENTLEŞMEYE YÖNELİM VE NEOLİBERALİZMİN ETKİSİ

Dünya özellikle son 40 yılda, neoliberalizmin de etkisiyle şehirleşmek yönünde bir devinim, bir dönüşüm yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi 2050'ye kadar 2,5 milyar kişinin daha kent nüfusuna eklenmesini böylece dünya nüfusunun yüzde 68'inin şehirlerde yaşayacağını tahmin edildiğini söylemektedir, böylece 2050'de dünya nüfusunun üçte ikisi şehirli olacaktır. (Anadolu Ajansı, 2018)

Türkiye’de nüfusun kentte yerleşim oranı özellikle 21. yüzyılda dünyanın diğer bölgelerine kıyasla çok daha fazla artmış görünmektedir. TÜİK verilerine göre 1927 yılında kentsel nüfusun tüm nüfusa oranı %24,2 iken 1980’de %43,9’a ulaşmıştır. 1980’den sonra bu eğilim özellikle ivme kazanmış ve il ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı, Büyükşehir kapsamının da genişletilmesiyle de birlikte 2019'da yüzde 92,8'e yükselmiştir. “Kentleşme, bir yerleşmede tarımsal olmayan üretim oranının artması ve tüm üretimin denetim ve koordinasyonunun yoğunlaşması sonucu, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik, bütünleşme derecelerinin artması olayıdır.” (Tekeli , 2011, s. 20) İnsanlık tarihinde bu kadar hızlı, yarım yüzyıldan kısa bir süre içinde, böyle bir mekân ve yaşam tarzı değiştirme daha önceki çağlarda görülmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin 97 yıllık tarihine böyle bir yaşam değişikliğinin sığması pek çok düzenlemenin revize edilmesine ve toplum yaşamının, ekonominin yeniden kurgulanmasına yol açmıştır ve açmaya devam etmektedir. Kentleşme sadece bir kitlenin coğrafi olarak bir bölgeden diğerine nakil olması değil, yepyeni bir yaşam şeklinin oluşması, bazı olanak ve haklardan vazgeçilmesi, bazı yenilerine kavuşulması ancak en önemlisi günlük yaşam tarzı, mal varlığını güvende tutma,

kendine ve yakın çevrene yatırım yapma, gelecekte olmak istediğin yer ile ilgili tüm beklentilerin baştan şekillenmesidir.

Kentleşme sayısal bir nüfus artışından ibaret bir kavram değildir. Tüm dünyada da ilişkilendirildiği gibi, 1980’den itibaren Türkiye’de etkin olan neoliberalleşmeyle ilgisinin kurulması gerekir ve dünyanın en büyük metropollerinden biri olan İstanbul’da neoliberal kentleşme hareketinden bahsedilebilir. 2000’li yıllar İstanbul için de yeni bir kentleşme dönemine karşılık gelmektedir. Kentsel dönüşüm inşaatları, büyük ölçekli kentsel projeler, kanallar, portlar, özelleştirmeler, kapalı konut siteleri, rezidanslar ve alışveriş merkezleri neoliberal mekânsal yapılanmanın somut örnekleri olarak öne çıkmakta ve kent bu temelde devlet ve sermayenin aktörlüğünde yeniden organize olmaktadır. (Bal, 2011, s. 2)

İstanbul’da imar mevzuat değişiklikleri, kentsel dönüşüm projeleri, kapalı ve korunaklı site inşaatları, dünyada örneğine rastlanmayan çoklukta ve yoğunlukta alışveriş merkezleri, halkın sosyalleşme olarak alışveriş merkezlerinde, zincir mağazalarda yaşam sürdürmeye yöneltmesi, 1+0, 1+1 odalı, 30-40 m² rezidanslar ve hane halkının tek başına ya da çekirdek aileler halinde yaşamasının teşvik edilmesi İstanbul kenti özelinde uygulanan politikaların, kentleşme ile mekan bularak, siyasi katılımı azaltarak yönetilmeyi kolaylaştırmasına yol açması planlanan gelişmelerdir. Kasım 2019 itibariyle İstanbul’da 147 Alışveriş Merkezi bulunmaktadır. İstanbul’daki alışveriş merkezlerinin, toplam alanı, tüm Türkiye stokunun yaklaşık %39’unu oluşturmaktadır. (GYODER, 2020) Toplam nüfusun 2019 itibariyle yaklaşık %20’sinin ikamet ettiği İstanbul’un tüketim cenneti alışveriş merkezlerinin %40’ını barındırması ve kişi başına nüfus oranınının 2 katı alışveriş alanı düşmesi, İstanbul’un kentleşmenin getirdiği hayat tarzı değişikliğinde önde gittiğini göstermektedir. “Neoliberalizmin mekân üzerindeki somut yapılanmaları kentin sakinleri ile kentin sahiplerini gün geçtikçe görünür ve görünmez bariyerlerle daha da ayırmakta ayırıştırılmaktadır.” (Bal, 2011, s. 248). Brenner & Theodore’un 2002 yılındaki “Neoliberal yerelleşmenin yaratıcı ve yıkıcı momentleri” çalışmasında neoliberal yerelleşme mekanizmaları arasında yer alan “kentsel sivil toplumun yeniden düzenlenmesinin, yıkım momenti olarak

yaşayanlarının temel sivil özgürlükler, sosyal hizmetler ve temel politik hakların kazandırıldığı “liberal kentin” tahrip edilmesi/yok edilmesine yol açtığı, yaratıcı moment olarak ise sıfır-tolerans suç politikalarının ve “kırık pencere”¹ denetiminin / jandarmalığının seferber edilmesini ve sosyal kontrol ve denetimin yeni ayrımcı biçimlerinin sunumunu yarattığı belirtilmiştir. (Bal, 2011, s. 39) Bu araştırma sonucundaki “sosyal kontrol ve denetimin yeni ayrımcı biçimleri” çıkarımı önemlidir ve ancak kent yurttaşının ancak doğru biçimde örgütlenerek kent üzerinde kontrolünü kaybetmekten kurtulabileceği mesajını da barındırmaktadır.

1.3 KENTLİ HAKKI OLARAK KATILIM HAKKI

Lefebvre'den bu yana coğrafyacılar, kent planlamacıları, kent bilimcileri, belediyeler, sivil toplum örgütleri, kentsel çalışmalarda aynı zamanda kentsel haklarda formüle edilen kentli haklarının korunmasına yönelik çalışmalarda bulunmaktadırlar. Kentli hakları, sahip olunan insan haklarının kentsel mekânda yeterince ve özgürce kullanabilmesidir. Kentlilerin sorunları sadece çevresel nitelikli değildir. “Çevre sorunlarının içeriğinde genelde kentleşmenin yarattığı sanayileşme vb. olumsuz olgular yer alsa da kentsel hakların içinde çevre haklarını aşan, katılım hakları vb. içerikler de bulunmaktadır” (Tul, 2015). Kentli hakları son on yıllarda gündeme gelen, kentte yaşayanların insan onuruna uygun yaşayabilmeleri ya da ihtiyaçlarını giderebilmeleri için sahip olmaları gereken haklar kategorisidir. İnsan haklarına ek olarak kentli haklarının da ortaya konduğu, ilk ayrıntılı ve çığır açan düzenleme 1992'de Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiştir.

---

¹ Amerikalı suç psikoloğu Philip Zimbardo'nun 1969 yılında yapmış olduğu bir deneyden esinlenerek elde edilmiş olan kentsel bozukluk üzerine anti-sosyal davranışlar ve diğer uçlardaki Vandalizm davranışları/belirtileri ve normları işaret eden kriminolojik bir teoridir. Teori, düzen halindeki kamuya açık kentsel ortamlarda düzenin sürdürülmesi, daha ciddi suçların ve vandalizmin oluşmasını önlemek amacıyla izlenmesi anlamına gelir. Amaç, düzende bozulan küçük şeylerin tekrar düzenli olacak şekilde değiştirilerek, düzenin sağlanmaya devam edilmesidir. (Vikipedi)

Türkiye, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan, yerel idarelerin güçlendirilmesi ve özerkliklerinin savunulması ile ilgili, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı 1993'te yürürlüğe girmek üzere, bazı maddelerine çekince koyarak, 21 Kasım 1988'de imzalamış ve resmî gazetede yayınlamış idi. Halihazırda kentle ilişkili literatürde herkes tarafından çok değinilse ve referans verilse de yerel yönetimler bu şartları uygulamaya geçirmemişlerdir.

Kent Hakkının yazarlar ve düşünürlerin ifadeleri sınırından çıkıp, uluslararası bildiriler haline gelerek evrensel hüküm kazanması 1992'de Avrupa Konseyi toplantısında alınan kararlar ile olmuştur. 1980'lerden itibaren daha yüksek sesli gündeme getirilmekte olan, çevre ve konutların, sosyal ve kültürel olanaklarının, genelde kent yaşamının iyileştirilmesi, toplumsal katılımın artırılması konuları uluslararası bir metin olarak, Avrupa Kentsel Şartı I, Avrupa Konseyi'nin Strazburg'da yapılan olağan toplantısının 18 Mart 1992 tarihli 27. oturumunda kabul edilmiştir. Avrupa Kentsel Şartı I ve II, daha önceki birçok uluslararası metinden farklı olarak merkezi yönetimlerin değil, yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır. Bugüne değin Türkiye'den bu şartı imzalayan hiçbir belediye olmamıştır. Düzenleme daha sonraki yıllarda üretilen pek çok diğer uluslararası kentli hakkı belgesine baz oluşturmuş, referans kabul edilmiştir. Avrupa Kentli Hakları Bildirgesinin (The European Declaration of Urban Rights) ilk bölümünde Avrupa kent vatandaşlarının sahip olduğu haklar listelenmekle birlikte aynı zamanda Avrupa'da hemen her ülkeye uygulanabilecek bir dizi yol gösterici evrensel ilke tanımlanmaktadır. Avrupa Yerel Yönetim şartı izleyen yıllarda yerel yönetimlerin yerel demokrasiyi ele alışlarında ve sivil toplum katılımı sağlamalarında ana kaynak olarak kullanılmaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı 4 ana konuda vücut bulmuştur, fiziki kentsel çevrenin iyileştirilmesi, mevcut konut stokunun iyileştirilmesi, kentsel alanlarda sosyal ve kültürel olanakların yaratılması, toplumsal kalkınma ve halk katılımının sağlanması. (Council of Europe, 1992) Avrupa Kentsel Şartı metni 20 maddelik bir bildirge ve 13 maddelik şart ilkelerinden oluşmaktadır. İlkelerinin tamamı

kentlinin, insan haklarına uygun yaşamının ön şartı olan kendini güven altında, eşit fiziksel şartlarda, estetik, tarihi kültürel değerlere ve kendini gerçekleştirmeye yakın hissetmesini hedeflemektedir.

1.3.1 Halk Katılımı, Kent Yönetimi ve Kent Planlaması

Bu çalışmayı özellikle bu bildirgeyle birlikte artık literatüre geçecek şekilde tanımlanan bir kent hakkı olarak “Toplumsal kalkınma ve halk katılımının sağlanması” maddesi ilgilendirmektedir. Avrupa Kentsel Şartı’nda yer alan “Yerel Demokrasi” alt başlığı altında; kamuoyunun, taleplerini mevcut kurum ve örgütler aracılığıyla iletemediğinden kentsel gelişmenin demokratik sürecinde yeterli ölçüde yer alamadığından ve kentsel gelişmenin temelini, özerk ve mali bağımsızlığı olan yerel yönetimlerde “halkın doğrudan katılımının sağlanması” olduğundan söz edilmektedir. (Akın & Pektaş, 2010, s. 29)

Halk katılımı, kent yönetimi ve kent planlaması bildirmedeki ve ilkelerdeki en önemli maddelerden biridir. Bildirgenin 12.bölümünde “Yerel demokrasi ilkesi olmadan, şehirlerdeki insan hakları güvencesizdir.” denilmektedir. “Avrupa Kentsel Şartı ana fikir olarak kentin kentlinin katılımı olmadan yönetilemeyeceğini vurgulamaktadır. Kentlinin bu şartları, yönetime katılmazsa ve projelerde söz sahibi olmazsa takip edemeyeceğine vurgu yapılmaktadır. Katılım ilkesinin alt ana alt başlıkları ise aşağıdaki şekildedir. Yerel politik yaşama halkın katılımını temin için; halk temsilcilerini, özgür ve demokratik olarak seçebilme hakkı, yerel politik yaşamda etkin bir katılım için; halkın yerel, politik ve idari yapılarda belirleyici olması gereği, toplumun geleceğini etkileyecek her tür önemli projede halka danışma gereği, kent yönetimi ve planlamasının; kent karakteri ve özel niteliklerine ilişkin yeterli bilgiye dayandırılması, yerel politik kararların; uzmanlardan oluşacak ekiplerce gerçekleştirilecek kentsel ve bölgesel planlara dayandırılması, karar verme sürecinin sonucunda ortaya çıkan politik tercihlerin anlaşılabilirliği ve hayatiyeti,

gençlerin toplum yaşamına katılımının yerel yönetimlerce sağlanması. (Council of Europe, 1992)

Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, 27- 29 Mayıs 2008 tarihlerinde Strazburg'da yaptığı 15. Genel Oturumunda Avrupa Kentsel Şartı'na eklemeler yapılmış ve yıllar içerisinde görülen gerek sonucunda yenilikler ilave edilmiştir. Oturumda “Avrupa Kentsel Şartı-II: “Yeni Bir Kentlilik için Manifesto” kabul edilmiştir. Yerel katılımı ile ilgili olan bölümlerde aşağıdaki hususlara işaret edilmektedir. Özellikle, seçimlerde görülen yüksek katılmama oranları, sürekli olarak aşırı uçlara kayan oylar ve siyasete karşı giderek artan bir ilgisizlikle ortaya çıkan siyasi temsil krizi ile öncelikle yerel düzeyde mücadele edilebilir ve edilmelidir. Uzun yıllardır pek çok politikacı için ulusal demokrasi okulu işlevi gören yerel demokrasi, kent halklarındaki kamu ruhunu ve onların demokrasi özlemini yeniden canlandırabilir. Katılımcı demokrasi uygulamalarına geçiş bakımından halk meclisleri, yerel referandumlar ve halkın doğrudan katılımını sağlayan her türlü düzenleme desteklenmelidir. (Council of Europe, 2008)

Yerel nitelikli toplumsal ihtiyaçların etkin, verimli ve yerinde karşılanması için oluşturulan yerel yönetimler, demokrasi ve katılımın yerel düzeyde uygulanması açısından da önem taşımaktadırlar. (Akin & Pektaş, 2010, s. 37) Avrupa Kent Hakkı Bildirgeleri her ne kadar Türkiye'deki yerel yönetimler tarafından henüz imzalanmasa da Avrupa Kentsel Şartı I ve II her ne kadar uygulamalarda bağlayıcılığı olmasa da, kentsel haklar ile ilgili tarihe kaydolmuş ve izleyen tarihlerde kent hakları ve sorunları ile ilgili Avrupa Kentsel Şartı'na paralel ve onları detaylandıran pek çok yeni belge daha kabul edilmiştir. Bunlar temelde şartlar ve tavsiye kararları şeklindedir ancak Avrupa'da pek çok hükümet ve yerel yönetim tarafından kabul görmüştür ve kent hakkı için ana bildirgeler olarak kabul edilmektedir.

1.3.2 Avrupa Kent Hakkı Bildirgeleri ve Türkiye'deki Uygulamalar Arasındaki Kıyaslamalar

Türkiye Cumhuriyeti'nin ülke olarak da yerel yönetimler olarak da imza koymadığı bir uluslararası sözleşme olarak, Avrupa Kentsel Şartlarını uygulamak mecburiyeti doğmasa bile, kendisini içinde gördüğünü söylediği ve üyelik başvurusunu devam ettirdiği Avrupa Birliği'nin üzerinde mutabık kalınarak açıkladığı ve kimsenin önemli itirazlarla karşı çıkmadığı bir metne en azından kulak vermesi ve en önemli şartlarından olan katılımın şeffaflık ve bilgi edinme hakkını yürürlüğe koyması beklenmelidir.

Avrupa Kentsel Şartlarında, hakları ve taşınmazları kent yönetiminin yasal ve yönetsel tasarruflarından etkilenecek kişilere bunların duyurulması, görüşlerinin alınması ve karar alma süreçlerine faal olarak katılabilmeleri öngörülmektedir. “Türkiye’de ilgililerin bu tip tasarruflara ilişkin bilgilendirilmesi söz konusu olmasına rağmen, alınacak kararlarda “kamu yararı” ölçütü esas alınmakta ve çoğu kez kendilerinden fikir alınmadığı gibi karar alma süreçlerine de faal olarak katılabilmeleri mümkün olamamaktadır” (Akın & Pektaş, 2010).

Kentsel şartlarda kentlilerin yerel kamu yöneticilerinin aldığı kararlar hakkında bilgi sahibi olmalarına ilaveten, tüm projelerin halk tarafından inceleme ve denetlemeye açık olmaları benimsenmektedir. Türkiye’de yerel yönetimlerde “bilgi edinme hakkı”nın kullanılmasına kanuni bir engel bulunmamakla birlikte, bazı projelerle ilgili detayların ve mali bilgilerin, yerel yönetimlerin kontrolünün dışında tutularak “ticari sır” ya da “kamu yararı için gizli bilgi” olarak bilgi verilmeme davranışına gidilmesi artık alışılmış olgu haline gelmiştir. Projelerin halk tarafından denetlenmesine ise açık kapı bırakılmamaktadır. Oysaki “kamu yönetimindeki yeni paradigma, devletin halen üstlenmekte olduğu kamu hizmetlerini özel sektör ve gönüllü kuruluşlar ile koordineli olarak yerine getirmesini gerektirmektedir.” (Ateş & Nohutçu, 2006, s. 246).

Türkiye'nin yerel yönetimlerinde bu gerekliliklerden farklı olan uygulamaları kentsel katılımı son derece zorlaştırmakta ve hak talep edilmesi için örgütlenmeyi gerekli kılmaktadır.

1.3.3 Kentlerin Politik Mekân Olma Özelliği ve Sosyal Hareketler

Kent, sınıflar ve kimlikler arasında çıkar çatışmalarının yaşandığı ve kırsal kesime kıyasla eşitsizliklerin çok daha net gözler önüne serildiği bir mekandır. “Kent, mekânın politik olmasından kaynaklanan ve iktidarın dağıtımında önemli bir yer tutan, çoğulculuğun ve yerel hakların önem taşımını sağlayan bir mekandır” (Güler, 2011). Tarih boyunca tüm savaşlar mekanlar için verilmiştir, sonuçta metropoller de ülke boyutunda mekanlardır. Aradaki fark, kentliler, her ne kadar kentsel dönüşüm mücadelelerinin bir anlamda toprak savaşı olduğu benzetmesi yapılabilirse de sadece toprak elde etmek için savaşmamaktadırlar. Lefebvre kentin yapısının ideolojik bir yapıdan oluştuğunu ve bunun kent içinde sınıfsal farklılaşmalar oluşturduğunu belirtmektedir. (Güler, 2011, s. 53). “Küreselleşme sürecinin kentler üzerinde yarattığı ağır baskı, kentsel çelişkilerin artması, sosyal ayrışma, göç ve yerinden edilme gibi nedenler şehir hakkı kavramının yeniden gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır.” (Araz, 2019, s. 2)

Kentler gitgide bir mücadele alanına dönüşmekte ve kentte yaşayanların kent yönetimine katılımcı ve demokratik özelliği tartışmalı hale gelmektedir. Özellikle otoriter iktidarlar tarafından yönetilen ülkelerin büyük kentlerinde sivil kent platformu/ kent gönüllüleri gibi sivil toplum kuruluşlarının, kent hizmetlerini ve kent haklarını etkileme, değiştirme gibi savunucu bir varlık gösterme olanağı gitgide azalmaktadır. Oysaki “Kentli haklarının hayata geçirilmesi, demokrasinin yerel anlamda işletilmesi, insan haklarının yaygınlık kazanıp, uygulanması, kentsel yönetimlerin verimli hale getirilmesi, yerel inisiyatifin hareket geçirilmesi için zorunludur” (Tul, 2015). Vatandaşlık ve kentsel demokrasi tartışmaları, özellikle kenttaşlık ve demokrasinin “kentın ulusaldan veya küreselden ziyade yerele daha fazla aidiyetinden” kaynaklanmaktadır (Güler, 2011, s. 67). Kent, hem küresel sisteme saldıran, onu yıkan hem de onun var olduğunu gösteren unsurdur. “Kentın sadece binalar ve yollardan ibaret olduğu mantığı bir kenara bırakılmalı ve politik bir mekân da olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir” (Tosun & Tosun, 1995, s. 63).

Mevcut politik iktidarın yerel kararlardaki baskınlığı, düzenleyiciliği ve önleyiciliği, kent yurttaşını edilgen bir duruma getirerek, yönetime ve kararlara katılımcılıktan ziyade sadece “sunulanı kullanan” bir bireye indirgenmesiyle sonuçlanmıştır. Merkezi karar alma pratikleri, kent mekânından ve karar alma süreçlerinden soyutlanma, kentsel hizmet ve olanaklara erişimin zorlaşması, gelir eşitsizliğinin derinleşmesi, mekânsal ayrışma, kültürel tek tipleştirme ve yabancılaştırma gibi şehir halkının dev gibi büyüyen sorunları şehir hakkının temel sorunsallarıdır ve kent bireyinin bu yönde taleplerini oluşturmaktadır. Kent arenasında sosyal eşitsizlikler ve sermayenin şartları çok daha göz önüne serilmektedir ki kentlerde, kırsalla kıyaslanamaz bir şehir geriliminin de biriktiği açıktır ve bu enerji bir şekilde açığa çıkmak zorundadır. “Şehir Hakkı” iddia etmek ve etkili olmak bu enerjinin boşalma yollarından biridir ve şehir hakkının asıl önemi burada yatmaktadır.

Seksenlerden sonra gelişmiş ülkelere hâkim olan ve özellikle IMF ve Dünya Bankası tarafından gelişmekte olan ülkelere finansal ihtiyaçlarının mecbur ettiği finansal yaptırımlarla da empoze edilen neoliberalizm ve küreselleşme, dünyadaki kentleşme trendini de araçsallaştırarak kentsel yerleşim birimleri üzerinden varlığını kalıcılaştırmıştır. Küreselleşme ve neoliberalleşme süreci yerelin tanımına ve kavramsallaştırılmasına da etki etmiştir. “Günümüzde yeni liberal anlayışa göre yerel yönetimlere biçilen görev, yerel alanın küresel ekonomi içinde etkin bir şekilde rekabet etmesi üzerine kurgulanmıştır” (Purcell, 2002, s. 101).

Kentlerin birer politik mekân olmaları ve kentsel mücadelelere konu olmalarının nedenleriyle ilgili özellikle 2010’dan sonraları dünya metropollerinde beklenmeyen ve planlanmayan bir şekilde bir birikimin sonucu olarak aniden ortaya çıkan sosyal hareketlerin arka planında, yoksulluk, işsizlik, polis şiddeti, etnik kimlik, ailenin zayıflaması gibi kentlileşmenin ağırlaştırdığı gerilim öğelerini barındıran nedenlere atıf yapılmaktadır. (Açık Gazete, 2015) 2010’lardan sonra kentlerde yaşanan bazı sosyal patlamalara örnek olarak 2011’de

Londra ², 2013 Türkiye’de Gezi Parkı eylemleri³, 2014 Ferguson⁴, 2020 Minneapolis⁵ eylemleri gösterilebilir. 2010 sonrası sosyal patlamalara yol açacak şekilde ne değişti, sorusuna Urban Rage kitabının yazarı Mustafa Dikeç “Meşrutiyet krizi, kent içinde sürekli artan eşitsizlikler ve polisin askerileştirilmesi” cevabını vermektedir. (Dikeç, 2020).

Sosyal alanda gelişme gösteren birçok hareketin siyasal alana da girmesi artık tarihsel bir gerçekliktir. Claus Offe 1985’te kaleme aldığı “Yeni Sosyal Hareketler” çalışmasında “eski ve yeni siyasal paradigma”lardan bahsetmektedir. “Eski paradigmanın aktörleri, grup olarak hareket eden, gelir dağılımı mücadelesine müdahil olan sosyoekonomik gruplar, değerleri ise, özgürlük, tüketim güvenliği ve maddi ilerlemedir. Yeni paradigmada ise aktörler “grup gibi davranmayan, fakat barışın, çevrenin ve insan haklarının korunması gibi temalar etrafında bir araya gelmiş, topluluklar lehine hareket eden sosyoekonomik gruplardır. Yeni paradigmadaki değerler, merkezi kontrolün karşısında kişisel özerklik ve kimlik temellidir” (Göktolga, 2013, s. 129). İstanbul Gönüllüleri

---

² Londra’nın kuzeyinde Tottenham’da küçük ölçekli bir çetenin, Mark Duggan isimli şefinin polis tarafından öldürülmesiyle başlayan protesto, 5 gün süren ciddi şiddete, yıkıcı ayaklanmaya ve yağmalamaya dönüştü ve 15.000 kişinin yer aldığı düşünülen eylem, 5 ölüm, yüzlerce yaralanma ve 4.000 tutuklanmayla sonuçlandı. Ayaklanmanın nedenlerini akademik çevreler ve basın, en yüksek oranla yoksulluk %86, polisin tutumu %85, işsizlik %79, Mark Duggan’ın vurulması %75, çeteler %75, sosyal medya %74, açgözlülük, hırs %70, sıkılmak %68, cezaya yatkınlık %64, etnik gerilim %54, aile bağlarının zayıflaması %40 şeklinde sıralıyorlardı. (Açık Gazete, 2015)

³ İstanbul’daki Gezi Parkı’na Topçu Kışlası’nı yeniden yapmak için başlayan inşaat çalışmalarını protesto etmek amacıyla düzenlenen ve daha sonra Türkiye’nin birçok noktasına yayılan eylemler Mayıs 2013’te başladı. Eylemciler Gezi Parkı ve Taksim Meydanı’nı iki haftaya yakın bir süre işgal etti. İşgal, güvenlik güçlerinin sert müdahalesiyle son buldu. Eylemlerde biri polis, sekiz kişi yaşamını yitirirken, 10 bine yakın insan da yaralandı. Onlarca kişi tutuklandı. (BBC, 2020)

⁴ ABD’nin Missouri eyaletinin St. Louis bölgesindeki Ferguson kentinde, Polis Darren Wilson, 18 yaşındaki silahsız siyah Michael Brown’u sokak ortasında silahla vurarak öldürdü. Brown’un ölümü, ülkede ırkçılık ve polislerin tavrı üzerine hem tartışma hem de eylemleri başlattı. (Bianet, 2014)

⁵ George Floyd protestoları, 25 Mayıs 2020’de Minneapolis’te görev yapan beyaz polis memuru Derek Chauvin’in Afroamerikan George Floyd’u öldürmesi sonrası önce Minnesota’da daha sonra da Amerika Birleşik Devletleri’nin birçok bölgesinde gerçekleştirilen protestolardır. 1 Haziran itibarıyla, Birleşik Devletleri’ndeki 200’den fazla şehirde protestolar yapıldı ve Floyd için adalet arayanlar ve aşırı polis vahşetine karşı çıkanlar uluslararası olarak desteklendi. En az 12 büyük şehirde, yağma ve vandalizmi önlemek için 30 Mayıs 2020 Cumartesi akşamı sokağa çıkma yasağı ilan edildi, ve 31 Mayıs itibarıyla 15 eyaletteki valiler (Minnesota dahil) ve Washington, DC Ulusal Muhafızlarını çağırdı 5.000’den fazla birlik etkinken. Protestoların başlangıcından 31 Mayıs gecesine kadar en az 4.400 kişi tutuklandı. (Vikipedi)

aktörleri de yeni paradigmaların aktörlerinin tanımlandığı gibi “belli temalar etrafında bir araya gelmiş topluluklar lehine hareket eden sosyoekonomik gruplardır.

1.4 KENT GÖNÜLLÜLÜĞÜ

Şehir kavramı sadece binalardan, altyapı yatırımlarından ve şehir plancılığından ibaret değildir. Yaşayan bir organizmadan bahsediyoruz ki milyonlarca insanın bir arada yaşayabilmesi, uzlaşabilmesi, yönetilebilmesi başlı başına bir bilim, felsefe ve strateji gerektirir. Kent yurttaşları yaşayan ve değişen organizmalardır ve memnun edilmeleri kolay değildir, çünkü onlar şehirde yaşamayı seçerek, şehrin fırsatlarından yararlanabiliyor olmanın yanı sıra aynı zamanda bir yük taşıdıklarını düşünmekte ve bu yükün hafifletilmesini istemektedirler. Bu organizmaların hakları, sorunları ve talepleri bulunmaktadır ve merkezi, otoriter bir yönetimle bir yere kadar kontrol altında tutulabilir. Kentli yurttaşlara yerel demokraside katılım hakkı tanınmamasının kentsel sosyal hareketlere veya daha geniş alanlı ülkesel tepkilere yol açması çok olasıdır. Özellikle Büyükşehir cenderesindeki kent yurttaşları, mahallesinden başlayarak kentine sivil toplum kuruluşları aracılığıyla fark yaratabileceklerinin farkına varmışlardır ve daha önceki asırlarda var olmayan aşırı kentleşmenin kent hakkını savunmaya zorunlu kıldığı kent yurttaşlarının kent gönüllülüğü devreye girmiştir. Kent yurttaşları ve özellikle metropol halkı, aslında kendi kentli hayatını şekillendirmedeki kendi gücünün yeterince farkında değildir, çoğunluğu katılım gücünü günlük hayatındaki yaşam kalitesini, mülk güvencesini, ulaşımda geçirdiği saatleri, ömrünü geçirdiği ve muhtemelen çocuklarının geçireceği mekandaki kararlara katılımıyla sınırlı görmektedir.

Kent yurttaşlarının bireysel olarak taleplerini ve itirazlarını duyurmaları, sonuç elde etmeleri oldukça zordur. Beyaz yakalılarının özellikle 2008 krizinden sonra, sendikalaşma çabaları ve grev gibi eylemler dışında, işyeri merkezli platformlar

oluşturarak (IBM, Bilgi Üniversitesi gibi) farklı bir örgütlenme yoluna gitmeleri ve eylemler gerçekleştirmeleri de İstanbul'da sosyal hareketlilikte dikkate değer bir gelişme olmuştur. Literatürde 1990'larda ağırlıklı olarak "orta sınıf" kavramı ile tartışılan beyaz yakalı çalışanlar, 2008 krizi sonrasında ise giderek artan bir yoğunlukta "proleterleşme" ve/veya "prekarya" kavramları üzerinden tartışılmaktadır (Özbay, 2014, s. 26). 2013 Haziran'ında yaşanan Gezi Direnişi sırasında da beyaz yakalı çalışanlar ilk kez kitlesel olarak bir toplumsal harekete bu kadar aktif katılmalarıyla dikkatleri üzerlerinde toplamışlardır. Gezi Eylemleri sonrası sivil toplumun sindirilmesine yönelik kısıtlamalar bu tip platform örgütlenmelerini de baskılamış, web sitesi ve sosyal medya üzerinde hala aktif gözükken PEP ⁶ gibi platformlar sadece toplantılar ve seminerler düzenlemekle varlıklarını sürdürmeye başlamışlardır.

Şehir hakkının kullanılması için tabanın (kent halkının) mobilize edilmesi, siyasi parti, kent konseyleri, kent gönüllüleri, kent platformları gibi sivil toplum örgütleri aracılığıyla dilek ve itirazlarını duyulur, değerlendirilir ve uygulanır hale getirmesi gerekir. Bireyler böyle toplu oluşumlarda ve sivil toplum örgütlerinde yalnız başlarına altından kalkamayacakları problemler karşısında, iş birliği yaparak, "kent yurttaşlığını" öğrenerek varlık göstermektedirler. 8 Ekim 2006 tarihinde 26313 sayılı resmî gazetede yayınlanan yönetmelikle hayata geçmiş olan "Kent Konseyleri" de "Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturulmasında katkıda bulunmak" üzere oluşturulmuş ve katılımcıları arasında sivil topluma da yer veren bir alandır. Kent konseyi; merkezi yönetimi, yerel yönetimi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını ve sivil toplumu ortaklık anlayışı ile buluşturmak üzere var olsalar da merkezi yönetimin de içinde bulunması sivil toplum kimliğinden çıkarmakta ve yönetimin genel eğilimi karşısında olan bir kent konseyi kararına sadece pasif bir tavsiye kararı niteliği vermektedir. İstanbul Gönüllülerinden olan 2 katılımcı aynı zamanda ilçelerinin

---

⁶ 2008 krizi sonrası yoğun işten çıkarmalara tepki olarak 2009'da kurulan, öncelikle IBM'deki sendikalaşma çabalarına destek veren, ancak örgütlenme ihtiyacının özel değil genel olduğunun farkına vararak farklı katılımlarla genişleyen, bu kitlenin ilk deneme platformlarından biri

kent konseylerinde yer almaktadırlar ve kent konseyleri konusundaki görüşlerine dördüncü bölümde yer verilmiştir.

Sivil toplumun toplumsal niteliği, ortaya çıkışı, toplumdaki dengelerde nereye konumlandırıldığına ilişkin kuramlara, gelişimine ve hakların savunulmasının ne ölçüde yolunu açtığıyla ilgili görüşlere ikinci bölümde değinilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM VE GÖNÜLLÜLÜK

2.1 SİVİL TOPLUMUN TANIMI VE GELİŞİMİ

Şehir devletlerinin olduğu antik çağlarda, toplum yaşamını etkileyen konular, kadınlar, köleler ve yabancılar hariç, oy hakkına sahip olanlar tarafından topluca karara bağlanırdı. Bu anlamıyla “katılımcı” olarak nitelenen demokrasi, giderek “temsili” demokrasiye dönüşmüştür, çünkü katılımcı sayısı da kararların karmaşıklığı ve çeşitliliği de artmış ve dünya genelinde temsili demokrasi ağırlık kazanmıştır. (Argüden, 2020). Temsili demokrasi bireylerin etki altında kalmadan kendi hür iradeleriyle ve özgürce seçtikleri temsilcileri veya temsilci grup aracılığıyla siyasi katılımında bulunması ve siyasi düşüncelerini ve tercihlerini bu şekilde uygulamaya koyması olarak demokrasi tarihinde yerini almıştır.

Temsili demokrasinin varsayımları içinde yurttaşlardan beklenenler seçimlerde oy kullanarak kendi adına siyasal gücü kimin kullanacağını belirlemek, daha sonra bu siyasal gücün belirlediği kurallar içinde üretim için gerekli üretim faktörlerini sağlamak ve tüketim yaparak sistemin bunalıma düşmeden sürmesini gerçekleştirmektir, yani vatandaştan beklenen pasif, yarı-zamanlı bir yurttaşlıktır (Tekeli, 2003, s. 1). Oysaki “gerek yerel gerek bölgesel ve ülke çapında temsilci çıkarları ile toplumsal çıkarların zaman zaman örtüşmemesi, bilinçlenen kitlelerin toplumsal kararlara katılım isteğinin artması ve teknolojik gelişmeler 21. yüzyılda bu trendi kısmen tersine çevirmiş ve yeni bir şekle bürünen katılımcı demokrasi gerekliliği ağırlık kazanmıştır”. (Argüden, 2020). Katılımcı demokrasi denilince

de temsili demokraside temsilcileri yetkilendiren sivil toplumun, bu temsiliyetle yetinmeyerek kendi sivil örgütlenmelerinden bahsetmek gerekecektir. Bu bölümde sivil toplum kavramı ve gelişiminden, günümüzdeki şekli, potansiyeli ve sınırlılıklarından bahsedilecektir.

Tarihsel süreçte bir toplumun ana aktörleri olan devlet, piyasa gücü ve sivil toplumun ağırlık ve rolleri mütemadiyen değişmiştir ve halen değişmektedir. Bu nedenle sivil toplumun sınırları ve kapsama alanı ile ilgili olarak değişmez ve herkesin mutabık olacağı bir tanımı yapılamamıştır, halen de yapılamamaktadır. Sivil toplumun toplumdaki rolünü düşünürler, sosyologlar, devlet yöneticileri içinde yaşadıkları zamanın ruhuna göre ve kendi durdukları noktadan tanımlamış, tanımın içerisine siyasal düşünce ve devleti nereye koyduklarıyla bağlantılı olarak değişik oranlarda yerleştirmişlerdir. Sivil toplum kuruluşu (STK) Vikipedi’de sözlük anlamıyla aşağıdaki gibi tanımlanmıştır. “Resmî kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır.” (Vikipedi) Katılımcı yaklaşımı vurgulayan bir başka tanım da şu şekildedir: “Sivil toplum kendi rızalarıyla bir araya gelen bireylerin devlete bağlı olmadan esnek bir yapıda örgütlendiği, hükümetin politika ve kararlarını etkileme amacıyla olan, karar ve uygulamalarda katılımcı yaklaşımı benimseyerek bu rolüyle demokrasiye de katkıda bulunan, kâr amacı gütmeyen bir örgütlenme türü olarak da ifade edilmektedir” (Çepel, 2006). Sivil toplumu aktif vatandaşlık ile ilişkilendiren Alman sosyolog, siyaset bilimci ve filozof Ralph Dahrendorf ise sivil toplumu "başkalarına saygı gösteren, başkalarını cesaretlendirip, harekete geçmek isteyen ve geçebilen, eyleme yönelik araçları yaratabilen, kendinden emin, korkusuz ve korku duymak için nedeni olmayan vatandaşlar" olarak tanımlamıştır. (Çiftçi, 2010-2012). “Dahrendorf burada aktif ve katılımcı bireylerden oluşan topluma vurgu yapmaktadır. Bu aynı zamanda bugünün ideal toplum anlayışıdır.” (Karakuş, 2006, s. 6) Muhtelif dönemlerdeki, muhtelif tanımlamaların sentezi olarak, “Sivil Toplum” en genel ve ortak payda tanım olarak devletin müdahale

alanının dışında kalan ve toplumsal kararlara etki edebilen ekonomik ve sosyal oluşumlar şeklinde kabul görmüştür. İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin 2020 yılına ait Türkiye'de Gönüllülük kitabındaki tanım da açıklayıcıdır." Gönüllülük tanımında altı çizilen, bireylerin; deneyim, bilgi, birikim ve/veya zamanlarını toplumsal bir fayda ve toplumsal hayata katılım için adam/saat karşılığı bir ücret talep etmeden sarf etmeleridir" (Erdoğan , Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2020).

Sivil toplum kavramı, ilk kez Adam Ferguson tarafından 1767'de "Sivil Toplumun Tarihi Üzerine Bir Deneme" adlı çalışmasında kullanılmıştır. Tarihsel gelişim süreci göz önüne alındığında 18. yüzyılın ortalarına kadar devlet ile sivil toplum arasında bir ayrımın olmadığı ve sivil toplum ile devletin özdeş görüldüğü tespit edilmektedir. (Tamer, 2010, s. 99) Sivil toplum, daha sonraki yıllarda da değişik oranlarda devletle ilişkilendirilip, devletle özdeş, karşı ya da kesişimli olarak konumlandırıldığı ve tanımlandığı değişik evreler geçirmiştir. Sivil toplum, devletle özdeş görülmekten çıktığı zamanlarda Hobbes ve Rousseau gibi sosyal sözleşmeci filozoflar tarafından doğa halinden çıkıp siyasi otorite etrafında bir araya gelmek biçiminde tasvir edilmiştir. Dolayısıyla bu evrede, sivil toplum toplumsal yaşamın her alanını kapsamaktadır. Daha sonra Hegel, sivil toplum ile siyasal toplum arasında bir ayrım yapmış, devlet ve toplum arasındaki çizgileri belirtmiştir. Devletin düzenlediği alanları ve toplumsal ilişkileri siyasal toplum kavramıyla ifade etmiş, geriye kalan özerk alanları ise sivil toplum olarak isimlendirmiştir. Hegel sivil toplumu, bütün bireysel menfaatlerin birbirleriyle çarpıştığı bir savaş alanı olarak tanımlamış, devleti de bu alandaki çıkar çatışmalarını önlemek suretiyle sivil toplumu korumakla görevli kabul etmiştir. (Tamer, 2010, s. 103) Son aşama ise devlet müdahalesinin sivil toplumu yavaş yavaş boğacağından korkulmaya başladığı noktayı ifade etmektedir. Bu evrede, "Tocqueville'in çözümlerinde sivil toplum, üyelik ve eylemlerinin gönüllülük esasına dayandığı, aile ve devlet arasındaki tüm ilişkileri ve ağları (sivil toplum kuruluşlar, dini grup ve kurumlar, mesleki örgütlenmeler, kendine yardım amaçlı gruplar, sosyal hareketler, bağımsız medya...) içermektedir." (Akay

& Kurma, 2020) 1805-1859 yılları arasında yaşamış olan Fransız düşünür Alexis de Tocqueville, 1831 yılındaki 9 aylık Amerika gezisinde gördüğü farklılıkların ona modernizm ve demokrasi konusunda düşündürdüklerini kaleme aldığı 1835 ve 1840 yıllarında iki cildi yayınlanmış olan *Democracy in America* (Amerika’da Demokrasi) adındaki kült kitaplarında pek çok diğer konuyla birlikte siyasi ve idari merkeziyetçiliğin alternatiflerine, sivil toplumun demokrasinin en önemli yapı taşlarından biri olmasına, baskı oluşturma ve sonuç olarak gücü dengeleme unsuru olarak önemine de vurgu yapmıştır. Tocqueville’e göre özgürlüğün temelini ortak çıkarları yolunda örgütlenen halk oluşturmaktadır ve halk örgütlenme alışkanlığı geliştirmese, illikliğe geri dönüş başlar. (Ataay & Kalfa, 2014, s. 41-42). Tocqueville’in 186 yıl önceki eserinde, Fransa ve Amerika’daki farklı demokrasi uygulamalarını gözlemlemiş ve kıyaslamış ve yaklaşık iki yüzyıl sonrası, günümüzün hararetli tartışılan ve merkezi siyaset gücünü dengelemedeki önemi dile getirilen “sivil toplum, gönüllülük ve yerel siyasetin artan önemi”ni dile getirmiş olması öngörü örneğidir ve dikkat çekicidir. Tocqueville, sivil toplumdaki dernekleşme ile âdem-i merkeziyetçilik (yerelleşme) arasında da doğrudan bağlantı kurmaktadır. (Ataay & Kalfa, 2014, s. 40) Tocqueville’in ısrarla üzerinde durduğu âdem-i merkeziyetçi (yerelleşen) yönetim anlayışı, aynı zamanda siyasi katılımcılığı ve “tam zamanlı aktif vatandaşlık bilincini” de uyandırmakta ve geliştirmekte, kamusal alana ve siyasete katılımını arttırmaktadır.

Günümüzde bir kavram olarak sivil toplum, devlet denetimi dışında kalan, dolaylı veya dolaysız ama belli düzeyde siyasi bir nitelik içeren, fakat özünde toplumsal sorunların çözümüne dönük sivil etkinlikleri, ilişkileri, çıkarları yaşama geçiren bir alana tekabül eder. Bir zamanlar tarihçiler ve siyasi düşünürlerce daha ziyade muğlak bir kavram olarak düşünülen sivil toplum; günümüzde katılımcı politikanın, iyi toplum yönetiminin ve akademik söylemde toplumsal değişimin çözümlenmesinin anahtar kavramlarının en önemlilerinden biri olarak ortaya çıkmıştır (Keyman, 2006, s. 16). Ancak bu toplumsal değişim ihtiyacının egemen güçler ve toplumsal normlar tarafından önünün açılıp açılmayacağı bir soru

işaretidir. Akademisyen ve sivil toplumcu Michael Edwards 'ın 2004 ilk basım tarihli "Sivil Toplum" kitabının girişindeki aşağıdaki ifadesi aslında günümüzde sivil toplum konusundaki kafa karışıklığı, konum ve toplumsal önem kargaşasının özünü sorgulamaktadır. "Sivil toplum yirmi birinci yüzyılın en önemli ve anahtar kavramlarından birisi mi, yoksa bu yüzyıl içinde giderek önemsizleşecek ve sonuçta ortadan kalkacak bir kavram mı?" (Keyman, 2006)

2.2 SİVİL TOPLUMUN TÜRKİYE GEÇMİŞİ

Tarihsel süreçte sivil toplum, merkezi otoritenin gücüyle çelişen bir oluşum olduğu için Orta çağ ve sonrasında Batı'da merkezi otoritenin zayıflamasıyla ortaya çıkmış, merkezi otoritenin halen baskın olduğu içinde yaşadığımız coğrafyada ise göreceli olarak zayıf ve örgütsüz kalmıştır. Geçmişinin daha eskiye dayanması da günümüzde Batı'da sivil toplumun daha organize, yerleşmiş ve sistemli olmasının asıl nedenidir. Genç Cumhuriyet Türkiye'sinde tek partili dönemde yasalar ve her tür hukuki düzenlemelere öncelik verilmiş, millet devlet fonksiyonlarıyla birebir örtüşen bir konumda tutulmuştur. Modernleşme sürecinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen sivil toplum yapısında cemaatlerin, dini derneklerin, eski örf ve adetlerin dışına çıkılmamasını talep edecek dernek ve kuruluşların modernleşmeye köstek olacağı ve geciktirebileceğinden endişe edilmiştir. Bu dönemde sivil ara örgütlenmeler yasaklanmış ve Batı'daki gibi bir sivil toplum oluşumu engellenmiştir. (Doğan, 2007)

Çok partili hayata geçildiği 1945'te genç Türkiye Cumhuriyeti'nde halen görev temelli vatandaşlık kavramı hâkim idi ve toplumsal insan hakları ve kültürel alanlarda, devlet baskısından bağımsız sivil toplum platformları oluşmadı. Cumhuriyet Türkiye'sinde vakıflar, dernekler, kooperatifler ile örgütlenme yeşerse de gene görev bilinci ve ahlaki öncelik ulusal kimlikte ve güçlü devleti destekleyen örgütler oluşturmaktan yanaydı. 1980'lere kadar siyasal sistem sağ ve sol ekseninde çeşitlense ve demokrasi ve bireyselden ziyade toplumsal siyasi haklar etrafında örgütlenilse de devlete alternatif bir sivil toplum duruşu mevcut değildi.

Seksenli yıllardan itibaren dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de sivil toplumun geliştiği, bu gelişimin ulusal arenada yaşanan ekonomik, politik gelişmelere direkt bağlantılı olduğu görülmektedir. Fuat Keyman’ın Kasım 2006’da Avrupa Birliği Komisyonu tarafından desteklenen, Sivil Toplum

Geliştirme Merkezi Derneği⁷ tarafından yürütülen “Sivil Toplumun Geliştirilmesi İçin Örgütlenme Özgürlüğünün Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında yaptığı “Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni” sunumunda özetlediği gibi “Neoliberal söylem ve bireyselliğin ön plana çıkması, kimlik siyasetinin gündeme gelmesi ve zamanın ruhuna uygun olarak ortaya çıkan sivil toplum örgütleri devlet merkezci örgütsel hayata meydan okumuşlardır” (Keyman, 2006, s. 28).

Askeri darbe sonrasında (12 Eylül 1980) ve 1983’ten itibaren ANAP lideri Turgut Özal başbakanlığındaki yönetime geçişle birlikte Türkiye’nin özellikle ekonomik alanda ulusal korumacı kalkanları bir bir indirilmeye başlandı, ihracat öncelikli kalkınma politikasına geçildi, Aynı dönemlerde din odaklı ve etnik odaklı ayrışmalar da hız kazandı. Sivil toplum örgütleri “güçlü devlete tabi vatandaş” statüsünden, zaman zaman farklı görüş seslendirecek, çoğulculuk talep eden, demokrasi ve haklarını koruyan aktif vatandaş statüsüne evrilip, kabul görmeye başladılar. 1990’lara STK’ların ve devletin, Türkiye’de güçlü devlet geleneği ile kimlik/farklılık siyasetinin Türkiye’nin geleceğini belirleme mücadelesinde birbirlerini tahrip etmek için göstermiş oldukları karşılıklı çaba damgasını vurmuştur (Keyman, 2006, s. 15).

2000’li yıllarda Cumhuriyet döneminin ağır ekonomik krizi 2001 kriziyle birlikte dengeler değişti ve 2001 krizinde koalisyon ortağı olan 3 parti, MHP, DSP ve ANAP ve muhalefetteki 2 parti, halkın Türk parasının değersizleşmesine ve krizin yol açtığı yüksek işsizlik ve ekonomik sıkıntıya verdiği tepkiyle meclis dışı kaldı.

---

⁷ Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM) 2004 yılında, ülkemizde katılımcı demokrasinin gelişiminde sivil toplumun önemine inanan bir grup fikir önderi ve aktivist tarafından kurulan, toplumsal cinsiyet, çocuk, insan hakları, gençlik, çevre, engelli hakları ve kültürel haklar / kültür-sanat alanlarında faaliyet gösteren hak temelli sivil toplum örgütlerinin etkinliklerini arttırmaları yolunda onlara destek olan bir dernektir. (STGM, 2020)

O dönemde yeni kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Kasım 2002 milletvekili seçimlerinden galip çıktı ve 18 yıldır ülkeyi tek başına yönetmektedir. İki binlerin başı, 2001 krizinden IMF destekli olarak çıktığımız ve yapısal reformlar yapmak zorunda olduğumuz, ivme kazanan AB süreci için belirlenen yol haritaları arasında sivil toplumu güçlendirmenin de altı çizili bir şekilde yer aldığı geçiş yıllarıydı. Demokratik devlet düzeninin oluşturulması, azınlık hak ve özgürlükleri, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması, Avrupa Birliği (AB) üyeliği için gerekli olan siyasi kriterlerin temelini oluşturmakta idi. AB destekli fonlar da sivil toplum kuruluşlarına kaldıraç olunca AKP'nin ilk dönemlerinde yasal reformlar yapılma ihtiyacı olsa da STK'larda sonraki dönemlere kıyasla umut veren bir dönem yaşandığı, sivil toplum faaliyetlerinin kısmen özgür ve revaçta olma dönemi olduğu söylenebilir. AB üyelik müzakereleri ve AB müktesebatına uyum kapsamında (2004-2008 yılları arasında), Türkiye'de temel özgürlüklerin çerçevesini genişletecek biçimde iyileştirmeler yapılmasına rağmen özellikle uygulamada sorunlar ve kısıtlamalarla karşılaşılmaya devam edilmiştir. Sivil Toplum İkinci Dönem olarak tanımlanabilecek 2008 yılından sonra ise yasal reformlar yapılması yönünde bir adım atılmamaya devam edilmiş ve uluslararası standartlarla uyumlu olmayan kimi daha başka sorun alanları ortaya çıkmıştır. Özellikle örgütlenme, toplanma ve ifade özgürlüklerinin kullanımı konusundaki baskıların son dönemde giderek artması, bu dönemde artık sivil özgürlüklerin önünde ciddi tehditler bulunduğunu ortaya koymaktadır (TÜSEV, 2015). Örgütlenme özgürlüğü açısından 2013-2014 döneminde sivil toplumu ilgilendiren mevzuattan kaynaklanan kısıtlamalar devam etmiştir. Türkiye'de "sivil toplum" ve "sivil toplum kuruluşu" gibi kavramlar ilgili mevzuat ve politika belgelerinde tanımlanmamaktadır Platform, inisiyatif ve sosyal girişim gibi örgütlenme biçimlerinin tüzel kişilik olarak sayılmaması, sivil toplum kuruluşu tanımını dernek ve vakıf tüzel kişilikleri ekseninde sınırlamaya devam etmiştir. Bu durum bazı örneklerde farklı örgütlenmelerin faaliyetlerini özgürce yürütememelerine neden olmaktadır. (TÜSEV, 2015)

Avrupa komisyonunun daha güncel bir tarihte yayınlanan (2019) ve Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile üye devletlerin katkıları, Avrupa Parlamentosu raporları ve çeşitli uluslararası kuruluşlar ile hükûmet dışı kuruluşlardan gelen bilgiler dâhil olmak üzere, pek çok kaynaktan faydalandığı belirtilen raporunda (AB Genişleme Politikasına İlişkin 2019 Bilgilendirmesi Ekindeki Türkiye Raporu) Sivil Toplumla ilgili “Türkiye’de 1 Mart 2018-1 Mart 2019 arasında kapsayan dönemde özellikle, insan hakları savunucuları da dâhil çok sayıda aktivistin tutuklandığı bir ortamda devamlı bir baskı ile karşı karşıya kalan sivil toplum alanında ciddi bir gerileme olduğu, bağımsız sivil toplum kuruluşlarının aleni şekilde damgalandığı ve toplanma biçimlerinin yasaklandığı “belirtilmektedir. 20 Temmuz 2016’da ilan edilen Olağanüstü Hâl kapsamında kapatılan hak temelli örgütlere bu kapsamda gerçekleştirilen el koymalar ile ilgili hiçbir hukuk yolu sağlanmamıştır.” (Avrupa Komisyonu, 2019)

Bu engellemelere rağmen, sivil toplum aktif olmayı sürdürmüş ve mümkün olduğu ölçüde kamusal yaşama katılmıştır. Hükümet yanlısı kuruluşlar daha belirgin bir rol üstlenmeye ve temsil imkânı bulmaya devam etmiştir. Ulusal ve uluslararası hükûmet dışı kuruluşlara yönelik idari zorluklar, sivil toplum faaliyetlerine zarar vermeye devam etmiştir. TBMM İç Tüzüğü’nde değişiklik yapılmasını müteakip, sivil toplum kuruluşları Ekim 2018’den bu yana, Meclis komisyonlarındaki yasamaya ilişkin istişare süreçlerinin dışında bırakılmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2019, s. 18).

Eylül 2018’de İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Dernekler Dairesi Başkanlığı kaldırılarak, yerine Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ekim 2018’de yayımlanan Dernekler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile bütün derneklerin sadece Yönetim Kurulu üyelerini değil, tüm üyelerini İçişleri Bakanlığının bilgi sistemine kaydetmesi zorunlu kılınmaktadır. Bu durum, AGİT (Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı) / Avrupa Konseyinin örgütlenme özgürlüğüne ilişkin kılavuz ilkeleri ile uyumlu değildir, örgütlenme özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği anayasal güvencelerini ihlal etmektedir ve sivil toplumun gelişimine sekte vuran tartışmalı bir yönetmeliktir.

Yardım Toplama Kanunu, sivil toplum kuruluşlarını yardım toplama faaliyetlerinden caydıran ağır şartlar getirmektedir. Bu şartlar, her bir yardım toplama faaliyeti için önceden izin alma ve objektif olmayan kriterler temelinde uzun süren yetkilendirme süreçlerini de kapsamaktadır. Kamu fonları şeffaf bir şekilde dağıtılmamakta ve ilgili süreçler, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer paydaşların her aşamaya tam olarak katılmasına imkân vermemektedir.

Sivil toplumla iş birliğine yönelik kapsamlı bir hükümet stratejisi bulunmamaktadır. Sivil toplum kuruluşlarına yönelik olarak izlemeden sorumlu bir koordinasyon kurumu, kamu finansmanı konusunda şeffaf bir mekanizma ve mali teşvikler hâlen mevcut değildir.

Konda'nın 2013 'te Gezi eylemlerinin ilk gününde parkta yaptığı araştırmanın, eylemlere katılanların %78,9'unun örgütlü olmadığını yani bir sivil toplum kuruluşu ya da siyasi partiye üye olmadığını göstermekte olduğundan bahsedilmiş idi. Ayrıca bulgulara göre katılanların %93,6'sı Gezi Parkı'na herhangi bir grubu, oluşumu temsilen değil, "sade vatandaş" olarak geldiğini beyan etmiştir. (Konda, 2014) Bu durum, giriş bölümünde de bahsedildiği gibi, sivil katılımın son yıllarda kurulan platform, inisiyatif gibi farklı örgütlenme biçimleri üzerinden daha aktif bir şekilde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

2.3 SİVİL TOPLUMDA GÖNÜLLÜLÜK

Sivil toplumun tanımlanmasında ve sınırlanmasında, hangi kuruluşların sivil toplum kuruluşu sayılıp sayılmayacaklarının değerlendirilmesinde tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Yentürk tarafından derlenen "Sivil Toplum Nedir" konulu panel ve tartışmanın sonuçlarında sivil toplum kuruluşlarının faaliyet gösterdikleri alan genel bir ifadeyle siyasi otoritenin yönlendirmesinden uzak, devlet karşısında özerk olarak, yaptıkları faaliyetlerle piyasanın alanına girmeyen, kamusal alanda etkisi olabilen bir kolektif girişimler alanı olarak tanımlanmaktadır. (Yentürk, 2013, s. 7)

Gönüllülük, bireyin maddi karşılık beklemeden, herhangi bir zorlama olmadan, kendi isteğiyle, bir sosyal platformda ya da STK bünyesinde zaman ve enerji sarf ederek sürdürdüğü faaliyetlerdir. Genellikle inanılan bir şeyi savunabilmek için, bizzat yaşanan ya da gözlemlenen bir ihtiyaç ya da adaletsizliğin çözümünün katkısında pay sahibi olmak için gönüllü olunur. Dünyada özellikle Avrupa demokrasilerinde gönüllülük oranları yüksektir. Avrupa Birliği Gençlik Raporu (2015) için yapılan son araştırma, AB genelinde gençlerin dörtte birinin (%25) bir gönüllü faaliyete katıldığını göstermektedir. İrlanda %43 ile en yüksek ve Bulgaristan yüzde %10 ile en düşük gönüllü faaliyetler yapılan ülke olarak belirlenmiştir. AB genelinde gençlerin yaşlar ilerledikçe gönüllü faaliyetlerden uzaklaştığı gözlemlenmektedir. 2014 yılında AB genelinde 15-19 yaşları arasındaki gençlerin %29'u gönüllü olarak aktifken bu oran 25-29 yaşları arasındaki gençlerde %23'tür. (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2019)

“Bireylerin, toplumsal fayda sağlamak için, piyasa ya da kamudan bağımsız inisiyatifler geliştirmesi, 1990'lardan sonra gelişen yeni bir durum değildir, ancak, sivil toplum ve gönüllülük olarak kavramsallaştırılması görece yeni olarak karşımıza çıkmaktadır.” (Erdoğan , Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2020). Literatürde gönüllülük tanımlanırken ağırlıklı olarak kamunun ve özel sektörün dışında ve bir sivil toplum gücü olarak tarif edilmiştir. Oysa ki daha sonraki yıllarda özel sektörün sosyal sorumluluk projeleri ve İstanbul Gönüllülerinin Belediye Kent Gönüllüleri formunda da olduğu gibi kamu da gönüllülerle çalışmaya başlamıştır., “Gönüllülerin hem bir örgütlülük haline, hem de sivil alanda olmasına vurgu yapılmıştır” (Erdoğan , Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2020) Son yıllarda özellikle sosyal hareketlerde, doğayı koruma dayanışmalarında, platformlarda, inisiyatiflerde gönüllülük sivil olma özelliğini taşımakla birlikte oluşumların ne derece örgütlü olduğu ise tartışma konusudur. Kısacası sivil toplumda gönüllülük tanımının çerçevesinin genişletilmesi gerektiği görülmektedir.

2.3.1 Türkiye’de Gönüllülük Oranları

International Social Survey Programme'nin 2014 araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de gönüllülük yapanların oranı %6,2 olup tüm Avrupa ülkelerinin çok gerisindedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından Kasım 2019'da gerçekleştirilip sonuçları 13 Aralık 2019'da kamuoyuyla paylaşılan gönüllülük araştırmasının sonuçları şunlardır:

Tablo 2.1 Ükelere Göre Nüfusun Gönüllülük Faaliyetlerine Katılan Oranı %

Ülkeler	Nüfusun Gönüllülük Oranı (%)
Danimarka	57,2
Güney Afrika Cum	55
ABD	52,8
Hollanda	52,7
İsviçre	52,6
Avustralya	50,2
Norveç	44,4
Avusturya	41,2
İsveç	40,5
Japonya	18,8
Slovak Cum	18,1
Gürcistan	17,1
Macaristan	13,3
Türkiye	6,2
Rusya	5

(Erdoğan , Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2020, s. 3)

Tabloda görüldüğü üzere Avrupa ülkelerinde ve ABD'de gönüllülük oranları Türkiye'nin yaklaşık 8-9 katıdır. Oranlarda Türkiye'ye en yakın ülke olan Macaristan'da bile (%13,3) Türkiye'nin %6,2 olan gönüllülük oranının iki katı bir oransal farklılığa rastlanmaktadır. Türkiye'de sivil toplum gönüllülüğünün bu kadar düşük olması ayrı bir tez konusu olacak kadar geniş bir konu olsa da bunun nedenlerine kısaca değinmek gerekirse; Türkiye'de yukarıda bahsedildiği üzere devlet merkezli bir vatandaşlıktan, bireysel/toplumsal haklarının farkında olup bunları talep etmekten çekinmeyen, korkusuz, aktif vatandaş profiline geçişin

sadece son 20-30 yılda gelişmesi, son 10 yılda ise tekrar sekteye uğramasından, sivil toplumun bir alan olarak var olması gerektiğinin kabulünden sadece birkaç yıl sonra bastırılmaya ve kontrol altına alınmaya çalışılmasından, sivil toplum kuruluşlarına güvenin henüz oturmamasından, STK'nın tanımını belirleyen ve gönüllü yönetimi konusunda STK'ların sorumluluklarının çerçevesini çizen yasal bir mevzuat veya politika belgesi ya da kimi AB ülkelerinde olduğu gibi gönüllülerden sorumlu bir kamu kuruluşu bulunmamasından bahsedebiliriz. Ayrıca 2014 yılındaki verilere yansımaya da 2018'de yasası çıkan ve dernek üyelerinin kimlik bilgilerinin İçişleri Bakanlığına verilmesini zorunlu tutan yönetmeliğin, sivil toplum katılımcı sayısına nasıl yansıtacağını şu anda bilememekteyiz. İçişleri Bakanlığına Bağlı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü web sayfasında sivil toplum dernekler, yabancı STK'lar, siyasi partiler ve sendikalar ana başlıklarında toplanmaktadır. Aynı sayfadaki yıllara göre faal dernek sayıları sayfasına bakıldığında, dernek sayılarının 2004'ten itibaren düzenli bir artışla 69.758'den 2020'de 121.713'e ulaştığı grafiklerle belirtilmektedir. (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020) Bu verilere göre İçişleri Bakanlığına göre dernek sayısı bazında sivil toplumda son 16 yılda artış görülmektedir.

Türkiye'deki sivil toplum gönüllüsü profilinin İstanbul Bilgi Üniversitesinin konuyla ilgili araştırmasında yer aldığı şekliyle ise Türkiye'deki sivil toplum gönüllüleri %21,4'ü 2011-2015 arası, %40,2'si 2016'dan sonra sivil toplum gönüllüsü olmuş, sadece %21'i haftada 9 saatten fazlasını gönüllülük faaliyetine ayıran, %38'i gönüllülüğün politik bir duruş olduğunu düşünen, siyasal ve sivil katılım aktiviteleri aşağıdaki tablodaki gibi görünen bir kitleden oluşmaktadır.

%

Tablo 2.2 Gönüllülük Haricinde Siyasal ve Sivil Katılım Yaptım Yanıtlarının Oranı

Oy Kullanmak	90,6
Sosyal Medyada Haber Paylaşmak	73,6
Sizi doğrudan ilgilendiren bir sorunla ilgili yetkili belediye veya benzeri mercilere dilekçe yazmak	60,4
Yaşadığınız şehir veya mahalledeki herhangi bir sorunla ilgili yetkili belediye başvurmak	58,5

İnternet üzerinde gerçekleştirilen bir protesto eylemine katılmak	58,3
Herhangi bir toplu yürüyüş eylemine katılmak	57,2
Herhangi bir boykot eylemine katılmak	41,5
Bir partinin mitingine katılmak	39,6
Bir siyasi partinin veya adayın seçim kampanyasında aktif olarak çalışmak	21,2
Bir siyasi partiye üye olmak	16,7

(Erdoğan, Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2019, s. 33)

2019 tarihli bu araştırmada gönüllülerin oy kullanarak sivil katılım yaptım cevaplarının oranı %83 civarında olan Türkiye’de son yıllarda oy kullanma oranıyla uyum içerisindedir. Sosyal medya paylaşımlarının da siyasi katılım olarak değerlendirilmesi halinde %73,6’sı bu katılımı da gösterdiğini belirtmektedir. Seçmenin siyasal partiye üyelik oranı ise Yüksek Seçim Kurulu’nun Mart 2019 seçmen sayısı olarak ilan ettiği 57.058.636 kişi ve Ekim 2020’de açıklanan siyasi parti toplam üye sayısı olan 13.648.432 kişiyi (Milliyet, 2020) dikkate aldığımızda %23,9 oranındadır. Buradan sivil toplum gönüllüleri arasında parti üyeliği aracılığıyla siyasi katılımın araştırma sonuçlarına göre %16,7 olmasının Türkiye ortalamasının bir miktar altında bir sonuç gösterdiği söylenebilir.

2.4 SİVİL TOPLUM VE SİYASİ KATILIM

İlhan Tekeli 2003 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin düzenlediği 15. STK Sempozyumunun açılış konuşmasında, temsili demokrasinin ve toplumsal alanda yaşanan temsile dayalı siyaset yapma tarzının tartışmalı olmasının nedenleri arasında, oy çoğunluğu ile alınan toplumsal kararların otoriter çoğunluğu yaratmasını ve alınan kararların çoğulculuktan uzak olmasını saymıştır. Oyların çoğunluğu oy azınlığından sadece bir oy fazla olsa da alınan kararlara uyma zorunluluğu, kararı alan çoğunluk azınlığın sesine ve isteklerine kulak vermeme eğiliminde ise toplumsal huzursuzluğu birlikte getirmektedir. “Bunun sonucunda kurulan temsili sistem, siyasal yaşamda geniş bir toplumsal kesimin ihtiyaçlarına yanıt vermemekte ve cevapsız kalan siyasetin krizinin aşılması için yapılan

tartışmalar “Demokrasi ne ölçüde demokratiktir” sorusu etrafında şekillenmektedir” (Tekeli, 2003).

Katılımcı demokrasi, aktif vatandaşların sivil toplum olarak kendi istek ve ihtiyaçlarını seslendirebilmesi ve siyasi karar alıcılarını aktivizm ya da kamuoyu yaratma şeklinde etkileyebilmesi şeklinde hayata geçirilebilmektedir. Aktif vatandaşlık bir anda ortaya çıkan ya da kişilerin doğuştan karakter özellikleri arasında yer alan bir özellik değil bir süreçtir. Bireyler içinde yaşadıkları sorunları dile getirip çözümü yolunda aşama kaydettikçe özgüvenleri artacak ve aktif vatandaş haline geleceklerdir. “Katılımcı demokrasi siyasi kararların alınması sürecinde yurttaşların sadece girdilerin oluşmasına katılımını değil, çıktılar üzerinde de etkili olmasını arzulamaktadır.” (İzmir, 2020) Aktif vatandaşlık yolculuğunun varmak istediği nokta “temsili demokrasinin ancak dört-beş yılda bir kendini vatandaş hisseden “*yarı- zamanlı*” vatandaşından, yine sivil ağlar ve örgütler yoluyla kendi sorunlarına her daim sahip çıkabilmenin kanallarını arayan “*tam zamanlı*” vatandaşına “ (Tekeli, 2003) geçişidir. Kalabalık ulus devletlerinde tam zamanlı vatandaş olmak, antik Yunan devletlerindeki gibi “doğrudan demokrasi” ile mümkün olmadığı için, katılımcı demokrasi için mekanizmaların ve mecraların geliştirilebilmesi gerekmektedir. Bu mecralardan biri olarak sivil toplum kuruluşları öne çıkmaktadır. “Katılımcı demokrasi, sivil ağlar ve inisiyatifler yoluyla etkileşime açık katılımcı devlete geçişi ve artık ulus devletin rasyonel, homojen bireylerinden, küresel dünyanın karmaşık kimlik siyasetlerinin taşıyıcısı heterojen bireylerine geçerken, bu öznelerin bir arada tutulabileceği bir kamusal alanın oluşturulması ve böyle bir toplumda cereyan eden çatışmaların demokratik kurumlar yoluyla çözümünün nasıl kotarılacağı arayışını ifade eden bir düşünceyi işaret eder.” (Tekeli, 2003, s. 1). MIT’de ekonomi profesörü olan Daron Acemoğlu’nun siyaset bilimci James A. Robinson ile birlikte kaleme aldıkları, 2019’da basılan ve geniş yankı uyandıran “Dar Koridor” kitabında anlattığı gibi özgürlük “doğal” bir durum değildir. Güçlü bir sivil toplum ile güçlü ama “prangalanmış” bir devletin birbirlerini dengelemesiyle, süreç içinde elde edilen bir kazanımdır. (Acemoğlu & Robinson, 2019). Dar Koridor kitabı,

Thomas Hobbes'un 1651 yılında yayınlanan ve modern sosyal bilimler üzerinde büyük etkileri olan "The Leviathan" adlı başyapıtında dünya literatürüne giren, devlet kurumuyla ilişkilendirdiği Leviathan sembolünden kitapta sık sık (547 sayfalık kitabın 70 farklı sayfasında) bahsetmektedir. Leviathan Kutsal Kitap'ta yer alan bir deniz canavarının adıdır ve Hobbes kitabında Leviathan kavramını devlet kurumuna benzeterek kullanmaktadır. Mutlak güce sahip Leviathan korku uyandırır ama Hobbes'a göre herkesten korkmaktansa güçlü tek bir Leviathan'dan korkmak daha iyidir ve toplum Leviathan'a sahip olursa "savaş hali" her şekilde sona erecektir (Acemoğlu & Robinson, 2019, s. 29). Dar Koridor kitabında Leviathan "Despotik Leviathan" (Despotic Leviathan), "Namevcut Leviathan" ve "Prangalanmış Leviathan (Shackled Leviathan)" olarak üç tipe ayrılmaktadır. Özgürlük devlet ve toplum arasındaki güç dengesine bağlıdır, devlet ve seçkinler çok güçlenirse bu durum Despotik Leviathan'a götürebilir, eğer hem devlet hem toplum yetersiz kalırsa Namevcut Leviathan durumu ortaya çıkar. (s. 62) Devletsiz toplum devletin oluşmasına veya devlet tarzı kurumsallaşmaya izin vermeyen, hukuktan ziyade normlar ve geleneklerin etkin olduğu bir yönetim anlayışıyla toplumdaki güç gruplarının baskın olduğu yapıları işaret etmektedir (Kürkçü, 2020, s. 123) Despotizmin en belirleyici özelliği, toplumun siyasi karar alma sürecine katılım yollarını engelleme becerisidir (Acemoğlu & Robinson, 2019, s. 250). "Toplum geniş ve akla uygun birtakım hakları daha evrensel hale getirebildiği ölçüde devletin büyüyen gücüne karşı örgütlenme ve onu dengeleme gücü artar ve bu hakka sahip olması toplumun farklı kesimlerinin ekonomik kaygılar ve şikayetlerle despotizme karşı bir araya gelerek geniş bir koalisyon oluşturması ve örgütlenmesi için motivasyonu sağlayan imkanlar ve teşvikler yaratır. Haklar etrafında örgütlenen sivil toplum alternatiflerinden bir tanesidir (Acemoğlu & Robinson, 2019, s. 546-547). Acemoğlu'na göre güçlü bir sivil toplum, devleti "Prangalanmış Leviathan" olmaya yöneltir.

Devlet gücünün prangalanmasını sağlayan sivil toplum, kontrol ve denetimde çok önemli bir kuvvet unsurudur. Devlet gücüne vurulacak pranganın siyasi partiler vasıtasıyla sağlanıp sağlanamayacağı ise çağımızın sorusudur. Seçmenlerin siyasi

partilere üye olma aracılığıyla siyasete katılım oranlarındaki düşüş, özellikle Batı Avrupa demokrasilerinde kendini göstermektedir. Van Biezen ve Poguntke'nin, 1980-2009 arası ülkelerin siyasi partilere üye olan seçmen sayısındaki değişimi konu alan bir çalışmada siyasi partilere üye olmakla ilgili aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Demokratik katılımı Avrupa ülkelerinde seçmenler arasında siyasi partilere üye olmanın, Yunanistan ve İspanya hariç, %0,57 ve %11,21 arası düştüğü görülmektedir. Türkiye'de bu düşüş oranı 1985-2008 aralığında %4,76'dır. (Poguntke & Van Biezen, 2014, s. 28)

Tablo 2.3 1980-2009 Yılları Arasında Ülkelerin Siyasi Partilere Üye Olan Seçmen Sayılarındaki Değişim

Ülkeler	Zaman aralığı	Seçmenler İçinde Parti Üyelerinin Oransal Değişimi (%)
Yunanistan	1980-2008	3,40
İspanya	1980-2008	3,16
Avusturya	1980-2008	- 11,21
Norveç	1980-2008	- 10,31
Finlandiya	1980-2006	- 7,66
İsviçre	1977-2007	- 5,90
Çek Cumhuriyeti	1993-2008	- 5,08
Türkiye	1985-2008	- 4,76
İsveç	1980-2008	- 4,54
İtalya	1980-2007	- 4,09
Belçika	1980-2008	- 3,35
Fransa	1978-2008	- 3,20
Danimarka	1980-2008	- 3,17
İrlanda	1980-2008	- 2,97
Büyük Britanya	1980-2008	- 2,91
Almanya	1980-2007	- 2,22
Hollanda	1980-2009	- 1,81
Slovakya	1994-2007	- 1,27
Portekiz	1980-2008	- 1,05
Macaristan	1990-2008	- 0,57

(Ertürk, 2016, s. 354)

Global ölçekte konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan politik katılım son yıllarda Eurobarometer, European Social Survey, International Social Survey Program, World Values Survey, European Values Study, Comparative National Elections Project gibi farklı güvenilir uluslararası ve Afro Barometer, Arab Barometer, Asian Barometer, Eurasia Barometer ve Latinobarometro gibi yerel programlar tarafından ölçülmektedir. (Haerpfer & Kızılova, 2016, s. 22) Bu araştırmalardan “Dünya Değerler Araştırması” (World Values Survey) 1981 yılından beri yaklaşık olarak 100 ülkede düzenli olarak gerçekleştirilen çok kapsamlı bir sosyal araştırmadır. 1981 yılından itibaren 4-5 senelik zaman dilimleri halinde toplumların değer yargıları, inançları ve “öteki” olarak kabul edilen farklı sosyal gruplara ve kişilere yönelik yaklaşımları ölçülmektedir ve bu sayede o toplumdaki hoşgörü ve demokrasi düzeyi, değer yargılarındaki değişim ölçülmeye ve saptanmaya çalışılmaktadır. Dünya Değerler Araştırmasının global ağının oluşturulmasına önemli katkılar sağlamış olan direktörü Kanadalı Prof. Ronald Inglehart Dünya Değerler Araştırması verilerini yorumlayarak 21.yüzyılda siyasi katılım şeklinin ölçülen değişimiyle ilgili kaleme almış olduğu bir makalede, özellikle endüstrileşmiş toplumlarda, halkın kendini sivil ve politik konulardan soyutlamış, geri çekmiş olduğu iddialarına karşı çıkmakta ve siyasete ilgi ve katılımın arttığını ancak şekil değiştirdiğini belirtmektedir. (Catterberg & Inglehart, 2002) Türkiye’de siyaseti çok önemli bulanların oranı, WVS araştırma verilerine göre 2010-2014 arası 6.dalgada olarak isimlendirilen ölçüm döneminde %16,1 iken, 2017-2020 arası 7.dalgada %20,9 olmuştur. Bu durum siyasete verilen önemin arttığını göstermektedir. (Politika Akademisi, 2020) Türkiye aynı güncel araştırmada x eksenini “Hayatta Kalma vs Kendini İfade Edebilme” çizgisi, y ekseninin ise “Geleneksellik vs Laik- Rasyonel Değerler” çizgisi değişkenlerinin oluşturduğu WVS 2020 kültürel haritasında “Geleneksel ve Hayatta Kalma aşamasındaki değerlere en yakın “African Islamic” bölgesinde yer almaktadır. (WVS, 2021)

Konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan siyasi davranışın tanımı artık değişmiştir. Bu siyasi katılım türleri literatürde daha önceden şu şekilde

tanımlanmaktaydı: “Konvansiyonel siyasi katılım, alışılmış kurumsal yapıları kullanan ve yerel ya da genel seçimlerde oy vermek, siyasi kampanyalara gönüllü olarak katılmak ya da bağışta bulunmak, aktivist bir gruba katılmak, gönüllü olarak kamu görevi üstlenmek vb. siyasi davranışlardır. Konvansiyonel olmayan siyasi davranışlar ise bildiri imzalamak, boykot etmek, grev yapmak ve düzenlemek, gösteride yer almak gibi kanundışı olmayan ancak alışlagelmış siyasi katılım modelleri arasında yer almayan hareketlerdir.” (Haerpfer & Kızılova, 2016) Inglehart’a göre ise dilekçe, boykot ve diğer doğrudan eylem biçimleri artık “unconventional” (alışılmadık) değil, “conventional” (alışılmış) hale gelmiştir. (Catterberg & Inglehart, 2002, s. 306) Ayrıca günümüzde teknolojinin ve sosyal medyanın gelişmesi ve günlük hayatımızdaki etkisini arttırmasıyla birlikte, sosyal medyada sadece retweet ederek ve görüş beyan ederek siyasi katılım yaptığını düşünen geniş bir kitle de oluşmuştur.

Halk artık savaş, ekonomik çöküntü, siyasi parti ideolojileri veya tepki duydukları politik liderler ve otoritelere karşı kamusal alana çıkmakta ancak üyelik kaydı oluşturulan parti veya dernek üyeliklerine değil, iz veya kayıt bırakmayan, bazen ortaya çıkıp kaybolan sivil oluşumlar tarafından koordine edilen siyasi eylem türlerine girme eğilimi göstermektedir. (Catterberg & Inglehart, 2002, s. 306) Bu siyasi yönelim ve mecra tercihi son yılların kontrol ve baskı eğilimi artan iktidarın yönetimine bir önlem olarak Türkiye’de de kendini gösterdiğini ve siyasi partilere değil, bu araştırmanın konusunu oluşturan İstanbul Gönüllüleri katılımlarında da ortaya çıktığı bağlantısı kurulabilir.

2.4.1 STK’ların Kendilerine Alan Açması

İlhan Tekeli, STK’lara ontolojik olarak devletle toplum arasında bir sivil toplum alanı oluşturmak ve devleti metafizik bir kurum olmaktan çıkarma işlevi yüklediğimizde ona siyasal olanla bir gerilim taşıma işlevi de yüklemiş olduğumuzu ifade etmektedir. (Tekeli, 2003) Sivil toplumun İngilizce karşılığı hükümet dışı “non- governmental” ve kâr amaçlı özel sektör dışı “non-profit”tir. STK’lar bu konumlanmayla doğaldır ki devletin alanından alıp, kendi alanına

katma talebinde bulunacaktır. Sivil toplum kuruluşları misyon ve fonksiyon olarak hak temelli, yardımlaşma temelli, savunuculuk amaçlı, eğitim/araştırma amaçlı, meslek örgütlenmesi, kent gönüllüsü vb. olabilir. Arzulanan STK'ların her ne konuda uzmanlaşıp faaliyet gösteriyor olursa olsun, konum itibarıyla devlet ve özel alanın dışında ve kendi adına verilen kararlara etki edebilecek bir varlıkta olmasıdır. Devlet fonksiyonunun da kendi alanını koruması ve sivil toplum alanını kontrol etmeye çalışması, gelişmekte olan ve demokrasinin zaman zaman kesintiye uğratıldığı ülkelerde beklenen yönde bir düzenleme çabasıdır. Temsili demokraside sesini duyuramayan bireylerin sivil toplum aracılığıyla katılım göstermesi için ön şart özgür ve şeffaf bir ortamın olması ve halkın gerekli bilgilere ulaşılma imkânı verilmesidir. “Katılımın yöntemleri uzlaşmaya dönük, tartışmayı özendirici, ortak akı üretmeye yönelik, çatışmayı ortak faydaya dönüştürebilen biçimlerde olmalıdır.” (İzmir, 2020) Sonuç olarak toplumda sivil katılımın teşvik edildiği, bilgilendirildiği ve kişilerin örgütlenmesinin engellenmediği bir ortamda, sivil toplum aracılığıyla siyasi katılımın artması ve demokrasinin daha başarılı olması beklenmelidir. “Günümüzde demokrasilerin dayanıklılığı ve gücü sivil toplum kuruluşlarının gelişmişliğine bağlı hale gelmiştir ve STK'ların günümüz demokrasisinin yeni aktörleri olmasıyla da demokrasinin işlerliğini sağlayan kamu alanı çok aktörlü hale gelmiştir.” (Tekeli, 2012).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YEREL SİYASET

“Günümüz dünyası ulus devletlerden küreselleşmiş dünyaya, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçerken köklü bir yeniden yapılanma yaşamakta olduğunu görmekteyiz ve tabii ki bu yeniden yapılanma süreci içinde yerel yönetimler de payını alıp, yeniden yapılanmaktadır (Tekeli, 2012, s. 190). Türkiye’de yerel politika öteden beri yetki açısından dar ve siyaset dışı bir alan olarak tanımlanmıştır. (Erder, 2015, s. 328) Bu nedenle yerel siyaset, kentlilerin hak talep ettikleri konularla ilgili çözümü kendi kaynaklarında araştırmamış çare olarak ulusal, merkezi yönetime başvurmayı seçmiştir.

1980’lerden itibaren AB üyelik sürecinde ve küreselleşen dünyada genel eğilimleri de takiben yerel yönetimlerin yetkileri ve kaynakları genişlemiş, etki alanları artmış, yeniden yapılanma süreçleri hız kazanmıştır. Bu yeniden yapılanmanın içerisinde katılım ve denetimin etkinliği son derece önemlidir ve sivil toplum gruplarının devrede olması gereklidir. “Bireylerin taleplerinin çeşitliliğine olanak veren, bunun gerçekleşmesine yol açan bir demokrasi anlayışı, bireylere gücün demokratik olarak üretildiği, STK olarak adlandırılan küçük kamu alanları açarak topluma hizmet etme yollarını açmıştır.” (Tekeli, 2012, s. 196)

Ulaşılan demokrasinin kalitesini sadece katılımın niceliği ve alınan kararların ne ölçüde kabul gördüğüyle ölçmek de artık yeterliliğini kaybetmiştir. “Demokrasi kuramının duygusal boyutlarının önemi gün geçtikçe daha çok fark edilmektedir. STK’lar bireylerin katılımcı süreçlerden doyum elde etmesini sağlamaktadır” (Tekeli, 2012, s. 196)

Türkiye Cumhuriyeti’nde yerel yönetimlerin yeniden yapılanma sürecinden önce, 1980’lere kadar Türkiye’de “geleneksel belediyeçilik” yapılmakta, çöp toplama, ruhsat verme gibi günlük işlerle ilgilenilmekteydi ve kaynakları ancak merkezi yönetimden elde etmek mümkün olduğu için belediyeler “aciz” ve güçsüz “imajına sahiptiler (Erder & İncioğlu, 2013, s. 5). 1930’lu yıllara yani Tek Partili döneme ait olan Belediye Yasası halen yürürlüktedir ve buna göre yerel yönetimler “*hizmet birimidir*”. Bu durumda yerel siyaset diye bir kavram da aslında yasa olarak yoktur, oysa günümüzde farklı yerel siyaset anlayışları, farklı ideolojideki projeler halkın oyunu almak için rekabet etmektedir. 2005’te 5393 nolu Belediyeler Kanunu çıkarılmış, karar alma sürecine STK’lar, Üniversiteler, Ticaret ve Sanayi Odaları ve sendikaların katılımı ve görüş bildirmeleri için düzenlemeler yapılmış, Kent Konseyleri kurulması öngörülmüştür. Gene 2005 yılında Özel idareleri kanunuyla İl Özel İdaresi’nin yetkileri arttırılmıştır. Aynı dönemde Büyükşehir Belediyeleri yaygınlaşmış ve ildeki esas karar ve yönetim yeri olarak işlev göstermeye başlamıştır. ”2004-2005’te AB’ye üyelik süreciyle ilişkili yasal, kurumsal düzenlemeler, yerelleşmenin derinleşeceği izlenimini vermiş, ancak daha sonra imar planlama yetkisi gibi önemli yetkiler belediyelerden alınarak merkeze aktarılmış ve yeniden merkezîyetçilik eğiliminin ortaya çıktığına işaret etmiştir. (Erder & İncioğlu, 2013, s. 15) Büyükşehir Belediyesi mevzuatı aslen ANAP belediyeçiliğinin ” Güçlü Başkan” modeline dayanmaktadır ve bugün hemen hemen bütün partilerin popüler, projeci, iyi eğitilmiş ve “güçlü” başkan modelini benimsediğini söylemek mümkündür. (Erder & İncioğlu, 2013, s. 47) Ancak Büyükşehir Belediye Başkanının kararları, Büyükşehirlerde yönetimin iktidarla ve belediye meclisi ağırlığıyla aynı tarafta olup olmamasına göre değişmek üzere denetim mi engelleme mi olduğu

tartışılacak yön değiştirmelerle karşılaşabilmektedir. İstanbul Belediyesi'nde bunun somut bir örneği 2019 yerel seçimlerinden sonra yaşanmakta ve Büyükşehir Belediye Başkanlığını CHP'ye devreden ancak Belediye Meclisi'nde çoğunlukta olan AKP- MHP oyları sayesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yürürlüğe koymak istediği pek çok yenilik ve uygulama meclisten geçirilemediği için uygulamaya konulamamaktadır. Dolayısıyla yerel siyaset, yerel demokrasi, yerel katılım ve yerel denetim kavramları ve uygulamaları masaya yatırılmalı ve işler hale getirilmelidir.

3.1 İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEğİ VE İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ PROFİL DEğİşİMİ

3.1.1 Osmanlı'dan İtibaren İstanbul Yerel Yönetiminin Önemi

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1453'te, fethedildiğinden beri başkenti olan İstanbul'da yüzyıllardan beri vakıflar, loncalar ve mahallelerden oluşan küçük ölçekli yerel yönetim örgütlenmeleri vardı. 18.yy. 19.yy'dan itibaren askeri yenilgiler, yükselme devrinde sahip olunan hegemonyadan gerilemeler diğer pek çok konuda olduğu gibi yerel yönetimde de revizyon ve kurumlaşmayı gerekli kılmıştır. Mahalle ölçeğinde mikro yapılanmalara değil, daha bölgesel kontrollü yerel yapılanmalara gitmek tercih edilmiştir. 1855'ten 1930'a kadar sürdürülecek olan ilk modern yerel yönetim organı olarak adlandırabileceğimiz "Şehremaneti" kurulmuştur. Şehrin bakımı, temizliği, estetiği ile ilgilenen mahalli idare "Şehremini" başkanlığında yönetiliyordu ve bir de meclisi vardı. 1924'te Ankara'nın yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni başkenti olmasıyla "Ankara Şehremanet"i kurulacaktır ve İstanbul'un yerel yönetim yapılanması birincil önemini kaybedecektir. (Arıkboğa, 2014, s. 20)

1923'ten sonra genç Türkiye Cumhuriyeti yönetimi yerel yapılanmaya köylerden başlamış ve köylerin seçtikleri muhtarlarla kendi toplumsal, ekonomik gücü ile

idare edilmesi yaklaşımını benimsemiştir.1930'da Belediye Başkanı'nı halkın değil meclisin seçtiği, merkezi yönetim tarafından onaylanarak atandığı Belediye Yasası çıkarılmış, Yalnızca İstanbul ve Ankara bu uygulamanın dışında tutulmuştur ve Ankara ve İstanbul valileri aynı zamanda Belediye Başkanlığı görevini de yürütmüştür. Bu durum 1963'e kadar sürmüştür. 1963 İstanbul ve Türkiye yerel yönetimi için bir dönüşüm noktasıdır. Yapılan yasal değişikliklerle belediye başkanları halk tarafından seçilmeye başlanmıştır. Bu yeni durum, belediye başkanlarını güçlendirmiş, yerel düzeyde önemli siyasi liderlerin doğmasına zemin hazırlamış ve yerel siyasetçilerin önüne ulusal siyasete geçmeye imkân veren yeni bir kapı açmıştır. (Arıkboğa, 2014, s. 22)

İstanbul'un genişleyen çevresinde İstanbul Belediyesi'nin hüküm alanında olmayan kendi belediyeleri olan köy ve beldeler bulunmakta ancak bunlar kanuni olarak bir birlik altında birleştirilememekteydi.1961 Anayasasında büyükşehirler için farklı bir yerel yönetim modellemesi öngörülmemekteydi ve 1980'e kadar artan siyasi gerilim ve terör olayları gündeminde bu konu öncelik haline de getirilememiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra konu Askeri Yönetim'in önüne gelince bir Güvenlik Konseyi kararı alındığı ve İstanbul çevresindeki 26 Belediye, 22 köyün İstanbul Belediye çatısı altına girdiği görülmektedir.

3.1.2 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanları

İstanbul Büyükşehir Belediyeciliği 1984'te 3030 sayılı yasayla başlamış ve Büyükşehirler iki kademeli yönetilmeye başlanmıştır ve öncelikle İstanbul, Ankara, İzmir Belediyeleri Büyükşehir Belediyesi olmuştur. Büyükşehir sayıları 1986-1988 arası 5 kent, 1993'te 7 kent ve 2004'te 16'ya ulaşmıştır. 2004'te çıkarılan 5216 no'lu yasa Büyükşehir Belediyesi olmanın nüfus sınırını 750.000 olarak belirlemiştir. 2008'de 5457 no'lu yasa ile daha önce Büyükşehir belediye sınırları içinde kalmış olan ilçe hariç muhtelif belediyeler sadeleştirilmiş ve Büyükşehir Belediyesi altında sadece ilçe belediyeleri bırakılmıştır. Aralık 2012'de çıkarılan 6360 sayılı yasa 250 yıllık geçmişe sahip İl Özel İdaresi'ni

kaldırılmış ve bir ilde mevcut olan meclis sayısı bir bırakılmıştır. 2020’de artık 31 Büyükşehir Belediyesi vardır.

1983’te seçilen ve 1989’a kadar 5 yıl 10 ay Başbakanlık görevini yürüten Anavatan Partisi (ANAP) Genel Başkanı Turgut Özal döneminde uygulanan ekonomi politikalarının ana temasını, serbest piyasa ekonomisi, devletin ekonomideki payının azaltılması ve fiyat mekanizmasının klasik dengeleyici rolüne işlerlik kazandırılması oluşturmaktaydı. Liberalleşme, dış ticaret ve altyapı yatırımlarına da özel önem verilmekteydi. Özal dönemi olarak adlandırılan 1980-1990 arası dönemde belediyelere imar yetkilerinin tanınması, Büyükşehirlere ayrılan mali kaynakların artırılması da özellikle İstanbul olmak üzere belediyelerin etkinliğini, projelerinin ölçeğini ve halk gözündeki de imajını değiştirmiştir. Beş yılda bir yurt genelinde yapılan yerel seçimlerde, siyasi partilerin adayları ve bağımsız adaylar arasında tercihte bulunularak, Büyükşehir / İl / İlçe Belediye Başkanları, Belediye Meclisleri seçilmektedir. Büyükşehirdeki İlçe Belediyeleri makro kararlarda Büyükşehir’e bağlı olmakla beraber ilçelerindeki yerel konularda takdirleri bulunmaktadır. Bu kademeli sistemde Büyükşehir, İlçe Belediyeleri, Büyükşehir Belediye Başkanı/ Büyükşehir Belediye Meclisi üyeleri arasında parti ideolojik yaklaşımlarından ve hepsi halk oyuyla seçilen yerel yönetici ve meclis üyelerinin kişisel tercih ve uygulamalarından kaynaklanan uzlaşmazlıklar mutlaka olmaktadır. Aslında Özal’ın kafasındaki Büyükşehir modelinin daha merkezi ve daha tek odaklı bir Büyükşehir yönetimi olduğu, Büyükşehir ile ilçe belediye başkanlarının farklı partilerden değil, aynı partiden seçilmesi gerektiğini düşündüğü söylenmektedir. (Arıkboğa, 2014) Ancak bu uygulama hayata geçirilememiştir ve İlçe Belediye Başkanlığı, Belediye Meclisleri, Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Merkezi Yönetimlerin aralarında farklı dengeler olması sonucu, yerel yönetim tarihinde muhtelif engellemeler oldu ve olmaktadır. Örneğin 2004 yılında TOKİ’nin ve 2011 yılında Çevre Şehircilik Bakanlığı’nın imar konusunda bazı karar alma yetkilerini uhdesine almasından sonra Büyükşehir’in imar bütünlüğü bozulmuştur.

İmar kararlarının bu tür üst makamlar tarafından verilmesi, yerel tartışmalardan ve endişelerden uzak kararların alınmasına yol açar. (Arıkboğa, 2014)

Seksenli yıllardan önce yukarıda belirtilen genel konjonktür nedeniyle Belediye Başkanları medyatik ve tartışılır değildi. Bu durum ANAP'tan seçilen Belediye Başkanı Bedrettin Dalan ile değişmiş ve Dalan bir belediye başkanının politik ve etkili olabileceğini göstermiştir. Bedrettin Dalan'ın alışıl gelen bürokrat belediye başkanlarına kıyasla liberal, esnek yönetimi, yerel yönetimde daha önce olmadığı kadar motivasyon ve farklı eğilimlerin görev yapmasını sağlamıştır. Bu dönemde teknokratlar, bölgelerine kaynak çekebileceklerini düşünen gecekondulu önde gelenleri, Büyükşehir Belediyesinde faal duruma gelmişlerdir. 1989'da İstanbul kentlileri Dalan hakkında çıkan kuralsızlık, usulsüzlük ve yolsuzluk iddialarından rahatsız olup yerel seçimlerde Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) adayı Nurettin Sözen'i 1989'da Dalan'ın yerine getirmişlerdir. Sözen, 1992'de temizlik işçilerinin 2 kez greve gitmesiyle oluşan çöp dağlarıyla, susuz dönemlerle, yolsuzluklarla, İstanbul içi afetlerle dolu, tepkiler aldığı bir Belediye Başkanlığı dönemi geçirmiştir. Dönemine dair hafızalara kazınanlar İSKİ (İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi) Genel Müdürü Ergun Göknel'in Yolsuzluk Skandalı ve 1993'te 39 kişinin ölümüne yol açan Ümraniye çöp faciasıdır.

Nurettin Sözen'in 1989- 1994 yılları arasındaki Belediye Başkanlığı sonrasında, Büyükşehirin yönetiminin 25 yıl süreyle, Haziran 2019'a kadar aynı görüşün ve kadronun, farklı isimlerdeki partileri olan önce Refah Partisi sonra Fazilet Partisi daha sonra da Adalet ve Kalkınma Partisi'ne geçmesiyle sonuçlanacaktır. 1994 yerel seçimlerinden İslamcı muhafazakâr parti Refah Partisi İstanbul'u ve 6 diğer Büyükşehir'i alarak çıkmıştır. Refah Partisi 1995 milletvekili seçimlerinde de iktidara gelmiştir. "Refah Partisi, büyük kentlerin çevresindeki varoşlarda uyguladığı yerelliğe dayalı İslam popülizmiyle, kenarın ideolojisini merkeze doğru taşımıştır. Refah Partisi'nin büyük kentlerdeki post modern duruma uygun farklı toplumsal kimlikleri ve bunların sistemden taleplerini keşfederek, izlediği strateji ile seçimlerde başarı kazanması dikkat çekicidir" (Tosun & Tosun, 1995, s. 62).

Cumhurbaşkanı Erdoğan Eylül 2017'de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'yla ilgili istişare toplantısında, genel seçimlerle İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı direkt olarak bağlantılı gördüğünü, 'İstanbul'u kaybedersek Türkiye'yi kaybederiz' şeklinde konuşarak ifade etmiştir. (Sputniknews, 2017). Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olarak seçildiği Refah Partisi'nin seçimlerden bir yıl sonra iktidara geldiği gerçeği Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın böyle düşünmesini anlamlı kılmaktadır.

Refah Partisi İstanbul Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevindeyken, Aralık 1997'de Siirt'te düzenlenen bir açık hava toplantısında yaptığı konuşmada "halkı sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden" ifadeler kullandığı suçlamasıyla 10 ay hapis cezasına çarptırılmış ve hakkında verilen hapis cezasından dolayı 6 Kasım 1998'de görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Erdoğan'ın yerine gelen Ali Müfit Görtuna ilk seçimde Fazilet Partisi'nden Belediye Başkanı seçilmiştir. 28 Mart 2004 yılındaki yerel seçimlerde, 1999 yerel seçimlerinde Fazilet Partisi'nden Beyoğlu Belediye Başkanlığı'na seçilmiş olan Kadir Topbaş AK Parti'den aday olmuş ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olmuştur. Kadir Topbaş istikrar göstererek art arda 3 dönem İstanbul Belediye Başkanı seçilmiş, ancak üçüncü dönemini tamamlayamadan 22 Eylül 2017'de istifa etmiştir. Topbaş istifasını açıklarken yaptığı basın açıklamasında, "İnsan her şeyi affeder ama adam yerine konulmamayı affetmez" demişti. (BBC, 2017).Yerine görev dönemi bitene kadar Mevlüt Uysal vekalet etmiştir. Bu istifadan sonra yerel seçimlerin yapıldığı ilk tarih olan 31 Mart 2019'da yerel iktidar oldukça olaylı bir şekilde politik kanat değiştirmiştir. 31 Mart 2019 seçimlerinde 13.729 oy farkla kazanarak mazbatasını alan CHP adayı Ekrem İmamoğlu, 6 Mayıs'ta İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinin iptal edilmesiyle görevi bırakmış ve 23 Haziran 2019'da tekrarlanan seçimlerde bu kez daha ciddi bir fark yaratarak rakibinden 806.456 oy fazla almış ve seçimi ikinci kez kazanmıştır. Ekrem İmamoğlu Ocak 2021'de halen İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığını yürütmektedir.

Tablo 3.1 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanları

Bedrettin Dalan	26 Mart 1984- 28 Mart 1989	5 yıl	ANAP
Nurettin Sözen	28 Mart 1989- 27 Mart 1994	5 yıl	SHP
Recep Tayyip Erdoğan	27 Mart 1994- 6 Kasım 1998	4 yıl	RP
Ali Müfit Gürtuna	12 Kasım 1998 –1Nisan 2004	6 yıl	Fazilet Partisi/ Bağımsız
Kadir Topbaş	1 Nisan 2004- 22 Eylül 2017	13 yıl	AKP
Mevlut Uysal	28 Eylül 2017- 17 Nisan 2019	1,5 yıl	Vekaleten
Ekrem İmamoğlu	27 Haziran 2019 – Halen		CHP

3.1.3 İstanbul’da İBB Profil Değişimi ve Kent Mücadeleleri

31 Mart yerel seçimlerinde CHP’nin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayı olan Ekrem İmamoğlu, seçim öncesi CHP tarafından gerçekleştirilen tanıtımda yaptığı konuşmasında İstanbul’un Türkiye’nin vergi gelirlerinin %40’ını karşıladığını ifade etmiştir. Yine Ekrem İmamoğlu’nun konuşmasında belirttiği ve dogrulukpayi.com sitesi tarafından teyit edildiği üzere, TÜİK tarafından yıllık olarak yayınlanan 2017 yılı il bazında (GSYH) Gayri Safi Yurtiçi Hasılat verilerini incelediğimizde, Türkiye’nin 2017 GSYH’si yaklaşık 2 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir ve İstanbul ise yaklaşık 622 milyar TL ile Türkiye’nin GSYH’sinde %30,5’lik paya sahiptir. Dünyanın en kalabalık metropollerinden biri olan İstanbul’un yerel yönetiminin hem kente hem de Türkiye yönetimine ve siyasetine etkisi çok büyüktür. 1965’ten günümüze kadar TÜİK verilerine göre İstanbul çarpıcı oranlarda büyümüştür.

Tablo 3.2 İstanbul’un Nüfus Ağırlığının Artışı (TÜİK ADKS)

YILLAR	İSTANBUL	TÜRKİYE	%
--------	----------	---------	---

1965	2.293.823	3.139.1421	7,3
1980	4.741.890	44.736.957	10,6
1990	7.309.190	56.473.035	12,9
2000	10.018.735	67.803.927	14,8
2007	12.573.836	70.586.256	17,8
2010	13.255.685	73.722.988	18
2020	15.462.452	83.614.362	18,5

TÜİK verilerini baz alarak İstanbul'daki büyümeyi ve İstanbul'un toplam nüfus içindeki artışını konu alan tablo son 55 yılda nüfusun beşte birinin İstanbul'da yaşar hale geldiğini göstermektedir. İstanbul 25 yıl (1994-2019) Refah Partisi, Fazilet Partisi ve Adalet ve Kalkınma Partisi'ne (AKP) mensup idareciler ve belediye başkanlarınca yönetilmiş olup, yönetimi aldıklarında yani 1994'te 8.622.000 kişi olan şehir nüfusu 2019 itibarıyla 15.519.267 kişiye ulaşmıştır. AKP son 18 yılda ise hem İstanbul şehrini hem de ülkeyi yöneten tek parti durumundadır. Bu süre içerisinde İstanbul'un ihale ve imar kanunları onlarca defa değiştirilmiş hem siyasi muhalefetin hem de toplumsal muhalefetin sözü yönetimde yer bulamamıştır. 2019 yerel seçimlerine gidilirken, ana muhalefet CHP 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçiminde yaşanan yenilgi ve sürecin yönetilememesi nedeniyle seçmenlerinin olumsuz tepkileri ve küskünlüğü ile karşı karşıya kalmış ve bu süreçte hayati önem taşıyan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Seçimlerinde, kampanyasına farklı örgütlenmeler eklemiştir. Ana muhalefet partisi CHP, İyi Parti, Saadet Partisi ile kurulan Millet İttifakı'nda bir araya gelmiş ve CHP, İstanbul'un bir ilçesinde başarılı projelere imza atmış bir

ilçe belediye başkanı olan ancak ülke çapında tanınırlığı fazla olmayan Ekrem İmamoğlu'nu, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına aday göstermiştir.

3.2 YEREL YÖNETİMDE GÖNÜLLÜLÜK

Ekrem İmamoğlu aday gösterilir gösterilmez kampanya örgütlenmesini sadece CHP örgütleri üstüne kurmayarak, Beylikdüzü Belediye Başkanlığı'nda edindiği tecrübelerle, profesyonel yardım da alarak İstanbul Belediye Başkanlığı seçimine özel bir kampanya ve gönüllü yapısı kurgulanmasına önyak olmuştur. Araştırmanın dördüncü bölümde kampanyanın bir bölümünü oluşturacak olan İstanbul Gönüllüleri adı verilen gönüllü örgütüyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ve bulgulara yer verilecektir. Ekrem İmamoğlu görüşmelerle detaylarına inilecek olan 2 kez yapılan (31 Mart ve 23 Haziran) yerel seçimleri kazanarak İstanbul Belediye Başkanı seçildikten sonra, İstanbul Gönüllüleri'yle yollarını ayırmamış, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Gönüllüleri olarak onlarla çalışmayı sürdürmüştür ve bu araştırmanın sonlandırıldığı tarihte halen sürdürmektedir. “Yerel yönetimlerin kamu yönetimindeki fonksiyonunun ne ölçüde geniş, özellikle metropollerde tüm vatandaşlara erişebilecek kaynak ve organizasyon yapısına sahip olduğu, özel sektör ve gönüllü kuruluşlar tarafından ne kadar, hangi ölçüde ve hangi sorumluluklar verilerek ikame edilebileceği tartışma konusudur. Devletle gönüllü kuruluş ilişkisinde devletin görevi, bu kuruluşlara fırsat yaratma, çalışma, iş yapma zemini ve ortamı yaratma ve gönüllü kuruluşların yapacakları işlerle ilgili önünü açma şeklinde olmalıdır.” (Ateş & Nohutçu, 2006, s. 273).

3.2.1 Belediye hizmetlerinin gönüllülükle ilişkilendirilmesi

Bu bölümde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı bünyesinde daha önce yer verilmemiş bir kent gönüllülüğü formunun mevzuat alt yapısının ne şekilde yerleştirildiğine yer verilecektir. Aynı zamanda bazı kamu gönüllülük araştırmalarından bahsedilecektir.

Kamu yönetimi ve özellikle de seçimle işbaşına gelen belediye yönetimi son yıllarda toplumun hizmetlere gönüllü katılımının önemli bir rıza üretme yöntemi olduğunun, toplumsal bütünleşme sağladığının ve belediyeye güven uyandırdığının farkına varmıştır. Kamu hizmetlerinin üretilmesi ve kent yurttaşlarına ulaştırılması süreçlerine, sosyal yardımların ihtiyaç sahiplerine iletilmesine, kent yurttaşlarının gönüllü eğitimlerle bilgilendirilmesine ve farkındalık yaratılmasına gönüllülerin zamanını ve çoğu zaman kendi özel kaynaklarını harcayarak katılması, yerel yönetimde hem hizmet maliyetlerini düşürücü hem de kaliteyi artırma potansiyeli yüksek bir alternatif hizmet sunma yöntemidir “STK’ların yerel yönetimde katılım için olmazsa olmaz küçük kamu blokları olduğu” da İlhan Tekeli tarafından 2012’de ifade edilmiş idi. (Tekeli, 2012) Kamu hizmetlerinin bir kısmının gönüllülük yardımı olarak yürütülmesinin birkaç farklı açıdan etkileri olabilir. Bunun en gözle görülen ve ölçülebilen kısmı kamu / belediye maliyetlerini düşürmek olmakla birlikte diğer taraftan da potansiyel sosyal etki herkesin belediye hizmetlerine ulaşımını, hizmetlerin yeterliliğini ve kalitesini arttırmak, kent yurttaşlarının talep ve ihtiyaçlarını bürokrasiye takılmayacak şekilde aktarmak ve dolaylı olarak belediyenin etkisini, popülerliğini ve en nihayetinde oy oranını arttırmak şeklinde olacaktır. Kamu yönetimleri, daha da özelde belediye yönetimleri için gönüllüler önemli bir kaynak, bir çeşit “sosyal sermaye” dir. Doğru yönetilirse tabandan çok doğru, farklı çıkar ve beklentilerle zedelenmemiş, geribildirimler alma yolunda değerlendirilebilir.

Cooper vd.nin 2006 tarihli “Citizen -Centered Collaborative Public Management” (Vatandaş Merkezli İşbirlikçi Kamu Yönetimi) çalışmasında gönüllü katılım ve işbirlikçi kamu yönetimi, teori ve uygulamada geniş anlamlarıyla tanımlansalar da her iki kavramın ortak özelliğinin “vatandaş” ve “aktif yurttaşlık” temelli olmaları sonucuna varılmıştır. (Palabıyık, 2011, s. 109) Farklı sosyal grupların, aktif vatandaş kimlikleriyle sivilliği öğrenip uyguladıkları gönüllü organizasyonların başlıca çalışma alanı kamu yönetimi özellikle de yerel hizmetlerin halka en yakın sunulduğu birimler olarak yerel yönetimlerdir. (Palabıyık, 2011, s. 89). Kamu

hizmetlerinin verimli ve etkili sunulması kamu yönetimlerinin temel amacıdır. Bürokratik uzmanlık önemli bir unsur olsa da başarılı politika uygulaması için vatandaşların katılımı politika döngüsünün çeşitli aşamalarında giderek bürokratik karar verme ve hesap verebilirliği geliştirmenin bir yolu olarak görülmektedir.

İstanbul Büyükşehir yeni yerel yönetiminin, seçimin başarıyla sonuçlanmasının yardımcı etkenlerinden biri, mutlaka ki tek nedeni olmamakla birlikte yok sayılamayacak bir ögesi olarak var olan İstanbul Gönüllüleri'nin belediyenin fonksiyonlarında da fayda sağlayabileceğini düşünmüş olması akla yakın gelmektedir. Bunun altyapısını oluşturmak üzere ilgili mevzuat incelendiğinde de uygun maddelerle de karşılaşılmış ve bu iş birliğine hukuki bir engel olmadığı görülmüştür.

2005 tarihli 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda önemli bir düzenleme de hizmetlere gönüllü katılımıdır. (5302/65.md.; 5393/77.md.) İlgili kanuna göre "sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara kadın ve çocuklara, özörlönlere, yoksul ve düşönlere yönelik hizmetlerin yapılmasında yörede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliğı arttırmak amacıyla gönüllö kişilerin katılımına yönelik programlar uygulama görevi belediyelere ve il özel idarelerine verilmiştir". Bununla ilgili yönetmelik de İçişleri Bakanlığınca yayımlanarak 09.10.2005 tarihinde yürürlöğe girmiştir. İstanbul Gönüllöleri İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllö Katılım Yönetmeliğine göre çalışma usul ve esasları belirlenerek "İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Gönüllöleri" olmuştur.

3.2.2 Belediye Gönüllölerinin Maliyet Etkisi

Kamu hizmetlerinde gönüllö kullanımının temel fonksiyonu literatürde maliyet azaltma metotlarından biri olarak yer almaktadır. Bunun altında yatan temel şudur: Vatandaş katkılarının eklenmesi hizmet üretmeye ayrılan maliyetleri azaltır veya verilen bütçeyle sunulan hizmet seviyesini artırır, sonuçta esasen hizmet

harcamalarının düşmesiyle sonuçlanır. (Brudney, 1993, s. 283) Belediye gönüllüleri yerine getirdikleri hizmet ve yardımlar için, aksine bir anlaşma ve uygulama söz konusu değil ise, herhangi bir ücret almamaktadırlar. Masrafların ve hizmette kullanılacak ekipmanların ne şekilde karşılanması gerektiği de kurumdan kuruma değişiklik göstermektedir.

Personel maliyetleri belediye gider bütçesinde önemli bir kalemdir. Örneğin; İBB 2019 Personel Giderleri (SGK dahil) toplam giderlerin %7,94'ünü oluşturmaktadır (İBB, 2020) Belediye gönüllüleri kadrolu personel ikamesinde kullanılabilir mi, kullanılmalı mı konusu değişken ve tartışılan bir konudur. Gönüllülerin ana faaliyetlerde mi destekleyici faaliyetlerde mi kullanılacağı belediyenin kaynaklarına, stratejisine göre değişebilir. Gönüllülerin ücretli çalışanların işlerini ne ölçüde ikame ettiği veya tamamlayıcı olduğunun ölçülmesi zordur, sağlanan hizmetlerin türüne, organizasyon misyonunun mahiyetine, sendika düzenlemelerine ve diğer faktörlere bağlıdır. (Handy, Mook, & Quarter, 2008, s. 2) “Gönüllülerin ücretli personelin muhalefetiyle karşı karşıya kalabilecekleri için öncelikli olarak, belediyenin mali açısından sıkıntılı olduğu, iş yükünün yoğun olduğu ve hizmet alan genişlemeleri yaşadığı dönemlerde tamamlayıcı fonksiyon üstlenmeleri daha olasıdır.” (Ivonchik, 2019)

2006-2015 yılları aralığında ABD'nin Georgia Eyaleti bünyesindeki 524 yerleşim birim belediyesinde gerçekleştirilen bir araştırmada yıllar itibariyle gönüllü ve ücretli belediye görevlileri oranları, bütçeye getirdiği yükler incelenmiştir. (Ivonchik, 2019) Araştırma sonuçlarının dikkat çektiği konulardan biri, kamu/belediye gönüllülerinin kamu yöneticileri için bedava kaynak olduğu şeklindeki yaygın algının en azından ilk yıllar için verilerle desteklenmediğidir. Araştırma sonucuna göre belediye gönüllülerinin devreye girmesini takiben, literatürde beklentiler oluşturulduğu seviyede, hemen gözlemlenebilir, ölçülebilir bir maliyet düşüşü gözlemlenmemekte, maliyet düşüşü yıllar içerisinde eğitimli gönüllülerin bazıları asli personel görevlerini de alternatif olarak ifa edebilir hale geldiğinde yaşanmaktadır. Başlangıç yıllarında gönüllü personelin de işe alım, eğitim ve yönetim ihtiyaçları maliyet kalemi yaratmakta ve araştırma sonuçlarına

göre belediye ancak ilerleyen zamanlarda daha az ücretli personel ve daha çok gönüllü ile aynı işi yaparak ya da iş yoğunluğu tepe noktası yaşandığında ilave personel almayarak maliyet düşüşü sağlayabilmektedir, araştırma bu bulgular sonucunda da gönüllüleri elde tutmanın ve gönüllü sirkülasyonunu azaltmanın maliyetleri azaltma konusundaki başarı şansını arttırdığına işaret etmektedir. (Ivonchuk, 2019)

Literatürde kamu gönüllülerinin maliyet etkisiyle ilgili gerçekleştirilmiş çalışma sayısı oldukça kısıtlıdır. En uzun zaman dilimine yayılan ve detaylı olanı yukarıdaki çalışma olmasına rağmen ülkeye özel gerçekler bahsedilen çalışmanın referans alınarak genel bir hükme varılmasını sınırlamaktadır. Ancak fikir vermesi açısından, kamu gönüllülerine ilgili eğitim verilmeden ve gönüllünün sürekliliği sağlanmadığı takdirde, kısa dönemde olumlu bir maliyet avantajı gözlemlenmemekte olduğu söylenebilir.

3.2.3 Belediye Gönüllülerinin Sosyal Etkisi

Kamu hizmetlerine gönüllü katılımın maddi yararlarından çok, kamu kurum ve kuruluşlarına olan güvenin tesisi ve söz konusu hizmet ve programlara gereken halk desteğinin sağlanması anlamında yararları daha ön plandadır. Ücretli personeli ikame etme şeklinde maliyet etkisi zamanla ortaya çıksa da sosyal etkisi vatandaşlara dokunulduğu andan itibaren kendisini göstermeye başlayacaktır. Yerel yönetim gönüllüleri yerleşim birimi çapında vatandaşların içine girerek sahada belediye çalışmalarının görülerek benimsenmesine de yol açacaktır. Gönüllüler, bir anlamda, toplumsal önderler olarak toplumla kurum arasında etkin iletişim aracı haline gelirken diğer taraftan hizmetlerin zamanında, daha etkin, verimli sunulmasını sağlayacaklardır. (Palabıyık, 2011, s. 108)

Türkiye’de hizmetlere gönüllü katılım, yerel yönetimlerde gönüllü yönetimi konularında yeterli çalışma bulunmamakla birlikte son olarak 2008 yılı Mayıs-Haziran aylarında Çanakkale il belediyesi ile 11 ilçe belediyesinde belediye

başkanları ve ilgili yöneticilerle yapılan görüşmelerle gerçekleştirilen Çanakkale ili örneğinde belediye hizmetlerine gönüllü katılımın araştırıldığı çalışma, ülkemizdeki algı ve uygulamalar bakımından da ipuçları vermesi bakımından önemlidir. Çalışma sonuçlarına göre yetkililer tarafından vatandaşların hizmetlere gönüllü katılımı, belediye-vatandaş arasında gerçekleşen iş birliğinin somut ve demokratik bir göstergesi anlamında yeteri şekilde algılanamamaktadır. Belediye hizmetlerine gönüllü katılım daha çok hayır işleri, sosyal yardımlaşma, panayır ve fuarlarla ilgili işlere katkı biçiminde algılanmaktadır. Belediye yöneticilerinin gönüllü katılım konusunda hukuki düzenlemeler dahil teorik ve pratik uygulamalar hakkında bilgileri oldukça eksiktir. Hiçbir belediyede gönüllü eğitimi verilmiş değildir. Çalışmada, belediyelerde gönüllü katılımı ilgili uzman personel ya da görevli bir birim bulunmamakla birlikte genelde basın ve halkla ilişkiler ve sosyal işler büroları gibi diğer belediye birimlerince hizmet verilmeye çalışıldığı aktarılmaktadır. (Palabıyık, 2011, s. 108)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL GÖNÜLLÜLERİ HAREKETİ ARAŞTIRMA VE BULGULARI

4.1 İSTANBUL GÖNÜLLÜLERİNİN GEÇMİŞ GÖNÜLLÜLÜK DENEYİMLERİ

İstanbul Gönüllülerinin farklı sivil toplum deneyimlerinden bir araya gelerek İstanbul Gönüllüleri adını alıp, önce sandık güvenliği daha sonra da ana muhalefet partisi İBB adayı Ekrem İmamoğlu'nun kampanya gönüllülüğüne soyunması sürecinde, bunun ilk aşaması olarak geçmiş sivil toplum deneyimlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığına ve gönüllülerin deneyim ve görüşlerine değinmek gerekir.

4.1.1 Yardımlaşma, Eğitim, Hak Temelli Deneyimler

Görüşülen İstanbul Gönüllüsü olan bireyler ağırlıklı olarak daha başka alanlarda sivil toplumu deneyimlemiştir ve halen pek çoğu İstanbul Gönüllüleri haricinde başka oluşumlarda da aktif çalışmaktadır. Görüşülen 19 katılımcı içerisinde ilk defa İstanbul Gönüllüleri'nde sivil toplum gönüllülüğüyle tanışmış 2 kişi bulunmaktadır. Bu gönüllülerden 57 yaşında bir kadın gönüllü, daha önceden sivil toplum gönüllülüğünü emekli olduktan sonra vakit ayrılabilen bir uğraş olarak görmüş olduğundan yakınmakta ve herkese sohbet ve seminerlerinde gönüllülüğün erken yaşlardan itibaren hayata katılması gereken bir uğraş olduğunu vurgulamakta olduğunu belirtmektedir.

K2Y- STK'larda çalışmak vakit bulunca yapılacak bir şey değil, herkesin benim yapmam gerekir diyebileceği bir şey, bu algıyı oturtmak lazım. Ben vicdanen gönüllü, yardımsever biri olmama rağmen, 25 yıl boyunca gönüllülüğü hep emekliliğe erteledim. Bu yanlış bir algı. Bu STK'ları da etkiliyor, emekli olan insan hadi vaktim var, yapacak bir şeyim yok diye STK'ya soyunuyor. Gençlerin zorunlulukları ve ekonomik durumlarının arasında bunu sokuşturmak, monte etmek pratikte mümkün olmuyor. Gelse de buranın dinamiğinde çarka katılamıyor. Bunu değiştirmek lazım... İstanbul Gönüllüleri'nde yaş ortalaması da yüksek ama biz gençleri dahil etmeyi çok arzuluyoruz ve gayret ediyoruz, gençleri İstanbul Gönüllüleri'ne getirmek gerekiyor. Gelsin, ruhu bir alsın, alıştır.

İstanbul Gönüllüleri'nde ilk defa gönüllülüğe başlayan diğer 42 yaşındaki ev kadını gönüllü ise İstanbul Gönüllüleri'ne kent gönüllülüğü anlamı geldiği için katıldığını söylemektedir.

K7Y- Herhangi bir parti adına bir şey yapmak istemedim hiç, önemli olan aynı fırsata sahip olmayan insanlara, hayvanlara yardım eli uzatabilmek.

Görüşülenler arasında ilk defa gönüllülüğe İstanbul Gönüllüleriyle adım atan iki kişi farklı yaşlarda (sırasıyla 57 ve 42), farklı eğitimlerde (lisans ve lise), ilki üst düzey yöneticilikten emekli diğeri ev hanımıdır. Daha önce sivil toplumda görev almamaları demografik ve sosyal özellikleriyle ilişkilendirilememektedir.

Diğer İstanbul Gönüllülerinin ise geçmiş gönüllülük deneyimleri bulunmaktadır. 38 yaşında bir İstanbul Gönüllüsü gönüllü olmaya başlamaya daha farklı yaklaşmakta ve gönüllülüğü deneyimlemeye başlamasına yaş ve zaman sınırı koymayarak, aslında kendi düşüncesine göre gönüllülüğe literatürdeki tanımlardan farklı bir tanım da getirerek gönüllülük geçmişini şu şekilde anlatmaktadır:

K12Y- 3 yaşından beri gönüllüyüm. Sivas'ta doğup 3 yaşında İstanbul'a geldim. İstanbul'da yaşamaya başladığım yer siyasi yapısı çok kuvvetli bir yer, siz bir duyarlılıkla eğitiliyorsunuz, 5 yaşında tencere tava çalıyor, 7 yaşında ışık söndürme eylemlerine katılıyordum. Bir grubun ya da bir STK'nın içinde olmanıza gerek yok, orası zaten sivil toplum olarak çalışıyor. Bazen anlatıyorum çevreme "Sizin STK'lar içinde yapmaya çalıştığınız şey bazı insanların hayat biçimi, benim hayat biçimim, sizin yaptığım şeye şaşıyor olmanız da beni şaşırtıyor" diyorum. Çevremdeki herkes öyleydi, biz sorgulamayı öğrenerek halkevlerinde, kültür merkezlerinde büyüdük, korolar, eğitimler olurdu.

Sivil toplumun ve gönüllülüğün net sınırlarının çizildiği, herkesçe kabul görmüş bir tanımının olmadığından araştırmanın ikinci bölümünde bahsedilmiş idi. Sivil topluma katılım ve mecbur olmadan, içinde hissederek toplumsal bir konu için uğraş vermek, içinde yaşanan ortama göre su içmek veya nefes almak kadar doğal da algılanabilir. Katılımcılardan bir diğeri de yurtdışında eğitim gördüğü yıllarda kan vermek, yaşlılara kitap okumak gibi gönüllü faaliyetlerinin günlük yaşamın bir parçası olduğunu ve Türkiye'ye gelince bu faaliyetler için özel çağrılar yapıldığını, gene de bu işlerin rağbet görmediğini görünce son derece şaşırdığını belirtmektedir.

Katılımcıların üçte biri ve katılımcı erkeklerin tamamı, Kadın, Çocuk, Çevre, Hayvan, Yaşlılar konusunda çalışmaktadırlar. Aralarında Çocuk Esirgeme Kurumu, Çocuk Sevgi Evi, Sokak Hayvanları Grubu, Çekmeköy Kadın Platformu, Kaz Dağları İstanbul Dayanışmasında çalışanlar, arama, kurtarma kuruluşlarında, okulların imece usulüyle tamiratını üstlenen Türkiye Toplum

Hizmetleri Vakfında, İz Hareketinde görev yapmış ve yapmakta olan katılımcılar bulunmaktadır.

Katılımcılardan ikisi İstanbul Gönüllülerinin dışında aynı zamanda yaşadıkları ilçelerin Kent Konseylerinde de çalışmaktadırlar. Hem İstanbul Gönüllüleri hem Kent Konsey'lerinde çalışan gönüllülerin Kent Konseylerinin işlevleri konusunda ise farklı fikirleri olduğu anlaşılmaktadır.

K12Y- Ben başvurduğumda Kent Konseyi yönetimi Belediye Başkan yardımcıları ve meclis üyelerinden oluşuyordu, halkı temsil eden kimse yoktu, ama ben girdikten sonra Kadın Meclisleri Başkanı seçildim. Konsey ve İstanbul Gönüllüleri'ni bir araya getirmiş olmaktan çok memnunum, birbirini tamamlıyorlar. İstanbul Gönüllüleri kültür, sanat, eğitim konularında eksiklikleri tamamlayacak bir yapı, Kent Konseyi ise sosyoekonomik düzeyi düşük kadınlara yardımlarını alabilmeleri için yol gösteren, yardım kuruluşlarına yönlendiren bir kurum.

Kent Konseylerinin içerisinde partner olarak yer alan kamunun da gücünü barındırdığı için, diğer STK'larla uyum içinde bir arada çalışılabildiği takdirde güçlü sonuçlar üretebilecek bir çatı olduğu düşünülebilir. Kent Konseyi'nde Sosyal Hizmetler ve Kent Yoksulluğu çalışma programı bünyesinde bazı programlara katılmış olan bir diğer katılımcı ise elde edilen verim konusunda aynı olumlu fikri paylaşmamaktadır.

E1K- Kent konseyleri etkin ve verimli değil, Sinerji yaratılamamış durumda, meclisler ve çalışma grupları birbirini tanımıyor. Kent konseyinde birlikte çalışma ruhu gözlemleyemedim.

Yerelde yeni katılım araçlarından biri olarak sunulan kent konseylerinin işlevleri hakkında tereddütler bulunmaktadır ve kent konseyleri karar ve uygulama merciinden ziyade tavsiye makamı olarak görülmektedir. (Ağır, Belli, & Arslan, 2017, s. 320) Kent konseyleri yapılarında hem kurum görevlileri hem de gönüllüler barındırdığı ve için zaman zaman kent gönüllülerine alternatif olarak gösterilebilmektedir. Burada küçük bir katılımcı grubunda bile kent konseylerinin

verimliliği ile ilgili birbirine zıt görüşler olduğunu tespit etmekteyiz. Kent konseyleri, işlevleri, avantajları ve kent gönüllülüğüne kattıkları başlı başına bir araştırma konusudur, bu tezin konusu değildir. Burada sadece İstanbul Gönüllüleri çerçevesinde görüşülen katılımcı grubundan aynı zamanda kent konseylerinde de aktif çalışan kişilerin deneyimleriyle ilgili görüşlerine kısaca yer verilmiştir.

Geçmiş sivil toplum deneyimleri bulunan katılımcı İstanbul Gönüllüleri içerisinde ağırlıklı olarak eğitimle ilgili sivil toplum örgütlenmelerinde, AÇEV, Çağdaş Eğitim Vakfı ve Nesin Vakfında aktif olan gönüllüler bulunmaktadır. Katılımcı K11D inandığı bir parti olsaydı, yarınlarımızı düzeltmek adına, kadınların da yerini kuvvetlendirmek adına parti üyesi olabileceğini, ancak olmadığı için eğitim konusunda sivil toplum kuruluşlarında aktif çalışmayı seçtiğini belirtmiştir.

K11D- 4 sene okuma yazma eğitimi verdim, 3,5 aylık kurlar halinde, 80 kişinin hayatına dokundum, kendimi tamamlanmış hissettim. Kadınlara haklarından bahsetmek, yarım kalmış eğitimlerini tamamlamak, toplumsal cinsiyetlerini sorgulamak amaçlı öğretmenlik ile uğraşıyorum. Böyle daha heyecan verici bir seçenek varken İstanbul Gönüllüleri'nde çok aktif değilim. İnsana değmek açısından daha hiyerarşik, daha ayakları yere basan bir programa dahil olmayı tercih ediyorum.

K2Y-Kariyerim boyunca beyaz yaka kadınlarla uğraştım, destekledim. Bu icebergin (buzdağının) üstü. Halbuki o kadını yetiştiren kadının eğitiminden başlanırsa bu çığ gibi büyür, domino gibi dağılır, aile düzgün olursa, şiddet olmazsa, kadın iş hayatına geldiğinde de bu konuda bir mücadele vermek zorunda kalmayacak.

K5Y- Mahallede çocuklara gönüllü eğitim veren annemden öğrendiğim: insanın kendisi de birey olarak da sivil toplumdur. Türkan Saylan' la çalıştım, 90'lı yıllarda Çağdaş Eğitim Vakfını kurdu Türkan Hanım. Çağdaş Eğitim Vakfı bursu verdik, devlet üniversitelerinde burs verdik.

Görüştiğimiz iki erkek katılımcı da İstanbul Gönüllüleri öncesinde ve halen yoğun olarak da doğup büyüdükleri hemşeri derneklerinde aktif görev yaptıklarını, parti üyesi de olduklarını ve seçim sandıklarında da yıllardan beri

çalıştıklarını belirtmişlerdir. Hemşeri derneklerinin ne ölçüde siyasi katılımı ve siyasi gönüllülükle ilişkilendirilebileceği sorusu araştırmacı tarafından kendilerine yöneltildiğinde ise hemşeri derneklerindeki siyasi oluşumların kendilerini seçim denetimi misyonu ve daha sonra da kent gönüllülüğüne taşıdığını anlattılar.

E2Y- Hemşeri dernekleri sadece hemşerilerini koruyup kollamak amaçlı kurulan dernekler değil, tamamı sosyal ve kültürel çalışmalar yapan, buldukları çevreyi, bilinçlendirme konusunda faal dernekler, kuruldukları yere göre oraya yönelik hareket ediyorlar. Dernek açıldıktan sonra belli bir siyasi görüş etrafında toplanılıyor ve siyasi partiler ve onların uzantıları ile birlikte hareket edilmek zorunda kalınıyor. O hareketler aslında bizi sandık güvenliği, sonra İstanbul gönüllülerinin çeşitli yerlerine taşıdı

E4Y- 15'li yaşlardan beri hemşerilik derneklerinde ve 12 Eylül sonrası izin verilen, olabileceğimiz her yerde olmaya çalıştım.

Görüldüğü gibi katılımcıların tamamına yakını, gönüllülük düzeylerinin toplam nüfusa göre çok düşük kaldığı Türkiye'de bir değil pek çok alanda gönüllülük yapan küçük kitlenin içerisinde yer almaktadırlar. Yerel seçimlerde bu farklı gönüllülük alanlarından bir araya gelen kişilerin, İstanbul Gönüllüleri'nde ortak söylem edinebilme, birlikte çalışma ruhu ve sonuç alma becerilerinin daha önceki eğitim, kadın, çocuk, çevre, hayvan, hemşerilik STK'larındaki sivil toplum deneyimlerinin de bir çıktısı olduğu söylenebilir. Üyelerin geçmişten gelen bu yüksek oranlı sivil toplum tecrübesi, İstanbul Gönüllülerinin çok belirgin bir ortak özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. İstanbul Gönüllülerini yerel seçimde sandık gönüllüsü olmaya iten süreçte geçmiş sivil seçim gözetimi deneyimleri de yoğundur.

4.1.2 Sandık Gönüllülüğü ve Diğer Siyasi Katılım Deneyimleri

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları sandığa gidip oy vermeye başladıktan sonra 1950-2019 arasında en yüksek katılım %93,38 ile 1987 genel seçimlerinde oldu. En düşük katılım ise %50,13 ile 1977 yerel seçimlerindeydi. Genel seçimlere

katılım 2000 yılından beri %79,14'ün, yerel seçimlere katılım %76,25'in altına düşmemiştir. Belirtilen dönemde yerel seçim katılım ortalaması %83,81, genel seçim katılım ortalaması %83,65, 1961 yılından beri yapılan 7 halkoylamasının katılım ortalaması da %83,28'dir. Görüldüğü üzere oy vermenin 1950'den sonra başladığı 97 yaşındaki genç Türkiye Cumhuriyeti'nde özellikle 2000'den sonra Türkiye vatandaşlarının seçime ve halkoylamasına katılımları yüksek ve istikrarlıdır.

Türkiye'de seçimlere katılım oranının yüksekliğinin nedenleri arasında demokrasi anlayışının dar bir alana sıkıştırılması olduğu söylenebilir. Milletvekili genel seçimleri 5 yılda bir yapılmakta, iki seçim arasında halkın siyasete katılım ve seçilmişleri değiştirme olanakları çok kısıtlı olmakta, politik kültür adeta demokrasiyi seçime indirgemekte, iktidarlar meşruiyetlerini seçim sonuçlarındaki halk desteğine bağlamaktadırlar. Yeni başkanlık sistemi ile birlikte %50 + 1'e ulaşmanın tüm yönetim yetkilerini elde ediyor olması da seçimlerin olağanüstü önemli olmasını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle seçimlerin açık, eşit, şaibeden uzak yapılması, sandık güvenliğinin ve oy sayımının doğruluğunun sağlanması, üzerinde en çok durulan ve bu konuda birçok girişimin yapıldığı bir alan haline gelmiştir.

Türkiye'nin son 10 yılında, 2010-2020 arası seçmenlerin 2 Cumhurbaşkanlığı seçimi, 4 milletvekili seçimi, 2 halk oylaması, 2 yerel seçim olmak üzere toplam 10 kez, İstanbul'da yaşayan seçmenlerin 23 Haziran 2019'da yenilenen İBB seçimleriyle birlikte 11 kez sandığa gittiği görülmektedir ki böyle bir sandığa gitme sıklığının diğer ülkelerde örneği görülmemektedir. Seçmenlerin sandığa gitme oranları da gözlemlendiğinde bu durum 2010'da 12 Eylül 2010'daki halkoylamasında 49 milyon 495 bin 493 seçmenden 2019 yerel seçimlerinde sayısı yaklaşık 57 milyona çıkan seçmenin hayatının ortalama yılda bir kez etkilenişi anlamına gelmektedir.

Sandık oy sayımlarının denetimsiz olduğunun düşünülmesi, 2014 seçimlerinde 35 ildeki elektrik kesintileri, yetkililer tarafından kesintilerin sebebi olarak kedilerin

trafoya girdiğinin açıklanması, oyların mum ışığında sayılması, muhalefet tarafından kazanılıp kaybedilen iller, çöplerde bulunan oylar, kaybolan ya da değiştirilen tutanaklar, mühürsüz oyların sayım başladıktan sonra YSK tarafından geçerli sayılmaları gibi pek çok sıra dışı durum yaşanmıştır ki bu ortam seçmenin sandık güvenliğine ve sayım sonuçlarının doğruluğuna dair hassasiyetini arttırmıştır. Aytaç ve Çarkoğlu'nun 2015'te gerçekleştirdikleri bir kamuoyu yoklamasına göre seçimlerin adil olmadığını düşünen vatandaşların sayısı 2007-2015 yılları arasında artış göstermiş; oranı ise %28'den %43'e çıkmıştır (Karaca, 2017, s. 169)

4.1.2.1 Seçim Gözetimi ve Seçim Bütünlüğü Endeksi

Seçim yapılan ülkelerde ulusal ve yerel seçimlerde seçim öncesi, seçim günü ve seçim sonrası süreçlerdeki adalet, doğruluk ve şeffaflıklar alanında tartışmalar arttıkça bu konuda uluslararası standartlar sağlama yolunda çabalar yoğunlaşmakta, araştırmalar yapılmakta ve ülkeler arasındaki seçim bütünlüğünü ve seçim güvenliğini kıyaslamalı olarak ölçmeye yönelik bağımsız uluslararası veya yerel kuruluşlar oluşmaktadır. Bu arayışın sonucunda seçim gözlemi fonksiyonu ortaya çıkmıştır. Uluslararası ve yerel aktörlerin konularına göre seçimlere katılımını tarif etmek için “gözlem”, “denetim”, “gözetim”, “yönetim”, “doğrulama” ve “arabuluculuk” gibi birçok terim kullanılmaktadır. Siyasi partiler dışındaki yerel sandık oyuncularının seçimlerdeki faaliyetini tanımlamada “seçim gözlemi” ve “seçim denetimi” en sık başvurulan terimlerdir. “Seçimlerin olması gerektiği gibi; demokratik ve hukuki çerçevede gerçekleşmesi, herhangi bir hile veya hata olmaması için seçim sürecinin bir kısmını veya tamamını kapsayan raporlama ve gözlemlemeye seçim gözlemi denilmektedir”. (Karpuzcu & Türkan İpek, 2016, s. 200) Seçimlerin demokratik teamüllere uygun, açık, hesap verebilir bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini ölçümleyen uluslararası seçim gözetimleri yerel seçim gözetimlerinin ortaya çıkmasından tarihsel olarak daha önce başlamıştır. Uluslararası topluluklar özellikle” kendi kendini yönetemeyen ülkeler” (Karpuzcu & Türkan İpek, 2016, s. 200) ve seçimlerin doğruluğu

güvenilmez ve tartışılır olan ülkeler için uluslararası ve bölgesel seçim denetimi kuruluşlarının oluşturulmasına öncülük etmiştir. Bunlar arasında International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA), the International Foundation for Election Systems (IFES), the National Democratic Institute for International Affairs (NDI), and United Nations Development Program (UNDP), bölgesel olanlar arasında ise AGİT- Organization of Social and Economic Cooperation (OSCE), the African Union (AU), the European Union (EU), and the Organization of American States (OAS) sayılabilir. (Türkan İpek, 2018, s. 147-8) Uluslararası seçim gözetimi ve raporlaması doğal olarak pek çok ülke tarafından demokrasilerinin dışarıdan denetlenmesi, egemenlik haklarına müdahale ve seçim sonuçlarını etkilemeye yönelik bir çaba olarak da değerlendirilmiştir, ancak yerel seçim gözetim kuruluşlarına yolu uluslararası kuruluşların açtığı da aşikardır.

Seçim gözetiminde en çok adı geçen ve itibar edilen ölçüm, 2012 yılından beri Harvard Üniversitesi ve Sydney Üniversitesi iş birliğinde yürütülen, Harvard Üniversitesi Siyaset Bilimi Profesörü Pippa Norris liderliğinde yürütülen, “Electoral Integrity Project” (Seçim Bütünlüğü Projesi) isimindeki projedir. Bu projede seçimlerin uluslararası standartlara uyup uymadığına dair algılar araştırılarak, ulusal seçimler ve uluslararası standartlar arasındaki ilişkiye dair ülkeler arası karşılaştırmalı çalışmalar üretilmesi amaçlanmaktadır. Araştırma verileri Temmuz 2012-Haziran 2018 arasında 165 ülkede yapılan 310 ulusal seçime dair toplam 3.524 uzmanın cevaplarından oluşmaktadır. Sıralamalar seçimlerin karşılaştırılabilmesi için oluşturulmuş 49 adet göstere üzerinden verilmekte, 11 adımda seçimlerin bütünlüğünün ölçüldüğü 100 puanlık bir endeks oluşturulmakta, seçimin ne ölçüde demokratik kurallar içinde gerçekleştirildiği ölçülerek raporlanmakta, ülkeler seçim bütünlüğü üzerinden sıralanmaktadır. Seçim bütünlüğü performans göstergeleri arasında seçim kanunları, seçmen ve aday kayıtları, seçim bölgesel ayarlamaları, seçim kampanyalarının finansmanı ve medyada yer alma oranları, oy verme süreci, oy sayımı ve anlaşmazlıkların çözümü, seçim kurullarının adil olup olmadığı, denetime açık olup olmadığı gibi maddeler yer almaktadır. Projede seçim bütünlüğü ve seçimlerin uluslararası

standartları ne ölçüde karşılayıp karşılamadığı irdelenmekte ve bunlara ilaveten standartlara uzak olmasının sonuçları ve bunu aşmak için çözüm şekilleri değerlendirilmektedir.

2017 yılında yapılan sıralamaya göre Türkiye seçim bütünlüğü göstergelerinin demokratikliği ve uluslararası standartlara uygunluğu açısından 165 ülke arasında 116. sırada yer almaktadır. (Cengiz, 2019) Türkiye’de 2010’dan beri sıklıkla sandığa gitme ve seçim öncesi düzenlemelerin, seçim sürecinin ve seçim sonrası sayımlar ve sonuçların ilan edilme uygulamalarının güven uyandırmaması paralelinde Türkiye’nin seçim gündemine yeni bir seçim pratiği girmiştir ve Türkiye dünya literatürüne seçim gözetimini gerçekleştirme amaçlı “sandık güvenliği gönüllülüğü” diye bir kavram armağan etmiştir. Türkiye’de hem muhalif hem de diğer seçmenler sandık sonuçlarına güvenlerini kaybettikçe ve bu konuda aksiyon almaya çalıştıkça, medya, siyasi parti ve toplumun kurumları aracılığıyla varlık gösteremeyince bu konularda platformlar, itiraz hareketleri kurulmuş ve İstanbul Gönüllülerinin büyük bir kısmı İstanbul Gönüllüleri adını almaları öncesinde bu oluşum ve platformlarda tecrübe kazanmıştır.

Araştırmada görüşülen katılımcılardan bazıları sandık gönüllülüğü ve kampanya gönüllülüğünü 2019 yerel seçimlerine kadar deneyimlememişse de bu kişiler azınlıktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (19 katılımcıdan 15’i) %79’u gönüllü ya da partili sandık görevleri üstlenmiş ya da müşahitlik yapmıştır, 1 katılımcı sandıkta memur olarak görevlendirilmiş, yalnızca 3 katılımcı daha önce sandığa sadece oy vermeye gitmiştir. Katılımcılardan biri, profesyonel hayatında sandık gönüllülüğü dahil hiçbir gönüllülük faaliyetine katılmadığını ve bunları emeklilik dönemine ertelemiş olduğunu belirtmiş, bir diğeri ise “Bir duruşunun olduğunu ancak Ekrem İmamoğlu kampanyası öncesinde okullarda, sandıklarda bu işin kavgasını vermediğini” ifade etmiştir. Diğer katılımcılar ise bahse konu 2010-2020 döneminde ağırlıklı olarak Oy ve Ötesinde ve oluşturdukları Sensiz Olmaz platformu altında CHP çağrı merkezinde sandık görevlilerinin oluşturulmasına destek verme faaliyetlerinde birlikte çalışmışlardır.

Türkiye’de sandık güvenliği denetimi veya seçim gözlemi konusundaki literatür oldukça sınırlıdır. Yapılan literatür araştırmasında Türkiye’de özellikle 2010-2020 arasında yaygınlık kazanan sandık güvenliğini sağlamaya yönelik girişimlerle ve platformlarla ilgili çok sayıda kaynağa ulaşılamamıştır. Var olan çalışmalar konuyu genellikle sivil toplum başlığı altında incelerken, seçim denetimi pratiğinin kendisinin neden ve nasıl vatandaşların politik hayal gücünde kendine yer bulabildiği sorusunu sormamaktadır. (Karaca, 2017, s. 171). Sivil seçim denetimi boşluğunun halen ortaya çıkan ve sandık güvenliği rahatsızlığını çözmeye yönelik İstanbul Gönüllüleri gibi kuruluşlarla doldurulmaya çalışıldığını da göz önüne alırsak konunun üzerinde çalışılmaya açık bir alan olduğu görülmektedir.

4.1.2.2 Oy ve Ötesi Derneği

Oy ve Ötesi sandık başına gitmeyi gerektiren okazyonların Cumhurbaşkanı’nın halk tarafından seçilmeye başlaması, yaşanan seçim tekrarları ve erkene çekilen genel seçimler, sık sık referanduma gidilmesi nedeniyle neredeyse günlük hayatın bir parçası haline gelmesi ve seçim sonuçlarının gitgide şüpheli ve tartışma konusu olmasının gerektirdiği bir sivil inisiyatif olarak 2014 yılında ortaya çıkmıştır. Seçimlerde resmi seçim sonuçlarını kendi oluşturduğu veri tabanıyla karşılaştırarak kamuoyuna ve ilgili kurumlara raporlamayı misyon edinmiştir. Oy ve Ötesi, ‘Vatandaş Organizasyonları Tarafından Tarafsız Seçim İnceleme ve Gözleme İçin Küresel Prensipler Deklarasyonu ve Yönetmeliği’nin 12. Maddesinde belirtildiği gibi ‘‘seçim sürecinin sınırlı veya bir kısmını gözleme’’ (Declaration of Global Principles for Non-Partisan Election Observation and Monitoring by Citizen Organizations, 2012) görevini yerine getiren bir dernektir. (Karpuzcu & Türkan İpek, 2016, s. 203) Uluslararası Demokrasi ve Yardım Enstitüsü (International IDEA) seçim denetimi terimini ‘‘bir seçim sürecini izleme ve ilgili yasa ile standartların ihlali durumunda sürece müdahale etme yetkisi’’ olarak açıklamaktadır ve bu tanıma göre Oy ve Ötesi,

seçim denetim faaliyeti yürüten yerel bir sivil toplum örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. (Karaca, 2017, s. 171)

Oy ve Ötesi gönüllüleri, seçim günü sandık başlarında resmi sandık yetkilileri ve parti müşahitleriyle birlikte seçimi izlemekte; sayımlar tamamlanınca resmi oy sayım tutanağının bir kopyasını alarak sonuçları alternatif bir veri tabanına işlemekte ve verilerin bir araya getirildiği bir merkezde resmî sonuçlarla karşılaştırmakta idi. Bu şekilde yukarıdaki tanımlamada bahsedildiği gibi seçim sürecine sivil bir denetim mekanizması olarak dahil olmaktadır. Müşahitlik faaliyeti Oy ve Ötesi sivil toplum örgütü tarafından Türkiye’de katılımcı demokrasinin gelişmesine katkı sağlama amacının bir uzantısı olarak değerlendirilirken, müşahitlik görevi üstlenen vatandaşlar açısından bu faaliyete olan ilginin sandık güvenliği ve olası usulsüzlükler gibi daha örtülü sebeplerle ilişkili olduğu varsayılmaktadır. (Karaca, 2017, s. 169)

Katılımcılardan Oy ve Ötesi’nden önce partiler adına sandık görevi yaptıklarını söyleyen kişilerden yarısı 1 kadın, 2 erkek 35-38 yaşlarında, 2’si lise, 1’i ön lisans mezunudur. Bu üç kişiden ikisi 18 yaşlarından beri sandıkta görev almakta olduklarını belirtmişlerdir. Sandık görevi yapan diğer 2 kadın ve erkek 52 yaş üstü ve lisans eğitimlidir. İki kendilerini politikayla ilgili olarak tanımlamaktadırlar. Burada dikkat çekici olan katılımcılar arasında sandık görevi üstlenenlerin yarısının, görüşme grubu içindeki en genç yaşta 35-38 yaş aralığında 4 kişiden 3’ü olmasıdır. 2014’lerden sonra sandık güvensizliği vatandaşları rahatsız etmeye başladığında 20’li yaşların sonları ve 30’ların başlarındaki gençlerin sandık görevine eğilim göstermiş olduğu söylenebilir.

Katılımcıların %42’si sivil seçim denetiminde dernekleşerek tüzel kişilik de kazanmış, en yaygın ve Türkiye çapında örgütlenmiş bir şekilde üstlenen Oy ve Ötesi’nde çalışmıştır.

Oy ve Ötesi gönüllülerin daha sonraki sandık gözetim faaliyetlerine önemli bir başlangıç olmuş görünmektedir. Görüştüğümüz bazı katılımcılar Oy ve Ötesi’ne katılma motivasyonlarını ağırlıklı olarak seçim sonuçlarının şaibeli olması ve

partilerin sandıklara sahip çıkmaması rahatsızlığıyla açıklamaktadırlar. Bu katılımcılar hiçbir zaman partilerde sandık görevi almamışlardır.

K3K- Ben ve eşim için her şey Oy ve Ötesiyle başladı. Oyların ölçümlerinin güvenilirliği konusunda endişelerimiz tedirginliğimiz vardı.

K14YÖ- Oy ve Ötesi benim için önemli bir başlangıçtı. En demokratik hakkımız olan oy vermeyi bile endişeyle yapıyorduk ve kendimizi çaresiz hissediyorduk, Oy ve Ötesi vatandaş olarak ne gibi bir sorumluluğumuz olduğunu fark etmemizi sağladı.

K5Y- Seçimlerin şaibesi, partilerin sandıklara sahip çıkmaması üzerine Oy ve Ötesi çıktı, amaç tutanakları almaktı. Tüm Türkiye’de vardılar. Oy ve Ötesi küçük partilerin müşahidi olmak yoluna gitmişti.

K1K- Oy ve Ötesinde eğitim planlama grubunda yer aldım, sandık başı ve stres eğitimleri vardı. Oy ve Ötesi İstanbul Gönüllüleri kadar kurumsal değildi.

Oy ve Ötesi girişimi seçim gözetimi faaliyetine kazandırdığı yaygınlık, geniş kitlelere seçim gözetimi bilincini tanıtmış olması ve Türkiye’nin İstanbul dışı illerine de erişmiş olması nedeniyle yerel seçim gözetimi alanında bir ilk ve seçim gözetmenleri için okul olma özelliğini taşımaktadır. Literatürde daha sonra İstanbul Gönüllüleri’yle de devam ettirilecek olan sivil olarak da gözetlenen, kontrollü seçim sürecine katkılarından bahsedilmektedir. “Oy ve Ötesi Derneği’nin yapmış oldukları bir STK’nın nasıl yurttaşlık bilinci ve sosyal sermaye yaratabildiğini ve mutlak iyiden ortak iyiye geçişi sağlayabileceğini göstermekte, siyasi bağ kurmadan siyasal sistemin en temel süreci olan seçim sürecinin demokratik işleyişine katkıda bulunmaktadır.” (Karpuzcu & Türkan İpek, 2016, s. 212)

Şeffaf seçimler ve sandık gözetmenliğini kolaylaştırmak amacıyla 2014'te kurulan Oy ve Ötesi, 16 Nisan 2017'de gerçekleşen ve seçmenlerin mevcut T.C. Anayasası’nın 18 maddesi üzerindeki değişikliklerini oyladığı referanduma katılmama kararı almıştır. Oy ve Ötesi Nisan 2017 referandumunda gönüllülerin

artık gerekli donanıma sahip olduğunu ve kendi başlarına siyasi partiler aracılığıyla müşahitlik yapabileceklerini söyleyerek sivil müşahitlik faaliyetini uygulamaya koymamıştır. (Karaca, 2017, s. 183).

Pek çok seçimde Oy ve Ötesi aracılığıyla bir açıdan “tepkilerini ifade ettiklerini” söylemekte olan Oy ve Ötesi müşahitleri bir boşluğa düştüklerini söylemektedirler.

K14YÖ- Çok önemli bir dönemde pasif kaldılar. Zannediyorum, orada bir baskıyla karşılaştılar, yöneticileri çok duyarlı kişilerdi, üyeleri ve sorumluluk alan kişileri riske atmak istemediler sanıyorum.

K13YÖ- 2017 Referandumunda Oy ve Ötesi katılmayacağını açıkladı, boşluğa düştük, oysa çemberin gitgide daraldığını, baskı yaşadığımızı hissediyorduk, bir şeyler yapmamız gerektiğini düşünüyorduk.

Oy ve Ötesi erozyona uğradı çok kıymetli bir iş başlattılar, çok ciddi bir farkındalık yarattılar. Şahsi olarak şükran duyuyorum ama bunu sürdüremediler. Çok önemli bir yol gösterdiler, bizim kurucularımızın hepsi Oy ve Ötesi tecrübesinden gelmiş kişiler. Ama sivil toplum işi biraz öyle bir iş, bazen de biraz bayrak yarışı olabiliyor, başka bir şey evrilebiliyorsa güzel bir şeye yol açabiliyorsa ne iyi diye bakmak lazım

K3K- Bol bol eğitimlerini aldık, arkasından referandumda Oy ve Ötesi kendini geriye çekti. O istediğimiz, alıştığımız hızda ilerlemeyince içinde bölünmeler başladı. Referandumdan sonra ayrı ayrı gruplaşma başladı. “Demokratik itiraz hareketi”⁸ devreye girdi, İz hareketiyle sokaklarda ne yapabiliyorsak anlatmaya çalıştık.

K10Y- 2017 referandumunda Oy ve Ötesi referandumda sahada olmama kararı aldı, İstanbul Gönüllüleri’nin çoğu Oy ve Ötesi’nde müşahit, organizasyon deneyimliydi. Bir şey yapalım diye partilerin kapıları çalındı

---

⁸ 2017 referandumunda çalışmak için sivil inisiyatif olarak kurulan ve özellikle yayınlanan videolarıyla dikkat çekmiş olan gönüllü grup

K5Y- Oy ve Ötesi yok oldu, belki çekindiler, büyük ihtimalle baskı gelmiştir. Haziran hareketi, Sensiz Olmaz vesaire herkes bir yerlerdedir. Bir kısmı da politikaya girdi.

İstanbul Gönüllüleri için de “Baskı görüp, Oy ve Ötesi örneği gibi geri plana çekilmek zorunda kalmaktan çekiniyor musunuz” şeklinde bir soru yöneltildiğinde İstanbul Gönüllüleri’nin koordinasyon komitesinde yer alan bir katılımcı, İstanbul Gönüllülerinin sürdürülebilirlik hedefine dair sistemleşmenin kendileri için çok önemli olduğuna dikkat çekti.

K13YÖ- Süreklilik, sürdürülebilirlik kolay bir şey değil hele de gönüllü olduğunuz zaman, çünkü evinizden, çocuğunuzdan, bazen işinizden ve özel hayatınızdan veriyorsunuz bunun için. Bir nefes meselesi bu... Bunu sürdürmek kolay iş değil, biz bugün geldiğimiz yapıda bunu sürdürülebilir hale getirmek için uğraş veriyoruz. Bir sistem kuralım, biz başkalarına bıraktığımız zaman bu sistem de rahatlıkla devam edebilsin, ilkeler, değerler üzerine çalışsın, çalışma prensipleri öyle düzgün olsun ki A kişisi değil B kişisiyle devam etsin, çabamız o...

İstanbul Gönüllüleri’nin ağızından sürdürülebilirlik hedeflerinin olduğunu ve bir sistem kurarak misyonlarının devamını sağlamayı amaçladıklarını duymak araştırma bulgularına farklı bir boyut kazandırmaktadır. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun 1987 yılında yayınladığı Ortak Geleceğimiz raporuna göre sürdürülebilir gelişmenin tanımı, bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamaktır (Karakurt Tosun, 2009). İstanbul Gönüllülerinin de amaçlarının ortaya çıkıp kaybolan sivil seçim denetimi oluşumları ya da proje oldukça var olan kurumsallıktan uzak kent gönüllüleri değil, kişilerden bağımsız yola devam eden, sistemleşmiş ve kendi kendini devam ettiren bir yapıya ulaşmak olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım sayesinde Oy ve Ötesi sonrası bir kısım sandık gönüllüsünün projelerle insanlara dokunmaya devam etmek üzere Sensiz Olmaz oluşumunda bir araya geldiği görülmektedir.

4.1.2.3 “Sensiz Olmaz” İnisyatifi Dönemi

Oy ve ötesi kendini geri plana çekince bir katılımcının belirttiği gibi “O istedikleri, alıştıkları hızda ilerlemeyince içerde bölünmeler başladı” ve bir grup Oy ve Ötesi gönüllüsü sandık güvenliği fonksiyonundan ibaret kalmamak, özellikle eğitim alanında daha başka projelerle farklı gruplara dokunmak amacıyla Sensiz Olmaz grubunu oluşturdu. “Biz, Türkiye’nin huzurunu ve bütünlüğünü düşünen, umursayan vatandaşlarız. Umursuyoruz, vazgeçmiyoruz, sahip çıkıyoruz.” olarak duruşlarını açıklayan platform Facebook sayfalarında “Şikayetle Çözüm Olmaz, Emek Vermeden Mutluluk olmaz, Bu Vatan Sensiz olmaz” demektedirler.

K13YÖ- Bir araya geldiğimiz arkadaşlarla katkı sağladığımızı düşündük, devam ettirelim dedik, ama seçimden seçime olmasın arada da projeler üretelim, insanlara gidelim, bir fark yaratalım, dedik ve bir grup arkadaş Sensiz Olmaz hareketini kurduk. Yaklaşık 500 kişiydi Sensiz Olmaz, tamamen kendi kaynağımız ve cesaretimizle projeler oluşturduk ve bir kısmı halen devam ediyor.

K3Y- Altyapısına inandığım arkadaşlarla ilerlemek istedim. İstanbul Gönüllüleri Koordinatörü Dilşat Arpacıoğlu ile tam o dönemde tanıştık ve Sensiz Olmaz oluştu, Sensiz Olmaz’ la seçim olmadıkça projeler yaptık. Fikrimiz geldi, hadi yapalım diye... Çok daha aktif ve etkili ve hızlıydık. Çok güzel altyapısı kurgulanmış projeler yürüdü.

Sensiz Olmaz 5 adet projeye varlığını sürdürdü. Bu projeler sırasıyla şunlardır: Liseyi Bitiriyorum- İngilizce Konuşuyorum- Ödev Yapıyorum- Garson Oluyorum-Yemek Kitabı

K11D- Sensiz Olmaz’ la da çalıştım, projeler ürettik. O kadar çok seçim oluyordu ki; Sensiz Olmaz yeterince projelerle ilgilenemiyordu neredeyse... Sensiz Olmaz’ ın misyonu ihtiyaç sahiplerine ulaşip, ihtiyacı tespit edip vermeye çalışmaktı. Sen gitmezsen başkası gidecek, gençlere, ev hanımlarına, yaşlılara, seçim zamanı geldiğinde, siyasi gereklilik

olduğunda da seni tanyor olacaklar. Özellikle eğitim alanında halka dokunduğunda, sağladığın fayda daha ölçülebilir oluyor.

K13YÖ- Sensiz olmaz artık İstanbul Gönüllüleri'ne evrildi, kapatılmadı ama bir faaliyet yapmıyor, aktif çalışanları artık İstanbul Gönüllüleri'nde.

Katılımcılar arasından 5 kişi Oy ve Ötesi'nden sonra Sensiz Olmaz' da çalışmaya devam etti. Katılımcılar arasındaki erkek gönüllülerin tümü o dönemde Sensiz Olmaz kurucularını tanımıyorlardı, oluşumdan haberdar da değildir ve Sensiz Olmaz 'da bulunmamışlardır. Katılımcı ifadelerinden, Sensiz Olmaz' ın daha kapalı bir çevrede faaliyet gösterdiği, daha sonraki anlatımlarında ifade ettikleri gibi bir kısmı 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminde yenilgiden dolayı sisteme küskünlük yaşayan ve 2019 yerel seçiminde davetlere icabet etmeyen kurucuların kendi yakınındaki kitleye hitap ettiği anlaşılmaktadır.

K13YÖ- Biz 31 Mart için çağrı merkezinde çalıştıracak adam çok zor bulduk, fakat bu dönemin bir de faydası oldu, biz daha önceki çağrı merkezi işlerimizde tamamen kendi çevremizdeki insanlarla organize olmuşuk, yakın çevremiz küsüp ayrıldığında Ekrem İmamoğlu'nun çağrısıyla da bütün İstanbul'a ulaştık, profil çok farklılaştı

Katılımcılardan biri Sensiz Olmaz ve İstanbul Gönüllüleri zamanındaki benzer veya devam projelerinin, yürütme süreçlerini kıyaslarken Sensiz Olmaz zamanında, bir partiyle ilişkilendirilmeyen, siyasetten bağımsız bir sivil toplum algısı yaratılmasının kabul gördüğü kitlede bazı değişiklikler yarattığı ve erişim kolaylıkları olduğundan bahsetmektedir.

K3Y- O zaman (Sensiz Olmaz' da) çok rahattık, kimseye ucu dokunmuyordu, herhangi bir yeri küstürür müyüz, yanlış anlaşılır mıyız gibi bir derdimiz yoktu. Bazı dezavantajlı bölgelerde hani tam da o erişmek istediğimiz çok katı iktidar seçmenin olduğu bir bölgedeki kitle, samimi tartışma, atışma yapıyorduk rahatlıkla. Herhangi bir projemize onları dahil etmek istediğimizde o kadar emindiler ki biz kapılarını çaldığımızda herhangi bir parti için orada değiliz, oy

istemiyoruz. Dertlerimizin aslında aynı olduğunu gördüler, bunun rahatlığını o dönem çok yaşadık, yüzümüze kapı kapanmadı.

Yukarıda aktarılanları tersten okuduğumuzda İstanbul Gönüllüleri'nde faaliyetlerin artık daha hassas dengelere oturduğu, parti ve CHP imajıyla ve daha sonra İBB ile genellikle birlikte algılandığı için faaliyetlerin kimseyi rahatsız etmemesine, farklı anlamlara çekilmemesine özel önem gösterildiği de anlaşılmaktadır. Faaliyetler her ne kadar politik olmasa da CHP ya da herhangi bir parti ile birlikte anılmanın veya anılmamanın kent yurttaşlarının farklı bölümlerine dokunmayı etkilediği açıktır. Derinlemesine görüşmelerimizin farklı bir aşamasında ilçe sorumlularından biri olan katılımcının daha önceki görüşme taleplerimizde neden çekimser kaldığını açıklarken kullandığı ifadeler dikkat çekicidir.

K8Y- İstanbul Gönüllüleri'nde öğrendiğimiz en güzel şey, yaptığımız işin öneminin farkına varıp, ağızımızdan çıkana dikkat etmek, aldığımız eğitimler bunu sağladı. Çekincem, yöneticiler engel koymuyor ama o kadar güzel hissettiriyor ki, yanlış yapacağımız bir şeyin nelere mal olabileceğini ne kadar büyük zarar verebileceğini o yüzden bizimkilerin onayı olmadan hiçbir şey yapmak istemem.

Bu hissiyat katılımcının daha önce tanımları, sınırları ve etkileri daha belirgin ama daha az göz önünde olan diğer sivil toplum gönüllülüğü deneyimlerinde yaşamadığı bir hassasiyet gibi görünmekte ve içinde yaşanan baskıcı ve herhangi bir açıdan muhalefetle ilişkilendirilebilecek yapılarda bulunan ve yapılara zarar vermekten çekinen bir davranış kalıbı olduğunu düşündürmektedir.

4.1.2.4 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi, Adil Seçim Platformu ve Diğer Siyasi Deneyimler

2017 Referandumunda ve 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminde sandıklarda güvenliğin sağlanmasına katkı sağlamak amacıyla olan Sensiz Olmaz oluşumunun CHP ile görüşerek, 2018’de kurulan Adil Seçim Platformu içerisinde yer alarak Çağrı Merkezi’nde CHP örgütlerine destek vermeye başladığını görmekteyiz.

K10YÖ- Mehmet Ali Çelebi’nin Sandık Gücü içinde, Adil Seçim Platformunda yer alındı. 32 baro desteği alınarak müşahit ve avukat organizasyonu yapıldı. Seçim kaybedildi, moraller bozuldu. Sondu, artık bir şey yapmayız diyorduk.

K13YÖ- CHP sandık kurulu üyelerini arayarak teyit aldık. Ortaya çıkan tabloda bayağı bir sandık görevine gelmeyecek vardı.

K3K- Bir de İz hareketi oluşmuştu, o parti adı hiç geçmesin tarafındaydı. Sensiz Olmaz da öyleydi ama CHP bu konuda destek istemiş ve CHP tabanındaki bazı verileri temizleme görevini almıştık. Biz CHP’nin altında, kayıtsız şartsız bağımlı bir gönüllü grubu değildik. Net olarak iletili ki “bir seçim olduğunda, güvenmediğimiz bir lider öne çıktığında, arkasında durmayız.” Kemal Bey de (Kılıçdaroğlu) bunu kabul etmişti. Onlarla başladık ama ardı arkası kesilmeyen seçimler esnasında AKP hariç herkesi yanımıza aldık, herkes bizden destek istedi.

Bir partinin çağrı merkezinde, partinin sandık görevlilerinin aranmasını ve sandıkların boş bırakılmamasını temin etmek fonksiyonunu yürüten bağımsız bir gönüllü grubunun kendi bağımsız konumunu koruyabilmesinin zorluğu konusu katılımcılara soruldu.

Moderatör- Siyasi partiler bunu sağa sola çekmeye çalışmadılar mı? Kolay oldu mu bu yolculuk?

K13YÖ- (Gülerek) Hayır, hiç de kolay olmadı... Biz çok direndik, tırnaklarımızı geçirerek devam ettik. Türkiye’deki ortam çok özgür değil, herkesin korku ve endişeyle bastırıldığı bir ortam, ne kadar haklı da olsanız özgürce her şeyi söyleyemiyorsunuz, ayrıca siyasilerle olan anlattığım durum var, hiç kolay olmadı, biz ısrar ettiğimiz için buraya

geldik, kimse bize kucak açmadı. CHP içinde de bizi çok destekleyen insanlar oldu, haklarını yemeyeyim ama çok zorlandığımız zamanlar da oldu. CHP değil başka parti olsa da aynısı olurdu sanırım, siyasetin dinamiğiyle de ilgili bir şey bu sanıyorum. Biz direndiğimiz için, ısrarlı olduğumuz için devam ettik. Kimse bize kollarını açarak “aman gel” demedi. Çünkü günün sonunda biz özgür de bir şey yapıyoruz, kimsenin adamı da değiliz. Çok sağlam değerler üzerine kurulu olduğumuz için, yol arkadaşlarımızla da bu konuda çok örtüştüğümüz için ısrar edebildik. İsrar edebildiğimiz için de bir yere gelip özverilerimizin, emeklerimizin karşılığını alabildik. Sonuçta hiçbir emek boşa gitmiyor, bunun karşılığını alabildik.

K9Y- Sandıkları savunma ve koruma hareketinin başlangıcından itibaren katıldım. Parti farkı gözetilmeden, tüm partiler adına çalıştık. Emekli olduktan sonra sadece oy kullanarak vatandaşlık görevi yapmak ülkenin gidişatını belirlemek için yeterli olmuyor.

Katılımcı cevaplarından parti farkı gözetilmeden, partiler adına değil seçim güvenliği adına çalışıldığı ve gerek partilerin gerek toplumun bağımsız bir inisiyatife alışkın olmadığı için “bitaraf” olanları tarafa çekmeye, mutlaka bir yere oturtmaya çalıştığı engeliyle karşılaşıldığı görünüyor. Katılımcının “haklı olsanız da özgürce söyleyememeniz” ifadesi bir süredir yaşanan iç siyaset ortamının baskıcı ve kısıtlayıcı atmosferini yansıtıyor.

Katılımcıların sandık çalışmaları dışında farklı siyasal gönüllülük faaliyetlerinden söz etmek gerekirse, görüşme katılımcıları arasında hem politik hem kentsel endişeler taşıyan ve bu amaçlarla kurulan Gezi Partisinde yer alan, kent gönüllülerinin teşkilatlanma tecrübesinde de Gezi Partisinde edindiği deneyimlerden faydalandığını söyleyen bir gönüllü, başarısız bir siyasi gönüllü kampanyası olarak değerlendirdiği 1994 CHP İBB adayı Zülfü Livaneli için çalışan, yine 1994 yerel seçimlerinde CHP’nin itirazları sonucu Yüksek Seçim Kurulu’nun iptal ettiği ve yenilenen Beykoz belediye seçimlerinde çalışan gönüllüler de bulunduğu belirtilmelidir.

4.1.3 Gönüllülüğe Ayrılan Zaman ve Gönüllülük Hakkındaki Düşünceler

Gönüllülük faaliyetlerinin gönüllülerin hayatlarında ne kadar öncelikli yer kapladığı, düzenli olarak gönüllülük faaliyetlerine zaman ayrılıp ayrılmadığı Türkiye’de ve dünyada pek çok çalışmanın konusudur. Bu araştırmada da görüşülen İstanbul Gönüllülerine gönüllülük faaliyetlerinin hayatlarında nasıl bir bölümü kapladığı sorusu yöneltildi. Olağanüstü bir dönem olduğunu belirttikleri 23 Haziran seçim öncesi Mayıs ve Haziran aylarında, seçim iptali sonrası çalışmalarda daha önce yaşamadıkları yoğunlukta, hatta bir kısmı bir dönem işlerine gitmeyi bırakarak, çocuklarını görmeyerek, onların sınavlarını takip etmeyerek tüm zamanlarını İstanbul Gönüllüleri eğitimlerine ve saha faaliyetlerine ayırarak farklı bir dönem geçirdiklerini belirtmişlerdir.

K3K- Neredeyse 24 saat yoktuk, çocuklarımızı görmedik.

E5Y- 35 gün süre kaldığında, Nisan ortalarında sokağa çıktık. 35 gün işe gider gibi 10-11’de geldim. İlçemde 48 kişi (8-9 kişi erkek, 40 kadın) tam zamanlı çalışarak katıldı. Bence seçimlerin sosyolojik galibi kadınlar.

K1K- Günde 120 telefon görüşmesi yaptığımı biliyorum, bu ittirerek, kaktırarak, yalvararak, hatta üstüne para vererek olacak şey değil

K6Y- İptal üzerine 2. seçimde Ekrem İmamoğlu için sandık ve saha görevlisi oldum, köylere kahvelere evlere kıraathanelere lokantalara gittim. İşe bile 1 ay gitmedim.,

İstanbul Gönüllüsü kent gönüllülüğü yapılanmasında ise, gönüllülüğe ayrılan zamanın, özellikle sorumluluk sahibi pozisyonlar için, tam zamanlı bir işin kapladığından da çok zaman ihtiyacı duyduğu anlatılmaktadır.

K13YÖ- Seçim zamanı 7/24. Yeni yapılanmada da tam zamanlı bir iş gibi düşünün, sabah 9 akşam 6, ama çalışanlar var, akşam da görüşmeler oluyor, hafta sonu da devam ediyor.

K8Y- Şu anda, 7/24. İstanbul Gönüllülüğü koordinasyon kurulu ile ilçe sorumluluğu için konuşurken “bu bir iş anlaşması olarak görün” dediler.

İş gibi yapıyorum, ama sonsuza kadar böyle olmaz, belki 1 yıl daha, sonra arkadaşlara destek vermek isterim ileride haftanın 1 gününü ayırmak isterim.

K12Y- Günde 8-10 saat. Sabah 9-10, akşam 17.00, gece 10-11'e kadar telefon, gönüllü faaliyetlerim için yapabileceğim her şeyi yaparım, uykumdan feragat ederim, sadece oğlumla geçirdiğim zamandan etmem.

E1K- Zamanımın ağırlığı gönüllülükle geçiyor.

K3K- Günün 20 saati, telefon, Zoom... İş hayatımın dahi üstünde çalışıyorum

K9Y- Saat sınırı olmadan, her zaman... Mahalle sakininin ihtiyaçlarıyla ilgilenmek zorundasınız. Ben devam ettirebildiğim sürece devam ettiririm, kendimi saatle sınırlamıyorum.

Şu anda ağırlığı emekli, bazıları da çalışmayan gönüllüler tam zamanlı işten de öte, günlük yaşantılarının büyük bir kısmını İstanbul Gönüllülüğü faaliyetlerine harcıyor görünmektedirler. Gündelik yaşamda daha başka bir faaliyete nerdeyse yer bırakmamakta görünen bu ritim, Türkiye'de 2019 sonu gerçekleştirilen güncel bir gönüllülük araştırmasına göre gönüllülerin gönüllülüğe ayırdığı saatlerin hayli üzerindedir ve sürdürülebilir görünmemektedir. Bu araştırmaya göre gönüllülere son 1 hafta içinde gönüllülüğe ne kadar vakit ayırdıkları sorusu yöneltildiğinde %9,4'ü haftada bir saatten az, %22,2'si haftada 1-2 saat, %21,5'u haftada 3-4 saat, %14,5'u haftada 5-6 saat, %10,8'i haftada 7-8 saat, %21,1'i haftada 9 saatten fazla yanıtını vermiştir. Haftada 7 saatten daha fazla gönüllülük faaliyetinde bulunanların oranı emekliler arasında %45 ve çalışanlar arasında %30'ken; öğrencilerde bu yanıtı verenlerin oranı sadece %21'dir. (Erdoğan , Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2020, s. 9) Görüldüğü üzere kuruma ayrılan vakit de tıpkı kurumdaki gönüllülük süresi gibi çalışma durumundan etkilenmektedir. Nitekim katılımcılardan biri ileride, birtakım fonksiyonlar yerine oturtulduktan sonra, haftada en fazla 1 gününü ayırabileceğini iletmektedir. İstanbul Gönüllüleri Koordinatörü Dilşat Arpacıoğlu ise verdiği aşağıdaki cevapta, gönüllülüğe ayrılan zamanının tüm günün üstünde gecelere ve uykularına da nasıl sarktığını

belirterek, taşıdığı gönüllülük sorumluluğunun günlük yaşamına nasıl yansıdığının özetini vermektedir.

Dilşat Arpacıoğlu- Bütün gün ve gece, gece uyurken de...Gece uykuya geçemiyorum, müthiş bir adrenalin, kimbilir daha neler yapabilirim de yapmıyorum diye de uyuyamıyorum.

Konuşulan diğer gönüllüler ise günde en az 1-2 saat olmak üzere ortalama 3-4 saat ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Zoom ortamına taşınan toplantılarla birlikte ayrılan saatlerin oldukça arttığı da gözden kaçmamalıdır.

E3Y- Her gün 2-3 saat ayırıyorum. En az bu kadar ayrılması da gerekiyor. Ben mahalle sorumlusuyum, daha da çok vakit ayırmam gerekiyor.

K1K- İstanbul Gönüllülerine haftada en az 6-7 saat, bazen daha çok, diğerleriyle birlikte haftada total 10-12 saat ayırıyorum.

K5Y- Gündüz minimum 3-4 saat, akşamları Zoom toplantıları 1-2 saat daha

K4Y- Akşamları Zoom görüşmeleri, Günde 2-3 saat en az, hafta sonu da eğitimler var.

K7Y- Eğitimlere katılıyoruz, haftada 4-5 saat

K6Y-Her gün en az 1-2 saat, artı diğer gönüllülüklerle günde 3-4 saat

Katılımcıların çoğunluğu, gönüllülüğün yemek, uyku, iş, aile, özel hayat, sosyal faaliyetler gibi yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğunu düşünmekte olduklarını ifade ettiler. Hepsinin hemfikir olduğu nokta ise ancak beklentiye girilmeden yapıldığı takdirde üstesinden gelinebileceği ve bu şekilde verilenden fazlasının insanlara dokunma tatmini olarak katbekat geri alınabileceği şeklindedir.

Gönüllülerin gönüllülükten ne anladıklarını tarif ederken kullandıkları bazı kitap tanımını olmaktan uzak, duygusal hatta felsefi ifadeler de dikkat çekmektedir.

K1K- Gönüllülük aslında bencilik, bencilliktir, kendini iyi hissetmektir.

K14YÖ- Gönüllülükle ruhumuzu temizledik.

K2Y-İstanbul Gönüllüleri'nde ruhumu buldum, onu temizleyebildim, ilk başta ben aldım gönüllülükten.

K12Y- Gönüllülük içinizin sindiği ve karşılık beklemeden ve vicdanen huzurlu olduğunuz ve kafanızda soru işaretleri oluşturmadan yaptığınız her şeydir. Gönüllülük kapıya çöplerinizi koyarken plastikleri, kağıtları ayırmaktır, ağacı sevmeyi çocuğa öğretmektir, her şeydir, bir yaşam biçimidir. Bir kalıba girmeme gerek yok

K2Y- Gönüllülükte sen vermiyorsun, aslında gönüllülükte sen alıyorsun. Ben veriyorum diye düşündüğünde istekler, ego çatışmaları, kırılmalar oluyor.

K1K- Dünyanın en zor sorumluluğu gönüllülük sorumluluğudur, hayatınızın içine, hayatınızdaki kalemlerin içine sokmanız gerekir, kendinize ayırdığınız zaman içinden ayırarak gönüllüğe ayırmanız ve o zaman diliminde de bir şey üretmeniz gerekir.

Global kurumsal şirketlerde üst düzey yöneticilik yapmış bir kadın mühendis, iş hayatında tamamen kurumsal hayata odaklanıp, gönüllülük deneyimi yaşamamasının hayatındaki en büyük pişmanlıklardan biri olduğunu ve bunu her fırsatta gençlere kariyeriyle ilgili sunum yaparken dile getirdiğini anlatmaktadır. Özellikle “sivil toplum deneyimim olsa empati yapar ve iş ve özel hayatımda karşılaştığım sorunları çok daha etkin ve kolay çözerdim”, demesi dikkat çekicidir.

K2Y- Bugünkü tecrübem ve aklımla, bence özellikle kurumsal ortamda üst düzey yöneticilerin mutlaka STK deneyimi olmalı, kendi eksikim o görüyorum, çocuklarımı bu konuda yönlendiriyorum. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde öğrencilere Zoom'dan kariyer tavsiyeleri verdim. Neyi yapmış olmak isterdiniz diye sorulunca “Keşke çok daha erken bir STK kuruluşuyla çalışıyor olsaydım” dedim. Geriye sarsam, yönetimde, insan ilişkilerinde, empati kurmada yaşadığım zor öğrenimleri çok daha kolay atlatabilirdim.

K14YÖ- Gönüllülükte dil birliği önemli, birine gönüllülükle iyilik yapmak onu ezmek değil, tam tersi bu karşılıklı bir alışveriş...

Gönüllülüğün tarihi yardımseverlik ve dayanışma örnekleriyle dolu bir toplum için alışlagelen bağış yapma yollarıyla yardım etmek değil, çaba göstererek ve zaman ayırarak hem geliştirici hem toplumsal fayda sağlayıcı etkinliklere günlük hayatında düzenli olarak yer vermek olduğunu düşünülmektedir.

K2Y- Gönüllülük sağa sola başta bulunmak, para vermek değil. Gönüllülüğün içinde olmak, çalışmak lazım.

K13YÖ- Gönüllülüğün bizde tanımı farklı, biz çok yardım yapan bir toplum ama geleneğimizde yardım gizli olur. Birinin maddi bir ihtiyacını karşılamaktansa herhangi bir konu için gönüllü olarak çalışıyor olmak yeni tanıştığımız bir şey. Gönüllülük biraz keyfiyetle karışabiliyor, daha çerçevesi belli tanımı belli bir gönüllülük anlayışını oturtmaya çalışıyoruz İstanbul Gönüllüleri olarak.

K2Y- STK'lar vakit bulunca yapılacak bir şey değil, herkesin benim yapmam gerekir diyebileceği bir şey, bu algıyı oturtmak lazım. Ben vicdanen gönüllü, yardımsever biri olmama rağmen, 25 yıl boyunca gönüllülüğü hep emekliliğe erteledim. Bu yanlış bir algı.

Kendisi de profesyonel yöneticilikten emekli bir İstanbul Gönüllüsü katılımcı, STK'ların ve gönüllülük faaliyetinin iş hayatına olumlu etkisine özellikle vurgu yapmaktadır. Gönüllülük ortamındaki hiyerarşi eksikliği sayesinde normal şartlarda ne şekilde iletişim kuracağını bilemediğin, iş hayatında farklı bir konumdaki kişiyle sivil toplumda birlikte iş yapınca, iş hayatındaki iletişim becerilerine hiçbir eğitimde alamayacağın katkıyı sağlayabileceğinin önemle üzerinde duruyor.

K2Y- Orada şirkette oynayamayacağın rol modelleri oynayabiliyorsunuz, yanına gidip konuşamayacağın bir profesyonel seviyeye, bilge çınarla konuşma fırsatı buluyorsun, öğrenme fırsatı buluyorsun. Bir problemi emir komuta zinciri olmadan, yaptırımı olmadan, amir memur ilişkisi olmadan nasıl yaptırabileceğini, nasıl onun

gönlünü ve empatisini kazanabileceğini öğreniyorsun, bunlar çok önemli. İş hayatımda şartlarım ne denli mükemmel olsa da çıktığımda ruhumun köreltiğini hissettim

K6Y- Gönüllülük gönlüyle yapılan bir şey, sana ve insanlara gönlüyle yardım etmek isteyen birine hayır gelme denemez. Eşime dedim ki gönüllülük konusunda konuşurken “Ben bunu yapmazsam sizi mutsuz edeceğim. Ben bir insanın mutlu olduğunu görünce mutlu oluyorum, benim dopingim bu...”

Özetlenirse İstanbul Gönüllüleri, gönüllülüğün yemek yemek, su içmek ve uyumak kadar hayatın doğal bir parçası olduğunu, gönüllülüğün yaş ve zaman sınırı olmadığını, değişik yaşlarda, değişik koşullarda, değişik formlarda katkı sağlama yolları olduğunu, gönüllülüğün keyfiyetten uzak olması ve sorumluluk taşınmasını gerektirdiğini ve gönüllülükte görev temasıyla hareket edilmemesi gerektiğini düşünmektedirler.

K12Y- Gönüllülük temasıyla hareket ettiğinizde görev seçilmez, her işi yaparsınız. Orada eksik olan her şeyi tamamlama isteğiyle hareket edersiniz. Gönüllülükte insanlardan beklentiye girip şartlandıramazsınız, gönüllü insan gönlü elverdiğince, müsaitliği olduğunca, olmak istediği zamanlarda gelip yapar ki bu onun devamlı yapabilmesini sağlar. Siz onu mecbur koşarsanız, panik yaparsanız bu gönüllülükten çıkar, göreve geçer. Göreve geçtiği zaman insanların sizden beklentileri de farklı olur,

K1K- Gerçekten gönüllülük hücrene işlediğinde, yapılacak işi gördüğünde “tamam, ben şurasını yaparım diyorsun” ve devam ediyorsun, ne oluyor diye bakmıyorsun.

K2Y- STK ve gönüllülük toplum içinde gerçekten çok çok önemli, bizim verdiğimiz bilginin kişide içselleştirilmesini sağlayabilmek, o algıyı oluşturabilmek, bu da şöyle tehlikeli, iyi yöne de kötü yöne de algıları götürebiliyorsunuz.

Gönüllülükte görevlendirme, iş verme temasına yüklenen anlam, görüldüğü gibi birkaç katılımcının özel önem verdiği ve kaçınılması gerektiğini düşündüğü bir

alan olma özelliği taşımaktadır. Gönüllü görevli değildir, iş üstlenmeye istekli kişidir. Yapması istenilenlerle ilgili beklentiye girildiği takdirde, gönüllülükte en olmaması gereken şey tezahür eder, gönüllü de iş isteyenden birtakım şeyler beklemeye başlar. Bu nokta, gönüllülerin düşüncesine göre gönüllülük ruhunun ve sonuç olarak işlevinin kaybedildiği yer olma özelliği göstermektedir.

4.2 YEREL SEÇİM SÜRECİNDE İSTANBUL GÖNÜLLÜLERİ

4.2.1 İstanbul Gönüllülerinin Kurulması Kararı

Görüşülen Sensiz Olmaz hareketinde de yer almış gönüllüler yerel seçimler yaklaşırken, 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminde içinde bulunulan Adil Seçim Platformu altyapısının çökmesi sonucu, verilerin birleştirilip açıklanan resmi verilerle kontrolünün sağlanması misyonunu yerine getiremedikleri için yenilmiş ve hayal kırıklığına uğramış hissettiklerini ifade ettiler. Bu düş kırıklığı ve sorgulama sonucu, Sensiz Olmaz 'ın Koordinatörü Dilşat Arpacıoğlu'nun Necati Özkan'ın kitabında anlattığı gibi, Kasım 2018'de Brand Week'te siyasal pazarlama konusunda sunum yapması teklifini reddettiği görülmektedir.

Brand Week'e yaklaşan yerel seçimler nedeniyle eklenen ve benim hazırlayıp sunacağım siyasal pazarlama bölümüne daha önce seçim güvenliği için gönüllü çalışması yaptığını bildiğim "Sensiz Olmaz" grubundan Dilşat Arpacıoğlu'nu da konuşmacı olarak çağırmıştım. Dilşat Arpacıoğlu Oy ve Ötesi, Sensiz Olmaz ve Adil Seçim Platformu gibi gönüllü platformlarda görev almış ve seçim güvenliği konularında önemli tecrübeler edinmişti. Kendisi o tarihte konferansta konuşmacı olmak istemedi. 24 Haziran Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan hayal kırıklığı yüzünden konuşmak istemiyordu. Yerine başka bir ismi tavsiye etti." (Özkan, 2019, s. 112)

31 Mart 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimine hazırlanılırken, Kampanya Direktörlüğünü üstlenen Necati Özkan Aralık 2018'de gerçekleştirdiği sunumda, zafere giden yolda diğer konularla birlikte İmamoğlu kampanyasına özgü bir gönüllü yapılanması kurabilmeyi de şart koşmuştu. Bu talep o

zamanlarda sıcak karşılanmayan tek talep olmuştu, parti yöneticileri İstanbul örgütlerinin yeterince güçlü ve enerjik olduğu görüşünü taşıyorlardı. (Özkan, 2019, s. 110) Necati Özkan'ın görüşüne göre CHP adayı Mustafa Sarıgül'ün 2014 İBB adaylığında birlikte çalıştığı ancak alternatif bir partiymiş gibi davranış geliştiren Türkiye Değişim Hareketi (TDH) örneği hafızalardan silinmemiştir.⁹ Daha sonraki zamanlarda Necati Özkan'ın gönüllü ısrarını dikkate alarak gönüllü yapılanması olması yönünde fikir değiştiren Ekrem İmamoğlu, İstanbul'daki seçim sandıklarının korunması için CHP il ve ilçe örgütlerine ve İyi Parti'ye destek olacak bir gönüllü yapılanmanın önünü açtı.

Aralık 2018'den itibaren görüşme halinde oldukları, seçim güvenliği konusunda tecrübeli olduklarını düşündükleri Sensiz Olmaz grubuyla yapılan toplantılar 13 Şubat 2019'da sonuca ulaştırıldı ve 31 Mart yerel seçimlerinde İstanbul'daki sandıkların korunması için İstanbul Gönüllüleri kuruldu. (Özkan, 2019, s. 113).

İçinde bulunulan çaresizlik ve umutsuzluk durumundan sıyrılarak tekrar yola çıkılmasında İBB başkan adayı Ekrem İmamoğlu'nun yaklaşımı, pozitif enerjisi ve iletişim başarısının bu tecrübeli grubu tekrar sahaya çektiği gözlemlenmektedir. İstanbul Gönüllüleri Koordinasyon Komitesi'nde yer alan katılımcılar karar anını şu şekilde anlatmaktadırlar:

K13YÖ- Yerel seçimler duyurulduğunda kendimizi yol ayrımında hissediyorduk, genel seçim gibi değil yerel seçim, kişilerle, liderlerle ilişkili çünkü. Ekrem İmamoğlu ile tanıştık ve inanmadık, çok iyi bir toplantı oldu. Çıkınca “Gerçek mi bu? “dedik. Bizi dinleyen, kucaklayan ve teşekkür eden ve beraber ne yapabiliriz arayışına geçen bir lider vardı karşımızda, çok heyecan vericiydi.

K10YÖ- Belediye seçimleri adaylar açıklandı, Ekrem İmamoğlu'nu tanımıyoruz hiçbirimiz. Adaylar kendi başlarına müşahit gönüllüleri organizasyonu yapabiliyor, partilerden bağımsız...bu yapı için teklif geldi, tanıştık, etkilendik, doğru aday olduğunu düşündük. İstanbul

⁹ Mustafa Sarıgül Aralık 2020'de Türkiye Değişim Partisi ismiyle bu hareketi partileştirmiştir.

Gönüllüleri diyelim, sizin tecrübelerinizle kafamızdakileri ve ismi bağdaştıralım, dendi, yola çıktık.

4.2.2 Gönüllülerin Harekete Katılımı ve 31 Mart 2019 Yerel Seçiminde Yaşananlar

Katılımcılara yöneltilen sorulardan biri de İstanbul Gönüllüleri adını alan platformu nereden duydukları ve ne şekilde katıldıkları şeklindeydi. Bu soruya verilen cevapları sınıflandırdığımızda araştırma için ulaşılan ve görüşülen kitlenin dağılımının yoğunluklu olarak başlangıcından beri Oy ve Ötesi, Sensiz Olmaz oluşumlarıyla birlikte yürüyen kişilerden oluştuğu gerçeğiyle karşılaşmaktayız. (19 kişiden 10 kişi). Bu durum İstanbul Gönüllüleri ile ilk defa tanışan kitlenin onları nereden duyduğu ve ne şekilde ulaştığı ne zaman üye olduğuyla ilgili daha eksik, genelleştirilemeyecek verilerle yetinmek durumunda bırakmakta ve sağlıklı bulgulara ulaşmamızı zorlaştırmaktadır.

Katılımcıların %52'si yani 10 kişi, Sensiz Olmaz oluşumundan itibaren sandık güvenliği çalışmalarını birlikte yürütmekteydi. Diğer 9 kişinin İstanbul Gönüllülerine katılımını ise şu şekilde sınıflandırabiliriz. 2 kişi 31 Mart öncesi İstanbul Gönüllüleri'ni sosyal medyadan duydu ve başvurdu, 1 kişi 31 Mart öncesi parti üyelerinden duydu ve başvurdu, 1 kişi 31 Mart öncesi İstanbul Gönüllüleri'ne kendisinden bahsedildiğini ve İstanbul Gönüllüleri tarafından arandığını belirtti, 1 kişi 31 Mart öncesi başvurdu, 31 Mart sonrası arandı o zamana kadar CHP ile çalıştı- 1 kişi 31 Mart öncesi duydu ancak seçim iptali üzerine 7 Mayıs'ta başvurdu. 2 kişi seçim iptalinden sonra biri siteden, biri arayarak başvurdu. 1 kişi seçim bittikten sonra yakın çevresinden duyarak ve duyduklarından etkilenerek başvurdu. İstanbul Gönüllülerini yeni duyan, araştıran, akıllarına yatkın bulan ve katılmaya karar veren katılımcılar katılım sürecini aşağıdaki gibi anlattılar.

E2Y- 31 Mart öncesi Instagram 'da Ekrem İmamoğlu gönüllüleri olarak story görmüştüm, anket gördüm, başvurdum. Bölgeden biri aradı, katıldım.

Gönüllülüğe ilerleyiş sürecimiz öyle birdenbire olmadı, farklı sivil hareketlerin içinde yer alarak edindiğimiz bir altyapı, bir birikim vardı. İstanbul Gönüllülerinin çalışma prensipleri ve ilkeleri ile uyduğu için o yapının içerisinde yer bulduk ve layıkıyla sürdürmeye çalışıyoruz. İstanbul Gönüllülerinin vizyonu daha global, daha farklı.

K6Y- Bana sürekli siyasetten teklif geliyordu, kabul etmedim, Parti üyelerinden biri bana İstanbul Gönüllülerinden bahsetti. Mantıklı geldi, girdik. (31 Mart öncesi) Direkt seçimle girdik, ardından mazbatalar iptal edildi. Hırslandık. Ekrem İmamoğlu gönüllüsü olarak yola çıktık.

K12Y-31 Marttan önce buradaki CHP’li arkadaşlarla çalıştım Oy ve Ötesi girmedi seçime, aradım, yer almak istiyorum dedim, mail ve telefonla. Broşür dağıttım. 31 Marttan sonra aradılar. Okul görevlisi yaptılar.

E3Y- Bir arkadaşım İstanbul Gönüllülerine benden bahsetmiş, beni aradılar, gönüllü olmak isteyip istemediğimi sordular, form doldurdum, katıldım. Sahada da çalıştık, broşür dağıttık.

E4Y- 31 Mart öncesi sosyal medyadan başvurduk, biri bizi aradı, hangi okullarda görev alabileceğimizi söylediler.

K8Y- Oy ve Ötesi’ne bazen dışarıdan destek vermişim, kayıtlarına girmişim. 31 Mart seçiminden önce bana ulaştılar. Oy ve Ötesi’nden de sandıkta görevliydim, ikisini de aradım. Oy ve Ötesi bizim yeterli elemanımız var dedi. İstanbul Gönüllüleri’nde okulda görev yaptım, mitinge gittim, hiç gitmemiştim daha önce. Siyasi nosyonum yoktu, sandık koruma isteği ve hakkımızı korumaktı amacım.

Bu verilerden ve anlatılardan İstanbul Gönüllülerini duymak, temas kurmaya karar vermek ve ulaşmak sürecinde ağırlıklı olarak sosyal medyadan haber alındığını ve web sitesinden form doldurarak başvurulduğunu görmekteyiz. Sadece bir kişiye gecikmeli olmak üzere başvuranların tümüne cevaben dönülmüş, gönüllülere dahil edilmiştir. Gönüllüler birinci seçimde (31 Mart 2019)

İstanbul Gönüllüsü Okul Temsilcilerini (İGOT) olarak sayım tutanaklarını merkeze bildirim sorumluluğunu üstlenmiştir.

K13YÖ- İstanbul Gönüllüleri kuruldu, Ekrem İmamoğlu Beylikdüzü Belediye Başkanlığı seçiminde okul görevlileri sistemini uygulamıştı daha önce, bunu İstanbul'un tümünde de uygulamak istedi ve bu organizasyonu da bize verdi. 1919 okul temsilcisi bulacaktık. İGOT (İstanbul Gönüllüleri Okul Temsilcileri) dedik adına. Sensiz Olmaz'dan gelen arkadaşlar bölgeleri paylaştık, herkeste 4-5 ilçe vardı.

Yukarıda belirtildiği gibi katılımcılardan Sensiz Olmaz' dan itibaren oluşumda olan ve İstanbul Gönüllülerinde sorumluluk almış olanlardan bazıları 31 Mart yerel seçimlerine hazırlanma sürecini daha zorlu olarak değerlendirmektedirler.

K14YÖ- Ekip toparlamak birinci seçimde çok daha zordu, biz inancını kaybetmiş çok sayıda kişiyle aynı taraftaydık, 15.000 gönüllü vardı, Beşiktaş'a Şişli'ye sorumlu bulamıyoruz, düşünün... “Ben inancımı kaybettim”, “Ben bu sefer çalışmayacağım”, “Ben kırgınım” şeklinde cevaplar alıyorduk aradığımızda, o bizim beyaz yakalı profilimiz çok kırgındı ve ilk seçimde çok yakınımızdaki insanlar bizim çabamıza hiç inanmıyorlardı, boşuna uğraştığımızı söylüyorlardı. O duyguyla yol almak çok zordu, bu işin en zor kısmı oydu. İnançsızlık, kabullenilmiş, öğrenilmiş mağlubiyet ip gibi boynumuza dolanmıştı, bununla nefes almak, inancınızı sağlam tutmak çok zordu.

K3K- Adı Sensiz Olmaz da olsa o yapıyı oturtmuştuk, artık profesyonel düzeydeydik. Muharrem İnce seçiminde çok yoğun sistemli bir yapıya geçmiştik. Ardından yerel seçimler geldi. Çok tecrübeliydik, ne yapacağımızı biliyorduk ama bir avuç insan kalmıştık. Bu sefer Seyrantepe'deki çağrı merkezine yerleştik CHP desteğiyle. İstanbul Gönüllüleri olmuştuk. CHP Çağrı merkezi de oradaydı. CHP altyapısındaki üyeleri tek tek sandığa çağırırken, CHP kadrosunun belki %40'ı suratımıza telefonu kapatıyordu, bizim artık işimiz yok CHP ile diye. Çağrı merkezinde o kadar az kişi çalışıyorduk ki sandıkta görev almaları için ikna etmeye çalışıyorduk. Bence birinci seçimdeki başarı

ikincisinden de önemliydi. Ekrem İmamoğlu'nu kimse tanımıyordu, zaten çok geç açıklanmıştı, hiç toplum desteği yoktu, bırakın parti dışındakileri, parti içindikiler de yılmıştı ve beklentileri yoktu. Sadece CHP değil, diğer partiler de öyleydi. İlk seçimde bir mucize yaşadık, bence asıl büyük başarı oydu.

Necati Özkan- İlk seçim sonucu daha önemli... Demokratik katılım Türkiye'de en az olan şey. İstanbul Gönüllüleri bu temel siyasi yönelişin ana ayağı ve eksenini oldu.

Oy ve Ötesi'nden sonra Sensiz Olmaz ile ve platformlar altında yol almış olan İstanbul Gönüllüleri kurucuları, özellikle Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bilgi işlem altyapısının çökmesi ve desteklenen Cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce'nin kısa sürede yenilgiyi kabul ederek ortaya çıkmamasından ötürü, 2019 seçimlerinde eski gönüllü kadrolarda çok büyük bir isteksizlik, erime ve geri çekilmeyle karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. İstanbul Gönüllüleri ve Ekrem İmamoğlu'nun da henüz yeni gönüllüleri çekecek bir çekim alanı ve popüleritesi olmadığından destek vermek bir kenara, yakın çevrelerinin onları faaliyetlerini küçümseyerek vazgeçirmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

K13YÖ- Küskünlere biraz küskünüm... Oysa seçimler yenileneceğinde aşağı yukarı herkes geri geldi.

K5Y- Marttan önce, arkadaşlarım Ekrem İmamoğlu'nu tanımıyorlardı, gelmek istemediler.

Özellikle iktidar partisinin oy oranının daha baskın olarak güçlü olduğu ilçelerde bu küskünlüğün ve yılgınlığın da üzerine binmesiyle okul görevlisi bulmakta daha da önemli sıkıntılar yaşandığı aktarılıyordu. Bu tür bir ilçede çalışan bir İstanbul Gönüllüsü bu durumu şöyle anlattı:

K5Y- Daha önceki seçimlerde oylara sahip çıkamadık, yürütülemedi. Ekrem İmamoğlu çok akıllı bir şey yaptı. Sensiz Olmaz ekibini bildiği için teklif getirdi. Sabah 10'dan akşam 11'e kadar Seyrantepe'deydik. Beşiktaş'ta binlerce gönüllü var, benim okullarım için ikişer kişiden 100

kişiyeye yakın bulamıyordum, diğere ilçelerden yardım istemek zorunda kalıyordum.

K14YÖ- Dip dalgayı birinci seçimde biraz hissettik aslında, Küçükçekmece, Esenyurt'ta gümbür gümbür gönüllüler geliyordu, yağıyordu.

2014 yerel seçimlerinde iktidar partisi AKP'nin kazandığı Esenyurt ve Küçükçekmece'de 2019 yerel seçiminde belediye başkanlığı ana muhalefet partisi CHP'ye geçmiştir. Katılımcının “seçimdeki dip dalga” olarak tasvir ettiğı eğilimin, seçimlerde el değıştirecek olan ilçelerde gönüllü akını olarak kendilerini göstermiş olması dikkat çekicidir. Bazı ilçelerde daha kolay gönüllü bularak, bazılarında diğere aktararak Okul Görevlileri bulunmuş, eğitilmiş ve 31 Mart gününe hazırlanılmıştır. Katılımcılar, 31 Mart 2019 'a kadar geçen süreçte “Bu iktidar nasıl olsa bir yolunu bulur ve gitmez, boşa uğraşıyorsunuz” söylemleri arasında moral ve motivasyonlarını korumaya çalışarak , az gönüllüyle çağrı merkezinde çalışarak ve seçim gecesi her şeye rağmen 1919 okula gönderilmesi başarılan 1919 İstanbul Gönüllüsü okul temsilcileriyle seçim gözetimini sağlayarak ve İBB seçim sonuçlarını hızlı bir şekilde merkeze bildirimini yaparak “zorlu” birinci seçim gecesini atlattıklarını aktarmışlardır.

K13YÖ- Okul temsilcilerimizi yerleştirdik ve sabaha kadar oradaydık, Ekrem İmamoğlu'nun her saat başı televizyona çıkıp güvenle bilgi vermesinin ardında bizim okul temsilcilerimiz vardı. CHP'den de bilgi akışı vardı ama biz ikinci bir sağlama yapmıştık. Çuvallar beklendi, gruplar dağılmadılar.

K4Y- 31 Mart'ta Oy ve ötesi zamanındaki gibi eksik tutanak kalmadı. 31 Mart'ta partiyle paslaştık. Okul temsilcileri tutanakları getirdi, eksik olanlar partiden tamamlandı. Gönüllüler İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tutanaklarına kilitlemişti, onun faydası oldu. Tutanak fotoğraflarını yükledik, tutanak fotoğrafları teminattı.

K10Y- İlk seçimde her okula gönüllü ve sandıklara müşahit gönderdik, sonucu erken ve doğru toplamak için sistem geliştirdik. Okul görevlilerini

eğittik, ilçe ve bölge sorumlularını oluşturduk. Tutanak göndermek için programı indirdiler, tüm İstanbul'da bunu 5-6 kez denedik, 39 ilçede her okulu, her sınıfın tutanaklarını girdiler. Sonuçlar açıklanırken Ekrem İmamoğlu durdu, bekledi, gönüllülerden, partiden, Yüksek Seçim Kurulu'ndan sonuç geldi, öyle açıkladı, sonuçları topladı, süreci iyi yönetti. Tutanakları girdikten sonra CHP de App'ta (uygulamada) verileri eşleştirerek check ediyor, gerekiyorsa düzeltiyordu. Double Check (çift kontrol) oldu.

Necati Özkan- Her sandıktan data toplandı, parti üyeleri ve onların bulunmadıkları sandıkları İstanbul Gönüllüleri ile doldurabildiğimiz için ve İstanbul Gönüllülerini sandık sandık çalıştırdığımız ve her sandıktan, herkesten önce data topladığımız için, Yüksek Seçim Kurulu'ndan önce, AKP'den ve CHP'den önce... İstanbul Gönüllüleri sadece İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ile ilgilendiler, datalar kampanya merkezine aktı, o datalar sayesinde Anadolu Ajansı'nın yaptığı algı operasyonuna karşı durulabildi, kriz yönetimi başarılabildi, durum tersine çevrilebildi.

Güvenilir ve dayanak kabul edilerek iddiada bulunabilecek veriler sağlanabilmesinde önceki seçimlerdeki yöntemlere ilaveten birkaç farklı taktik uygulandığı görülmektedir. Tutanak gönderim programının seçim öncesi 4-5 kez herkesin aynı anda tutanak fotoğraflarını yüklemesi halinde çalışıp çalışmayacağına test edilmesi, ikinci bir veri kaynağı ile (burada CHP) verilerin çifte kontrolünün sağlanması ve güvenilirliğinden emin olunması, sadece tek veriye, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı sonuçlarına konsantre olduğu için olası veri karışıklarının ve dikkat dağınıklığının önüne geçilmesi ve Ekrem İmamoğlu'nun kendisine iletilen verileri doğru zaman aralıklarıyla halk önüne çıkıp açıklama yaparak doğru yönetebilmesi. Bu stratejilerden özellikle tek veriye odaklanmanın fark yaratabilecek önemde olduğu düşünülebilir ve sonraki seçimlerde mümkün olduğu kadar bilgi ve tutanaklar arasında boğulmayacak, belki tek veri belki iki veri sorumluluğu verilecek gönüllülerle çalışmanın olanak dahilinde olup olmadığı düşünülebilir, araştırılabilir.

Birinci seçim sonucunda, Ekrem İmamoğlu, İstanbul Gönüllüleri'nin de katkısıyla tutanaklara hâkim olabilmış ve oy düzeltmelerinden sonra 13.729 oy gibi küçük bir farkla da olsa seçimi kazanmıştır. AKP ve MHP'den oluşan iktidar ittifakının itirazları ve sandıkları tekrar saydırma talepleri yaklaşık 1 ay 6 gün sürmüş ve bu arada 17 Nisan 2019'da Ekrem İmamoğlu'na İBB mazbatasını verilmiş olmakla birlikte yeniden sayım süreçleri bir süre daha devam etmiştir. Katılımcılar bu dönem içerisinde yaşananın, doğru ve eksiksiz çalıştıklarını zannederlerken sonuca ulaşamadıklarını düşünen İstanbul Gönüllüleri için hayal kırıklığı olduğunu belirtmişlerdir. Dönemle ilgili Dilşat Arpacıoğlu'nun "bu süreçte biz 15.000 kişilik bir toplam sayıdan ibaret olmaktan çıkıp bir takıma dönüştük" ifadesi İstanbul Gönüllüleri'ndeki aidiyet artışını, ekip arkadaşı olma evresine geçişi anlatmaktadır. "Gönüllülüğün kazanımları manevidir ve kendini işe yarar ve bir topluluğa ait hissetmek gönüllüler tarafından belirtilen en önde gelen kazanımlardan biridir." (Erdoğan , Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2020, s. 35). Birlikte bir zorluğun üstesinden gelmeyi başarmaya çalışmak da görüldüğü kadarıyla İstanbul Gönüllülerinin daha sonraki evrelerine ilerlemek için itici güç olmuştur.

K14YÖ- Birinci seçimin sonuç gecesi hayatımda 48 saat uyumadığım ilk gece, muazzam bir gerginlik vardı. İlerleyen günlerde 6 Mayıs'a kadarki süreçte rakamdan takıma dönüştük. Birbirimize çorba götürdük, battaniye götürdük, nöbet devraldık, bizi çok ateşledi o dönem.

K5Y- Çok çalıştık ve seçim iptal oldu. Oysa her şeyi doğru yaptık? Tüm verilerimiz doğruydum? Ama bitmedi süreç, sandıkları korumaya devam. Her gün CHP'lilerle program yapıyorduk, gündüz ayrı shift, gece ayrı shift, sandıklarımızı koruyorduk.

Ekrem İmamoğlu'na verilen mazbata, itirazlar neticesinde, Yüksek Seçim Kurulu'nun 6 Mayıs 2019 'ta oy çokluğuyla aldığı "sandık kurulu başkan ve üyelerinin kanunun açık hükmüne rağmen kamu görevlisi olmaması" gerekçeli kararıyla iptal edilmiş ve İstanbul seçiminin yenilenmesine karar verilmiştir.

4.2.3 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimlerinin İptali ve Seçiminin Yenilenmesi

Yüksek Seçim Kurulu 6 Mayıs 2019’da iptal ettiği İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinin 23 Haziran 2019’da yenilenmesini kararlaştırmıştır. Bu araştırmanın konusu, bu iptalin gerekçelerini ve haklı olup olmadığını tartışmak değildir. Bu olayın akabinde daha önce 15.000 kişi civarı olan ve 23 Haziran’da yenilenen seçimlere kadar 180.000 gönüllüye ulaştığı söylenen bir sivil toplum hareketliliğinin nedenlerini, motivasyonlarını, devam ettiği süreçte gözlemlenen toplumsal hareketleri araştırma ve sorgulama amacı güdülmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu’nun İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerini iptalini takiben, 6 Mayıs gecesi Ekrem İmamoğlu Beylikdüzü’nde pek çok kişiye göre seçimin kırılma anı olan bir konuşma yaptı. Birleştirici ve umut verici bulunan konuşmasında “Gençliğimiz var, tekrar kazanacağız” diyerek geri çekilmeyeceğini açıkladı ve “Herkes artık konuşacak” diyerek çağrıda bulundu. Gönüllülerle yapılan görüşmelerde ve kampanya direktörü Necati Özkan’ın süreci anlatan kitabında Ekrem İmamoğlu’nun yaptığı çağrı üzerine aktif kampanya gönüllülüğü yapmak üzere İstanbul Gönüllüleri platformuna neredeyse bir gecede yüz bin kişinin üstünde bir katılım olduğu söylenmiştir. Yine İstanbul Gönüllüleri’nin anlatımından seçim tarihine doğru katılımın daha da arttığını ve bu hareketliliğin 180.000’lere yaklaşmasıyla neredeyse ana muhalefet partisi CHP’nin Ekim 2020 itibariyle İstanbul’da 272 bin 912 olan üye sayısına (Cumhuriyet Gazetesi, 2020) yakın bir sayıya ulaştığı anlaşılmaktadır.

K14YÖ- Kıyamet 6 Mayıs gecesi koştuk, o gece 24 saat içinde 180.000’e geldik, inanılır gibi değildi, tek tek hepsini arayamadık zaten, adrenalinden uyku uyuyamıyoruz. Sonuçta her okulda değil, her sandıkta bir İstanbul Gönüllüsü vardı, 30.000 civarında müşahit var, her sandıkta bir hukukçumuz var fakat asıl mucize saha kısmı oldu.

Necati Özkan- Hepsi kendiliğinden görev üstlendiler, hiçbir şey yapmadılarsa bile sosyal medya temel vaat ve söylem paylaşımları, komşularına Ekrem İmamoğlu ile ilgili bir şey söylemek ya da en azından sandığa götürmek... Bir gönüllü örgütünün sokak sokak protesto yapmasına gerek yok. Bunlar, mesajların dağıtılmasına yardımcı olmak ve insanları motive etmek kampanya için yeterlidir zaten. Ve bunu yaptılar. Bu nedenle de İstanbul Gönüllüleri Türkiye’de ve dünyada fazlasıyla dikkat çektiler.

Kimi katılımcılara göre bu noktadan sonra İstanbul Gönüllülerinde Gezi olayları gibi, Cumhuriyet mitingleri gibi bir infial, farklı kitlelerin birlikte sürdürdüğü bir kent hareketi, demokrasi hareketi vücut bulmaya başladı. Bir parti aidiyetinden daha farklı ve hızlı ve seri bir hareketlilik olarak gözlemlenen bu durum hangi motivasyonlardan dolayı İstanbul Gönüllülerine yöneldi ve burada vücut bularak faaliyet gösterdi sorusuna Kampanya Direktörü Necati Özkan “adalet duyguları sarsılan insanların tepkisi” olarak yanıt vermektedir.

Necati Özkan- Seçim iptal olunca yüzbinlerce insan adalet duyguları sarsılmış olarak tepkiyle bir gecede haksızlık ve adaletsizlik duygusuyla katıldılar. Bir gecede 100-110.000’ e yakın insan katıldı. Seçime yaklaşırken de yaklaşık 200.000 kişi...

Necati Özkan’ın kitabında ifade ettiği şekliyle Türkiye, tarihinde görülmemiş bir siyasi gönüllü hareketine tanıklık etmek mi üzereydi? (Özkan, 2019, s. 113)

K14YÖ- Bu bir belediye başkanlığı seçimi değildi, başka bir şey orada oynandı. Bence orada çok hassas bir şeyle oynandı, yani eğer o ikinci seçimde de bir haksızlık olsaydı, o bir sondu. Ve bunu herkes biliyordu, dolayısıyla bunun son olmaması dileğinde olan herkes, hangi partiden olursa olsun harekete geçti, demokrasinin bir sınavıydı artık bu.

K8Y-Demokrasiye sahip çıkmak için, çocuklarımız, geleceğimiz için son şansımız diye düşünüldü.

K14YÖ-Halk çok sağduyulu davrandı, böyle bir haksızlığa sebep olan kim olursa olsun tavrını çok net koyan bir duruş vardı ve oy vardı, çok etkileyiciydi.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde gönüllü olmak isteyenlerin sayısı çok arttığında kampanya gönüllüsü olarak Ekrem İmamoğlu ve kampanya ekibiyle yaşanan mağduriyetin dile getirilmesi için sahaya çıkılması gerektiğinde karar kılındı.

K14YÖ- Bu tip ikinci kez tekrar edilen seçim ortamlarında daha büyük bir gerginlik olması gerek friksiyon olması gerek bizde tam tersi, bizde bir bayram ve festival havasındaydı. Bu benim için çok etkileyiciydi, çünkü karşı taraf yoktu aslında. Mağduriyet o kadar barizdi ki... Sahada gittiğiniz zaman herkes sizinle hemfikir o havayı kokluyordunuz zaten. Bizim o sahaya çıkmadan önceki iletişim eğitimlerinde söylem birliğini sağlamak için yaptığımız eğitimlerde, “ayrıştırma yok, hepimiz biriz, 16 milyon için bu işin içindeyiz” diyorduk, dolayısıyla o partizan olmayan, o birleştirici dil, işi şenlik havasına çevirdi.

Ortamın gergin olmaması, tam tersi İstanbul Gönüllülerinin saha etkinliklerinin bir bayram havasında yaşanması ve karşı tarafta etkin bir tarafın olmaması ifadesi, diğer katılımcıların da sahada yaşadıklarını anlattıkları, kısmen kendi yumuşak ve bütünleştirici söylemlerinden kaynaklanan ama kısmen de atmosferin sıcak ve vatandaşların dinlemeye açık olduğu tespitiyle örtüşmektedir. Görüşülen katılımcılardan seçim iptali sonrasında İstanbul Gönüllülerine katılanlar katılım kararı aldıkları andaki motivasyonlarını demokrasi ihlaline müdahale, hak ihlali olduğunu düşünmeleri, adaletin yerini bulmasında yer almak düşüncesi olarak açıklamaktadırlar.

K2Y- Seçim iptalinden sonra şöyle düşündüm: Bu demokratik bir davranış değil ve böyle bir demokrasi ihlalinde ben sessiz kalamam. İz Hareketi’nden bir arkadaşım sosyal medyada İstanbul Gönüllülerinden bahsetti, katılmak isterim dedim, biri beni aradı. Sandık güvenliği tecrübem yok ama insanlara anlatmak dokunmak istiyorum, dedim.

E1K- Mayıs öncesi 1-2 etkinliğine katıldım, broşür dağıttım ama resmi üye değildim. Arkadaşlardan duymuştum Mart ayında. 6 Mayıs akşamı sinir, kızgınlık içindeyim, akşam eve geldim, İstanbul Gönüllüleri webi

açtım, başvuruda bulundum. 7 Mayıs'ta kendimi sokaklara attım. Motivasyonum: Yetti artık, bu kadar da hakkımızın çiğnenmemesi gerekir idi. Adalet duygusu ağır bastı, çok büyük haksızlığa uğradığımızı düşündüm, 6 Mayıs öncesi sandık sayımlarına gittim defalarca. Soma haksızlığı, diğer işçi katliamları, kadına yönelik şiddette alınamayan tedbirler, Bergama'daki altın madeni, ekoloji katliamları. İnfial noktasına geldim. Başka adaletsizliklerin de birikimi ve patlamasıydı. İmamoğlu haksızlığına kadar yaşanan süreçler etkili oldu.

Bu katılımcının ifadesinde duygularını anlatırken işçilere yapılan haksızlıkları, kadına şiddetin engellenememesi, doğa katliamları ile seçim güvenliğini bağlaması ve hatta tamamını aynı haksızlığın parçası olarak görmesi, diğer katılımcılar tarafından bu derece net ifade edilmese bile, yaşanan ve sahalara inme ihtiyacı olarak kendini gösteren haksızlık ve adaletsizlik duygusunun, sadece bir yerel seçim güvenliği meselesinden ibaret olmadığını, daha derin bir kitlesel rahatsızlığı ifade ettiğini düşündürmektedir.

Bu tezin kent kuramları bölümünde görüşleri tartışılan kent filozofu Lefebvre "Şehir Hakkı" kitabında, kentsel mekânın üretimini belirleyen güç ilişkilerinin yeniden düzenlenmesinin gerekliliğini ve kent üzerindeki hak sahipliğinin de sermaye ve devletten kentin sakinlerine aktarılması gerektiğini vurgular (Lefebvre, 2015). "Lefebvre'in "Kent Hakkı" bir reform çağrısı ya da direniş değil, kent ve kentleşme süreçleri üzerindeki denetimin kentin sakinleri tarafından ele geçirilmesidir" (Tul, 2015). Bu yaşanan süreçte de haklarının ellerinden alındığını düşünen İstanbullular, sermayenin ve devletin toplumsal yaşamı kendi iradeleri dışındaki yönlerle dönüştürdüğü algısıyla Lefebvre'in işaret ettiği gibi toplumsal ve siyasi eylemlilikle hak yaratılmasının yollarını aramıştır.

İstanbul Gönüllülerine birinci seçim öncesinde katılmış olan görüşülen kişiler ise emek vermiş, kendilerinden bekleneni yapmış ve sonucun elde edilmesini bizzat yaşamış oldukları için daha da öfkeli olduklarını ve daha da büyük bir hırsla ve inançla sahalara da indiklerini ifade etmişlerdir.

K6Y- İptal olmasını, bu şekilde bir şey olmasını kendime yediremedim. Siyasetin içinde değildim, siyasetle ilgilenmiyorum da. Oyları nasıl kabul etmiyorsunuz diyerek hem kendi oyumu korumak ve hem de bu yapılan haksızlığın karşısında durmamız gerektiğini hissettiğim için artık oturmamamız ve köy köy gezerek hakkımızı savunmamız lazım diye düşündüm ve o şekilde konuştum.

K4Y- Önce bir kutladık, sonra bozulduk. Hem hırs hem motivasyon oldu. Siteye gönüllü yağınca da coştuk. Gönüllüleri aramaya başladık.

Katılımcılar 6 Mayıs- 23 Haziran arasında sahada ve sandıklarda çalışmak isteyen kişilerin ne kadar farklı kimliklerden ve motivasyonlardan harekete geçmiş oldukları konusundaki gözlemlerini anlatırken heyecanlıydılar. 6 Mayıs 2019’da seçimlerin iptal nedenine ikna olmayan, tepkilerini yöneltmeye aracı olacak bir mecraya giren ve İstanbul Gönüllüleri’ne ulaşan, ardından üye olan kitlenin nasıl bir ortalama profili olduğu sorusuna katılımcıların verdiği ortak yanıt, haksız bir seçim iptali olduğunun düşünüldüğü, Ekrem İmamoğlu’nun ve ona oy veren kitlenin hakkının yendiği ve adaletin yerine gelmesi konusunda harekete geçilmek istendiği yönündeydi.

K1K- Ekrem İmamoğlu ‘nun 6 Mayıs 2019 gecesi konuşmasında “Anamızın ak sütü gibi helal, hakkımızı yediler “demesi çok başarılı, çok kapsayıcı, çok akıllıca edilmiş bir cümleydi. Adalet duyguları rencide oldu, “Hakkımız yendi “ifadesi tüm kesimleri, sağcısını da solcusunu da dindarını da dinsizi de herkesi kapsadı. Mağdurun yanında olmaktı belki kilit söz. O yenen hakkı yedirmeyeceğiz dediler ve geldiler, inancın zaferi oldu bu.

K3K- Ana motivasyon bence yapılanın haksızlığını görenler ve adaletsizlikten rahatsız olanlardı. Adalet duygusu, adalet arayışı yadsınamaz. Altında ne sebep ararsak arayalım, sonuç gene hak, hukuk, adaletin yerine gelmesi inancına, isteğine geliyor.

K4Y- Haksızlık yapıldığını düşünüyorlardı.

E3Y- Dürtersiniz bir insanı, tamam yaparım, yaparım der, bir anda “yeter artık”, artık bunu sana yedirmeyeceğiz diyerek yola çıkarlar, işte öyle oldu.

K12Y- Yanlış var, yanlışa dur diyelim tepkisiyle geldiler. Herkes değişiklik istedi, herkes tepki verip orada olmalıym diye geldi. Herkes buna açtı, o yüzden çok fazla sarıldılar, çok fazla sahiplendiler.

Yukarıdaki katılımcının toplumda geniş bir kitlenin, temsili demokraside kendisini temsil etmesi için yetkilendirdiği politikacıların ve bürokrasinin, haksız olduğunu ve düşüncelerini temsil etmediğini düşündüğü bir kararına tepki göstermeye ve sesini duyurmaya “aç” olduğu tespiti önemli görülmektedir. “Hakkımız yendi” söylemi, diğer katılımcıların da vurgusundan anlaşıldığı gibi, pek çok kişiyi yakalamış bir “siyasi iletişim” ifadesi olarak değerlendirilebilir. Kişilerin haklarının yenip yenmediği gerçekliği herkes için geçerli olacak bir doğru ya da yanlış değildir. Burada kesin olarak görünen pek çok kişinin durumu “haklarının yendiği” ve bu seçim iptalinin adil olmadığı şeklinde algıladığıdır.

Necati Özkan- Bu büyük hareket sadece Türkiye değil dünya tarihinde de çok görülmüş bir hareket değil. Doğrudan bir partinin adayına karşı olarak değil, bir adayı desteklemek değil, bir devlet olarak yapılmaması gereken bir iptale karşı çıkan bir kısmı apolitik insanlar. Büyük bölümü geçmişte oy kullanmamış ya da sandık başına gitmeyecek insanlar bunlar. Tamamı apolitik ama politik bir refleksle harekete geçip, duruma el koymak istediler.

Kitlenin dağılımı ve eğilimleri konusunda katılımcıların tamamına yakını yürütülen kampanyada, apolitik, oy bile vermeyen seçmenler dahil, tüm parti seçmenlerinden, tüm siyasi görüşlerden, sosyalist, milliyetçi, muhafazakâr, koyu dindar ama olup bitenlerden vicdanen rahatsız olmuş kişilerin bir araya geldiği konusunda hemfikir oldular.

K3K- Kesinlikle politik olan bir kesim değildi, onun dışında kalan genç, yaşlı, küskün, yılmış, yurtdışına hazırlıklarını kurgulayan, herkes, politik düşünen kesim dışında herkes yanımıza geldi. AKP’lilerin de en

samimileri, gerçekten dindar, İslami haklarının ellerinden gideceğini düşünen, o saflıkta olan insanlar da dahil olmak üzere ve çok ciddi bir küskün grup ve oy kullanmayan bir grup geldi, tekrar devreye girdi. Ciddi bir AKP seçmeni de geldi aslında, samimi olan, çıkar gözetmeyen belki dini inancı sebebiyle, belki aileden dindar olan, belki Tayyip Erdoğan'ı lider olarak gören ama adalet nosyonu ve vicdanı olan bir kesim de geldi.

E1K- Çevremdekilerin çoğu partili değildi, İyi Partililer, sosyalistler de vardı.

Necati Özkan- Özellikle 31 Mart'a kadar İstanbul Gönüllüsü olan gönüllüler arasında ancak %15-%20'si CHP'li, geri kalanlar diğer partili, MHP'li, İyi Partili, HDP'li, AKP'li diğer partilerin adaylarından bıkmış, başka çare arayan insanlar grubuydu.

K12Y- Bütün siyasi partilerden insanlar vardı benim ekibimde.

K11D- İstanbul Gönüllüleri içinde 30'a 70, İyi Parti -CHP oranı vardı.

K14YÖ- Herkes vardı, gerçekten her partiden insan vardı aramızda, AKP'ye oy veren insanların da rahatsız olduğu bir süreç yaşandı. AKP'yi seven ama çok vatansever insanlar da bunun ülkesi için kötülük olduğunu düşünüp bu gidişe dur demek için bir şeyler yapmak gerek diye yanımıza geldiler.

İstanbul Gönüllüleri arasında CHP, İyi Parti, HDP, yer yer AKP ve MHP'ye oy vermiş olan seçmenlerden de gönüllüler olduğu ifade edilmektedir. Her ne kadar iktidar ittifakını destekleyen seçmenlerden, diğer partilere kıyasla çok daha kısıtlı bir katılım olduğu düşünülse de son yılların kutuplaşmış iklimi göz önüne alındığında, herhangi bir konuda benzer fikirde birleşemeyen bu kadar geniş bir ideolojik çeşitliliğin, "hak yendiği" konusunda uzlaşarak birlikte hareket etmesi son derece istisnai bir durumdur. Politikayla ilgilenen veya ilgilenmeyen, milliyetçi, muhafazakâr, sosyal demokrat, sosyalist, liberal, dindar ideolojilere sahip veya herhangi bir ideolojiye ait olmayan, doğal koşullarda kesinlikle bir araya gelemeyeceği düşünülen, sayı olarak da yüzbinleri aşan bir insan grubunun bir araya gelmekle kalmayarak yaklaşık 1,5 ay aynı ortamlarda eğitimler alarak ve

sahaya çıkararak birlikte bir ortak söylem aktardıkları görünmektedir ve bu zemin yeni araştırmalara da konu olacak önemdedir.

K3K-Artık birtakım şeyler saklanamıyordu, medyanın göz boyaması da yetersiz kalmaya, geçerliliğini kısmen yitirmeye başlamıştı. Biraz yaşamın içinde olan insanlar zaten ekonominin anlatıldığı gibi olmadığını, geçinmenin kolay olmadığını, İslam'ın aslında doğru yaşanmadığını, hak yiyenin de aslında kendi inandıkları taraf olduğunu anlıyordu, ama konduramıyordu. Elim gitmiyor, veremiyorum diyorlardı bana açık açık, adeta kemikleşmiş bir inançları vardı.

K3K- İkinci seçimde akın akın geldi insanlar, o haksızlığı görenler. Mazbatanın alınacağı söylentileri başladığında, yılgın bir şekilde ağzımı açacak takatim yokken atölyeye gittiğimde, içeri girer girmez tümü AKP'li olan bizim usta ve çıraklar “inşallah seçim iptal olur, mazbata alınır, bu sefer biz en başta gidip Ekrem İmamoğlu'na oy vereceğiz” dediler. “Birincide veremedik, elimiz elvermedi, bizim kökenimizde CHP yok, inandığımız halde veremedik, elimiz gitmedi, şimdi daha çok dua ediyoruz, böyle bir haksızlık olamaz, biz kandırılmışız, böyle Müslümanlık olmaz” dediler, gözlerimden yaşlar geldi. Bu çevrede, bu çocuklar bu hale geldilerse tamam, konu anlatıldı dedim.

Demokrasinin sandık sonuçlarına itibar etmek olduğu söylemiyle iktidara gelen ve her fırsatta bu söylemini tekrarlayan iktidar partisi AKP'nin ve ittifak ortağı MHP'nin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçim sonuçları kendi lehine olmayınca söylemini tersine çevirdiği ve seçimin yenilenmesi yoluna gittiğini kendi bazı seçmenlerinin de düşündüğü görülmektedir. İstanbul Gönüllüsü katılımcının bizzat gözlemleyerek ve yaşayarak anlattığı yukarıdaki somut örnekte olduğu gibi, daha seçim iptal edilmeden bile, bu gidişatın farkına varan bazı iktidar partisi AKP seçmenleri de yine” haksızlık” yapıldığını fark ettiklerini ve en azından haksızlığa uğradığı düşünülen adaya oy vererek bunu telafi etmeye katkıda bulunacaklarını dile getirmişlerdir.

Tekrar sahadaki hareketliliği anlama çabalarına dönülecek olursa, bir başka sıra dışı gözlem de hareketliliğin sadece bu seçim sonucunu ilgilendirdiği İstanbullu seçmenlerle kısıtlı kalmayıp, yine benzer adalet arayışıyla beslenerek, Türkiye'deki diğer yerleşim yerleri ve hatta yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarını da eyleme geçirdiği yönündedir.

K1K- Sahada çalışanlar, Mayıs sonrası Trabzon'dan kalkmış gelmiş, AKP'li adam, hemşerisinin hakkı yendi diye kalkmış gelmiş, broşür dağıtım diyor. Telefonla konuşuyoruz, Ben Fransa'dayım, yapılacak işlerin listesi varsa söyleyin, iznimi ona göre ayarlayıp Türkiye'ye geleyim” diyor. O kadar çoktu ki bu örnekler... Bu partiyle, bir bağımlılıkla anlatılabilecek bir şey değil.

K5Y-Birinci seçimde 40 kişi-100 kişi zor buluyordum, binlerce kişi bulmaya başladım, kıyamet koptu, avukatlar eklendi, Bursalılar geldi, Bodrum'dan deli gibi arabalar, tutulan otobüslerle insanlar geldi...geldi...Son günlerde gelenler müşahit olarak görevlendirildiler. Gelenlerde CHP'li azdı.

K5Y-İstanbullu olmayıp belki hayatında ilk kez İstanbul'a gelen avukat gruplarımız vardı. CHP üyesi olan, olmayan, her partiye açık Ekrem İmamoğlu'nu desteklemek isteyenler yer aldı.

Daha önce ağırlıklı olarak muhalif, sosyal demokrat ve İstanbul'un Beşiktaş, Kadıköy gibi gelir düzeyi daha yüksek ilçelerinden yükselen sandık hassasiyeti, bu sefer İstanbul'un 39 ilçesine yayılmış ve bir katılımcının ifadesiyle oldukça homojen dağılımlı bir şekilde tüm ilçelerden gönüllülük talebi alınmıştır.

K10Y- Her zamankinden farkı şuydu: Cumhurbaşkanlığı seçimine kadar bu işlerle beyaz yakalılar, beyaz Türkler ilgileniyordu, dezavantajlı mahallelere ulaşma şansı bulunamıyordu, bu aslında tüm STK'ların sorunu, 2018 seçiminden sonra bu insanlar kayboldu. Eskiden Kadıköy Beşiktaş ağırlıklıydı, oysa katılan 180.000 kişinin coğrafi dağılımı homojendi ve artık her yerde olabiliriz dedik. Arnavutköy, Bağcılar vesaire bu semtlere ulaşmak için türlü yollar denerdik ama bir baktık ki

onlar da geldiler, çalışalım, yardım edelim diye. İlçe ve meslek biliyorduk sadece, çok farklı bir profil çıktı.

Katılımcının sınıfsal dağılımı konusunda diğer bir İstanbul Gönüllüsü katılımcının izlenimi ise daha farklıydı. Kendi ifadesiyle önemli bir geçim derdi olmayan, vakit ve kaynak ayırabilen, toplumun daha eğitilmiş orta üst gelir grubunun sahalarda haksızlığı anlatmak üzere gönüllü olduğu, fakat temas kurulan daha dezavantajlı ve iktidar taraftarı semtlerindeki kitleye de erişme, kendini dinletme imkanının arttığını gözlemlemişti.

K2Y- Bizim istediğimiz aslında daha heterojen, dezavantajlı semtlerin yerleşiklerinin de katıldığı bir ekip olsa da İstanbul Gönüllüleri ekibinde yürüyen kadro gene daha elit, bugüne kadar adam sende demiş ama artık bir dakika biz de bu işe girelim bu işler iyi gitmiyor diyen benim gibi insanlar veya çoktandır bu işin içinde İz'de veya Oy ve Ötesinde bu işte emek vermiş insanlardı. Bizim o istediğimiz o dezavantajlı mesela Derbent 'ten gelmiş insanlar daha çok, sokaklarda yürüyenler, evlere ziyarete gidenler değil, o insanları destekleyen insanlardı. Broşür verip Ekrem İmamoğlu'na oy verirseniz neler yapılacağını anlatıyorsunuz, kocası almıyor, kadın aldığı da kavga çıkıyor. Bizim içimizde ekipte yoktular, hala da çok yoklar. Ekonomik olarak belli bir düzeydeki insanlar bu işe (İstanbul Gönüllülüğü) kalkışmışlardı.

Katılımcının tasvir ettiği çevresindeki gönüllülerin ağırlıklı olarak kaynakları kendine yeterli, gönüllülüğe ayrılan vakti ve harcamaları karşılayabilen bir toplumsal gruptan oluşması, gönüllülük konusunda yapılmış olan güncel bir araştırmanın bulgularıyla da örtüşmektedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin 2019'da gerçekleştirdiği gönüllülük araştırmasında "Gönüllülük yaparken yapılan ulaşım, yiyecek ve iletişim masrafları gibi harcamaları kimin karşılamakta olduğu sorusuna gönüllülerin %66,9'u çoğunlukla kendim, %14,7'si hemen hemen eşit, %17,8'i çoğunlukla çalıştığım STK cevabını vermiştir (Erdoğan , Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2020, s. 187). Gönüllülüğün Türkiye'de gelişmiş ülkelere oranla daha düşük oranlarda gerçekleşmesinin temel nedenlerinden biri de işyerinde çalışma saatlerinin uzunluğu nedeniyle gönüllülüğe ayrılan saatlere

vakit kalmaması ve gönüllüken yapılan harcamaların genellikle çalışılan STK tarafından karşılanmaması ya da karşılanamaması olduğu dile getirilmektedir. İstanbul Gönüllüleri, üyelerinden herhangi bir üyelik aidatı talep etmemekte ve pek çok harcamayı gönüllülerin bedeli direkt harcama yapılan yere ödemesi şekliyle karşılamaktadır. Dolayısıyla gönüllülerin büyük bölümünün kendi masraflarını karşılaması gerekmekte ve bu da belli bir finansal gücü gerektirmektedir.

E5Y- Kendilerini finanse ediyor gönüllüler tüm etkinliklerde, niye bize belediye katkı sunmuyor diyorlar, en azından kumanya? Sen Pazar günü kendi olanaklarınla, kendi yiyeceğini sağlayarak zamanını veriyor, katkı sağlıyorsun, en azından yerel yönetim hiçbir şey mi yapamaz diye içerleyenler var aramızda...

İstanbul Gönüllüleri'nden alınan mevcut aktif gönüllülerin çalışma durumuna göre dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 4.1 İstanbul Gönüllüleri Aktif Gönüllü Çalışma Durumu Dağılımı (9.11.2020 itibariyle)

Çalışma durumu	Kişi sayısı	%
Çalışıyor	4.472	53%
Çalışmıyor	1.769	21%
Öğrenci	925	11%
Ev Hanımı	142	2%
Emekli	986	12%
Belirtilmemiş	85	1%
Toplam	8.379	100,0%

Çalışma durumu tablosundan halen bir işyerinde çalışmakta olan ve emekli olan toplam %65'lik bölüm haricinde gönüllülerin düzenli gelirleri olmadığını anlaşılmaktadır.

Gönüllülüğe maddi engeller nedeniyle vakit ve kaynak ayrılamaması konusu gönüllülük oranını azaltan faktörler arasında araştırılması gereken bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Sandık gönüllülüğü daha dönemsel bir vakit ve kaynak ayırma gerektirdiği için bu engele konu olmasa da daha uzun dönemli bir siyasi platform gönüllülüğü, kampanya gönüllülüğü ve kent gönüllülüğü konusunda ekonomik engeller bir kısıtlılık olarak görünmektedir. Bu durum da İstanbul Gönüllüsü katılımcının sınıfsal görüşüyle uyuşmaktadır.

Sahada sorumluluk üstlenen gönüllüler büyük bir enerjiyle gece gündüz çalışırken, koordinasyon seviyesindeki yorumlardan bu ortama farklı niyetlerle adım atmak istemiş olan bazı kişilerin de gözlemlendiği anlaşılmaktadır.

K13YÖ-Aşağı yukarı tüm küskünler geri geldi, Her kesimden ve her türlü niyet ve ajandayla insanlar geldi. Bu haksızlığa dayanamayıp, daha önce apolitik olup ta yok bunun arkasında durmak istiyorum diyenler...Artık benim de bir şey yapmam lazım diyenler...Böyle bir şeyler yapılmıyormuş, neden daha önce hiç yapmadım ki, ben de yapayım diyenler...Benim de bir faydam olsun diyenler... Bu durumdan bir pay almak isteyenler... Başkan kazanıyor, benim de bunun ardında durup nemalanmam gerek diyenler... Bu rüzgârı benim de yakalamam gerek diyenler...

Yükseliş eğiliminde olduğunu düşündükleri bir oluşum içinde yer alarak, kendi şahsi veya çıkar grubu olarak hedeflerinin peşinde olan kişilerin de bu süreçte tespit edilerek ayıklandığı ifade edilmektedir. Kimlik ve güç ekseninde kazanmaya yakın görünen tarafa yakın olma içgüdüleri ve hesaplanmış çıkarlarının, hangi profildeki kişileri İstanbul Gönüllüleri arasında yer alıp “nemalanmaya” itmiştir, bu konuda net bir bilgi alınmamıştır. Ancak bu kısa süreli kampanya gönüllülüğü süresince diğer sorumluluklara ilaveten ekibin amacıyla örtüşmeyen daha farklı hedeflerle yürüyenlerin de grubun içinde zaman zaman bulunduğu bu ifadede anlaşılmaktadır.

4.2.4 23 Haziran Seçimleri İçin Sahaya Çıkmadan Verilen Eğitimler

Görüşülen katılımcılar arasında ilk defa İstanbul Gönüllüleri'nde sandık, gönüllülük ve iletişim eğitimi alanlar olduğu gibi, İstanbul Gönüllüleri ve diğer gönüllülük deneyimlerinde eğitim planlama çalışmalarında yer almış bulunan yetkin eğitim planlamacılar ve daha önceki iş hayatlarında ve gönüllülük deneyimlerinde pek çok iletişim, kişisel gelişim ve gönüllülük eğitimi almış olanlar da bulunmaktaydı.

Katılımcıların tamamı eğitimin aksamadan organize bir şekilde verildiğini, eğitmenlerin çok yetkin olduklarını, eğitim içeriklerinin amaca uygun, doyurucu ve motive edici olduğunu ve almış oldukları diğer eğitimlere kıyasla daha başarılı, akılda kalıcı ve sahada etkili ve sonuca ulaştırıcı yöntemlerle verildiğini söylemişlerdir. İstanbul Gönüllülerinin benimsedikleri ortak söylem sayesinde uyumsuz ses çıkmamasında, gülümseyerek ve birleştirici bir üslupla iletişime girmelerinde, tepki alınca geri çekilmeleri ve tüm bu eylemlerde bir orkestranın elemanları titizliğiyle davranmaları konusunda, eğitimi planlayanlar ve eğitimi verenlerin önemli pay sahibi olduklarında tüm katılımcıların görüş birliği içinde oldukları görülmektedir. İstisnasız tüm katılımcılar sahada karşılaştıkları olaylarda ne yapacaklarının kendilerine öğretildiğini, büyük bir sürprizle karşılaşmadıklarını, karşılaşmalar bile kendilerini hazırlıklı hissettiklerini belirtmişlerdir.

K7Y- Eğitimler karşılaşacağımız tepkilere bizi hazırlıklı kılıyordu.

K6Y- Daha önce de Nesin Vakfında STK'larda şiddetsiz iletişim eğitimi almıştım ama İstanbul Gönüllüleri eğitimleri çok faydalı oldu. Gönüllülük eğitimi verdiler, oyunlar oynatarak eğitimler verdiler. Ekip ruhunu anlattılar.

K8Y- Tarafsız ve teflon tava gibi olun, dediler. Eğitici oyunlarla eğittiler. Eğitimcimiz uluslararası bir sporcuymuş, inanılmazdı. Hayır deniliyorsa üstüne gitmeyin, tartışmayın, üstünlük taslamayın, denildi.

E5Y- İnternette İstanbul Gönüllüleri sayfasına girdim, bilgilerimi girdim, 3 tane çalışma alanı var, sokak, ev ziyareti, sandık ve okul görevlisi, üçünü de işaretledim, alınması gereken eğitimler var. Link gönderiyorlar, eğitimleri aldım, İstanbul Gönüllüsü okul sorumlusu olarak görev yaptım.

E1K- Diğer platformların eğitimleri seçim, sandık vesaireyle ilgiliydi. İstanbul Gönüllülerinin kapsamında değildi hiç. İletişim, gönüllülük ... Ortam çok hoştu. Her yaş, her deneyim... Güzeldi.

E2Y- Yanlış yaptığım bazı şeyleri fark ettim, yararı oldu. Yaklaşım, karşıdakini tanıma gibi noktasal eğitimler, ekip halinde çalışabilme eğitimleri verildi

İstanbul Gönüllülerinin seçim sürecindeki eğitim organizasyonunu iki safhaya ayırmak doğru olacaktır. Birinci bölüm İstanbul Gönüllülerinin Şubat 2019'daki kuruluşundan itibaren 31 Mart 2019'daki yerel seçim tarihine uzanan, sandık/okul görevlendirmeleri ile ilgili eğitim sürecini kapsamaktadır. Bu dönemde sistemde var olan katılımcıların belirttiklerine göre amaçlanan İstanbul'daki toplam 1919 okula, okul görevlisi yerleştirmek ve bu görevlileri sandık güvenliği, seçim sonuç tutanaklarının kopya ya da fotoğraflarının elde edilerek merkeze aktarılması konusunda eğitmektir. Sensiz Olmaz ekibinden gelen 14 kişilik hazır bir eğitim ekibi bulunmaktaydı. Bu dönemde yaşanan gerçek sıkıntı Oy ve Ötesi'nden, Sensiz Olmaz, Adil Seçim Platformundan itibaren çalışılan veri tabanındaki gönüllülerin, 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçiminde uğranılan yenilgi sonrası artık görev almak istememesi ve İstanbul Gönüllüsü koordinasyon ekibinde yer alan bazı kişilerin tabiriyle küskün olmasıydı. CHP Çağrı Merkezi ile aynı merkezde çalışılıyor ve yapılan aramalarda bir yandan CHP sandık görevlilerinin sandık görevlerinden haberdar olup olmadığı, sandığa gelip gelmeyeceği kontrol edilirken diğer taraftan İstanbul Gönüllüleri okul görevlileri bulunmaya, eğitime ve okullara yerleştirilmeye çalışılıyordu.

Eğitimin ikinci evresi ise katılımcıların anlattıklarına göre seçimin küçük bir farkla kazanılmasından itibaren başlamakla birlikte 6 Mayıs'ta Yüksek Seçim Kurulu tarafından İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinin yenilenmesi kararı açıklanınca farklı bir yön aldı.

K13YÖ- 7 Mayıs'tan sonra saflarımızı ikiye ayırdık, saha çalışmasına da girdik.

Katılımcılar tarafından, özellikle 7 Mayıs'tan itibaren her yaştan ve eğitim seviyesinden, farklı sosyal profil ve görüşlere sahip, on binlerce daha önce gönüllülük tecrübesi olmayan, gönüllülük yapmışsa da sandık görevi almamış, ev ziyareti yapmamış, pazarda broşür dağıtmamış, daha dağınık profilde, istekli, enerji dolu ve motivasyonları doğru bir şekilde sahaya aktarılmaz ise kaybedilecek bir kitlenin İstanbul Gönüllülerine gönüllü olmak için başvurduğu söylenmiştir. Böyle kitlesel bir talep karşısında bu kez sadece sandık değil aynı zamanda saha eğitimine geçilmesi gerektiğini anlayan İstanbul Gönüllüleri'nin Koordinasyon komitesinden katılımcılar ikinci dönemdeki eğitimlerini hızla koordine etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Koordinasyon Komitesi Direktörünün "Ekrem İmamoğlu'nun kampanyasını iletişim eğitimiyle süsleyerek verdik" anlatımı bu durumu özetlemektedir.

Bir sivil toplum hareketinde verilen eğitiminden başarılı sonuç alınmasında, tecrübeli siyasi iletişim kampanya direktörlüğünün içerik ve ortak söylem konusunda yönlendirmesinin de çok etkili olduğu, eğitimcilerinin vizyonları, yeterliliklerinin, içeriğin amaca uygun olmasıyla da birleşerek olumlu sonuçlar verdiği anlaşılmaktadır.

K14YÖ- İletişim eğitimi sihirli, birincil derecede önemli, metodoloji olarak en zor, bizim eğitmenlerimiz iletişim eğitimini veriyordu ama içeriği kampanya yönetiminden alıyorduk, Ekrem İmamoğlu kampanyasının içselleştirilmesi için o eğitimi kullandık. Başkanın kampanyasını iletişim eğitimiyle süsleyerek verdik.

K13YÖ- O zamanın şartlarını maksimum değerlendirebildiğimizi düşünüyorum. Olağanüstü bir iş yaptık. Çok ciddi eğitimler vererek, o ortak dili, ortak söylemi oluşturabilmek için sahaya çıkmadan herkesi eğitimden geçirdik ve herkesten en iyi yararlanabilmenin şeklini bulmaya çalıştık. Kimisinin hitabeti ve iletişimi iyidir ama kimisi de aman beni konuşturmayın ama bana iş yaptırın der, kimisi masa başında olmak kimisi sokak sokak dolaşmak ister, kimi ben bilgisayardan anlarım der kimi torba taşımak ister...Bütün bunları değerlendirmek zorundaydık STK'lar ve gönüllülük konusunda deneyimli eğitimcilerimiz bir yetkinlik tarama testi hazırladılar , kimin sahada daha iyi olabileceğini kimin başka işlerde daha iyi olabileceğini bir ön değerlendirme ile belirleyip, bu ayrıma göre uygun eğitimler verildi. Sensiz Olmazdan itibaren gelen bir eğitim kadromuz vardı, onu genişlettik. Amacımız Ekrem İmamoğlu'nun kavrayıcı birleştirici üslubunu sahaya yansıtmaktı. İnsanları sahaya çıkarmadan önce” Biz ayrıştırmak değil, birleştirmek istiyoruz,” söylemini anlatmaya çalıştık ve hep bu yönde eğitimler verdik. Eğitimleri almayan arkadaşlarımızın sahaya çıkmamasını çok önemsiyorduk. Necati Özkan ve ekibi de arkamızdaydı, destekledi ve yönlendirdi.

K10YÖ- Eğitim ve organizasyonda Sensiz Olmaz ekibinin getirdiği know-how ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayının kampanya ekibinin katkısı vardı. Hemen 25-30 kişilik eğitim ekibi kuruldu, videolu, yüz yüze, örneklerle sahaya ve sonuca yönelik eğitimler düzenledik. Söylemle ilgili de ne söylenmesi ve nasıl söylenmesi gerektiğiyle ilgili Necati Özkan ve kampanya ekibi de yönlendirdi.

Eğitim planlama grubunda olan ve kendisi de Eğitimcinin Eğitimi eğitimlerini almış bulunan 25 yıl deneyimli bir gönüllü 7 Mayıs- 23 Haziran arası yaşanan eğitim maratonunu şu şekilde anlatıyor.

K1K- 30 eğitimciden biriydim, önce 14 kişiden oluşuyorduk, ne eğitim verileceği kararlaştırıldı, eğitimeci olacakları eğitmeye başladık. Önceden taşınan bir takım sandık güvenliği eğitimleri vardı ama seçim kampanyasına döndüğünde Ekrem İmamoğlu'nun dilini taşıyan insanlar, gönüllüler olması gerekiyordu. Dilin değişmesi gerekiyordu, ayrıca

aidiyet eklendi. Herkes geldi, hepsinin ortak bir dili olmasının organize edilmesi gerekiyordu, günde 40-50 kişilik gruplara 5 ila 9 farklı eğitim veriliyordu. Ekrem İmamoğlu bağlantılarını kullanarak eğitim merkezleri organize etti. Kompozit, sıkıştırılmış, her kesime hitap eden eğitimler verilmesi gerekiyordu. Eğitilenleri farklı gruplara ayırmak için vaktimiz yoktu, kimi yakaladıysak eğittik. Parti örgütleri yok denecek kadar işin içindeydi, olsaydı ben zinhar olmazdım.

Gönüllülerin anlattıklarına göre eğitici, eğlendirici, bulmaca çözümüne yönelik oyunlarla eğitimler verildi. Gönüllülük eğitimlerinin kalitesini 25 yıldır uluslararası bir firmada çalışmış ve yurtiçinde, yurtdışında onlarca kişisel gelişim eğitimi almış olan bir gönüllü şöyle ifade etmektedir.

K2Y- Gönüllülük eğitimimiz çok güzel bir eğitimdi. Profesyonel hayatımda aldığım binlerce kişisel gelişim eğitimin karması şeklinde... Gönüllülük eğitiminden çıktığınız anda direkt olarak, ima etmeden, hoşgörü kurallarınızla insanları çizgiden çıktığında çok rahat oraya geri getirebiliyorsunuz.

62 yaşında ve hem sandık ve kampanya gönüllülüğü konusunda hem de yardımlaşma temelli STK'larda gönüllü olarak 25 yıldır çalışan bir gönüllü olan katılımcı eğitimler konusunda hayranlık duymuş olduğunu belirterek şu ifadeleri kullanmıştır.

E5Y- Hiçbir gönüllü faaliyetinde böyle bir eğitim ve sınav görmedim. Eğitimleri veren yetkin kişiler, iletişim sosyologları, birkaç profesör eğitim veriyor. Eğitimleri aldıktan sonra üç ayrı sınava girdim. Sınavlardan 100 almışım, diğer 100 alan 12 kişiyle birlikte ev ziyaretlerine gönderilmek üzere bizi ayırdılar. Yaş ortalaması 40-45, eğitimleri yüksek. Bu bir tesadüf değildi, iktidarın baskın olduğu bir bölgede kapı çalıp giriyorsun, fırça yeme olasılığın yüksek, belli bir mesafede durmayı öğretiler. Güneş gözlüğü takmayın, bankta oturuyorsa seviyesine eğil, özellikle köye gidiyorsan renkli giyinme... Hepsinin üzerinde çok çalışılmış metotlar olduğunu düşünüyorum, ben de sosyal psikoloji okudum. "Ben İstanbul Gönüllüsüyüm, Ekrem İmamoğlu size

iyi bayramlar diliyor, oyunuzu bekliyoruz” şeklinde yaklaşıyorduk. Elimizde iletişimi arttırıcı materyaller (şeker, lokum, balon, boyama kitabı, pazar çantası...) vardı. İstanbul Gönüllüsü tişörtleri, şapkaları vardı üzerimizde, asla parti amblemi yoktu.

Katılımcıların hiçbiri verilen eğitimin içeriği, süresi, yöntemi, eğitmenler, yapılan ön değerlendirmenin sonuçları konusunda olumsuz görüş beyan etmemiştir. Katılımcıların hepsi, hayat tecrübeleri ve geçmişte almış oldukları eğitimlerin sayısı ne olursa olsun, aldıkları eğitimden memnuniyetlerini dile getirmiştir. Eğitimlerin düzeyinin ve başarısının, platforma özellikle 7 Mayıs’tan sonra katılan geniş kitlenin hayal kırıklığına uğrayıp dağılmamasında, başka mecralara kaymamasında, gönüllülerin sinerji oluşturup hedefe ilerleyip sonuç almalarında en büyük etkenlerden biri olduğu sonucu çıkmaktadır. Eğitimlerin seçim sonucuna olumlu etkilerinin nedenleri şu başlıklarda özetlenebilir: Eğitmenlerin, eğitim içeriklerinin, eğitim yöntemlerinin doğru ve hedefe yönelik olması, kampanya ekibinin de eğitimleri desteklemiş ve seçim propagandasının ortak söylemi konusunda yönlendirmiş olması, ortak söylemin zedelenebileceği düşünüldüğü için eğitimlerini almadan kimsenin sahaya çıkarılmaması, ön değerlendirme yapılarak gönüllülerin en başarılı olabilecekleri alanlara yönlendirilmesi.

4.2.5 23 Haziran Seçimleri Öncesi Saha Organizasyonu

Daha çok sandık güvenliği ve seçim denetiminde tecrübeli olduğu bilinen İstanbul Gönüllüleri yönetim kadrosu ve eğitimcilerinin aksiyon alınacak olan kampanya saha çalışmaları alanında önemli bir tecrübesinin bulunmadığı ifade edilmiş idi.¹⁰ Katılımcılar, İstanbul Gönüllüleri’nin saha planlaması, strateji çalışmaları, ilçelere göre farklı planlama yapma ve ekip oluşturma konusunda önemli bir misyon ve tavır değişikliği ihtiyacı olduğunu farkında olduklarını ve hızlı bir adaptasyon süreci ile bu ihtiyaca cevap verildiğini belirtmişlerdir. İfadelerine göre, kampanya

---

¹⁰ Yalnızca Dilşat Arpacıoğlu “artıbir” adlı bir saha araştırma şirketinde bulunmuş olduğunu belirtmiştir.

yönetiminden alınan söylem bilgisi ve eğitim içeriği desteğine rağmen bu aksiyonları sahaya süren gene İstanbul Gönüllüleri idi.

K10YÖ- 7 Mayıs'ta üye sayısı bir anda 180.000'e çıktı, madem bu kadar gönüllü var her okula değil, her sandığa birini gönderelim, hatta görevlisi olmayan diğer partilere yönlendirelim diye düşündük. 6 Mayıs-23 Haziran arasında saha çalışması yapıp, adaletsizliği anlatalım dedik. Bu kadar insan varken sahada da etkili olabiliriz dedik, aşağı yukarı 40.000 kişi de sahada çalıştık. İşin keyfini aldık.

K13YÖ- Üye sayımız 180.000'e çıktı. Aralarında bazı troller ve mükerrerler de vardı tabii maalesef. Bir yazılım yapıldı, Gece gündüz çalışıldı çağrı merkezinde, sabahtan gece 2-3'e kadar.

K13YÖ- Kendi kaynaklarımızla çok ciddi bir saha çalışması yaptık, eşimizden dostumuzdan destek alıyorduk, birisi tişört yaptırıyordu, biri kolonya vereyim dağıtın diyordu. Ekrem İmamoğlu da güven ve destek kazanmıştı, ciddi bir mağduriyet duygusu da vardı, insanlar ellerini taşın altına koymak istiyorlardı, bizde bunu çok güzel organize etik. İnsanlar bize de çok güvendiler, sonra başardık.

E2Y- Sayı çok arttı, çalışma stratejilerimiz değişti. Daha önce okul görevlileri varken, 7 Mayıs'ta 39 ilçeye sorumlu belirlendi, sahalarda çalışan ekipleri örgütlemek için saha şefleri, liderleri belirlendi, insert ve broşürlerle pazar yerleri, meydanlar vesaireye dağıldık. İkinci aşamada Ekrem İmamoğlu'nun bütünleştirici, birleştirici dili, söylemi aktarıldı, biz insanlara bağımsız bir hareket olduğumuzu ve Ekrem İmamoğlu'nu anlatmak için yollara çıktığımızı söylüyorduk

K5Y-Okul için bir sorumlu değil, sandık başı bir sorumlu olarak hedef büyüttük.

23 Haziran 2019'da tekrar edilen seçim İstanbul İlçe Belediyeleri, İl ve İlçe Belediye Meclis Üyelikleri, Muhtarlıklar değil sadece İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimi olarak düzenlendi. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimi 2 türlü Cumhurbaşkanlığı seçimleri gibi, iktidar adayı Binali

Yıldırım ve ana muhalefet adayı Ekrem İmamoğlu arasında 2 turlu bir seçimin de ikinci turu görünümüne dönüşmüştü. Bir gönüllünün söylediği gibi iktidar bloğu dışındaki diğer partiler kendi çalışmalarını gizli veya açıktan durdurup Ekrem İmamoğlu'nu destekleme çalışmaları yapmaktaydılar. CHP ve İstanbul Gönüllüleri kendi sandık gönüllü ve müşahit yerleştirmelerine ilaveten İyi Parti ve Saadet Partisi için de gönüllü yerleştiriyorlardı.

K14YÖ-Her okuldan her sandığa çıktık, bir de saha takımı oluşturduk, her ilçeye bir saha sorumlusu bulduk, saha sorumluları için de bir saha strateji ekibi oluşturduk. Her ilçenin söylemi stratejik olarak farklı. Beşiktaş ve Şişli'de oy kullanmayı özendirici pankart ve broşürler hazırladık, ama Sultanbeyli'de, Sancaktepe' de mağduriyeti, hak yemeyi vurgulayan broşürler hazırladık. Dolayısıyla strateji ekibi kendi ilçesine uygun materyalleri, araçları, söylemleri hazırlayarak kendi ilçesinin saha ekibine gönderiyordu, saha ekibinin eğitimlerini aldığından emin oluyordu, kapı çalmaya mazeret yaratacak malzemelerle sahaya çıkılıyordu.

35 yaşında ve oldukça aktif bir ilçe sorumlusu olan E2Y saha faaliyetlerinde ikinci seçimde sadece İBB seçimi yapıldığı için diğer parti ve gönüllü organizasyonlarının çekildiği ve faaliyetlerine alan açıldığıyla ilgili muhtemelen seçim sonucuna da etki ettiğini düşündüğü önemli bir tespitte bulunmuştur.

E2Y- İkinci seçimde artık ilçe belediyeleri, meclisler vs. olmadığı için sahada bir boşluk oldu, ilk seçimde bir mahallede karşımıza 4-5 grup çıkıyorken kimse çıkmamaya başladı. Diğer partiler de ikinci evrede gizli ya da açıktan kendi çalışmalarını durdurup bizi desteklediler. İyi Parti'den de Saadet'ten de gönüllüler sahada çalıştılar. Seçim süreci bittikten sonra onların %98'i kayboldu, kent gönüllülüğünde kalanların %98'i CHP'li insanlar...

K5Y- CHP ve İyi Parti milletvekilleri bizim gibi bölgeleri hiç yalnız bırakmadılar, moral verdiler. Sandığa girin oturun, gelmeyenine yerine sizi seçebilirler dendi. Her sandıkta CHP, HDP, İP, SP' ne isimler yolladık. En azından 3 imza ile itiraz verilebilirsin diye

K4Y- HDP ve İyi Parti sahada çalıştı, Saadet sahada yoktu.

Sahadaki ılımlı atmosferden daha önce söz edilmişti. E2Y kodlu katılımcı diğer partilerin “gizli ya da açıktan” kendi çalışmalarını durdurduklarını ifade etmektedir. İstanbul Gönüllülerine diğer partilerden de özellikle Millet İttifakı partilerinden olmak üzere, 23 Haziran seçimleri öncesi yoğun katılımın olduğu katılımcılar tarafından belirtilmişti. Bu saha gözlemlerinden çıkarıldığı üzere, partilerin bir cephe oluşturması ve CHP ve İstanbul Gönüllülerine sahada boşluk bırakması da sonuç alınmasında etkili olmuştur.

Katılımcıların belirttiğine göre saha çalışmalarında birleştirici üslup kullanıldı ve kentsel vaatlerden de bahsedildi.

E5Y- Bedava süt, esnafa destek, kreşte indirim, cinsiyet kotası vaatlerini de dillendirdik.

K5Y- Partilerin yaptığı gibi ev gezildi, Pazar gezildi, tüm partilerin küskünleri de vardı. Gezerken hakaret eden de oluyordu, ölümle tehdit eden de Ekrem İmamoğlu’na hakaret eden de. Çok çalıştı genç gönüllüler Son günlerde İstanbul dışından gelenler müşahit olarak görevlendirildi.

K1K- Yangın yeri dönemlerdi o dönemler. Herkes önüne ne gelirse onu yapıp, daha çok ne yapabilirim diye bakıyordu

K8Y- İki seçim arası eğitimler aldık, sahadaydım, çok tatmin ediciydi. Perşembe Pazarındaki esnaf teşekkür etti, CHP bize hiç gelmedi, dedi. Çok olumlu tepkiler aldık her partililerden AKP’lilerden de... CHP adını çok telaffuz etmiyor, biz İstanbul Gönüllüleri olarak Ekrem İmamoğlu’na yapılan haksızlığın karşısındayız diyorduk. AKP gençlik kollarında aktif bir üye, AKP’nin çok yanlış yaptığını, partili arkadaşlarına da anlattığımı ama geri adım atmadıklarını ve Ekrem İmamoğlu’nu destekleyeceğiz dedi. Taksi durak, kapı kapı, ev ev dolaştık. Ekrem İmamoğlu’nun selamını getirdik, diyorduk. Cübbeli biri kapıyı açtı, babası korktuğumuzu fark edince “Sizin hatanız, AKP’lilerden korkuyorsunuz, halbuki siz haklısınız, mücadele ediyorsunuz, korkmayacaksınız” dedi.

K13YÖ-Genellikle dokunulmaktan çok mutlu olmuştu insanlar. Tepki gösterenlere dokunmuyor, itiş kakışa girmiyorduk. Sahada yaşananlar bizi hep motive etti.

K8Y-İlgilenmeyenler de vardı. “Gülümseyin, münakaşa etmeyin, telefonda konuşurken bile gülümseyin” deniliyordu.

Korkmamak, itiş kakışa girmemek, münakaşa etmemek ve gülümsemek şeklinde alınan eğitimler, CHP'nin “Radikal Sevgi Kitabı” isimli yerel seçim kampanyası parti içi eğitim materyali olan kitapçığında yer alan “Seçime Nasıl Hazırlanılır” ın 10 adımından bazılarına paralellik gösteriyordu. CHP'nin ve Ekrem İmamoğlu'nun farklı kampanya ekipleri olsa da aralarında ortak söylemler olduğu görülmektedir. Kitapçıkta “Dolduruşa gelmeyin, tartışmaya girmeyin, kavramsal konuşmayın, somut konuşun, kendinizi iyi tanıttın, az konuşun, çok dinleyin, hakaret etmeyin, laf sokmayın, kürsüde gibi konuşmayın, parmak sallamayın, "Her şeyi" bilmeyin, yüzünüz gülsün” tavsiyeleri verilmekteydi.

K4Y-İnsanlar ne yapayım diye soruyorlardı. Başvuruları takip ettik, takip önemli.

K2Y- İnsanların kapılarını çaldık, hediye vermedik, bilgilendirme yaptık. Oyların böyle çıkmasına rağmen iptal edilmesinin demokrasiye uygun olmadığını, haksızlık yapıldığını, hak yendiğini anlattık. Konuştukça ruhum rahatladı.

K7Y- Biz ona (Ekrem İmamoğlu'na) inandık İstanbul Gönüllüleri olarak, aktif çalışmadım seçim dönemi ama gidip sandığın başında bekledim. Sorumluluk alınması gerek, korktuk, çekindik ama kenetlenerek çalıştık

K6Y-Ben sıradan bir insanım, parti mensubu değilim, gönüllüyüm, Ekrem İmamoğlu'na ve her oy verene haksızlık yapıldığını düşünüyorum. Oy vermelerini, sandıkları koruyacağımız konusunda bize güvenmelerini söyledim.

E5Y- Sahada broşür dağıtıldı, broşürlerde nokta atış yapıldı ve doğru mesajlar verildi. Lojistik destek CHP tarafından sağlandı, çok yeni bir

oluşum olduğu için zaten gönüllülerin sağlaması da zor. Okulda görevli yaklaşık 50 kişi toplandı, Whatsapp iletişim grubu kuruldu, ben kavga dövüş çıkaracaklarını, güvenliğin sandıkları gelip toparlayacağını düşünüyordum. Seçim çok gerilimliydi, bağırtılar, çağrılar...13-14 tutanak tutuldu, seçim bitti, oylar sayıldı. CHP'den ilk defa pide geldi. Hepsini topla çok önemli bir deneyim oldu bu.

23 Haziran'da tekrarlanan yerel seçim öncesi Ekrem İmamoğlu'nun kutuplaştırılan ve kurumları yok edilen bir seçim ortamında kampanyasını da CHP'nin "Radikal Sevgi" stratejisine paralel şekillendirmiş olduğu düşünülmektedir. (Wuthrich & Ingleby, 2020, s. 25)

İstanbul Gönüllüleri'ne de aktarılmış olan ortak sevgi ve kutuplaştırmama söylemi çerçevesinde sahaya çıkıldığı, alınan geri bildirimlerden, seçim sonucundan stratejinin başarılı sonuçlar verdiği gözlemlenmektedir. Bu seçim başarısında kullanılan stratejinin seçim sonrası yürütülen parti politikalarına yansıtılması konusunda da bir gösterge olduğu düşünülebilir.

4.2.5.1 Siyasi Parti Üyeliği veya Sivil Platformlar Aracılığıyla Siyasi Katılım Tercihi

Siyasi partilerin varlık amacı, fikirlerini halkı yönetmekte kullanmak isteyen bireylere, fikirleri kabul gördüğü ölçüde ilerleyebileceği, önüne engeller çıkarılmayacağı bir kulvarda yürümesinin önünü açmasıdır. Temsili demokrasi siyasi partiler aracılığıyla yürütülmeye çalışılsa da işleyişin artık talepleri dillendirmekte yetersiz kaldığı ve hem yasaklarla kısıtlanmış hem de iktidar gayesi taşıyarak genellikle popülist söylemlerle yaşamlarını sürdüren bu siyasi kurumlarının tartışılması gerektiği görülmektedir. Çok partili temsil sistemindeki tıkanma ya da tekleme karşısında halkın, istencini ortaya koymasında ve siyasal kararların alınmasına katılmasında siyasal partiler yanında sivil toplum örgütleri de önemli rol oynamalıdır. (Aliefendioğlu, 1999).

Temsili demokrasiye siyasi katılımın siyasal partiler yoluyla gerçekleşmesinin gerileme eğiliminde olduğu araştırmanın ikinci bölümünde belirtilmişti. İstanbul

Gönüllüleriyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde de parti aracılığıyla siyasi katılıma benzer yaklaşımlar olduğu görülmüş ve kendilerinden bu tercihlerine açıklık getirmeleri istenmiştir.

Görüşülen 20 katılımcıdan 11 kişi CHP veya başka bir partiye hiç üye olmadığını belirtmiştir, 5 kişi CHP üyesi, 2 kişi üye ve aktif değil, 1 kişi CHP üyeliğinden çıkmayı planlamakta olduğunu, 1 kişi geçmişte bir partiye üye olduğunu, artık olmadığını belirtmiştir, 1 kişinin parti üyesi olup olmadığı ise bilinmemektedir.

K14YÖ- Çünkü ben herhangi bir parti disiplinine tabi olursam, objektifliğimden bir şey kaybeder miyim düşüncesi var, yani parti bir konuda görüş açıklamış, bu Fenerbahçe-Beşiktaş maçı değil ki, bazı konularda bu parti liderinin söylediği mantıklı geliyor, bazı konularda başka parti liderinin söylediği mantıklı geliyor. Bu şekilde düşünen insanlara da bir zemin lazım.

K5Y- Dünyada çok başarılı platform örnekleri var, aile içi şiddet, uyuşturucu vs hep STK'lar başarılı oldu. Particilik, tüzükler, yönetmelikler değişmeli, çok ayrımcılık var, herkes tanıdığını alıyor, bütün partilerde kendi kimliklerini taşıyanlara öncelik veriliyor. Mahalle sorumlularının ilçe sorumlularını seçmesi, onların il kurullarını seçmesi vs. geri kalmış yöntemler.

İstanbul Gönüllülerinin görüşülen aktif gönüllüleri arasından çoğunluğu, sosyal duyarlılıkları olmasına ve eğitimleri, farkındalıkları onları topluma dokunmaya itmesine rağmen siyasal partilere kendilerini hiçbir zaman yakın hissetmediklerini ve üye olmadıklarını belirtmektedirler.

E1K- Siyasi partilerden bana üyelik teklifleri geldi ama ben siyaset üstü çalışmayı tercih ediyorum. Hiç üye olmadım.

K13YÖ- Hiçbir partiye üye olmadım. Belki sivil platformlar daha özgür bir ortam olduğu, belki daha kolay geldiği ve siyasi partilerde kendini ifade etmek zor olduğu için...

K2Y- Hiçbir zaman siyasi parti üyeliğim olmadı, herhangi bir partiyi tutmuyorum,

K4Y- Hiç siyasi parti üyeliğim olmadı. Siyaset korkutucu, çıkar ilişkisi, dedikodu, arkadan konuşuyorlar, ikiyüzlülük ve dalaş hali var. Benim başıma gelmedi ama etrafımda görüyorum.

İstanbul Gönüllüleri Koordinatörü Dilşat Arpacıoğlu, siyasi parti üyeliğinin daha bağlayıcı, daha hiyerarşik, daha kurallara uyulmasını gerektiren bir bağlılık süreci olduğunu, sivil platform gönüllülüğündeki aktivitelere katılmak ya da katılmamak özgürlüğünün de üyeleri kendi özel zamanlarını kullanmaları açısından daha rahat bıraktığını ifade etmektedir.

Dilşat Arpacıoğlu- Ben partide yağmur, çamur demeden çalışan üye kadınlara o kadar saygı duyuyorum ki, kabul etmek gerek gönüllülük biraz daha keyfi...Gönüllü dediğiniz şey dürüst olacaksınız, hercai... Kendinize de çuvaldızı batırabilmeniz lazım. Partililer çoluğunu çocuğunu bırakıp yağmur, çamur protestoya gidiyorlar, gönüllü ise bir yere gelmesi istendiğinde bazen “benim çocuğumun bugün bale resitali var, ben gelemeyebilirim” diyebiliyor.

Bazı katılımcılar da hayatlarının belli dönemlerinde ya da halen, CHP ya da farklı partilere üyelikleri olduğunu ancak kâğıt üstünde kaldığını ve parti yerine sivil toplumda aktif çalışmayı tercih ettiklerini ifade ettiler.

E3Y- Partiye üyeyim ama aktif değilim.

K1K- Bir dönem kurucularından olduğum, daha sonra kapanan parti haricinde başka hiçbir parti üyeliğim olmadı. Siyasi parti artık benim gündemimde olmayacak.

K11D- Her seçimde müşahit olarak sandıkta çalıştık. Bazı arkadaşlarımız CHP adıyla siyasi arenada devam etmek istediler, üye olup onları da desteklemek adına üye oldum, o zaman sandık görevlisi de olabiliyorsun, hala üyeyim, delege oldum, kadın kollarından bir arkadaşımızı

destekledik. Daha fazlasını siyasi arenada desteklemek için hayatını 180 derece değiştirmek gerekiyor, istemiyorum.

Katılımcılar arasında siyasi parti veya sivil alanın iki birbirine zıt uç nokta olmadığını ve her ikisinde de var olunması gerektiğini düşünenler de bulunmaktadır.

K5Y- Sahadaki genç gönüllülerin çoğu partilere de girdiler sonra, bu bence iyi, sadece gönüllükle yetinmemek de gerekiyor. Ben de CHP üyesiyim.

K14YÖ- Partililerin disiplinine saygımız var ama gönüllülük için “Bundan da ne fayda sağlayabiliyorsak onu sağlayalım, kapıyı kapatmayalım” deseler? Bazısı illa parti rozetini takmak istiyor, mücadelesini öyle vermek istiyor. Diğer taraftan bazıları da rozet takmadan katkısını öyle sağlamak istiyor? Her ikisinin de bir araya gelebileceği bir zemin olması çok kıymetli!..

Siyasal parti yapılanmalarının, amaçlar aynı ya da benzer olsa da yapılmak istenenleri mutlaka standart bir çerçeveye sınırlamak isteyen, sivil toplumun farklı yollar denemesini, yöntemlerin genişletilmesini, alışılan yolların sınırlarının zorlanmasını tehdit olarak görüp engel çıkaran, sivil topluma kıyasla hantallaşmış yapılar olduğuna dair bazı tecrübeler de aktarılmaktadır.

K11D- Çalışma hayatı olmuş olan, kolay organize olan ve birlikte yürüeyebilen 20-25 kişi çocuklarla gönüllü olarak çalışmak istedik ve CHP mahalle temsilcisine başvurduk, üye olmadan senin için bunları yapalım, ülkenin geleceğine katkıda bulunalım, temsilcilikte toplanalım, projeler üretelim, katkıda bulunalım, dedik. Taş koyan çok oluyor, dediler, çok zor kabul ettiler. CHP’li olmayanlara ısrar ediliyor.

Moderatör: Peki neden partiye üye olmak istemediniz?

K11D- Özgür olarak daha iyi işler yapabileceğimi düşünüyorum kendi adıma. Parti titrini üzerinde taşımak her zaman kolay olmuyor, oradaki insanları da tam olarak tanımıyorum, henüz güven tam yok.

Parti üyesi olmayı deneyenler ve parti içerisindeki hiyerarşi, kişisel engellemeler ve kurallara oturtulmaya çalışılmaktan yakınanlar, çareyi partiyle ilişkilerini kesmekte bulup, sivil platformlarda kendilerini ifade etme yolunu arayan katılımcılar yaşadıklarını şu şekilde ifade ettiler.

K12Y- CHP’de sandık görevliliği yaptım, parti içinde yaşanan bazı şeyler benim gönüllülük anlayışına ters düştü. Parti üyeliği artık hayatımda olmasını istediğim bir şey değil, benimsemediğim bir şeyin içinde olmak istemiyorum.

K3K- Artık partilerde görüyorum ki bir çıkar yani bir şeyler için oradalar, aslında altında vatan sevgisi, ülke sevgisi, insan sevgisi, hak hukuk arayışı olduğuna inanmıyorum. Partiye girdiğimde gördüklerim üzdü beni. Hiçbir partinin bütünüyle kötü olduğunu düşünmüyorum, eminim samimi ve bir şeyler yapabilmek için girmiş olanlar da var, ama bundan geçenler, ciddi zararlar verenler, farklı beklentilerde olanlar da var.

K12Y- Eleştiri kabul etmeyen zihniyetler, bencil, sabit fikirli kendine ve etrafındakilere fayda sağlanmak isteyen mantığının olduğu yer benim için doğru bir yer değil, o yüzden partiyi bıraktım.

Sivil toplum aracılığıyla katılımı hangi gerekçelerle siyasi partilerle kendini ifade etmeye alternatif olarak seçtiklerini de katılımcılar parti disiplinine tabi olmamak, daha fazla değer taşımak ve önem verilmek istedikleri gibi nedenlere bağlamaktadırlar.

K1K-Siyasi parti skor hesaplar gibi kişi sayısına bakıyor, kaç kişiye ulaşırsa başarıyı orada arıyor, kaç kişinin kim olduğuna onlarla ne yapabileceğine bakmıyor. Sivil toplum ise ayakta durmak için karşılık beklemeyen iş gücüne ihtiyaç duyuyor. Sizin STK için daha çok öneminiz var. Gönüllülük aslında bencilik / bencilliktir, kendini iyi hissetmektir.

K14YÖ- Siz bir partiyle 100% örtüştüyseniz partinin üyesi olun, neferi olun, sorumluluk alın, ama konuya farklı bakıyorum diyen insanlar da var? Artık sorumluluk alan, inisiyatif alan insanlar, parti disiplininden

uzak durup ta katkı sağlanmak isteyen insanlar olabilir. Dolayısıyla sivil toplum burada bu anlamda çok değerli.

K12Y- İstanbul Gönüllüleri CHP ile değil, bir adayla yürüdüler. Ekrem İmamoğlu CHP'nin yapısını çok iyi bildiği için daha toparlayıcı bir yapı kurmak istediği için İstanbul Gönüllüleri gibi bir yapıyla hareket ettiğini düşünüyorum. CHP'nin içinde kıramadıkları, düz, sabit fikirli, herkesi kucaklamayan bir yapı var. Ekrem İmamoğlu bunun farkında olduğu için bunun alternatifinde bir yapı oluşmasını istedi ve biz onu oluşturduk aslında. Biz herkesi kapsayan, hayattaki yanlışlıklara tepki veren insanların bir arada olduğu bir grubuz, ben öyle görüyorum.

K3K- Gönüllülükte farklı beklentilere yer yok. Bizim aramıza da birtakım yerlere daha kolay ulaşmak düşüncesiyle girenler tabii ki oluyor, ama o çalışma düzenini, dinamizmi, o gönül vermişliği gördüklerinde zaten kendileri eleniyorlar. Doğal seleksiyon oluyor gönüllülükte. Mış gibi yapanları ve çalışanları hemen ayırt ediyorsunuz. Ben artık bu olayın partiler üstü olduğunu düşünüyor ve siyasi partilerle değil, STK'larla ve gönüllülükle pek çok şeyin çözülebileceğine inanıyorum.

Partilerin aslında vaat ettikleri daha çok katılım, daha çok demokrasiyi kendi işleyişlerinde barındırmadıklarını dile getiren katılımcı bu araştırmada tartışılan temel konulardan biri olan temsili demokraside siyasal katılım ve siyasal iletişimin kurulması konusunu gündeme getirerek siyasi partilerle ilgili temel şikayetinin kararlarda halkı "temsil özelliğini" kaybetmesi olduğunu vurgulamıştır.

K1K- Siyasette temsiliyet eksikliği var, siyasi partiye üye olsam da olmasam da temsil edilemiyorum, bir şey katmıyor, mevcut siyasi partilerin önü tamamen kapalı, dikey örgütlenme var, hiyerarşi var. Parti içinde demokrasi yokken demokrasi getireceklerini iddia ediyorlar siyasi partiler.

K3K- Ben politikadan anlamam, sadece oyumu veririm, ilgim, bilgim yok. Ama bu dönemde gözlemim şu ki: Hiçbir partinin gözle görülür geliştirici bir şey yapabileceğine inanmıyorum.

Gönüllüler içinde politik görüşlerini yeri geldiğini düşündüğünde ifade etmekte sakınca görmeyen ve bu konuda grubun kalın çizgileriyle birebir örtüşmeyen, politik duyarlılığı kuvvetli kişilerle de görüşülmüştür. Görüşülen grup içinde azınlıkta olsalar da parti lafını telaffuz etmenin bile kesin kurallarla yasak edilmesini, artık sindirmiş oldukları politik kimlikleri ve İstanbul Gönüllüleri kimliğini, gerektiği oranlarda doğru ve yerinde kullanabileceklerine dair gönüllülere yeterince güven duyulmaması olarak algılamakta ve bu duruma içerlediklerini itiraf etmektedirler.

E4Y-Toplantılarda, eğitimlerde gönüllüler ya da gönüllüleri yönetenler tarafından partili kimliği öne çıkarmayın, dile getirmeyin, kenara konulsun denildi, böyle bir hava estirildi. Ben CHP üyesiyim, parti kimliğinin gizlenmesine karşı çıktım.

E2Y- Ben de CHP üyesiyim. Bizim birey olarak siyasi görüşümüz olabilir. Tamam, insanlarla temas ettiğimizde bu yapı olarak bir siyasi görüşümüz yok ama bir partiye veya cemaate mensup iken bunu gizleyerek yaşamak çok doğru gelmiyor. Ben CHP rozeti takmıyorum faaliyetlerde ama beni dinleyen biri az buçuk görüşümü anlar. Biz yaptığımız çalışmaların içine siyaset katmıyoruz ama bunun gizleniyor olması, ekstra üstünün örtülüyor olmasından da rahatsız oluyoruz. İstanbul Gönüllüleri'nde aynı hedefe gidiyoruz ama hepimizin siyasi görüşü var mutlaka ki... Parti görüşünü kapı dışında bırakıp gelsin denince, "Ben yıllardır siyaset içinde varım, bir partiyi de destekliyorum, bu benliğimden çıkabilecek bir şey değil" diye düşünüyorum. Evet, bunu içerde dillendiremem, propaganda yapamam ama benim bir görüşüm var. Herkes katkı sağlıyor ama herkesin farklı bir demokrasi anlayışı var.

İstanbul Gönüllüleri Koordinasyon Kurulundaki yöneticilerin ifade ettiği "Aydınlık Türkiye hedefine gidiş" hem seçim güvenliği hem de kent gönüllülüğünü hedefin bileşenleri olarak görse de oluşum faaliyete başlarken siyasi bir söylemle ortaya çıkmıştır ve siyasi söylemden çıkış aşamasında bazı tereddütlerin ve cevabı net olmayan soruların gönüllülerin kafasını karıştırdığı görülmektedir.

E2Y- Biz gönüllü olarak ortaya çıkmadık, bir siyasi oluşum olarak ortaya çıktık, Ekrem İmamoğlu gönüllüsüyduk ve siyasi bir sloganımız, siyasi bir söylemimiz vardı. Sonra bunların tamamından vazgeçip biz kent gönüllüsüyüz dedik, peşimizden getirdiğimiz bir kitle vardı, bu kitlenin çoğu da siyasi bir kitle. Bu İstanbul Gönüllüleri içinde biraz hassas bir nokta.

E4Y- Görüşümüz belli, insanlara görüşümüzü anlatırsak gene çekip götüreceğimiz yer İstanbul Gönüllüleri olacak, başka bir yer değil? Ya da seçim olursa taşıyacağımız yer. Bu konuda biraz kafamız karışık...

E2Y- 2023 ya da öncesi bir seçim olduğunda atmosfer olarak İstanbul Gönüllüleri'nin duracağı yeri merak ediyoruz.

“Siyasi partiler, halkın siyasete katılımının araçları ve çoğulculuğun önemli bir unsurudur. Ancak siyasi partilerin faaliyetlerinin, parti içi düzenlemelerinin ve çalışmalarının demokrasi ilkelerine uygun olmasını öngören Anayasa kuralı, uygulamada gerçekleşmemiştir” (Aliefendioğlu, 1999). Siyasi partilere yöneltilen eleştiriler arasında objektiflikten uzaklaşmak, kendi içerisinde tartışabilme kültüründen uzaklaşıp dogmalara saplanıp kalmak, üyelerin ve liderlerin kendine ve çevresine çıkar sağlama eğilimi gibi güven unsurunu azaltan bazı konuları sayabiliriz. Bu koşullarda bir şeyler yapmak, katma değer yaratmak isteyen kişilerin daha farklı sosyal ve sivil alanlar arayışına girmesi doğal görünmektedir ve sivil toplumda muhtelif platformlar, dayanışmalar, inisiyatiflerin arayışa çare olabildiği, bireylerin sivil toplum mecralarında kendilerini gerçekleştirmeye yaklaşabildikleri görülmektedir.

4.2.5.2 İstanbul Gönüllüleri'yle CHP Örgütlerinin Birbirlerine Karşı Algıları

İstanbul Gönüllüleri tarafından İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı için CHP adayı Ekrem İmamoğlu'nun desteklediği bir süreçte, CHP üyesi olunup olunmadığından bağımsız olarak, partiden mümkün olduğu kadar bağımsız bir duruş sergilenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte seçim süresince sahada ve sandıkta veya daha sonraki aşamalarda da İstanbul Büyükşehir Belediyesi

bünyesinde kent gönüllüleri olarak ilçelerde, CHP İstanbul kolları ile karşılaşılması kaçınılmazdır. Bu çerçevede katılımcılara CHP kollarında çalışan veya görevli olan kişilerle ilişkilerini, nasıl karşılandıklarını, yardım görüp görmediklerini anlamak amacıyla çeşitli sorular yöneltilmiştir.

K14YÖ- Partiler bizi hiç sevmezler, partililer bizi hiç sevmezler, hiç sevmediler ki? (Gülerek) Çok iyiyse gel partide çalış, diyorlar. Üst düzey bir parti yöneticisi, “Siz bu evin çocuğusunuz, be de bu evin babasıyım, ona göre davranacaksınız” dedi, bunu hiç unutmuyacağım, Konumlama olarak gönüllülüğe bakış açısı buydu. Dolayısıyla çok hoş karşılandığımızı sanmıyorum, ama amaç bir olunca kol kola girip birlikte halay çektik.

K13YÖ- Bir kısım CHP’lilerden destek gördük, bir kısmından görmedik. Siyasilerin gönüllülerle ilişkisi hep çok zordur, hep birbirlerine mesafeli ve acabalı bakarlar. Siyasiler beğenelim, beğenmeyelim önemli ve çok ciddi bir siyasi mücadele veriyorlar ve gönüllülere bugün var, yarın yok, pek güvenilirmez diye bakıyorlar. Gönüllüler de siyasilere eleştirel bakıyorlar, katkı sağlamak istiyor olmalarına rağmen bir mesafe, rezistans görüyorlar. Bu bazen siyasinin tehdit olarak algılanması olabilir bazen de güvenmeme olabilir, bugün var yarın yoksun şeklinde olabilir. CHP’de gönüllüler şeklinde bir örgütlenme, mekanizma yok ama elbette gönüllü olarak destek verenler var, genellikle üyelikle çalışıyor, tarzları öyle...

Bu katılımcının yorumunda net olarak öne çıkan teşhis, tarafların birbirinden farklı siyasi katılım tercihleri yapmış olmasının birbirlerine yeterince güvenmeme sonucunu doğurmuş olması olarak görünmektedir.

İstanbul Gönüllüleri Koordinatörü de siyasi parti üyeliğinin daha bağlayıcı, daha hiyerarşik, daha kurallara uyulmasını gerektiren bir bağlılık süreci olduğunu düşünmekte, buna saygı duyduğunu belirtmekte, sivil oluşumlarda gönüllülerin aktivitelere katılmak ya da katılmamak konusunda kendilerini daha az zorunlu hissettiklerini kabul etmektedir.

Güncel araştırmalara göre gönüllülerin ana motivasyonları kendini gerçekleştirmek, söz hakkının olduğu ve hiyerarşinin olmadığı bir ortamda bulunmak, tecrübe kazanmak, yaşam deneyimi edinmek olarak belirtilmektedir. (Erdoğan , Uyan Semerci, Yurttagüler, & Yentürk, 2020, s. 56-62). Kariyer yapmak, sivil toplumdan maddi avantaj sağlamak gibi motivasyonlar da var olsa da sıralamada oldukça gerilerde yer almaktadır. Bu şartlarda hemen hemen bütün gönüllü araştırmalarında görüldüğu gibi, gönüllülük faaliyetlerine daha az ve daha kendi inisiyatifinde zaman ayırdıkları gözlemlenebilmektedir

CHP'nin kendi kadrolarında İstanbul Gönüllülerine yönelik olarak öne çıkan ana itirazın da “parti kollarının zaten yapılması gerekeni canla başla yerine getirdiği, üye olup kendini ortaya koymadan, benzer işlerin başka bir şapka altında yapılıyor olmasının rahatsızlık verici olduğu” olduğu görünmektedir.

K3K- CHP'nin hem destek hem köstek şeklini gördük. Birlikte çok yapıcı çalıştıklarımız da oldu ama bunu bir ego savaşına çeviren, sizin ne işiniz var burada diyen ilçeler, ilçe yönetimleri ve kişiler de oldu, maalesef bunu yaşadık. “Sizin bir şey yapmanıza gerek yok, biz her şeyi içimizde hallediyoruz zaten” tavrını çok gördük. Çağrı merkezinde biz çok yakın ve çok beraberdik. Aklımıza hiç başka bir düşünce gelmedi öyle bir yoğunluğun içinde.

K2Y-Partinin gönüllüsü olmaz, üyesi olur diyenler oldu. İlk ekip CHP'nin içinden çıkanlar olduğu için CHP'de görev yapanların yerini alacağımızı düşündüler, bunlar bizim üstümüze çıktılar fikri rekabet duygusu yarattı.

K14YÖ- Gönüllülükten hoşlanılmama sebebi “Biz bunu zaten yapıyoruz, size ne gerek var” diye düşünülmesi. Bütün partilerde bu refleksi görüyorum.

Katılımcıların anlatımlarından CHP örgütleri ile yaşanan çekişmelerin, partililerin kişilik özelliklerine ve hırslarına bağlı olarak da öne çıktığı ve sıkıntılar yaşanabildiği anlaşılmaktadır.

K2Y- Negatiflik demeyeceğim ama başta bizi rakip, paralel bir organizasyon olarak gördü CHP, biz öyle görmedik. Seminerimde o bölgedeki CHP sorumlusu geldi “neden benim haberim olmadı “diye çıkıştı ve yaklaşımı bana ters geldi. Senin haberin olması mı önemli, burada insanlara çocuk istismarı konusunda bilgi verilmesi mi önemli? Kermes yaptık ofiste, kadınlara dokunmak amaçlı, CHP’li bir arkadaş geldi “Bu ofis sizin mi” diye sorguladı.

K3K- İstanbul Gönüllüleri adı duyulur hale gelince zannediyorum ya da seçim bitip dışardan izler hale gelince ben böyle bir kavganın, inancım olduğunu gözlemledim. Ama tümüyle de değil, müthiş destek verenler de vardı. Biraz o ego savaşına, kişilikteki özelliklere bağlı herhalde

K5Y- Ben de CHP üyesiyim. ANAP’ta ARI grubuna girmiştım, o da lağvedildi, üste geçti çünkü... Bölgede CHP, partiliyseniz bizle çalışın diyorlar. Sinerji var ama destek verip vermemek parti içindeki kişilerin şahsi yaklaşımlarına göre değişiyor. Parti İlçe Başkanlığıyla çalışıyoruz ama kadın kollarından veto yedim mesela? Hadise sadece partililere hizmet vermek değil ki...

K13YÖ- CHP ile çağrı merkezinde aynı binadaydık ve beraber götürdük işte öyle diyeyim. Kavga etmedik ama gerilimli zamanlar oldu.

İstanbul Gönüllülerinin sayılarının çok artmasının ve popülerlik kazanmasının, bazı CHP’lilerde gönüllülerin öne çıktığı algısı yaratmış olduğu da katılımcıların ifadelerinden ortaya çıkmaktadır.

K6Y- Aramızda hem partili hem İstanbul Gönüllüsü arkadaşlar da var hem destek hem tatsızlıklar oldu diye duyduk. Parti ve gönüllüler seçim döneminde beraber çalıştık, ilçede büyük sıkıntı olmadı. Parti yönetiminde ilçe başkanı, kadın kolları başkanı, meclis üyelerinden de İstanbul Gönüllüleri’nin daha ön planda olduğu, isteklerinin daha çok yapıldığı şeklinde yorumlar geldi. Biz size yardım ediyoruz dedik, onları rencide etmeden onların da rencide etmesine izin vermeden o ilişkiyi kurabildik.

E1K- CHP'liler bazen CHP'liliği ön plana çıkarmamızı istiyorlar, ben seçimde CHP'yi değil, adayı destekledim. Ben CHP için çalışmıyorum, İstanbul için CHP adayını destekledim. CHP bence değişime açılmayan, muhafazakâr bir parti, hantal bir yapısı var, koltuk sevdası var. CHP'de işi geliştirme arzusu gözlemedim. Partinin üyeleri, sempatanları ile zaman zaman ön plana çıktığımızı düşünenler var.

Siyasi parti ve sivil toplum örgütü ortak bir söylemle aynı hedefe yürüse bile, yöntemler ve kimlikler birebir aynı olmadığında, başarının paylaşımı konusunda farklı görüşler ve algılamalar yaşanmakta olduğu görünmektedir.

K2Y- Başarıyı paylaşmıyoruz biz, belki kıskançlık genimiz yüksek, kavga gürültüye dönmüyor ama bizler başarıyı desteklemiyoruz. Bu İstanbul Gönüllüleri kadrosu senelerin kemikleşmiş CHP kadrosundan daha başarılı oldu sandıklarda. Tek başımıza yaptık diye de çıkmadılar ortaya. Ben çok daha destekleyici olmalarını beklerdim. Gücü birleştirmek zorundasın. Yapabilen insana, yaptığı doğruysa o işte sorumluluk vereceksin. Türkiye' de bu yapıyı görmek isterim.

K14YÖ- İttifak partileriyle özellikle sandık için hep dirsek temasındaydık ama biz daha kucaklayıcı olmak, parti kimliğinin önyargısıyla giremeyeceğimiz yerlere de gidebilmek adına biraz partiden bağımsız da hareket ettik. “Bir dakika ya biz partili değiliz, bizi dinleyin” diyebileceğimiz objektif bir kimliğimiz vardı, kimi zaman onlarla beraber kimi zaman ayrı hareket ettik, onların dokunmadığı alanlar, girmedikleri yerlere doğru gidiyordu, güzel bir iş birliği idi.

CHP ile ilişkilerde yaşanan ana problemin parti üyelerinin “üye olmadan gönüllü olarak bir partinin amacına destek verilemeyeceği, bir aday, bir belediye uğruna çalışılmayacağı “algısı olduğu görünmektedir. Bu sorgulamaya ek olarak, bir de “işlerin ana gövde olan partinin komut ve onayıyla yürümesi gerektiği, diğer her yapının uydu vazifesi göreceği” düşüncesi, bağımsız olma güdüsüyle sivil toplumda işlev gösteren gönüllülere dokunmakta ve zaman zaman motivasyonlarını etkileyebilmektedir. Katılımcılardan birinin ifade ettiği üst düzey bir CHP'li yöneticinin “Siz bu evin çocuğusunuz, ben de bu evin

babasıyım, ona göre davranacaksınız” demesi bu merkezi, hiyerarşik ve ataerkil yaklaşımı ortaya koymaktadır. Ancak bu yaklaşımın münferit olabileceği, tüm partililere genellenemeyeceği opsiyonu da bırakılmalıdır. Bu nedenle partili ve partili olmayan kişiler arasında faaliyetlere yaklaşım farklılıklarının giderilmesi ya da farklılıklara rağmen uyum içinde çalışılabilmesinin zaman içinde daha kucaklayıcı bir şekilde yürütülebilir hale gelebileceği uzak bir ihtimal olarak düşünülmemelidir.

4.2.6 23 Haziran 2019 İstanbul Yerel Seçim Sonuçları ve İstanbul Gönüllülerinin Seçim Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

23 Haziran 2019 seçiminde ana muhalefet partisi CHP’nin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayı Ekrem İmamoğlu, ilk seçimde 13.729 farkla yendiği rakibi AKP adayı Binali Yıldırım’ı 806.415 fark yaratarak seçimi kazandı. Bu araştırmada konumuz seçimin nasıl kazanıldığıнын analizini yapmak olmasa da İstanbul Gönüllüleri’nin yaratılan bu farktaki katkısına kısaca değinilecektir.

Ekrem İmamoğlu’nun seçim gözetiminde zaten tecrübeli olan ve ikinci seçim öncesi saha çalışmalarında da başarı gösteren İstanbul Gönüllüleri’nin beyin takımının, bu gönüllülük sorumluluğunu alma kararını alma esnasında ve süreç boyunca motivasyonlarını, heyecanlarını korudukları ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu süreklilikte Ekrem İmamoğlu’nun yaklaşımı, söylemi, iletişim becerisinin de payının olduğu hemen hemen tüm katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır.

K6Y- Ekrem İmamoğlu’nun enerjisi çok güzeldi, bana bazı şeyleri değiştirebileceğimizi, yapabileceğimizi hatırlattı.

K14YÖ- Ekrem İmamoğlu gözlerinizin içine bakarak konuşuyor ki, çok etkileyici. İlk tanıştığımızda yaptığımız her şeyi dinledi ve hiç alışık olmadığımız bir şey yaptı. Teşekkür etti...

E1K- Ekrem İmamoğlu'nun beden dili muazzam, sahne hakimiyeti süper, iletişimi yüksek...

Yukarıdaki analizi yapan katılımcının özel ilgi alanının tiyatro olduğunu, yarışmalarda jüri üyelikleri de yaptığını belirtmek Ekrem İmamoğlu'nun beden dili ile ilgili yaptığı analizi daha dikkate değer kılmaktadır.

K1K- Saniyelik gördük İmamoğlu'nu, ama bizi hiç yalnız bırakmadı. Gönüllüler gazla çalışır deriz biz, sırtımıza vurulduğunu hissettik, o gazı” Yürü be Koçum” ları verdi yani...(gülerek)

K5Y- Beylikdüzü'nde bir konuşmada yıllar önce, baktım yanımda pırl pırl bakan bir adam oturuyordu, yanında koruması falan yoktu, sade bir şekilde beyaz bir sandalyede oturuyordu, orada biraz sohbet etmiş ve etkilenmişim.

Bu katılımcı gözlemini aktarırken mütevaziliğin gerekliliğini vurgulamakta ve arzulanan, özlenen politikacı profilini aktarmaktadır.

E3Y-Ekrem İmamoğlu bizi çağırmadı aslında, biz onu çağırdık. Biz ona güvendik.

K14YÖ- Yaptıklarımızı dinledi.” Biz zaten bunları yapıyoruz, ya da bir komite kurun çalışın” demedi. “Bir masaya oturalım, bunu konuşalım, beraber çalışalım” dedi. Çok etkileyici bir dildi.

K2Y- İstanbul Gönüllüsü olarak benim İstanbul'u görmek istediğim çizgiler şu anda Ekrem İmamoğlu ile %100 örtüşüyor. Bu yüzden Ekrem İmamoğlu devam etsin ki, arzuladığımız İstanbul'a kavuşalım, yapmak istediklerimizi yapabilelim.

Ekrem İmamoğlu'nun “kucaklayıcı ve birleştirici “olduğu iddia edilen söyleminin gönüllülerin aktardığı kadarıyla karşılaşılan pek çok seçmen tarafından da kabul gördüğü düşünülebilir.

K2Y- İnsanlar için İstanbul Gönüllüleri = Ekrem İmamoğlu idi.

E3Y- Ekrem İmamoğlu'nu parti adayı olarak görmediler, benim adayım bu dediler, çarşafly teyzeler bana sarılıp Ekrem İmamoğlu'na selam

söylediler. Giresunlu bir teyze “O bizim komşu köyden, hiç o partiye vermedim ama kanım kaynadı, ona verdim, sarıl ona, öp bizim için” dedi.

31 Mart seçiminin İstanbul Gönüllüleri için sandık görevlisi bulmak açısından daha zorlu bir süreç olduğundan bahsedilmişti. İstanbul Gönüllüleri'nin anlatımlarına göre her şeye rağmen birinci seçimde bile, beklenmeyen bölgelerde de okul görevlisi bulunabilmiş, seçimin kazanılabileceği görülmüştü. Kazanılan ilk seçimin yarattığı umut İstanbul Gönüllülerini “daha iyisini de yapacağız” motivasyonu ile bilemiş ve daha büyük bir enerjiyle desteklenen adayın söylemi anlatılmaya girişilmişti. Eğitimlerde de öğretildiği şekilde, güler yüzle ve pozitif enerjiyle, umutlu olduklarını da yansıtarak çalışılan alanlarda, daha olumlu geri dönüşler alınıyordu. Dilşat Arpacıoğlu'nun “Atmosferde gerilim değil, festival havası vardı” tasvirini de burada hatırlamamız yerinde olabilir.

E2Y-Mart seçimi birtakım şeylerin değişebileceğinin sinyalini verdi. İnsanlara ulaşmak çok daha kolay oldu, bir inanç vardı, insanlar sarıldı, pek zorlanmadık.

İstanbul Gönüllülerinin sahada ve sandıklarda gösterdiği başarıyı hangi faktörlere bağladıkları sorusu da katılımcılara yöneltilmiştir. Başarının en önemli nedenlerinin birbirine bağlı, çoğu geçmiş sandık deneyimlerinden birlikte gelen ve dolayısıyla birbirinin iş yapma şeklini de bilen, adanmışlık ve adaptasyon yeteneklerine güvenen, eğitilmiş, analitik, vizyon sahibi başta koordinasyon ve eğitim ekibi, ayrıca yetenekleri göz önüne alınarak hızla seçilen yerel saha görevlileri olduğu ifade edilmektedir.

K13YÖ- Adanmışlığımız ve adapte kabiliyetimiz yüksek, birbiriyle anlaşabilen insanlar, herkesin farklı katkıları var.

K4Y- Başarının nedeni İstanbul Gönüllüleri ekibinin, koordinasyon başta, sağlamlığı, çok sahiplendiler.

K13YÖ- Çok ciddi eğitimler vererek, o ortak dili, ortak söylemi oluşturabilmek için sahaya çıkmadan herkesi eğitimden geçirdik ve herkesten en iyi yararlanabilmenin şeklini bulmaya çalıştık.

E3Y- İstanbul Gönüllüleri'nde ne farklıydı? Diğer kurumlarda tek başınasın, burada aldığımız eğitimler öğretti ki, “Karşıdaki seni anlamamaya ve kendi görüşünde ısrar etmeye kararlıysa da anlamasını sağlamaya çalışacaksın, anlatana kadar.”

K1K- İstanbul Gönüllülerinin başarısı iletişimin ve eğitimin çok sıkı olması.

K8Y- İstanbul Gönüllüleri nerede fark yarattı? Hem eğitimde hem dayandığı argümanın haklılığında hem de uygulanan yöntem muhteşemdi.

Dikkat çektiği üzere çoğu katılımcı eğitimin çok sıkı tutulmasının ve hatta çok sıkışık bir dönem olmasına rağmen eğitilmeden sahaya çıkılmasına izin verilmemesinin önemi üzerinde durmaktadır. Yöneticiler arasındaki iş yapış şekillerindeki uyumun da sonuç alınmasına yardımcı olduğunun düşünüldüğü görülmektedir.

K1K- Yapılan her şey tabii ki belli bir hiyerarşide kontrol edildi, farklılıklar düzeltildi.

K13YÖ- Nasıl başardık? Bazen terör estirdik, (gülerek) eli kırbaçlı bir şekilde, yapboz yaparak, bugün dediğimizi yarın pardon öyle yapmıyoruz böyle yapıyoruz diyerek, Çok mesai harcayarak, insanları bazen motive edip, bazen onore edip, bazen azarlayarak (Azarlamaktan kastım, bunu yapman lazım, bunu yetiştirmen lazım diyerek, yoksa azarlamak hiç haddimiz değil) Gönüllüyü hem tutmak, kaçırmamak lazım ama işi de idare etmek gerek.

K3K- Boş hiçbir alan bırakmamak zorundaydık, boş hiçbir sandık değil bırakın, her sandığa 2-3 kişi, çünkü her türlü şeyin olabileceğini çok iyi biliyorduk. Açık kapı bırakma, yanlış yapma lüksümüz yoktu. Deli gibi arayıp görevlendirme yapmaya çalışılmasına rağmen küstürdüğümüz insanlar oldu. O dönem onu gerektiriyordu, çok sonuca odaklıydı. Bu ruhu taşımayan insanın bunu anlaması kolay değil, bazı arkadaşlarımız çok eleştirdi.

İstanbul Gönüllülerinin kilit yönlendirici kadrolarının iş dünyasında tecrübeli, çoğu üst düzey yöneticilik yapmış, takım yönetmesini ve liderlik etmesini ve olası riskleri tespit ederek yönetmesini bilen profesyonellerden oluştuğu belirtilmiş idi. Bu anlatımlarda da tatlı sert ama kendinden emin bir yönetici lisansı algılanmaktadır. Değişik sorumluluk dairelerinden oluşan geniş bir ağı kontrolenden çıkmamasının tesadüfi olmadığı ve bilinçli, stratejik eller tarafından idarenin sıkı tutulduğu anlaşılmaktadır.

K1K- Bazen biz de inanamıyorduk, Allah Allah bizim görmediğimiz bir şey mi oluyor, diyorduk (gülerek)

K2Y-İnsanlar da susamıştı, iki yönlüydü. İhtiyaç haritasına anında cevap veren bir organizasyon olduğu için onu da çok iyi yöneterek götürebildik.

K13YÖ-Zemin hazır olmasaydı belki bizim böyle bir şey yapmamıza gerek kalmazdı. Konjonktür de uygundu.

Seçim iptalinin adaletsiz olduğunun geniş kabul gördüğü, bu şekilde düşünülmesi bile en azından bu konudaki söylemin ortaya konulmasının daha önceki seçimler kadar direnç görmediği belirtilen bir ortamda sürdürülen, iyi kurgulanmış ve icra edilen bir stratejinin beklenen olumlu sonucu verdiği ifade edilmektedir. Bahsedildiği gibi zeminin uygun olması da sonuca katkı sağlamış görünmektedir.

K1K- Büyük bir zaferdi. CHP'nin zaferi değildi, inancın zaferiydi, İmamoğlu kendine ve ekibine inandı, biz de ona inandık.

E5Y- 800.000 fark oluştu. 800.000 fark başarı demek tabii ...Ama aslında seçim sonuçlarına bakınca cephe oylarının da geldiğini görüyorsun. Cephe olarak girmezsen aynı oyu alamazsın. İmamoğlu ismi de etkili oldu. Gönüllülerin de etkisi olmuştur,

Necati Özkan'ın görüşmedeki analizine göre ise seçim sonucu hepsi birbirinden önemli, hiçbirinin diğerini yok sayamayacağı birkaç faktörün bir araya gelmesiyle elde edilmiştir: Adayın etkisi, adayın bir ittifakın adayı olması, CHP örgütleri ve gönüllülerin desteği.

Gönüllülerin başarı konusundaki düşünceleri analiz edilirse şu maddeler öne çıkmaktadır: Adayın enerjisi, umut ve inanç aşılması, doğru yönetim ve eğitim, örgütlenme başarısı, toplumsal zeminin böyle bir gönüllü hareketliliğine uygun olması, argümanın halk tarafından da haklı bulunması, gönüllüler arası iletişimin sıkı ve iletilen dilin birleştirici sevgi dili olması... Ekrem İmamoğlu'nun söylemi sayesinde adaylığının halka partiler dışıymış gibi yansımalarının daha çok seçmeni sandığa götürülebildiği, bir kısmının oylarının değiştiği, sandıklardan elde edilen sağlam verilere sahip çıkılabildiği ve dataya güven sayesinde algı operasyonuna direnilebildiği sonucu çıkarılmaktadır.

4.3 YEREL SEÇİM SONRASI SÜREÇ

4.3.1 Kent Gönüllülüğüne Geçiş Süreci

İstanbul Gönüllüleri, seçimin sonuçlanmasından sonrası için ne planlıyordu? Koordinasyon Komitesi Direktörü Dilşat Arpacıoğlu'nun aşağıdaki ifadesi gibi, seçim olumlu sonuçlanırsa zirvede bırakıp dağılmayı mı? Her ne kadar seçim koşturmacası arasında birincil gündem olmadığı anlaşılrsa da Ekrem İmamoğlu'nun zaman zaman laf arasında bahsettiği, İstanbul Kent Gönüllüleri olarak devam etmeyi mi? İlk planlanan isim olan “İstanbul Sensiz Olmaz” olarak eğitim projelerine ve gerektiğinde seçim güvenliği gönüllülüğüne devam etmeyi mi, ya da seçim sonucuna karar vermeyi mi?

Moderatör- Kent gönüllülüğü seçimden önce hiç gündeme geldi mi?

Dilşat Arpacıoğlu- Daha önceki bir iki konuşmamızda Ekrem İmamoğlu “Bu iş çok uzun soluklu bir şey, bu iş hep devam edecek, hep devam edecek diye aralarda söylerdi ama hayalini kurmaya bile korktuğunuz şeyler vardır ya o kadar fokustuk ki o kısa dönemli hedefe biz, hiç kafa yoracak zaman olmadı.

Ekrem İmamoğlu 6 Mayıs 2019 Yenikapı'da İstanbul Gönüllüleriyle buluşmasında gönüllülerin misyonunu şöyle ifade etmişti: “*Sizlerle beraber bu*

şehre yanlış yapmayacağız. Denetleyici, gözleyici olacaksınız. Sistemli bir koordinasyon merkezine çevireceğiz. Katılımcı demokrasiyle dünyaya örnek olacağız.”

Dilşat Arpacıoğlu- Seçimi kazanınca bu işi zirvede bırakalım, işimiz bitti diye düşünürken Ekrem İmamoğlu bir hafta sonra bizimle görüşmek istedi. Bizimle işi bitmişti oysa? “Beni, bizi bırakmıyorsunuz, devam.... Artık kent gönüllülüğü... Seçim kazanmak bir son değil, bir başlangıç” dedi

Seçim güvenliği denetimi için farklı motivasyonlarla bir araya gelmiş çok farklı profillerde insanlara İstanbul Gönüllüleri koordinatörleri seçimin bitmesinin bir son olmayacağını ve kent gönüllüleri olarak devam edilmesinin planlandığını zaman zaman seslendirmişlerdi. Hareketin ‘Sensiz Olmaz’ dan itibaren koordinatörlerinden biri olan katılımcı K10YÖ bu vizyonun seçim öncesi de olduğunu söylemektedir.

K10YÖ- Öyle bir şey yapalım ki, madem gönüllü toplayacağız, bu böyle hep siyasi gidecek bir şey olamaz, seçimin kazanılması halinde kent gönüllüsü şeklinde belediyeyle entegre edeceğimiz bir şey olabilir mi vizyonu vardı.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanının da gönüllülerle çalışmanın tadını almış olduğu ve bu bir grup enerjik, istekli, ehil insandan faydalanmak istediği çıkarımı yapılabilir.

K5Y- Seçim zaferi sonrası Ekrem İmamoğlu sizi bırakmıyor, İstanbul Kent Gönüllüsü olur musunuz dendi. Çok güzel komiteler kuruldu, kadın, çocuk vs.

K10YÖ- Seçim kazanıldı, Ekrem İmamoğlu gönüllüleri topladı, siyasi kimlik olmadan kent gönüllülüğü ile devam edelim dedi, İstanbulluya katkı idi maksat, kent gönüllülüğünü kendi aramızda tarifleyene kadar yorulduk.

Katılımcılardan alınan bilgilere ve Ekrem İmamoğlu'nun ilgili konuşmalarına bakıldığında İstanbul Gönüllülerinin kısa vadeli kısıtlı bir görevle sadece kampanya gönüllülüğü için değil daha geniş bir perspektifle ve henüz seçilmemiş bir Belediye Başkanından normal şartlarda beklenmeyecek bir öngörüyle, kent gönüllülüğü olarak devam edecek bir vizyonla yaratıldığını söyleyebiliriz. Seçim kazanıldıktan sonra İstanbul Gönüllüleri için farklı bir hazırlık sürecine girildiği anlaşılmaktadır, şöyle ki, İstanbul Gönüllülerinde yaşanan atmosferi ve beklentileri koordinasyondaki gönüllüler şöyle anlatıyordu.

K13YÖ- Seçim kazanılır kazanılmaz gönüllüler daha dinlenmeden bize şimdi ne yapıyoruz demeye başladılar, herkes enerji ve beklenti doluydu. Hem aşağıdan gelen bir talep vardı, hem de Ekrem İmamoğlu'ndan, zaten öyle bir sözü vardı,” Bu sadece seçimle kalmayacak, seçimden sonra da devam edecek “diye.

İstanbul Gönüllülerini devam etmeye iten gücün iki taraflı bir talep olduğu bu ifadelerle belirginleşmektedir. Gönüllülerin sadece seçim güvenliğini ve haksızlığa karşı durarak sahada varlık göstermeyi kendine yeterli görmemiş, kent yurttaşlarına seçim zamanı haricinde de dokunmak gerektiğini düşünenleri, misyonlarını tamamlamadıklarını düşünmekte ve “hadi-hadi” diyerek harekete geçme, daha doğrusu zaten harekete geçilmiş iken yerinde saymama talebinde bulunmakta olduğu anlaşılmaktadır.

K13YÖ-İki taraflı bir talep vardı, biz de bunu değerlendirdik, nasıl bir yapıya gidebileceğimizi araştırdık.

K2Y- İstanbul Gönüllüleri seçim başarısından sonra kadrolaşmaya başladı. Haziran'dan Eylül'e kadar dıştan görülmeyen çok hummalı bir çalışma yapıldı. Gönüllüler toplandı, misyonlar oluşturuldu, manifestolar oluşturuldu, komisyonlara, çalışılacak alanlara karar verildi, koordinasyon tarafından çatı kuruldu, tüm gönüllülere ulaşıldı, toplantılar yapıldı, çatı anlatıldı, kim nerede çalışmak ister diye soruldu, yapılanma oluşturuldu

İstanbul Gönüllüleri'nin yerel kadrosunda ilçe sorumlusu olan gönüllü, sistemden memnun, enerjik, yerinde duramayan kitlenin ruh durumu ve beklentilerini

aktarıırken pozitif ve kendinden emin bir şekilde acele etmeden, İstanbul Gönüllüleri koordinasyonuna güvenerek taşların yerine oturmasını sabırla beklediklerini anlatıyordu. Gönüllünün güvenle kent gönüllüleri olarak devam edeceklerini bildiklerini dile getirmesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi içinde oturtulacakları konum ve alacakları sorumluluklar henüz netlik kazanmamış olmasına rağmen, kendilerine yeterince bilgilendirme ve güncelleme yapıldığını ve tereddütte bırakılmadıklarının ifadesidir.

E3Y- Kendi içimizde toplanıyor, haberleşiyorduk statü oturana kadar da. İstanbul kent gönüllüleri olarak devam edeceğimizi biliyorduk. Yaklaşık 1 sene içinde yapı oluştu.

Yapıyı oluşturana kadar geçen sürenin hukuki altyapıyla ilgili geçirildiği Necati Özkan'ın ifadesinden anlaşılmaktadır.

Necati Özkan- Seçimin kazanılmasından sonra bu grubun ne yapacağına dair pek çokça tartışma oldu. Seçimden sonra hedeflerini gerçekleştirmiş ve sonuç almış insanların yeni bir hedefi yoktu. Acaba İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne daha nasıl yardım edebiliriz diye düşündüler ve Belediye ile bu konuda temas kurdular. Burada bu gönüllülerin başka bir forma dönüştürülmesi için yol aramaya başladık Ağustos-Eylül gibi "Dağılım mı, yapabileceğimiz bir şey yok mu, demeye başladılar. Mevzuat ve doğru şekilde belediyeye katkı sağlamak araştırılmaya başlandı, biraz zaman aldı, Eylül 2019'dan Şubat 2020 sonuna kadar... Şubat'ta mevzuat çözüldü, İstanbul Gönülleri belediye yasası içerisinde var olan belediye gönüllülüğü çerçevesine oturtularak bir noktaya getirildi, belediyenin idari yapısı içinde çeşitli alanlarla nasıl ilişkilendirileceğine karar verildi, şimdi lansman yapılacak hale geldi. (Pandemi gündeme gelmeseydi 14 Mart 2020'de bahsedilen lansman planlanmış idi) İstanbul Gönüllüleri yeni formasyonu topluma duyurulacak hale geldi. Kamu hizmetlerine yardımcı olacak gönüllüler olarak topluma duyurulacak

İstanbul Gönüllülerinin kent gönüllülüğünden anladığı, yaşanılan kenti daha uygar, farkında ve yaşanılabilir kılma gönüllülüğü olarak tasvir edilmektedir. Bunu başarmanın yolu da sadece yeşil alanların artmasından, fiziksel yaşama şartlarının iyileştirilmesinden geçmemektedir. Hedeflenen aynı zamanda kentlilerin birlikte yaşamaya uyum ve uygarlık seviyelerini, sevgi, saygı ve iletişimlerini de daha üst seviyelere çekmek, en azından bu konuda farkındalık yaratmaktır. Bunun yolu da kentlileri katılıma teşvik etmekten, katılmalarını sağlamaktan geçmektedir. Bu amaç ve dürtüyle seçim sonuçlandıktan sonra devam etmek isteyenlere zemin hazırlandığı, çağrılar yapıldığı ve İstanbul Gönüllülerine üye olmuş olanlar ve olmayanların sosyal medyadan ve maillerle, kısa mesaj atılarak kent gönüllüsü olmaya davet edildiği belirtilmiştir.

K10YÖ- 8 Nisan'dan itibaren tüm gönüllülerimiz yeni yapımızı, misyonumuzu ve hedeflerimizi anlatıp var mısın yok musun diye sorduk. Seçim heyecanı kaybolunca insanlara ulaşmak zorlaştı, 80.000 dataya ulaşamadı, temizlendi, mükerrerd, yanıştı vs. temiz data 99.000 kişi. 20.000 kişiye e-mail ile ulaştık, %25 i kullanılmıyor çıktı, biz de 80.000 kişiye SMS gönderdik.

Bu arada kalan aktif üye sayılarından görüldüğü üzere, yeterince geribildirim verilmeyen, enerji seviyesi aynı yüksek seviyede tutulamayan ve dolayısıyla sistem dışında kalıp kaybedilen bazı gönüllüler de olmuştur.

4.3.2 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Gönüllüleri Organizasyon Şeması ve Katılımcı Merkezi Yönetim Modeli

İstanbul Gönüllüleri'nin Aralık 2020 itibariyle İstanbul Gönüllüleri Koordinasyon kurulundan alınan verilere göre 17.000 kayıtlı, 8.379 aktif faaliyet gösteren üyesi bulunmaktadır. Gönüllerin yaş aralığı ve cinsiyet dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.2 Kent Gönüllülüğü Sürecini Devam Ettiren Aktif Gönüllü Profili¹¹

¹¹ 3.11.2020 tarihinde İstanbul Gönüllülerinden e-mail ile alınmıştır.

YAŞ	KADIN	%	ERKEK	%	DİĞER
18 yaş altı	207	2,47%	211	2,52%	3
18- 25	688	8,21%	638	7,61%	4
26- 40	1.361	16,24%	1.962	23,42%	8
41- 60	1.669	19,92%	1.231	14,69%	6
60 +	203	2,42%	180	2,15%	1
Belirtilmemiş	3	0,04%	3	0,04%	1
TOPLAM	4.131	49,30%	4.225	50,42%	23
					8.379

Gönüllülerin kadın-erkek dağılımı %49,3'e %50,4 olarak birbirine hemen hemen eşittir. Yaş ve cinsiyet parametreleri göz önüne alındığında %23,42 ile 26- 40 yaş aralığında erkek ve %19,92 ile 41-60 yaş aralığında kadınlar ağırlıktadır. 26-60 yaş arası kadınlar ve erkekler gönüllülerin %74,27'sini oluşturmaktadırlar.

Tablo 4.3 İstanbul Kent Gönüllülerinin Eğitim Durumu¹²

Eğitim Durumu	Kişi sayısı	%
İlköğretim (öğrenci)	39	0,47
İlköğretim (mezun)	479	5,72
Lise (öğrenci)	362	4,32
Lise (mezun)	1.722	20,55
Üniversite (öğrenci)	1.194	14,25
Üniversite (mezun)	3.478	41,51
Lisans (öğrenci)	188	2,24
Lisans (mezun)	732	

¹² 3.11.2020 tarihinde İstanbul Gönüllülerinden e-mail ile alınmıştır.

	8,74
Doktora (öğrenci)	61 0,73
Doktora (mezun)	105 1,25
Okur -yazar	19 0,23
	8.379 100,00

Gönüllülerin %54,47'si lisans mezunu, lisansüstü, doktora eğitilmiş olmak üzere Türkiye ortalamasının üzerinde bir eğitim profili çizmektedirler.

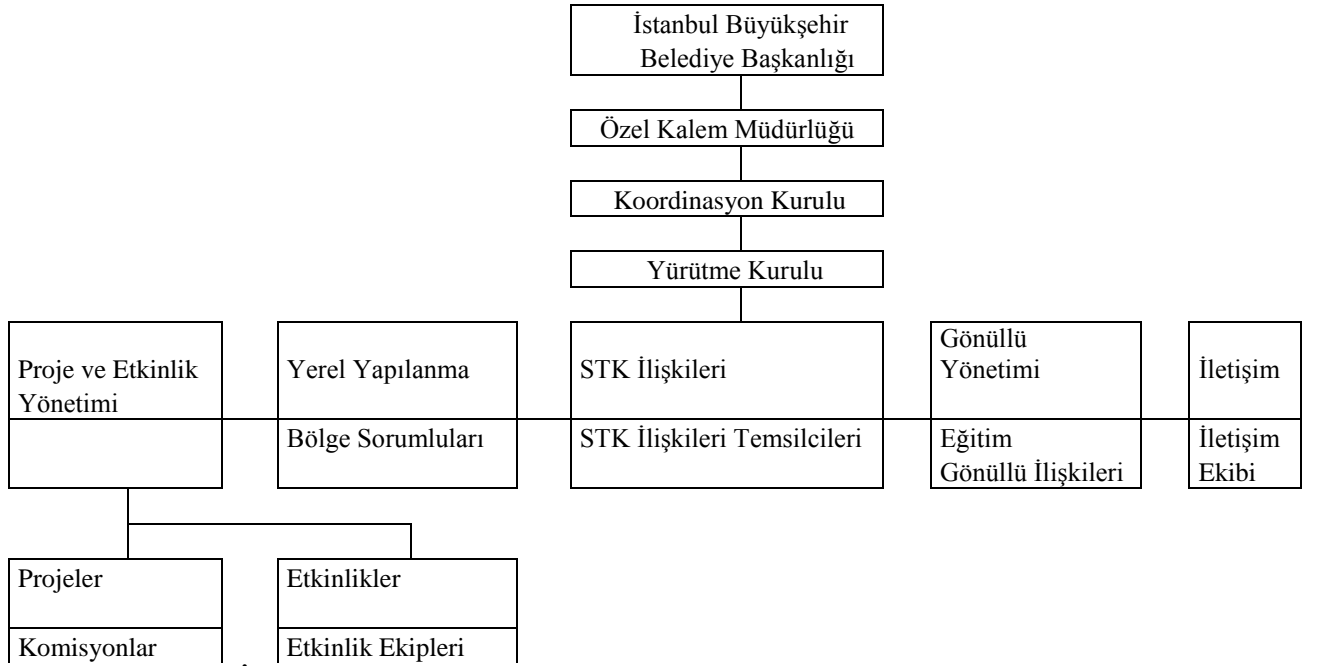
Demografik bilgileri verilen İstanbul Gönüllülerinin organizasyon şemasının oluşturulması ise belli süreçlerden geçmiştir. 23 Haziran 2019 seçimi sonrası yaz döneminde koordinasyon ekibi kendi tabirleriyle “hayallerini kâğıda dökmüşler” ve rotayı ve yol arkadaşlarını belirlemekle ilgili tanıtımlara başlamışlardır.

Dilşat Arpacıoğlu- Ekrem İmamoğlu dedi ki, kelimesi kelimesine söylemek istiyorum “Sadece Avrupa da değil dünyada eşi benzeri görülmemiş bir gönüllülük modeli olacak, bu motivasyonla devam edelim.” Benim de buna inancım her geçen gün artıyor.

Eylül 2019 itibarıyla 11 yerel yönetim bölge sorumlusu, 11 kurucu koordinasyon komitesi üyesi, 8 komisyon temsilcisi, iletişim ekibi, gönüllü yönetiminden oluşan 40 kişilik sorumlu, yürütme kurulunu oluşturmaya başladık. 60-70 sunum yapıldı ve sunum yapılanlardan çoğu oluşuma katıldılar. İstanbul Gönüllüleri artık Ekrem İmamoğlu'na doğrudan bağlı İBB Kent Gönüllüleri konumundadır.

Bir kampanya gönüllülüğü, bir siyasi söylemi halka aktarmak ve sandıklarda oyların bekçiliğini yapmak dürtüsüyle harekete geçen ve çalışan bir kitleye tekrar ulaşmak ve büyük bir kısmı “şimdi ne olacak ne yapacağız” sorgulaması içerisinde olan kişilere, İstanbul Gönüllülerinin artık siyasi söylemden uzak duracağı ve kentsel gönüllülük projeleri yürüteceğinin bilgisinin verilmesi gerekiyordu.

Dilşat Arpacıoğlu- Başardığımızı ama o dönemin artık bittiğini yeni bir dönemin başladığını, önce o core(öz) ekiplerimize o kimliklerimizi dışarı bıraktığımızı yeni gömleğimizle farklı bir işe soyunduğumuzu söyledik, 39 ilçede tek tek toplantılar yaptık. Bu çok önemliydi.

Şekil 4.1 İstanbul Gönüllüleri Organizasyon Şeması (istanbulgonullulerei.org)

K13YÖ- İstanbul Gönüllüleri olarak artık direkt İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanına, özel kaleme bağlıyız. Altında koordinasyon kurulumuz var, kuruculardan oluşan, Sensiz Olmaz'dan bu yana gelen, İstanbul Gönüllüleri'ni kuran ekip

İstanbul Gönüllülerinin faaliyetleri 4 ana grupta toplanmaktadır. İlk olarak “Yerel Yapılanma” fonksiyonu: 39 İstanbul ilçesi 11 bölgede toplanmıştır ve 11 Bölge Sorumlusu Koordinasyon komitesinin iletişim, aktarma ve takip noktası olarak işlev göstermektedir. Daha alt yerel yapılanmada 39 ilçenin sorumluları ve ilçelere bağlı araştırma tarihi itibarıyla 500 civarı mahalle sorumlusu bulunmaktadır. İkinci olarak “Komisyonların oluşturduğu Proje Bankası” İstanbul Gönüllüleri'nin

işin mutfağı olarak değerlendirdikleri 8 komisyon bulunmaktadır. (Çevre, Tarım ve Trafik- Doğal Afetler ve İlk Yardım, Eğitim-Gençlik ve Spor, Hayvan Hakları-Kadın, Çocuk, Aile-Kültür-Sanat-Turizm- Sağlık) Yerel yapılanma ve komisyonlar arasında çift yönlü bir trafik vardır, mutfaktan projeler yerele sunulmakta veya yerelden komisyonlara proje önerileri gelmektedir. Komisyonlarda komisyon temsilcisi, komisyon üyeleri ve danışmanlar bulunmaktadır.

K2Y- Etkinliği yerel yapıyor, broşür, kuramsal çalışma vesaire gerektiğinde komisyondan destek isteniyor. Çocuk hakları gibi her kesimi ilgilendirecek konular ve uzun soluklu projelerin yapılandırmasını komisyonlar yapıyor. Yerel çok değerli, memlekette fikir çok, hepimiz çok güzel fikirler üretiyoruz ama fikri halkla buluşturacak olan ve halkın gerçek isteğini bize aktaracak olan yereldir. Bence yerel İstanbul Gönüllüleri'nin en önemli bölümü.

Bahsedilen 8 komisyondan birinin komisyon temsilcisi olan katılımcı komisyon yapılanmasının teknik ve teorik olarak algılanması rahatsızlığıyla karşılaşmış görünmektedir. Ancak rollerin zamanla yerine oturacağından da emindir.

K2Y-Komisyonlar altında kurullar yapıldı, komisyonlarda 300-400 kişi oldu, bu sorun olmaya başladı. Herkes enerjiyle gelmiş, iş yapmak istiyor? Komisyon temsilcilerini bıraktık kurullarla, komisyon üyeleri yerele, ilçelere yönlendirdik, ilçeler üzerinden iletişim olsun, dedik. Dendi ki “yerel alt kademedir” komisyon fildişi kulede oturanlar gibi bir algılamaya geldi. Bunu kırmak için uğraştık ve başardık, şu an için komisyon ve yerel diye bir şey yok, herkesin bir rolü var, kimsenin yaptığı iş diğerinden basit veya komplike değil, kimse kimsenin astı üstü değil. Ama bu bir zaman aldı, hala da 100% oturmuş değil.

Üçüncü ana faaliyet alanı iletişim yönetimi ve dördüncü alan ise yürütmenin insan kaynakları departmanı gibi çalışmakta olan gönüllü yönetimidir. Bütün datayı, gönüllü ağını uyumlu bir şekilde kontrol eden, eğitimleri düzenleyen, gönüllülerin tek ses olmasını sağlayan organ gönüllü yönetimi olarak geçmektedir. Ocak

2021'den itibaren üyelere kartlar verileceği ve katılım gösterilen faaliyetler ile ilgili puan yüklemeleri yapılacağı ve kartlara işleneceği belirtilmiştir.

K2Y- En başta “Gönüllü Yönetimi” kurulması çok önemliydi. Güzel şeyler yapıyorsun ama işler ters gittiğinde ne yapacaksın? Sen çalışmıyorsun diyemeyeceğin bir yapı sonuçta. Disiplin kuralları olması da önemliydi.

K13YÖ-Yapıyı en iyi şekilde yönetebilmek için dijital bir altyapıya ihtiyacımız vardı, Belediye bu yatırımı yaptı.

K10Y- Sivil toplum yazılımı Aralık 2019'dan itibaren bize uyarlanmasını bekledik, eski gönüllü datasını taşıdık. Yazılımı aldığımız şirket, programı kullanma şeklimizden etkilendi, Avrupa'da başka programlara uyarlamak için model aldı (7000 müşterisi var) Türkiye'de bizden başka sadece bir öğretmen derneği kullanıyor.

Hedefler büyük ve gönüllü ağı kalabalık olduğu için iletişim ve kayıtların manuel tutulamayacağını erken fark etmiş olan İstanbul Gönüllüleri tüm bu iletişim trafiğini, 2020 başında yurtdışından İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yurtdışından satın aldığı bir sivil toplum yazılımı üzerinden idare etmektedir. Belediyenin bu yatırımı henüz ilk zamanlarında yapmış olması da İstanbul Gönüllülerinden beklentileri olduğunu ortaya koymaktadır.

4.3.2.1. Katılımcı Merkezi Sivil Toplum Yönetim Modeli

İstanbul Gönüllülerine ana fonksiyonları ve organizasyonun nasıl kurgulandığının yanı sıra, organizasyonlarının sivil toplum örgütlerinin tamamen katılımcı (birlikte karar veren) veya merkezi (tüm kararları yönetimin verdiği) skalasında nerede durduğunu düşündükleri ve nerede durması gerektiğini düşündükleri de sorulmuştur.

K13YÖ- Kuruluş merkezi tabii, amacımız bir sistemi oturtmak, bu sistem çerçevesinde yerelin özgürce faaliyet yapabilmesini hedefliyoruz.

Komasyonların da bunun en iyi şekilde çalışabilmesi için destek vermesini hedefliyoruz. Hem sistemi kurmak hem de bunu iyice anlatabilmek ve yerelin bunu içselleştirilebilmesini sağlamak için şu anda daha merkezi gitmek durumundayız ama hedefimiz olabildiğince daha az merkezi devam etmek. Bunun sürdürülebilir olması için aşağıdan yukarıya geliyor olması gerekiyor, ama bunun da olabilmesi için her gönüllünün İstanbul Gönüllüleri'nin vizyonunu, misyonunu, hedefini çok iyi içselleştirmesi gerekiyor. Biz şu anda merkezi olarak bunu sağlamaya çalışıyoruz. Atama da değil, seçim de değil ikisi arası hibrit bir yöntem uyguluyoruz. Örneğin mahalle sorumluları için ilçe ve mahalle birlikte karar veriyor. Şu anda yerelde seçimle devam etmek mümkün değil ama her zaman kimin talip olduğunu soruyoruz, taliplere hep birlikte bakıyoruz, önce talip olmaları gerekiyor, biz tepeden inme görevlendirme yapmıyoruz.

Görüşülen üyelerin, ki 19 üyeden 11'i yerel yapılanmanın içerisinde, 1'i Bölge sorumlusu, 5'i ilçe sorumlusu,5'i mahalle sorumlusu olarak çalışmaktadır, yönetimin ne ölçüde merkezi ya da katılımcı olduğuyula ilgili görüşleri ise aşağıdaki şekildedir.

E3Y-Yönetimin merkezi olması iyi ve olması gereken de bu diye düşünüyorum, projelerde dağınıklığın ve zaman kaybının önüne geçiyor. Merkezden yerele kendilerini iyi hissettiriyorlar, gönüllülere dokunuyorlar.

K7Y- Hiyerarşik bir düzen olması benim de tercihim, her kafadan bir ses çıkamıyor, toplantılarda tartışıyoruz, son karar başkan ve çoğunluk ne derse o.

K2Y- Burada hiyerarşi yok, onay mekanizması yok, ortak akıl ve doğrunun yolu var. Tabi ki bütün bilgiler bir anda herkese akamayacağı için bilgilerin hiyerarşisi var, gönüllü yapmak istediğini bir üst tarafa götüreceği zaman onay için, onaya değil de bilgi süzgecine göre yapılabilir mi, stratejiye uygun mu, finansmanı var mı bunun için ortak

akılla eşleşme şeklinde diye götürüyor. Bunu oturtmak STK için çok önemli.

Yönetim kademesi koordinasyon ve komisyon temsilciliği seviyesinde yönetimin hiyerarşik olmadığını, daha doğrusu görüş alma ama son kararın yönetim tarafından verilmesi şeklinde makul bir “katılımcı merkezi” noktada olduğunu düşünmekte ve İstanbul Gönüllüleri’nin henüz yapılanma aşamasında olduğu, yapılmak istenenler ve istenmeyenler, İstanbul Gönüllüleri’nin ne olduğu ve olmadığı içselleştirilene kadar bu durumun bu şekilde devam etmesine taraftar görünmektedirler.

Daha orta yönetim kademesindeki sorumlular da yönetimin bu şekilde organize edilmesine küçük itirazları olsa da önemli bir direnç göstermemekte ve altında yatan gerekçelendirme ve bu sürecin bunu gerektirdiği konusunda hemfikir görülmektedirler.

K4Y- Bazı arkadaşlar demokratik olmadığını düşünüyorlar, ben de öyle düşünüyorum. Fikrini dinliyorlar, olumlu olumsuz dönüyorlar ama katılımcı olduğu söylenemez, yani oylama falan yok, kafalarına yatarsa, çok itiraz eden de yoksa yapalım deniyor. Herkesin sorumlulukları ayrı, tabandan fikirler de bazen uygulamaya konuluyor. Seçim yok ama şu an için bu iyi olabilir, seçim olursa partilerdeki gibi kulis durumları devreye girebilir, o onu dedi, bu bunu dedi’ ye girilirse işimi yapamıyorum, söylenecekse ortamda söylensin, birebir konuşmalar dedikoduya giriyor. Seçim olursa ne kadar mantıklı olur bilemiyorum ama devri daim olması gerektiğini ben de düşünüyorum. Kurulduğu zaman 1 yıl görev süresi dendi, sonra pandemiden dolayı görev süreleri devam etti ama bunu sorunca öğrendik mesela?

E1K- Projeler koordinasyondan gelen görüşlerle yön değiştirebiliyor, o da moral bozabiliyor, süreç yavaş işliyor, projelere hızlı geri dönülemiyor. Son anda kararlar verilebiliyor. Son anda geri dönüş değil de daha önceden işin içine girebilirler.

E2Y- Katılımcı merkezi genel yapı, yönetim kesinlikle merkezi, hem demokratik bir yapı olarak görülüyor, hem kurallar ve kaidelere bağlı yaşıyoruz. Başlangıç olarak bence doğru, büyümeye başladığında oluşan departmanlar da yerleşir. Yola çıkanların işin başında olması çok normal. Seçim yapılmadı, herkes atamayla geldi. Bundan sonra seçimler olur mu olmaz mı o da muallakta, teknik olarak ne olacağını bilmiyorum. Tek değişmeyen değişimdir, çok istekli ve yeterli birinin daha yukarılarda olması gerekir, keza istekli olmayanın da olmaması gerekir. Rotasyon nasıl olacak bilmiyoruz. Dernek ve siyasi partilerde seçimler olur. Burada kurgulanmış bir yapıya adapte oluyoruz.

E2Y- İstanbul Gönüllüleri bir prizma sonuçta. Tam olarak demokrasi işliyor diyemeyiz.

Organizasyonda sorumluluk taşıyacak pozisyonlar için seçim yapılmadığı, bazen gönüllülerin fikirleri alınarak, zaman zaman da istişare edilerek son kararın yine ilgili üst yönetim tarafından verildiği görülmektedir.

Sivil toplum gönüllüleri araştırmanın daha önceki bölümlerinde de tartışıldığı üzere genellikle maddi beklentisi olmadan sosyal dokunuşlarda bulunma amacı güden, siyasi partilerde yeterince değer görmediklerini, temsil edilemediklerini, çıkarıcı beklentilerle ve engellemelerle karşılaştıklarını düşünen toplumcu bireylerden oluşmaktadır. Anlatılan kitle düşünceleri ve eylemlerinin bir çerçeveye kısıtlanmaması gerektiğini düşünen özgür düşünceli bireylerden oluşmaktadır ve sivil toplum örgütünün çağrıştırdığı gibi özgür seçimle değil de bazen tanıdıkları görevlendirme, atama şeklinde süregelen, projelerin son anda içine girilse de onaylanmayıp değiştirilen ya da kabul edilmeyen bir döngüyü “şimdilik” kaydıyla onaylamaktadırlar.

E1K- Lider lazım, sürekli aynı kişi değil, sözcü veya eş sözcü gibi pozisyonlar olabilir, yılda bir değişen. Yönetime taze kan getirir. Komisyondaki kurullar pek aktif değil, bizim oğlan, bizim kız... ancak komisyonların ilçelerde yapılması üzerine çalışılıyor, dinamik yani...

Mevcut siyasal partiler ve seçim yasası düşünülduğünde soldan sağa bütün partilerde parti genel başkanlarına aşırı söz ve güç yetkisi verildiği bilinmektedir. Bazı partilerde atamalar açık olarak yöneticiler tarafından yapılmakta, bazı partilerde mahalle, ilçe ve il yönetim seçimleri ve partinin organları seçimle belirlenmekte ancak delegelerin hangi kriterlerle seçildiği, ne ölçüde hemşeri odaklı, cinsiyetçi veya ticari kaygılara yenildiği tartışılmakta ve şüphe götürmektedir. Dolayısıyla partilerin hiyerarşisinden kaçan ve daha demokratik uygulamalarla çalışma beklentisinde olan özgür bireylerin, süreklilik kazanırsa İstanbul Gönüllülerinde de fazla merkezi bir yapının devam ettirilmesine tepki vermeleri imkân dahilindedir. Katılımcıların entelektüel seviyeleri ve deneyimleri göz önüne alındığında gönüllülük esasına göre kurgulanan bir yapıda yatay ve demokratik yöntemlerin zaman içinde ağır basması beklenmelidir.

TÜSEV'in "Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı" raporunda "Paydaşların katılımında, katılımın amacı, kapsamı ve de katılımcıların profili ile en uyumlu katılım düzeyi ve yöntemi kullanılmalıdır. Tüm süreçler için doğru olan bir katılım düzeyi yoktur. Her süreçte, kurumların koşulları, karar alıcıların gücü paylaşma eğilimleri, paydaşların katılım isteği ve ihtiyaçları dikkate alınarak katılım düzeyi belirlenmelidir. Tercih edilecek katılım düzeyi, "bilgilendirme, istişare, dahil etme ve birlikte karar verilen "ortaklık" arasında değişmektedir." denilmektedir. (TÜSEV, 2020) .

Mevcut "Katılımcı Merkezi" olarak tanımlanabilecek modelin, sürdürülebilir olması amaçlanan gönüllülüğün ruhunu tüm gönüllülerle paylaşmak ve bir İstanbul Gönüllüsü kimliği oluşturmak noktasına gelmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. 2020 yılında içinde bulunulan ve 2021'de de etkisini sürdürmesi beklenen pandemi sürecinden de kaynaklanan, faaliyetlere tam hızla girememesi ve aynı fiziksel ortamlarda toplu olarak bir araya gelememesinin de etkisi olduğu düşünülerek İstanbul Gönüllülerinde karar mekanizmasının nasıl çalıştığının incelenmesi ve değerlendirilmesini daha sonraki araştırmalara bırakmak yerinde olacaktır.

4.3.3. Kent Gönüllülüğüne Geçiş Değişiminin Değerlendirilmesi

4.3.3.1 Seçim Güvenliği mi Kent Gönüllülüğü mü Tartışması

İstanbul Gönüllüleri araştırmamızın temel sorularından biri, seçim gönüllülüğü ve kent gönüllülüğünün her ikisi de toplumsal sorumluluk barındırsa da ne ölçüde benzer ve ne ölçüde farklı olduğudur. İstanbul Gönüllülerinin koordinasyon kurulundaki 11 kişiden bu geçişte kayıp yaşanmamış olduğu belirtilmiştir, kurucu kadro her iki misyonu da üstlenme gayretine girişmişlerdir. Koordinatörlerin ortak görüşü her ikisinin de beslendiği duygunun vatan sevgisi, memleket sevgisi olduğu ancak amaca farklı yönlerden gittiği şeklindedir.

K14YÖ- Seçim bambaşka bir adrenalin, bambaşka bir motivasyon. O gün bayraklarla sokağa çıkmak istiyorsunuz ama bugün öyle bir durum yok. Bir seçim gönüllülüğü refleksiyle bir kent gönüllülüğü refleksi bambaşka şeyler. Çok farklı. Yapabileceğiniz şeyler de farklı motivasyonunuz da farklı. Evet hepsinde ortak duygu, vatanına, memleketine şehrine sahip çıkmak aslında günün sonunda. Ama o gün çok tek bir nokta hedefiniz varken fokus olduğunuz, bugün 8 ayrı komisyon var, projeler, etkinlikler... yüzlerce farklı tezahürü var bu vatan, memleket sevgisinin, İstanbul sevdasının. O seçim atmosferi ve adrenalin bambaşka, onu koyun kenara, kent gönüllülüğü bambaşka...

Seçim gönüllülüğü ve kent gönüllülüğünün bir şekilde aynı amaca, aydınlık bir Türkiye'ye hizmet etmekte olduğu ve aralarında çok büyük işlevsel bir fark bulunmadığını düşündükleri diğer bir yönetici katılımcı tarafından da şöyle ifade ediliyordu.

K13YÖ- Bizim amacımız tamamen sivil bir inisiyatifle aydınlık bir Türkiye için çalışmaktı, bizim ortak hedeflerimiz vardı. Aydınlık bir Türkiye istiyorduk. Buraya ulaşmak için ne gerekiyorsa yapmak... Siyaseten de aydınlık bir Türkiye'nin ihtiyacı doğru seçimler, güvenli seçimlerdi. O güvenli seçimlere katkıda bulunmak istiyorduk, farkındalık yaratmak istiyorduk. İnsanlar seçim yaparken biz hiçbir zaman kapılarına

gidip seçim konusunda adres göstermek yoluna gitmedik, böyle bir amacımız olmadı. Biz sadece insanlar düşününler, özgürce değerlendirsınler, gerçekleri görsünler, baskı yapmak ve empoze etmektense gerçeği insanların önüne koyup kendi özgür seçimlerini yapabilsınler amacındaydık. Aydınlık bir Türkiye'ye böyle gidebileceğimizi umuyoruz

Moderatör: Seçim yapabilecek özgürlüğü yaratmak için sandık güvenliğinde ve seçim güvenliğinde görev alarak bunun üzerini işlemek ve farkındalık yaratmak, farkındalık seviyesini yükseltmek miydi amacınız?

K13 YÖ- Evet, kimi, neyi seçtiğini güvenle bilinçle seçsin, sonra o sandığa gidildiğinde de sandıkta hakikaten milletin iradesi tezahür etsin, dalavere ve acaba olmasın, her şey çok şeffaf olsun. Herkesin görüşüne fikrine saygılıyız ama baskı olmadan herkes kendi görüşünü, fikrini sandığa da yansıtın, hayata da yansıtın

İstanbul Gönüllüleri'nin kent gönüllüleri olarak sınırlarını belirlemede etkin yukarıdaki katılımcılar tarafından dile getirilen "Herkesin görüşünü sandığa ve sonra hayata yansıtması, kentlinin hayatıyla ilgili politik konular, İstanbulunun haklarını korumak "gibi kavramlar siyasi gönüllülükle kent gönüllülüğünün ne kadar ince bir çizgiyle birbirinden ayrıldığını, hatta tamamen ayrılmadığını aralarında birbirlerine geçişler olduğunu göstermektedir. Seçim güvenliği seçime bağlı olarak dönemsel ihtiyaç baş gösteren bir durum olduğu için hayatın tüm dönemleri içine yayılmamaktadır. Kent gönüllülüğüne ise daha zamana yayılabilecek bir misyon gözüyle bakılmaktadır. Dolayısıyla özellikle son yarım yüzyılda kent yurttaşlarının kent hakkını savunmak, yerel siyasete etki etmek ve katılım göstermek, şehir hakkı eşitliği ve farkındalık yaratmak üzere kent gönüllülüğünün, alt yapısı seçme özgürlüğünü savunarak hazırlanmış bir şehir ortamında daimî faaliyetlerde bulunmak istemesi anlaşılırdır.

Seçim gönüllülüğü kent gönüllülüğüne kıyasla görünürde daha siyasi bir katılım olduğu için siyasi söyleme ve parti propagandasına alan açmayarak önünü alma yoluna gidildiği İstanbul Gönüllülerinin Etik İlkeler kitapçığında görülmektedir.

4.3.3.2 Kent Gönüllülüğünde Siyasi Söylemi Dışarıda Tutma İlkesi Üzerine Düşünceler

İstanbul Gönüllülerinin diğer gönüllü organizasyonlarından ayrıştığı temel noktalardan biri ve dikkat çeken, gönüllülerini bir siyasal söylem etrafında ve bir partinin adayını seçimlerde destekleme tabanında bir araya getirilmesi, ardından seçim sonrası kent hakkını savunma ve projelerle kent yurttaşlarına dokunmayı hedeflemesi ve oluşumun kent gönüllülüğüne evrilmesidir. Bu yolculukta İstanbul Gönüllülerinin içeriden kendi gönüllüleriyle, temas kurulan toplum segmentleri tarafından bir takım kafa karışıklıkları, algılama farklılıkları, çelişkili tepkilerle yüz yüze kalacağı görülmektedir. Burada en temel farklılık siyasi söylemden vazgeçilmek durumunda kalınması, aksi takdirde İstanbul Gönüllülüğüne devam edilemeyeceği şeklindeki kesin çizgidir. İstanbul Gönüllüleri'nin Etik İlkeler kitapçığında politika ve parti aidiyetiyle ilgili yer alan şu ifadeler yaklaşımlarını açıkça ortaya koymaktadır.

“Toplum içinde davranırken partizan davranışlarda bulunmaz, kendi sorumluluk alanlarımızda bu şekilde davranılmasına engel oluruz.”

“Çalışırken İstanbul Gönüllüleri içinde siyasi faaliyetlerden ve herhangi bir siyasi partinin organı veya sözcüsü gibi hareket etmekten kesinlikle uzak dururuz.”

K10YÖ- Bir partide aktif görevi olan birinin bizde çalışması imkânsız, ister istemez siyasetin taşınması riskini taşıyor yoksa, önce vizyon ve ilke belirledik. Parti üyesi olabilirsin ama partizanlık yok, partiyi gelip burada savunamazsın, politik olmayan ve ticaret yapılmayan bir ortam olmak zorunda, ticari kaygı, çevre edinmek maksadıyla gelmemeli. Etik ilkelere uymazsan üyelikten çıkarılıyorsun

K10YÖ- Eski siyasi paradigmaları içinde düşünüyor olabilirler, siyasi değiliz, partizan değiliz, bunu anlamalarını istiyoruz.

Peki kent gönüllülüğü siyasetten ne ölçüde soyutlanabilir? “Kentin kurallarını da siyasi güçler belirlediğine göre hepsi bir bütünün parçası değil midir?” sorusu katılımcılara yöneltilmiş ve farklı cevaplar alınmıştır.

İstanbul Gönüllüleri yola Ekrem İmamoğlu ile çıktığı için ve halen de direkt Ekrem İmamoğlu’na bağlı görev yaptığı için İstanbulluların algısında siyasi gündem taşımaktan ve taraf olmaktan tamamen soyutlanamadığını katılımcılar, saha tecrübelerini, vatandaşlardan, CHP’lilerden ve diğer partililerden aldıkları geribildirimleri aktarırken ifade etmişlerdi. Oysa bu durumu tercih etmediklerini ve yola tarafsız algılanan kent gönüllüleri olarak devam etmek istediklerini anlatmaya çalışmakta oldukları gözlemlenmektedir.

K3K- Sahada, siz CHP’lisiniz tepkileri aldığımız oluyor ister istemez. Arkamızda Ekrem İmamoğlu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve dolayısıyla CHP gibi bir çatının olduğu izlenimi var, halbuki biz herkesi kucaklıyoruz.

K1K- İstanbul Gönüllüleri’ne CHP’li olarak bakanlar ve direnenler var. Bizi CHP’nin uzantısı olarak görüp uzak duranlar var.

E3Y- O zaman ve hala siz CHP’lisiniz diye yaklaşımlar alıyoruz, ben öyleyim ama arkadaşım değil vesaire diyerek parti dışı bir kimlikte olduğumuza insanları ikna etmemiz gerekiyor. Derdimiz sandık psikolojisinden çıkarmamız lazım insanları. Çoğu kişi anladı ancak anlamak istemeyenler de hala var.

K13YÖ-Bizi sahada partili olarak görüyorlardı ama o birleştirici dili kullandığımız zaman” Siz de şeytan değilmişsiniz “gibi tepkiler alıyorduk (gülerek)

Sahada çalışırken yaşanan tecrübelerden aktarılan bu doğal ifade bu araştırmanın konusu olmasa da toplumda yaşanmakta olan “kutuplaşma ve ötekileştirmenin” ne boyutlarda olduğuna dair çarpıcı bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Gönüllülerin politikadan “politik ayrımcılığı”, hizmet ederken ve topluma yardımcı olurken de kutuplaşmanın etkisinde kalıp eşit davranmamayı anladığı görülmüştür. Politik ajandanın çekinilmesi, uzak durulması ve kötü niyetli, kendi çıkarını kollayan bir ifade olarak kullanıldığını düşündükleri anlaşılmaktadır.

K2Y- STK’larda insanları CV (Özgeçmiş) ile almıyorsunuz, kendini çok iyi empoze edebilir ama farklı ajandaları olabilir. Onu da karşılıklı sohbetlerle anlamaya çalıştık. İçimizde farklı politik ajandalarla gelmiş olan, burayı politik bir ortama çekmek isteyenler de oldu.

Moderatör: Politik ajanda olması, seçim kampanya gönüllüleri olarak üye edinmiş bir platformda doğal değil midir? Politik ajanda kötü niyetli olabileceği gibi katkı sağlama amaçlı, toplumsal, bilgilendirme, düşüncelerini paylaşmak, bir şeyler yapmak amaçlı da olamaz mı?

K2Y-Çok doğru, ikisi arasında incecik bir çizgi var. Politika nedir? Bir düşünceler kümesidir, o düşünceler kümesi burada ortak düşünce olduğuna göre o politikanın içinde gidiyordur ama bu demek değildir ki ben burada bunu düşünürken, karşımdaki farklı bir şey düşünüyorsa bunu fikrimi anlatabilir bir şekilde ifade edemem, konuşabilir bir politikayı götürebilirsene götüreceksin. Ayrımcılık yapmayacaksın. Mahalle uygulaması yapacaksak politik görüşüne göre, oy yüzdesine göre “bu mahalle seçimlerin iptaline sevinmişti, bu sevinmemiştii” diyerek mahalle seçmedik. Bakkal veresiye defteri uygulamasında görüşüne bakmadan ihtiyacına göre gittik. İhtiyacı olanın hangi görüşte olduğu önemli değil, o insanın politik görüşü ayrı bir arena... Politik görüşünü de tartıştığımız zamanlar olur. Bu ayrımı yapamayan arkadaşlar kadro içinde kalamadı. Politika dediğiniz de korkulacak bir şey değil, hepimizin bir düşüncesi var. Ben Atatürk ilkelerini savunuyorum, savunmayanlar da var. Ben o insanlarla konuşabilir olmalıyım.

Bazı katılımcılar en azından bu kent gönüllülüğü ortamında, siyasetten uzak kalmayı ve tarafsız olmayı tercih eden, iktidar hırsları olmayan, sadece projelerle şehrin “kılcal damarlarına” erişmek amacıyla olan bir görüntü vermektedirler.

K6Y-Benim hedefim ilçemize aklımdaki projeleri uygulama şansı elde etmek, bir ekiple hayallerimizi gerçekleştirebiliriz, siyaset yapmak ya da başkan olmak değil.

K2Y-Buranın bir parti veya politik bir görüşü destekleyen bir yer olmadığını anlatmak kolay olmadı Başlangıcımızda şöyle bir algı vardı, toplantı salonlarında toplandığımızda “Aman resim çekmeyin, şimdi burada partili olarak algılanmak istemiyorum” diyorlardı. Sonra anladılar ki bizden yararlanabilirler.

K1K- Oluşum umarım tarafsız devam edecek, kalmamın sebeplerinden biri öyle olacağını umut etmem, düşünmem. Tarafsız devam etmeyeceğini hissettiğim yerler var, ama gidersem daha taraflı hale döner diye, daha çok kalmak zorunda hissediyorum, çünkü yapı çok güzel, zarar görmemesi gerekiyor. Bu yapılanmanın yanlış ellere de düşmemesi gerekiyor, onun için kalmak lazım. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin erişemeyeceği pek çok kılcal damara erişebiliriz çünkü...

Bazı katılımcılar ise işin içine ayrımcılık girmediği takdirde kent gönüllüğü faaliyetlerinin, kentin (mahalle gibi) küçük birimlerine erişerek bir farkındalık, bilinç ve katılım isteği uyandırmayı başarabileceğini, dolayısıyla kent gönüllülüğünde parti telaffuz edilmeyerek de pekâlâ farkındalık yaratılabileceği ve siyasi katılıma yönlendirilebileceklerini düşünmektedirler.

E1K- Önce sandık güvenliği, sonra seçim propagandası, sonra kent gönüllülüğü, bocalama oldu tabii. Şu anda benim tercih ettiğim, hoşlandığım yapıya dönüştü. İstanbul Gönüllüleri'nde çöp toplama, kan verme gibi ilk aşama işlerin yapılmaması gerektiğini düşünüyorum, çünkü AKP'nin güçlenmesinin nedeni sokak çalışmaları idi. Benim aklımda mahalle meclisleri kurulması, insanların katılıma teşvik edilmesi vardı hep. Dezavantajlı bölgelerle iletişim kurarak, onlar için projeler üreterek, demokrasiye katılımlarını ve farkındalıklarını sağlamak...

K13YÖ-İnsanların çok fazla derdi var, dinlenmek, kendilerini duyurmak istiyorlar, değerli olduklarını hissetmek istiyorlar. Bütün bunları yapabilmek istedik bu bir bütünün parçası hepsi, sadece siyaset olarak

bakmamak lazım. Siyaset bunun içerisinde bir enstrüman, bir yol, çok önemli bir şey, hiç azımsamıyorum ama sadece siyasi olarak bakmak bize de haksızlık olur, topluma da haksızlık olur.

Bazı katılımcılar da sahada partili kimliğini ifşa etmeyip,” biz partili değiliz ki” denmesini doğru bulmamaktadırlar.

E4Y-Toplantılarda, eğitimlerde gönüllüler ya da gönüllüleri yönetenler tarafından partili kimliği öne çıkarmayın, dile getirmeyin, kenara konulsun denildi, hava estirildi. Ben karşı çıktım.

E2Y- Kazanmayı tattığımız için yapının içinde kaldık. Diğer platformlar bu kadar efektif ve doğru bir şekilde yönetilmiyordu. Bir ortamda aylar geçirdikten sonra ortamı sahipleniyor ve birlikte yolunuza devam etmek istiyorsunuz. Yollar çelişiyor olsa da bir ortak yol, bir güzergâh bulmaya çalışıyorsunuz. Yapının evrildiği noktada kalma sebeplerimizden bazıları da bunlar.

Araştırmanın başlangıcında bahsedildiği gibi kent hakkını savunmak, kendinin ve diğer bireylerin kentsel şartlarını düzeltmeye çalışmak ve farkındalığını arttırmanın da politik olduğunu düşünen kişiler bulunmaktadır. Dolayısıyla siyaseti kendini ifade etme araçlarından tamamen çıkarmak, siyasetin hayatının bir parçası olduğunu düşünenler için zor olabilir. Zaten siyasi gönüllülük ve kent gönüllüğü ayrımı yapmak gerektiğinde bazı katılımcıların üzerinde uzun uzun düşündüğü ve İstanbul Gönüllülerinin artılarının ağır basması üzerine bu platformda yola devam etme kararı aldıkları ifadelerinden anlaşılmaktadır.

E4Y- Haziran'dan sonra gruplar kapatıldı, çoğu o zaman kayboldular, seçim kazanmıştık, gençlerin şöyle bir omuzlarına vurulup, hadi denseydi bir kısmı kazanılabilirdi.

E2Y- Katılmıyorum, biz 5 senede uyur, bir gün hadi şimdi gidip sandık güvenliği sağlayalım diyen 5 seneyi apolitik, 1 günü politik yaşayan bir toplumuz aslında, en azından halkın %70'i. Şimdi seçim sonrası kalanlara da bakılacak olursa kalanlar %30'un da altında. Demek ki aşağı yukarı çoğunluğu öyle bir kitleymiş. 600 kişiden 40 kişi kaldı benim grubumda.

Kent gönüllüğünde politik söylemlerin tamamen kenara bırakılması prensibiyle aynı fikirde olmadıklarını daha önce de ifade etmiş olan yukarıdaki katılımcılar, Türkiye’de toplumun siyasi gönüllülüğe yaklaşımıyla ilgili iki farklı bakış açısını tartışmaktadır. İlk katılımcı 23 Haziran döneminde İstanbul Gönüllüsü olarak heyecanla ortaya çıkmış ve kendi yönetilme tercihi konusunda gönüllü olarak söz söylemek istediğini ilan etmiş olan kişilerin organize edilerek gönüllülüğe devam etmelerinin sağlanabileceği görüşünü taşımaktadır. İkinci katılımcı ise İstanbul Gönüllülerinin kısa süre içinde deneyimlediği iki farklı gönüllülük çeşidi arasında yaşanan katılım düşüşüne bir açıklama getiren sosyolojik bir yaklaşımla, halkın bugüne dek siyasete katılımının ancak yumurta kapıya geldiğinde harekete geçtiğini söyleyerek “Demek ki seçim öncesinde bir araya gelen kitlenin çoğu aşağı yukarı öyle bir kitleymiş” ifadesini kullanmaktadır. Siyasi katılım, toplumu oluşturan vatandaşların siyasal sistemle kurduğu ilişkilerin bütününe kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişkiler siyasal olayları takip etme ve bilgi alma, haber toplama ve inceleme, siyasal alanda herhangi bir faaliyette bulunma, oy verme, bir siyasi aksiyona destek veya tepki verme, yönetim için seçimlerde aday olma ve siyasal karar mekanizmalarında yer alma gibi farklı şekil ve boyutlarda kendisini göstermektedir. “Geniş anlamda siyasal katılım hem yerelde hem de genelde oluşturulan siyasal alanlarda yapılan faaliyetler ile vatandaşların farklı şekillerde yönetimi elinde bulunduran veya siyasal manada iktidarda bulunan kesim üzerinde baskı oluşturmaları, doğrudan veya dolaylı bir şekilde siyasal sürece katılarak çeşitli etkiler oluşturmaları şeklinde ifade edilebilir” (Aydın, 2019, s. 2123).

Türkiye özelinde son 20 yılda siyasi katılımın kurumsallaşmış sürekli ve düzenli bir hale gelmediği, bunun yerine spontane, Hrant Dink cinayeti, Cumhuriyet mitingleri, Gezi Parkı olayları, 23 Haziran İstanbul Belediye seçiminin tekrar edilmesi gibi olağan dışı durumlarda seçimden seçime veya mağduriyet ortamlarında düzensiz bir yükselip geri çekilme davranışı olarak seyrettiği söylenebilir.

4.3.3.3 Seçim Örgütlenmesi Tekrar Mümkün mü

Sandık gönüllülüğü ve seçim denetimi İstanbul Gönüllülerinin büyük bir çoğunluğunun, Türkiye'nin son on yılında ortalama yılda bir yapılan seçimlerde deneyimlediği, süreçlere hâkim olduğu ve bir knowhow sahibi olduğunu söyleyebileceğimiz bir siyasi katılımdır. Gönüllüler siyasete ilgi ve siyasi duyarlılıkları yoğun üyelerden, siyasetle hiç ilgilenmediğini söyleyenlere uzanan bir skalada yer almaktadırlar. Böyle bir tecrübe birikimini barındıran sivil toplum yöneticileri ve gönüllülerinin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanına bağlı kent gönüllülerine dönüşürken, bu isim, organizasyon ve olanaklar altında, sandık görevliliği, müşahitlik ya da kampanya gönüllülüğü, özetle herhangi bir siyasi örgütlenme yapamayacakları da kural altına alınmıştır. İstanbul Gönüllülerinin tümüne verilen ve imzaları alınan Etik İlkelerde de İstanbul Gönüllüleri adına siyasi katılım gösterilemeyeceği yazılıdır. Koordinasyon komitesinden bir katılımcı bu durumun net bir şekilde altını çizmektedir.

K10YÖ- İstanbul Gönüllüleri olarak tekrar bir seçim örgütlenmesine dönüşemeyiz, belediye gönüllüsüyüz, Büyükşehir Belediyesi değişse de değişmese de kent gönüllüsüyüz artık. O bambaşka bir alan. Belki başka bir şey kurulur bilmiyorum, o başka bir örgütlenme artık, o işi yapamayız da yapmayız da.

Katılımcılara İstanbul Gönüllüleri'nin olası bir erken seçimde, referandumda veya süresinde yapılacak bir seçimde gönüllü seçim denetimi yapmak konusunda bir çaba içine girip girmeyecekleri, kent gönüllülüğüne devam edip etmemek konusunda ne denli istekli olacakları sorusu yöneltilmiştir. Koordinasyon Direktörünün yanıtı şu şekildedir.

Dilşat Arpacıoğlu- Soran oluyor da bugünden yarına bir şey söylemek? Yani işin siyasi tarafı benim çok anladığım şeyler değil, ben siyasetten çok anlamayan bir insanım, benim işim daha çok sivil toplum. Orada şöyle dinamikler var, kimin aday olacağı, rakibin kim olacağı, konjonktürün ne olacağı, bunlar o kadar bilinmeyenli denklemler ki bugünden geleceğe taahhüt koymak çok doğru değil. Ama şu bir gerçek,

sorun bana bu kadar insan hayatınıza girip çıktı, nedir bu insanların ortak özelliği deyin “memleket sevgisi, vatan sevgisi ve adanmışlık” Dolayısıyla o günkü konjonktür bu ortak noktayla örtüştüğü anda fazlasıyla aynı dinamizmi yakalarız. Yarın bir seçim olsa herkes bu kimliklerini bırakıp bambaşka bir kimlikle başka bir yerde görev alabilir. Burada o kadar farklı olasılıklar var ki siz bugün Millet İttifakıyız diyorsunuz, İstanbul Gönüllüleri olarak biz öyle kurulduk. Her biri farklı aday çıkardığında aynı dinamizmi göstermek mümkün olur mu ki? Yani o kadar çok bilinmeyenli denklem var ki buna bugünden akıl yürütmek doğru değil. Bizi o gün bir yapan şartlar çok farklıydı. Yarımın ne getireceğini ve değişkenleri, konjonktürü, rakibi, adayları bilmeden bununla ilgili bir taahhütte bulunmak doğru değil. Dediğim gibi bizim motivasyonumuz vatan sevgisi, demokrasi sevgisi, inancı, motivasyonu, bunun için herkes fedakârlık yapıp, vakit ayırıp bu işi için elini taşın altına koymuş insanların bir araya getirdiği bir topluluk. Yarın da şartlar ne gerektiriyorsa ne yapabiliyorsa insanlar yapacak.

Moderatör: Ya yine ufukta seçimler gözükürse?

Dilşat Arpacıoğlu- Ben yapı olarak çok olasılıkları düşünen, kendi özel hayatında endişe ve kaygı odaklı biriyim ama şu andaki konumum itibariyle bu refleksimi tamamen göz ardı etmek durumundayım, sorumluluğum o kadar büyük ki ben hiçbir şey olmayacakmış gibi ajandama fokus olup bu konuda ne yapabiliyorsam onu yapacağım, şartlar nasıl gelişirse o gün bakacağız, o gün de bir tavır alacağız herhalde.

İstanbul Gönüllüleri Direktörü Dilşat Arpacıoğlu katılımcıların çoğunluğunun ısrarla altını çizdikleri, politik hedefleri, herhangi bir partinin adayına bağımlılıkları olmadığı çizgisini tekrarlamakta ve olağanüstü şartlar yaşandığı takdirde daha önce yaptıkları gibi stratejik kararlar alınabileceği mesajını da vermektedir. Aynı soruya diğer katılımcıların verdikleri yanıtlar ise şöyle olmuştur.

K12Y- Seçim olsa pasif olan bütün arkadaşlarım gelir. Biz daha önce sandıklarda zaten başka partilerin kartlarıyla çalıştık, dolayısıyla bir fark olacağını düşünmüyorum. Olmaları da gerekiyor, sandık güvenliğini yapan herkesten daha iyi yapıyoruz. Ki ben hem partilerde hem Oy ve Ötesinde çalıştım, bu güvenle söylüyorum, bu işi hepsinden çok çok iyi yapıyoruz. Şu anda oturmuş bir sistem var.

K3K- Seçim olsa? Seçim odaklı mücadele ediyor olunuz, orada önceliğimiz olur, göz ardı edemeyeceğimiz bir haksızlık, hukuksuzluk, her daim olacaktır, öncelik o olur, çok iyi bildiğimiz ve yapmamız gereken bir iş. Etkili olduk, sandık işini biliyoruz, Türkiye’de her zaman gerekli olacak bu, vazgeçmememiz gerekiyor.

K11D- İstanbul Gönüllüleri’ni sandık güvenliği konusunda son derece başarılı buluyorum, Oy ve Ötesindeki tecrübelerden kaynaklanıyordur, İstanbul’da bu işi artık çözdüler bence, bırakmamalılar.

K2Y- Kent gönüllüğünde en önemli misyon şu olmalıdır; kentin istediği oylarda, istediği insanlar tarafından kentin sesinin doğru duyulması. Bugün seçim olsaydı sandık güvenliğinde çalışamıyor olmamız büyük bir kayıp, bu organizasyon, bu tecrübeyle bu güvenliği gene sağlayabiliyor olması lazım. O kadar dürüst ve adaletli bir kılıcın orada durması lazım, yoksa yazık olur.

Gönüllülerin bu soruya cevap verirken en çok vurgu yaptıkları nokta, yukarıda görüldüğü gibi, İstanbul Gönüllüleri’nin sandık güvenliğinde iddialı olmasına yetecek çok önemli tecrübeler edindiği, sistem geliştirdiği ve bu deneyimden mutlaka seçimlerin güvenliği ve şeffaflığı için yararlanılması gerektiği, şu ya da bu şekilde sandıklarda olunacağı şeklindedir.

K13YÖ- Seçim olursa ne olur bilemeyiz onu seçim geldiğinde konuşmak lazım. Sandık örgütlenmesini daha önce hiçbir şeyimiz olmadan yapmıştık, onu gene yapabiliriz, ayrı bir kanaldan gelişebilir, İstanbul Gönüllüleri olarak olmaz, başka bir şey olabilir? Onun nasıl olacağı o zaman konuşulur, şu an biz İstanbul Gönüllülerine endeksliyiz, o çerçevedeyiz.

K4Y- Seçim zamanı ayrı, onun da olması gerekiyor ama bu kent gönüllülüğünün de olması gerekiyor. Seçim olursa biz sandığa kendimiz koşarız, gönüllüler olarak, İstanbul Gönüllüleri adı altında değil, bu isim artık kent gönüllüsü, İmamoğlu ya da başkasına hizmet ederiz, aynı grup başka bir isim altında koşarız.

K7Y- Hiçbir şey yapmasam gider bir okulda beklerim.

K6Y- Kent gönüllüğüne emek verdim, devam etmek istiyorum, ama ne yapabiliyorsam yaparım, başkalarını organize ederim, muhakkak bir şeyler yaparım, çaresini bulurum.

Diğer katılımcıların da “koşarız, yaparız” gibi aksiyon kelimeleri içeren ifadeleri, seçim olsa şartları zorlayarak, alternatif çözümler üreterek sandık gözetimine devam edileceği sonucuna götürmektedir. Katılımcılardan yalnızca biri seçim yapması gerekirse seçimini net bir şekilde kent gönüllüğünden yana yapacağı cevabını vermiştir.

E3Y-. Ben kent gönüllüsü şapkasını takmak istiyorum, 2 şapkayı aynı anda takamazsınız.

Bir diğer katılımcı ise yeni İstanbul Gönüllülerinde böyle bir siyasi örgütlenme kısıtlılığı olduğunun farkında olmadığını belirtmiştir ve o da aynı şekilde İstanbul Gönüllülerinin sandık tecrübesinin dürüst ve şeffaf seçim sonuçları elde edilmesine yardımcı olacağını düşündüğü için, bundan yoksun kalmanın İstanbul için bir kayıp olacağını ifade etmiştir.

K2Y- İstanbul Gönüllüsü olarak sandık görevi üstlenemeyeceğimizi bilmiyordum, ne yapmak isterler bilemiyorum, çok merak ediyorum. Eğer öyleyse bana göre yapılanmanın değişmesi gerekir, bunu yapabiliyor olması gerekir. Hem tecrübe hem adaletli yaklaşımla orada dürüst bir sonucun çıkmasına yardımcı olacağı için, İstanbul Gönüllülüğü önce insan diyebilen bir yapı olduğu için... İstanbul'a yazık olur.

Gönüllüler arasında siyasi duyarlılığı yüksek katılımcılar ise kent gönüllüsü olarak siyasi söylemlerini, kimlik gösterimlerini kenara koyduklarını ve seçim

noktasında İstanbul Gönüllüleri'nin alacağı tavrın kendileri için kritik olduğunu belirttiler.

E5Y-Bu ideolojik bir şeydi, sadece kente sahip çıkmadılar, ideolojik yanı daha ağır basıyordu.

E2Y- Siyasi söylemimizden vazgeçip biz kent gönüllüsüyüz dedik, peşimizden getirdiğimiz bir kitle vardı, bu kitlenin çoğu da siyasi bir kitle? Bu İstanbul Gönüllüleri içinde biraz hassas bir nokta... 2023 ya da öncesi bir seçim olduğunda atmosfer olarak İstanbul Gönüllüleri'nin duracağı yeri merak ediyoruz. Tarafsız kalabilecekler mi ya da örneğin Türkiye Gönüllüleri olarak mı devam edecekler?

İstanbul Gönüllülerinin tamamına yakını cevaplarında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Gönüllülüğü ya da sandık gönüllüğü arasında birinden vazgeçerek seçim yapma zorunluluğu olduğunu düşünmediklerini vurgulamışlardır. Ortak söylemi aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

“Yarın şartlar ne gerektiriyorsa ne yapabilirsek yaparız, tavır alırız. Yarın bir seçim olsa herkes bu kimliklerini bırakıp bambaşka bir kimlikle başka bir yerde görev alabilir. Seçim olursa öncelik orada varlık göstermek olur. Bu birikimle sandık güvenliğinde çalışmıyor olmak İstanbul için bir kayıp olur, bu işi iyi biliyoruz artık!”

Sandık güvenliğinde kendilerine güvenen İstanbul Gönüllülerinin esnek ve hızlı adapte olabilen yapılarıyla, kendi içlerinde de hassasiyet barındıran bu konuya, şartları ortaya koyup değerlendirerek tecrübelerini ve gönüllülerin taleplerini değerlendirecek bir çözüm üretebilecekleri düşünülmektedir.

4.3.3.4 Farklı Belediye Yönetimi Altında Çalışma Seçeneği

Katılımcılara yukarıdaki bölümde cevap verilmeleri istenen İstanbul Gönüllüleri'nin kendini yeniden tanımlama sürecinde kent gönüllülüğünün ne ölçüde benimsendiğine dair soruya bir çapraz sorgulama olmak üzere, İstanbul Belediyesi'ni farklı bir parti olsa ya da başka belediyelerde örneği yaşanıldığı gibi

kayyım atansa nasıl reaksiyon verecekleri, İstanbul Gönüllülüğüne devam edip etmeyecekleri sorulmuştur.

E3Y- Yine İstanbul Gönüllüleri'nde devam ederim. İstanbullulara dokunduktan sonra isterlerse ülke dışından birini getirsinler, bizimle çalışmak isterse sıkıntı yok.

K6Y- Ben projeye inanırsam destek olurum. Bu halkın parasıyla iyilik yapılacaksa kim yaparsa yapsın, ben yardımcı olurum, gönüllü olurum, destek olurum.

K2Y- Şu an neyi istiyorum? Benim düşüncelerimi destekleyen insanlar, bu organizasyonu destekleyen insanlar görevde olsun ki bu organizasyon görevini yerine getirebilsin, hangi parti kimliğinde olursa olsun, benim için fark etmez. Yapmak istediğimiz şey: Hoşgörü yaratmak, fırsatları eşit dağıtabilmek, bilgilendirmek, özellikle kadınların sosyal ve hukuk haklarını bilmeleri.

K12- İstanbul Gönüllüleri'ni terk etmeyiz, temelinde İstanbul'u sevmek var.

K3K- Gönüllülükten vazgeçmeyiz, canla başla İstanbul için devam ederiz. İstanbul Büyükşehir Belediyesi destek vermiyorsa Sensiz Olmaz olarak devam ederiz. Ben her şartta devam ederim

K8Y- Devam ederim çalışmaya, topluma sağlayacağım fayda önemli, bana, çocuğuma, torunuma geri dönecek bir fayda bu, korkarak yaşayamayız, doğru yaptığımıza inandığımız bir şey bu, siyasi bir söylem yapmıyoruz, ne yapıyoruz? Çocukları eğitime yönlendiriyoruz.

E1K- İstanbul Gönüllüleri projelerinin sekteye uğramaması şartıyla ben çalışmaya devam ederim, amacım kitleyi bilinçlendirmek.

K2Y- Ağırlıklı dezavantajlı bölgelerde kadının eğitim alması, hayallerini gerçekleştirebilmesi, sosyal ve haklarını öğrenmesi evine katkıda bulunabilmesi ve takdir görmesi... Ben bunu yapabiliyorsam İstanbul Gönüllüleri'nde var olurum.

Katılımcıların aralarında sözleşmiş gibi, hemen hemen aynı kelimelerle ifade ettikleri İstanbul'u sevmek, İstanbul için çalışmak (aidiyet), topluma dokunmak, fayda sağlamak (sosyal sorumluluk), projelere inanmak kavramlarını kullanmaları kent gönüllülüğünü içselleştirdiklerini düşündürmektedir.

K8Y- Belediye kaynaklarını kullanmıyoruz ki, özellikle Beşiktaş gibi ilçelerde? Kaynaklar varsa daha dezavantajlı ilçelere yönlendirilmesini mantıklı buluyoruz. Kendi kaynaklarımızla devam ederiz.

K9Y- Devam ederim, belediye sadece kurumsal olarak yanımızda, başka hissetmiyoruz.

K2Y- İstanbul Gönüllüleri'ni lağvedebilirler de? Ama kayıtlar, projelere başvurduklarında görecektir ki 16 milyona hizmet veren bir kurum bu, en ufak ayrımcılık yok. Demokratik bir ortamda buna kötü diyebilecek kimse yok ama bununla uğraşırsınız, enerjiniz buna gider.

İstanbul Gönüllüleri'nin bugüne kadar yürüttükleri projelerin yararlanıcılarında ideolojik ayrımcılık yapılmadığını bildikleri ve buna güvendikleri anlaşılmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin finansal kaynaklarına da bağlı olunmadığı ve kaynak ideolojik nedenlerle yok olursa da ayakta kalınabileceği düşünüldüğü görülmektedir.

E1K- Yerel yönetimin dünya görüşü önemli tabii, aslında farklı bir ideolojide sadece hizmet vermeme ön planda tutamam ama dezavantajlı bölgelerdekilere ulaşarak onlarla bütünleşmek de önemli.

K2Y- Ben hiçbir şeyi bir partiye oy kazandırmak için yapmıyorum, inandığım için yapıyorum. Görüşlerimiz, projelerimiz destekleniyorsa, yürüsün derim. Desteklenmiyorsa da desteklenmesi için çaba gösteririm. Bu konuda ilave bir yük gelir tabii İstanbul Gönüllüleri'ne. Yapamıyorsam bu enerjimi onu ikna etmek için harcarım İstanbul Gönüllüleri'ni sadece yavaşlatır, ağırlaştırır, çok güzel şeyler yapabilecekken bunlarla uğraşılır.

İstanbul Gönüllüleri belediyede farklı bir yönetim altına girer ve faaliyetleri eleştirilir, set çekilirse de hemen kenara çekilme taraftarı görünmemektedirler. Bir katılımcı, yapılanların şeffaflığına ve doğruluğuna güven duyduğu için arkasında durup mücadele etmeyi de göze alabileceğini belirtmektedir. Katılımcıların tamamı kent gönüllüsü olarak insanlara dokunuyor olmanın hazzını yaşamaktan vazgeçmeyi kolay kolay kabul etmemekte ve projelere dokunulmaz, İstanbul Gönüllülüğü ideolojiye alet edilmez ise kent gönüllülüğüne devam etmek istemektedirler. Ana temalar projeye inanmak, insanlara dokunmak, İstanbul'u sevmek, topluma fayda sağlamak, dezavantajlı bölgelere de destek vermek olarak öne çıkmaktadır.

4.4 İSTANBUL GÖNÜLLÜLERİNİN GELECEĞİYLE İLGİLİ BEKLENTİLER, ELEŞTİRİLER VE DÜŞÜNCELER

4.4.1 Kendi İfadeleriyle “Yeniden” İstanbul Gönüllüleri Tanımı¹³

İstanbul Gönüllüleri artık kendilerini sivil bir yapıda ama kamusal bir pozisyona, Büyükşehir Belediye Başkanı'na bağlı kent gönüllüleri olarak tanımlamaktadırlar. Dünya ölçeğinde İstanbul Gönüllüleri'nin örnek aldığı bir örgütlenme olmadığını belirtmektedirler. Model oluştururken en yakın örgütlenme olarak Team London¹⁴ ve Team Clover'ın¹⁵ tespit edilmesine rağmen yine de birebir örneği bulunmadığını ve bir örneği kopyalamaktansa yaşayarak, deneyimleyerek model oluşturma hedefinde olduğunu belirtiyorlar.

K13YÖ-Dünyada bu kadar geniş katılımlı bir örneği yok. Hem dünyada örneği yok, bir model alıp yapamıyorsunuz hem Türkiye'de gönüllülük

---

¹³ Deneyimlerimizi de dikkate alarak, yeniden yapılandık ve "Yeniden İstanbul Gönüllüleri" olarak hazırız. (İBB, 2020)

¹⁴ Team London, Londra Belediye Başkanı Sadiq Khan'ın gönüllülük programıdır. (Team London Volunteering, 2020)

¹⁵ Avustralya'nın başkenti Sydney'in 2004 yılından beri Belediye Başkanlığını yürüten Clover Moore'un gönüllülük programıdır. (Meet Clover, 2020)

çok yaygın değil. Biz de öğrenerek, deneyimleyerek götürmeye çalışıyoruz bu süreci.

İstanbul Gönüllüleri Koordinatörü Dilşat Arpacıoğlu 31 Mart 2019 seçimlerinden önce “İstanbul Sensiz Olmaz” olarak ortaya çıkmaya hazırlanırken Ekrem İmamoğlu’nun Kampanya Direktörü Necati Özkan’ın, çitayı daha yükseğe koymaları gerektiği ve Türkiye hatta dünya çapında bir model olmaya ilerleme potansiyelleri olabileceğini vurgulayarak, markalaşabilecek bir isim olan “İstanbul Gönüllüleri” isminde ısrar ettiğini belirtmiştir. Bu görüş kabul görerek yola İstanbul Gönüllüleri olarak çıkmıştır. Bu isimlendirmenin hikayesinden, İstanbul Gönüllüleri’nin kuruluşundan itibaren hem Ekrem İmamoğlu ekibi hem de Koordinasyon Kurulu tarafından yüksek hedefler koymanın kabul gördüğünün çıkarımını yapabiliriz. Necati Özkan Mart 2020’de kendisiyle yapılan görüşmede de aynı beklentilerini tekrarlamıştır.

Necati Özkan- Örnek bir sonuç çıkacağını, Türkiye’ye ve dünyaya örnek bir model olacaklarını düşünüyorum. Dünyada örnek bir demokratik yapı çıkarma iddiasındaysanız zaten İstanbullularla çalışmanız lazım, İstanbul’un sesine kulak vermeniz, kendi başınıza karar vermemeniz lazım, İstanbulluları yönetime ortak etmeniz lazım.

K10YÖ- Kavramsal altyapıyı kurmamız gerekiyordu, ne yapacağız, nasıl yapacağız, nasıl farklılaşacağız. Belediye gönüllüsü olarak gördüğünde kanalizasyon ve su problemlerinden bahsediyorlar, oysa ki biz o değiliz, onun muhatabı belediye. Önce ne olmayacağımızın listesini çıkardık. Belediyenin işini yapmayacağız, yardım kuruluşu olmayacağız. Ama İstanbul ve İstanbullu için katma değer yaratacağız.

İstanbul Gönüllülerine Ekrem İmamoğlu tarafından kent gönüllüleri olarak devam etme teklifi yerel seçimin kazanılmasından bir hafta sonra getirilmiş ve gönüllülerin tabanından da dağılmama isteği olduğunun anlaşılmasıyla beraber, daha önce de belirtildiği gibi Temmuz 2019 yazından beri sistem kurgulanmaya başlanmıştır.

K6Y- Nasıl dağılmadı grup? Kazanıldı, bu bir ışık oldu. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin arkamızda olması da yapabileceklerimizle ilgili bizi iştahlandırdı.

Necati Özkan- Belediyenin görevlerine trafikte, parkta nasıl yardım edebilirler, kimsesiz çocuk eğitimi, kültür sanat vs. Bu alanlardan her biri belediyede başka bir birimin görev alanına temas ediyor, bu birimlerin görev alanlarını doğru anlayıp o birimlerle ilgili İstanbul Gönüllüleri içinde yapılabilecek işleri alt alta yazmak ve birbirleriyle doğru ilişki içerisinde vatandaşa hizmet etmelerini sağlamak önemliydi, zaman aldı.

Hukuki altyapı da oturtulup İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Gönüllüleri adı altında statünün açıklanmasından bu araştırmanın teslimine kadar 10 ay geçmiş bulunmaktadır. Bu arada tüm dünyada dengeleri altüst eden bir salgın, COVID 19 pandemisi Türkiye'de de Mart 2020 itibariyle etkisini göstermeye başlamıştır.¹⁶

4.4.2 Pandemi Faktörünün Etkileri ve Yapılanlar

İstanbul Gönüllüleri artık planlamasını yapmış oldukları etkinlikleri statüleri de belirlenmiş olarak gönül rahatlığıyla hayata geçirecekken COVID-19 pandemisi dönemi yaşanmaya başlamıştır. Bir gönüllünün mecazi anlamda ifade etmiş olduğu gibi:

K2Y- İstanbul Gönüllüleri doğum yaparken açık kalp ameliyatı geçirdiler.

İstanbul Gönüllüleri Mart 2020'de yeni kimliklerini lanse etme hazırlıkları yaparken, Nisan 2020'den itibaren neredeyse tüm dünya ülkelerinin lockdown¹⁷ kararı vermeleriyle karşı karşıya kaldılar. İstanbul Gönüllülerinin bir süre herkes

¹⁶ Dünya geneline yayılan COVID-19 salgınının Türkiye'deki ilk tespit edilen COVID-19 vakası Sağlık Bakanlığı tarafından 11 Mart günü açıklandı. Ülkedeki virüse bağlı ilk ölüm ise 15 Mart 2020'de gerçekleşti.

¹⁷ Kapanma, hayati üretimler harici üretim ve ticareti, seyahati durdurma, sınırları kapama ve mümkün olduğunca evde kalma

gibi ne yapacaklarını bilemediklerini, pandemi fiziksel bir araya gelmeyi kısıtladığı için pek çok projeyi ve etkinliği ertelemek zorunda kaldıklarını ancak atıl kalmamaya gayret ettiklerini belirttiler.

K2Y- Komisyon temsilcileri olarak toplandık, dedik ki “Biz n’apalım da pandemi bitince ah keşke şunu yapsaydık demeyelim. Fırsat olarak algıladım ben, pandemide iç organizasyon yapımıza baktık, diğer taraftan etkinlik ve görünürlükte mağdur olduk tabii

K2Y- O kadar insanı enerjilendirmişken üzerimize gelen kar örtüsüyle gene güzel şeyler yaptık ama hedef kadınları Zooma sokamıyorum ki

K5Y- Pandemide iletişim Telegram ve hala bazı Whatsapp gruplarıyla sağlanmaya çalışılıyor, Zoomla bilgilendirme toplantıları yapılıyor. Gaziosmanpaşa, Sultangazi’de Zooma ne ölçüde erişilebiliyor ki? İnternetleri yok? İşsizlik çok yüksek...Pandemide hanede yaşayan insan sayısı çok fazla... Amaçladığımız faaliyetleri yapamıyoruz. Kayıp bir sene yaşıyoruz. Tablet yok, internet yok, çocuklar okuldan geri kalmış durumdadılar. Birinci sınıflar okuma yazma öğrenmeden ikinci sınıfa geçtiler?

Pandemi ilk ve en büyük etkisini topluluklar halinde bir araya gelememe olarak göstermiş olduğu için, iletişim internet bağlantısına mahkûm olarak telefon ve bilgisayar üzerinden yürütülmeye başlanmıştır ve bu durumun özellikle dezavantajlı bölgeler ve maddi olanakları kısıtlı hanelerde kişilere ulaşamama problemiyle faaliyetleri sekteye uğratmış olduğu kesin görünmektedir. Ancak her olağanüstü dönem kendi farklı önceliklerini yarattığı gibi pandemi sürecinde de önceliklerin ve ihtiyaçların değiştiği, İstanbul Gönüllüleri’nin de değişen koşullara hızla adapte olarak, etkinliklerini en çok ihtiyaç duyulan alanlara kaydırıldığı görülmektedir.

K6Y- Dağılmama sebebi güzel projelerdi. Veresiye borçları kapattık AKP’li muhalif bir gazeteci biz borçları kapatıp “Bu bakkaldaki borçlar bir İstanbul Gönüllüsü tarafından kapatılmıştır” pankartı asınca şu paylaşımı yaptı: “Bilmiyoruz kimdir ama İstanbul Gönüllüleri diye bir

grup var, veresiye borçları kapatıyor.” Para almadık, bakkallarla konuştuk, sıkıntıda olan esnafla bağışçıyı buluşturduk, kendi aralarında para alışverişi yaptılar, borç kapatıldı.

K3K- Doktorların metroda el yıkama anlattığı video viral oldu, çok doğaçlamaydı ama çok iyi bir zamanlama oldu, sonrasında pandemiyle birlikte kapandık, doktorlar çok yoğunlaştı. Sonra gereksiz yere daha profesyonel düşünmeye başladık, daha sorumlu düşününce yavaş ilerler olduk. Kendi sosyal hesaplarımızda da çok video yayınladık

K6Y-Bir şeyler yaptıkça, ses getirdikçe, dokundukça “evet yaptık, oluyor, daha da iyisini yapabiliriz “umudunu getiriyor. İlçeler yaptıklarını anlattıkça birbirimizden güç aldık.

Sağlık bilgilendirmeleri ve dolaylı finansal yardım bu dönemin öncelikli destekleri olarak öne çıkmış görünmektedir.

K1K- MİSAG (Mahalli İstanbul Afet Gönüllüleri) ¹⁸ projesi çok önemli. Depremde aile eylem planının olması, hangi yoldan toplanma alanına gidileceğini bilmek bile pek çok şeyi halleder.

K10YÖ- Mahalleleri depreme hazırlama, deprem öncesi hazırlık ve depremin ilk 72 saati ne yapılır konusu mahalle bazlı işleniyor.

İstanbul Gönüllüleri ana çalışma alanlarından biri olan “Doğal Afetler ve İlk Yardım Komisyonu” nda, doğal afetleri ve öncelikle olarak beklenen İstanbul depremini şartlar ne olursa olsun, hiçbir zaman gündeminin arka sıralarına itmediklerini ve bu konudaki eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarını aralıksız sürdürdüklerini özellikle vurgulamaktadırlar.

E5Y- 3 köyde Sinebüsle çocuklara sinema izletildi, İlk defa sinema izleyen çocuklar vardı. Dokunuş işte budur. Köy imamı da geldi örneğin... çok güzel yerler seçiliyor., İstanbul Gönüllüleri bayrakları,

---

¹⁸ Mahalli yerleşim birimlerinde ilk anda insanların kendilerine ve yakın çevrelerine yeterli olacak şekilde bir organizasyon yapısı oluşturmasını, mahalle sakinlerine afet öncesi ve sonrası süreçte yapılması gerekenler için bilgi ve eğitim verilmesini hedefleyen proje.

İstanbul Gönüllüleri boyama kitapları var, dağıtılıyor. O çocukların ebeveynlerine de yatırım yapılıyor.

İstanbul Gönüllüleri'nin yukarıdaki katılımcının sözlerinden ve medyaya yansıyan etkinliklerden, pandemi sürecinde yapılan etkinliklerin büyük kısmının eğitime, sağlığa, kadın girişimcilere yönelik olduğu gözlemlenmektedir. İstanbul Gönüllülerinin özellikle 14-31 Aralık 2020 tarihleri arasında Beşiktaş Meydanı'nda kurulan 'Kadın Emeği Pazarı' ile 500 kadının dönüşümlü olarak el emeği ürünlerini satıp gelir elde etmesini sağladıkları projeleri geniş ilgi uyandırmıştır. (Sözcü, 2020)

İstanbul Gönüllülerinin web sitesindeki kendi anlatımlarına göre, Eylül 2020'de pandemi sürecinde kapanan okulların açılması ile Beykoz İstanbul Gönüllüleri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulları ziyaret ederek öğrencilere, boyama kitabı ve ailelere de Kanal İstanbul hakkında bilgilendirmelerin bulunduğu broşürleri dağıtmış, Ekim 2020'de Sultanbeyli'de pazarları gezerek maske dağıtımını ve halkı pandemiye karşı bilinçlendirme çalışması gerçekleştirilmiş, Ekim 2020'de Üsküdar'da mahalle pazarlarını dolaşarak çocuklara İBB çocuk dergisi, İstanbul Gönüllüleri'nin boyama kitapçığı, büyüklere ise maske ve 25 soruda Kanal İstanbul kitapçıklarını dağıtmıştır. Özellikle çocuklara ve sağlık konusuna odaklanan faaliyetlerle birlikte eşzamanlı olarak İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun şiddetle muhalefet ettiği iktidarın Kanal İstanbul Projesinin¹⁹ olumsuzlukları konusunda bilgilendirme kitapçıkları dağıtılması da yardım faaliyetlerinin kentsel duyarlılığı unutturmadığı ve Necati Özkan'ın da aşağıda belirtmiş olduğu gibi, kentin haklarının korunmasının politikadan soyutlanamayacağına bir göstergesidir.

Necati Özkan- Kentlerin aldığı kararların bazıları politik olabilir, mesela çevreyle ilgili, küresel ısınma, kampanya ya da herhangi bir siyasi parti ya da siyasi lidere karşı değil, kent ve kentin haklarının korunmasıyla ilgili bu da kendiliğinden politik bir durum olabilir ama gündelik siyasi

---

¹⁹ Karadeniz ile Marmara Denizi arasında açılması planlanan, uzunluğu 40–45 km; genişliği yüzeyde 145–150 m, tabanda ise yaklaşık 125 m olan yapay bir su yolu projesidir.

işlerin dışında kent ve kentte yaşayanların hayatlarıyla ilgili politik konular, İstanbul ve İstanbul'un haklarını korumakla ilgili meselelere tavır almak olabilir.

Pandemi gibi son derece olağanüstü bir dönemde faaliyetlerini, yukarıda bahsedildiği gibi önceliklerini kısmen yenileyerek devam ettiren İstanbul Gönüllüleri'nin Dilşat Arpacıoğlu'nun ifadesiyle "Ektikleri tohumların meyvelerini Eylül 2020'den itibaren toplamaya başlamış olduklarını "belirtilmektedirler. Görüldüğü kadarıyla 2021 yılı İstanbul Gönüllüleri için, her ne kadar onları etkilemeyeceğini ve İstanbul Gönüllüleri çatısı altında etkinliklerini devam ettireceklerini belirtse de siyasi ortam izin verdiği sürece, etkinliklerini uygulamaya koyacakları önemli bir çıkış senesi olmaya adaydır.

4.4.3 Gelecek Yıllarda Beklenenler, Eleştiriler ve Değerlendirmeler

İstanbul Gönüllüleri'nin oluşmasında ve isimlendirilmesinde önemli bir rolü bulunan Ekrem İmamoğlu Kampanya Direktörü (aynı zamanda isim babası) Necati Özkan ile Mart 2020'de gerçekleştirilen yüz yüze görüşmede İstanbul Gönüllüleri'nin yeni statüsü ile ilgili de konuşulmuştur. Necati Özkan, İstanbul Gönüllüleri'nin iki yüzbinlere yaklaşan kayıtlı üye sayısından mutlaka azalma olacağını beklediklerini ancak rakamın büyüklüğü sayesinde içlerinden çıkabilecek olan insan gücünün İstanbul Büyükşehir Belediye hizmetlerinin farkındalığının ve kalitesinin artmasına ve toplumun en kılcal damarlarına ulaşmasına hizmet edebileceğini düşündüklerini ifade etmiştir.

Necati Özkan- İstanbul Gönüllüleri bir seçim kampanyası için bir araya gelmiş dünya tarihindeki en büyük grup. Ortak akla ulaşırken İstanbul Gönüllüleri oradaki önemli seslerden biri, her meselede İstanbul Gönüllüleri o masaya oturan ve İstanbul'un sesini temsil eden önemli ayaklardan biri olacak. Bir anlamıyla kent gönüllüleri bir anlamıyla Ekrem İmamoğlu'nun kampanya boyunca vaat ettiği çözümlerin geliştirilmesine yardımcı olan ve anlatılmasını sağlayan ama bir yanıyla da İstanbul'da ihtiyaç duyan her kesime eğitim, sağlık konularında yardımcı olabilecek bir insan gücü.

İstanbul Gönüllüleri hem kampanyaların kazanılmasında önemli rol üstlendiler, hem de kamu hizmetlerinin ifasında rol üstlenecekler. 16 milyonluk kentte 80.000 kişilik İBB kadrosu az değil ama her yere dokunamıyor, İstanbul Gönüllüleri'nin katkısıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi hizmetleri kentin her sokağına her mahallesine kadar götürülebilir.

Türkiye'de Kent Gönüllülüğü örnekleri araştırıldığında 1995 yılında kurulmuş olan ve 22 mahallede 6000 üyesiyle Kadıköy Belediyesi Gönüllüleri ilçe bazında en eski, etkin ve yaygın ilçe kent gönüllüleri olarak göze çarpmaktadır. AKUT Kent gönüllüleri ise sadece arama kurtarma faaliyetiyle ilgili gönüllü ağına sahiptir ve Türkiye genelinde 27 ekibinin bünyesinde 2007 aktif gönüllüsü bulunmaktadır. (AKUT, 2020) İstanbul Belediye Kent Gönüllülüğü çapında ve kapsayıcılığında girilen bir örnek Türkiye'de bir ilk olarak görülmektedir.

K14YÖ- Sayı olarak ve coşku olarak benzerimiz olduğunu düşünmüyorum

K2Y- İstanbul Gönüllüleri kentsel gönüllü olarak progresiyle (gelişmesiyle) bir başarı örneği, 1,5 yılda çok büyük bir başarı gösterdiler. Bu sayıda insan, maddi bir yaptırım yok, gönüllülük var, akışların sürekliliği de sağlanamıyor, maddi imkansızlıklar var, çok büyük bir dönüşüm. Bu kitleyi beklentileri olmadan verebilecek bir kitleye çevirmek çok büyük bir sosyal başarı. O kadar büyük bir organizasyon ki...

Moderatör: Dünyada sizi model alan var mı?

K13YÖ- Belediye olarak yok, İtalya'da sivil toplumlar çok ilgilendiler, davet ettiler. Yazılımı aldığımız sivil toplum yazılımı üreten şirket bizi çok ilham verici buluyor.

Ekrem İmamoğlu'nun İstanbul Gönüllüleri Koordinatörü Dilşat Arpacıoğlu'nu çok heyecanlandıran ve motive eden "İstanbul Gönüllüleri'nin değil Avrupa'da dünyada parmakla gösterilen bir gönüllülük modeli olacağı" ifadesi İstanbul

Gönüllülerini yerel değil, ulusal ve uluslararası bir model olma perspektifine yöneltmiş görünmektedir.

E4Y- Bana göre gönüllüler farklı bir platform “kan atışımızı hızlandırdı”, Köy derneklerine ben etrafımdan birilerini taşıırken zorlanmış iken gönüllülerde o zorlanmayı yaşamadım.

K2Y-Pandemi bitince bence bir afallama, duraksama olacak ama birikim ve yapısıyla hapisanelerin kapıları açılmış insanlar dışarı akın ediyor gibi olacak, İstanbul’un tüm ilçelerine eli dolu, ne yapacağını, nasıl yapacağını, kiminle yapacağını bilen, ekipmanları olan bir ekip olarak yürüyeceğini düşünüyorum. Yapabileceğimiz çok şey birikti, yapıyoruz ama Zoom ortamında yapıyoruz, asıl hedefe ulaşamıyoruz, o zaman hedeflere ulaşabileceğiz.

Bu kapsayıcılıkta ve etki alanında bir gönüllü organizasyonunun sınırlarının çok dikkatle çizilmesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediye çalışanları, Valilik, Kaymakamlıklar, ilgili Bakanlıklar gibi devletin çeşitli kurumları, muhtelif parti örgütlenmeleri ile çakışmamasının üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Bu konu üzerinde de düşünülmüş olduğunu Necati Özkan aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

Necati Özkan- Bu kuvvet kent gönüllüğü olarak kullanılacak, kent gönüllüğü kentle ilgili her türlü politikayı ve amacı kapsar zaten, bundan bağımsız olamaz. Yasayla tanınmış vatandaş hakları ve yasayla tanınmış belediye görevleri nerelerde üst üste çakışıyorsa İstanbul Gönüllüleri oralarda kente ve kentin liderine ve onun idari kuvvetine hizmet etmek durumundadır, zaten bu maksatla harekete geçmişler. Ancak bu İstanbul Büyükşehir Belediyesi görev ve ilgi alanları ile ilgili olacaktır gündelik politik meselelerle değil hizmet alanlarıyla ilgili olacaktır. İstanbul Gönüllüleri kampanya görevlisi gibi değil, kent gönüllüleri olarak çalışacaklardır

Koordinasyon kurulunda yerel yapılanmadan sorumlu katılımcıya, üyelerin sayısının seçim zamanına kıyasla büyük oranda azalmasının kendileri için

problem teşkil edip etmediğini, planlamaların nasıl bir üye hacmine göre yapıldığını sorusu yöneltildi.

Moderatör: Üye sayısından memnun musunuz? Seçim zamanı üye olanların hepsi, yüzbinlerce kişi sistemde kalsa çalışma alanı var mıydı?

K13YÖ- (Gülerek ve kendinden emin bir şekilde) Ben 1.000.000 u hedefliyorum. Biz kimseye görev vermiyoruz, yeni gelen gönüllüye de görev tanımlamıyoruz, burada her gelen ne yapmak isterse yapmakta özgür. Kendi kendilerine alan açmalarını istiyoruz. İstanbul’da 1.000.000 gönüllü de olsa 1.000.000 kişinin üretebileceği şeyler var ama üretecekleri bizim talimat vermemiz sonucunda yapacakları şeyler değil. Ali’nin, Mehmet’in “ Ben A mahallesindeyim, burası için şunu yapmak istiyorum demesi doğru olan” Hedefimiz bu...

K14YÖ- Seçim döneminde 180.000 gönüllüydük ama o zaman bir partinin datasıydı bu data, biz yeniden data toplama işine girdik. Şu anda 17.500 kayıtlı üye var, 8.500’ü aktif ve sürecini tamamlamış, yavaş, kendinden emin, sakin, İstanbullu kavramına odaklanmış şekilde adımlar atıyoruz. Ben gönüllü rakamı değil, kavramı üzerinde duruyorum. Her İstanbul’da yaşayanın kendini İstanbul Gönüllüsü olarak tanımlamasını isterim. Yere düşen çöpü kaldırırsanız siz İstanbul’u sahiplenmişsiniz ve gönüllüsünüz. İstanbul’da İstanbullu için harekete geçen İstanbul Gönüllüsüdür. Bir İstanbullunun sahip olduğu bilgi kırıntısı diğer İstanbullunun hayatını değiştirebilir, asla bir araya gelemeyecek insanları birbirlerinden çok önemli şeyler alabilecek hale getiriyorsunuz, kutuplaşma ve ayrışmaya reçete olabilecek bir tedavi bu...

Bu ifadelerden İstanbul Gönüllüleri’nin dönemsel siyasal gerilimlerin getirdiği heyecanlarla artan ve seçim biter bitmez azalışa geçen düzensiz üye sayılarını değil, kendini İstanbullu hisseden, gönüllülük eğitimlerinden geçmiş, bu işi çalاکalem değil belli bir bilinçle yapmak arzusunda olan kent gönüllülerine ulaşmak hedefinde oldukları çıkarımı yapılmaktadır. Bir katılımcı ise olumlu tarafından bakarak sayının azalmasının bir sükûnet, daha detaylı düşünerek

planlama yapma serbestliği getirdiği yani bunun bir fırsat olarak da algılanabileceğini belirtmektedir.

K12Y- İnsanların temizlenmesi, azalması bence iyiydi, böylece yeni bir yapılanma dönemine girildi. Çok hareketlilik, çok karışıklık, çok beklentiler olacaktı. Devam eden eğitimlerde az kişi olmanın faydasını gördük, şimdi çoğalıyoruz yine.

İstanbul Gönüllülerinin gelecek planlamasında kısa vadeli, seçim kampanyasına destek verilen adayın başarılı bir Belediye Başkanlığı dönemi geçirmesine yardımcı olmak düşüncesiyle kısıtlı değil, daha geniş bir perspektifle İstanbul'un bugünden sonra görev başına gelecek tüm belediyelerine gönüllü desteği verilmesini sağlayacak bir sosyal ama aynı zamanda kurumsal girişim peşinde olunduğu görölmektedir.

K10YÖ- Bu sürdürülebilir bir yapı olsun. Bizim derdimiz bunu belediyenin ayrılmaz bir parçası haline getirmek, yeni gelen başkan farklı da olsa kalıcı bir şey bırakmaya çalışıyoruz. Ekrem İmamoğlu da böyle düşünüyor. Bu çok büyük bir kent, her zaman gönüllü desteğine ihtiyacı var. Öyle bir yapı kuralım ki her zaman İstanbul'un gönüllüleri olsun.

Diğer taraftan organizasyonun işleyişinde henüz çok yeni olmasına rağmen dikkat çeken, gönüllülerin tepkisine yol açma noktasına gelmese de olası rahatsızlık sinyalleri veren eleştirilen konuların bulunmakta olduğu görölüyor.

E1K- Gönüllülere dokunmada biraz zayıf, bu kadar kişiye hoş geldiniz deyip, sıcaklık gösterip geri dönüşlerde bulunmamız lazım. Yeni katılanlarla iletişim kurulmalı. O kişiye değer verip, telefonla vesaire birebir geri dönmek lazım, bu yeterince yapılmıyor.

E4Y- Seçim bitti, 1 yıl oldu. Pandemi öncesi ve sonrası ben koordinasyon komitesinden iki kişiyi sadece bir sabah tesadüfen gördüm, sonra kimseyi hiç görmedim. Sinerjinin sürmesi için bölgelere küçük dokunuşlar yapılabilirdi, hiç dokunmadılar.

E5Y- İç iletişimde sansür var, Whatsapp grubu seçim sürecinde herkese açıklı, Atatürkçü Düşünce Derneği adına duyuru yaptı biri, ilçe sorumlusu uyardı, bu paylaşımları yapmayın, dedi, bir şey daha oldu, çift taraflı iletişime zırt diye kapattı.

K6Y-Komisyonlarda daha iyi projeler yapılmalı, her ilçeye uygun değil, bölge bölge çalışılmalı

Yapıya zarar vermek istemedikleri için henüz zayıf sesler halinde kendini gösteren küçük uyarıların dikkate alınmasının ve eğitim almış, tecrübe kazanmış, verim alma aşamasına geçilecek olan gönüllülerin memnuniyetsizlerine kulak verilmesinin, global hedefleri olan bir örgüt tarafından değerlendirilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İçinde bulunduğumuz dönemin karakteristik unsuru haline gelen popülist otoriter yönetim anlayışı dünyanın pek çok bölge ve ülkesinde görülmektedir. Demokratik değerlerdeki aşınma ve kutuplaşma politikalarının eşlik ettiği bu süreçte toplumlar ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Toplumların açıklamaya ihtiyaç duyacak şekilde neredeyse ortadan ikiye bölünmesi, seçimlerin adil yapıp yapılmadığı, oy verme ve sayım sürecinde hile yapıp yapılmadığı, seçim sonuçlarına itiraz etme ya da sonuçları kabul edip etmeme gibi krizlere açık bir süreçte, tarafların bu sürece dahil olma araçları da çeşitlenmektedir. Demokrasinin beşiği olarak görülen ABD’de son başkanlık seçim sürecinde ve sonrasında yaşananlar tarihsel sonuçlara yol açacak önemde görülmektedir. Türkiye’de son yıllarda yaşanan referandum ve seçimlerde alınan sonuçlar üzerindeki yasallık ve doğruluk sorgulaması hala çeşitli mecralarda yapılmaya devam etmektedir. 2018 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin %50 + 1 oy kazanma üzerinden kurgulanmış olması, Parlamento’nun yeni sistemde etkisinin azalması, seçimi adeta her şeyin kazanıldığı ya da kaybedildiği bir yarışa döndürmüştür. Özellikle demokratik kurum ve kuralların yeterince gelişmediği ülkelerde demokrasinin çerçevesi ve iktidar meşruiyeti tümüyle seçimlere

indirgenmiştir. Bireylerin seçimler dışında yönetim süreçlerine neredeyse hiç katılmadığı ülkelerde seçimlere yüksek katılım oranları görülmesinin en önemli nedenlerinden biri de bu seçime endeksli demokrasi standardıdır. Bu durumun paralelinde devlet olanaklarını kullanan iktidar partileri ile bu olanaklara sahip olmayan muhalefet partileri arasındaki güç dengesinin de ciddi oranda bozulduğu gözlenmektedir. Bütün bu nedenlerden ötürü bireylerin ve toplumsal kesimlerin seçimlerin adil yapılmasına, oy sayımının şeffaf ve doğru yapılmasına, seçim sonuçlarının kabul edilmesine karşı hassasiyetleri çok yüksek düzeyde olmaktadır.

Bu çalışmanın konusu olan İstanbul Gönüllüleri'nin ortaya çıkma nedenine dair yaptığımız öngörünün yukarıda çizilen tablo ile büyük bir paralellik gösterdiği yaptığımız görüşmelerde doğrulanmıştır. Bu hareketi derinlemesine analiz etmek amacıyla hazırlanan sorular kimi katılımcılara fiziki olarak yüz yüze kimi katılımcılara da pandemi nedeniyle Zoom üzerinden yöneltildi. Katılımcılar sorulan soruların büyük bir bölümüne açık ve samimi yanıtlar vererek bu hareketin başlangıcından bugüne, doğru şekilde anlaşılmasına yardımcı oldular. Çalışmanın sonuçları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Katılımcılar sivil platformlarda aktif olmalarına rağmen yarısından çoğu hiçbir zaman bir siyasi partiye üye olmamışlardır. Siyasi partilerin içerisinde hiyerarşik, güven uyandırmayan, kişisel iktidar peşinde olan ve aynı amaca yönelik de olsa iş birliği yapmaktan kaçınan kişilerin de var olduğunu düşünmekte, siyasi partiler aracılığıyla siyasal katılıma soğuk bakmaktadırlar. Sivil Toplum Kuruluşlarının ayakta durmak için karşılık beklemeyen iş gücüne ihtiyaç duyduğu, kişilere siyasi partilerden daha fazla önem verdiği ve bu önemli olma duygusunu hissettirdiği, bu durumun da kişilerin katılım tercihinin sivil platformlardan yana kullanılmasında ana etkenlerden biri olduğu görülmektedir.

İstanbul Gönüllüleri koordinatörleri ve katılımcıları, sivil seçim denetimi koordinasyonu ve sandık güvenliği organizasyonunda Türkiye'deki en tecrübeli gruplardan biri olma özelliği göstermektedir. Koordinatörlerin ve bazı üyelerin İstanbul Gönüllüleri öncesi dönemlerden itibaren sandık güvenliği konusunda

harekete geçtikleri, seçim olmadığı dönemlerde de sosyal projeler yürüttükleri, bu sayede toplumsal fayda sağlayarak aynı zamanda kurdukları yapı ve geçmiş birikimlerinin dağılmasının önüne geçtikleri gözlemlenmektedir. Bu farklı görünen fonksiyonlar her ne kadar toplumun “aydınlık geleceği” gibi ortak bir hedefe yönelse de yapılanma, ulaşılan kitle ve katılımcı profili açısından bazı farklılıklar da içermektedirler. Politik tavır ve politik ajandadan katılımcıların farklı şeyler anladıkları, bazılarının politik yaklaşımı, politik ayrımcılık olarak algıladıkları için olumsuz bir anlam yükledikleri, bazılarının da kent ve kentte yaşayanların hayatlarına dokunurken de İstanbul ve İstanbul’un haklarını korumakla ilgili meselelere politik tavır alınmasında bir engel olmadığını düşünmekte oldukları anlaşılmaktadır.

İstanbul Gönüllülerinde görüşülen kişilerin tamamına yakını geçmiş sivil toplum deneyimlerinden ve seçim denetimi süreçlerinden geçmiştir ve gönüllülüğü içselleştirmiş görünmektedirler. İstanbul Gönüllüleri’nin yönetici takımı olan 11 kişilik Koordinasyon Kurulu’nda ağırlıklı olarak mühendis veya işletme-ekonomi dalında derece yapmış, uluslararası şirketlerde uzun yıllar iş tecrübesine sahip, bazıları aynı zamanda girişimciliği denemiş 10 kadın bulunmaktadır. Sivil toplum kadın yöneticileri arasında eğitilmiş, yetkin, tecrübeli kişilere rastlanması istisnai bir durum değildir, ancak özellikle seçim sahasındaki büyük kalabalığı, sağlam bir duruş sergileyerek etkin, ılımlı ama profesyonel bir tarzla yöneten kadınların performansının, kadınların başarısı olarak da kayda geçmesi gerektiği düşünülmektedir. Her ne kadar seçim sürecinde üyelik başvurusunda bulunmuş olanların cinsiyet dağılımında %52 oranda kadın olduğu istatistiksel olarak kayıtlara geçse de bir mahalle sorumlusunun gözlemlerine dayanarak söylediği, “Sahadakilerin dörtte üçü kadınlardı, bu seçimin sosyolojik galibi kesinlikle kadınlardır.” ifadesi önemlidir ve dikkate alınmalıdır.

Türkiye’de son 10 yılda ortalama yılda bir kez sandığa gitme gerekliliğinin ve sandık güvenliği, sayım güvenliği, açıklanan sonuç teyidi ihtiyacının seçmenleri siyasi partilere üye olarak değil, daha özgür olduğunu düşündükleri Oy ve Ötesi gibi sivil platformlarla katılıma yönelttiğini, Oy ve Ötesi’nin çeşitli nedenlerle

kendisini geri plana alması sonucu ortaya çıkan alternatif arayışlarında, tekrarlanan 2019 yerel seçimlerinde mecra olarak İstanbul Gönüllülerinin tercih edildiği görülmektedir. Yeni katılan gönüllüler bu oluşumu ağırlıklı sosyal medyadan öğrenmişlerdir.

Yeni yerel yönetimin, kampanyasının başlangıcında gönüllü ağı kurulması konusunda çok istekli olmamasına rağmen, seçimler sonuçlandığında, 25 yıl sonra bir metropolün yönetimini devralmak gibi çok önemli işler sırada beklerken, öncelik sıralamasında bir hafta gibi kısa bir süre içinde İstanbul Gönüllüleri'ne kurgulanan kent gönüllülüğünün önerilmesi, vizyon açısından önemli görülmektedir. İstanbul Gönüllüleri de birlikte çalışma ve başarmayı yaşadıkları ve enerjilerini aktarmaya devam etmeyi arzuladıkları için çağrı karşılık bulmuştur ve global bir sivil toplum kent gönüllülüğü modeli olmak iddiasıyla, bilgi işlem altyapısı ve organizasyon altyapısını da sağlam tutarak başlanan süreç pandemiye rağmen ivme kazanarak devam ettirilmektedir.

Daha önceki seçimlerden itibaren ama özellikle 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminde sandık güvenliğinde varlık gösteren kitlenin çoğunluğunun fark edilmiş bir şekilde umutsuzluğa kapıldığı ve geri çekildiği, tüm sahaya çekme gayretlerine direndiği görülmektedir. Birinci seçimde okul görevlisi bulma aşamalarında, duyarlı bir orta üstü ve üst gelir grubunun bu yılın, isteksiz ve katılanların da motivasyonunu düşüren bir tavır gösterdiği katılımcılar tarafından vurgulanmakta ve sanıldığı aksine 31 Mart'ta yapılan birinci yerel seçimlerin İstanbul Gönüllüleri açısından çok daha zorlu ve mücadele gerektiren bir dönem olduğunun altı çizilmektedir.

31 Mart seçiminde gönüllülerin sadece İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçim tutanağına yoğunlaşması, diğer sayım sonuçlarına boğulmaması, yüklenen tutanak gönderim uygulamasının tüm İstanbul Gönüllüsü Okul Temsilcileri tarafından kendi ifadelerine göre 4 -5 kez, herkese aynı anda kullanılarak kontrol edilmesi, CHP ile de çifte kontrol yapılması, daha önceki seçimlerde yaşanan sistem çökmesi hatasından ders alındığını ve hatanın doğru teşhisinin ve

kontrolünün hatayı ortadan kaldırdığını göstermektedir. Daha önceki seçim başarısızlıklarını sona erdiren yöntemleri gelecekte yapılacak seçimlere uyarlamak konusunda, tutanak karmaşasına son vererek, sandıklarda farklı gönüllüleri farklı seçim tutanaklarından sorumlu tutmak gibi yöntemlerle sistem üzerinde kontrol sağlamanın mümkün olduğu kanıtlanmış görünmektedir.

6 Mayıs'tan sonra yüzbinlerin İstanbul Gönüllüleri'ne yönelişinin ana motivasyonunun, haksız bir seçim iptali olduğunun düşünülmesi, ana muhalefet adayının hakkının yendiği ve adaletin yerine gelmesi konusunda harekete geçip katkıda bulunmak istenilmesi olduğu ortak görüş olarak seslendirilmektedir. Katılımcılar tarafından gözlemlendiği şekliyle toplumda iş güvenliği sorununun, kadına şiddetin, doğa katliamlarının, kentlerin kültürel tahribata uğramasının, hayatlara müdahale edilmesinin, liyakatin ortadan kalkmasının zihinlerde seçim iptaline dönük haksızlıkla birleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımın sonunda aktif tavır alma ihtiyacı olarak kendini gösteren haksızlık ve adaletsizlik duygusunun, sadece bir yerel seçim güvenliği meselesinden ibaret olmadığı, daha derin bir kitlesel rahatsızlığı ifade ettiği katılımcılar tarafından açıkça belirtilmektedir. İstanbul kenti daha önce de mahalleyi savunma amaçlı Ayazma, Sulukule hareketleri gibi mega gelişim projelerine muhalefet amaçlı Üçüncü Köprü ve Kanal İstanbul sosyal hareketleri gibi "Kent Hakkı" kavramı üzerinden muhalefet yapıldığı vurgulanan hareketlere sahne olmuştur. Kent Hakkı, Lefebvre'in belirttiği gibi mekânın kullanımı, kaynakların dağılımı ve maddi şartların eşitlenmesi için ve demokratik katılım, yönetimde şeffaflık ve adalet taleplerinin de var olduğu sosyal hareketlere dönüşmüş görünmektedir.

Küskün ve oy vermeyi bırakmış grubun da ilk başarılı seçim sonuçlarını gördükten sonra, haksız ve hukuksuz olduğunu düşündükleri bu seçim iptalini düzeltmek üzere geri geldiği katılımcıların ortak gözlemidir. Tüm bu motivasyonlarla, siyasi bir ittifaktan da destek gören, sahada da kendi deyimleriyle bir gerginlik değil, bir bayram havası olduğunu söyleyen, yani zemin ve atmosferin de yanlarında olduğu İstanbul Gönüllüleri, yaşanan bu yoğun trafiği eğitim teknikleri ve saha stratejileriyle kampanya gönüllülüğüne hızla adapte

olarak yönetebilmeyi başarmış görünmektedirler. Gönüllülerin neredeyse bir gecede (6 Mayıs'ta) yaşanan daha önce öngörülemediği kitlesel katılıma adapte olup, bu kitleyi eğitebilme, yönlendirebilme becerisi dikkat çekicidir. Bu araştırmanın önemli bulgularından biri olarak sahaya çıkmadan eğitimi şart koşarak, yeteneklere göre yönlendirme yaparak, uzman eğitimciler tarafından, gönüllülere çerçevesi doğru çizilmiş bir söylemin aktarılmasının alınan başarılı sonuçta etkili olduğu dikkat çekmektedir.

İstanbul Gönüllüleri olarak kalabalık bir gönüllü grubuyla yer alınan sokak çalışmalarında, herhangi bir parti logosu, amblemi kullanılmaması sayesinde daha önce girilemeyen, siyasi partilere tepki duyulan, sözlerine kulak verilmeyen, nüfuz edilemeyen pek çok noktaya girilebildiği, gönüllülerin yaklaşımlarında birleştirici söylem olması nedeniyle kendilerini dinletebildikleri, katılımcıların tümü tarafından ifade edilmiştir. İsmi verilen mesaj gibi, İstanbul'a odaklanan, İstanbul'un geleceği ve iyi yönetilmesi için çalıştığını belirten İstanbul Gönüllülerinin halk tarafından kabul görmesi ve dışlanmaması partiler üstü görülmesine bağlanmaktadır. Gönüllülüğün bahsedilen avantajlarına rağmen sahada CHP İstanbul örgütüyle girilen iletişim esnasında bazı parti üyelerinin, kendilerinin hâlihazırda yapmakta olduğu faaliyetlerin benzerinin, hatta bazen daha da ön plana çıkarak, gönüllüler tarafından yapılmasının gereksiz olduğu öne sürülerek direnç ile karşılaştığı görülmektedir. Siyasal parti üyelerinin ve gönüllülük esasıyla çalışan sivil toplum örgütlerinin birbirlerinin yaklaşımlarını benimsemek ve güçlerini birleştirmek konusunda önlerinde daha kat edecekleri yol olduğu anlaşılmaktadır.

İstanbul Gönüllülerinin yeni statülerinden sonra herhangi bir seçim, referandum durumunda sandık ve seçim örgütlenmesine gidemeyeceği, tarafsız ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Özel Kalemine bağlı kamu gönüllüleri olarak kalacağı görülmektedir. Görüştüğümüz tüm katılımcılar İstanbul Gönüllülerinin seçim denetimi tecrübesinin sivil platformlar arasında neredeyse rakipsiz olduğunu ve kullanılmadığı takdirde bu tecrübeye yazık olacağını

belirtmektedirler. Mevcut yapıda buna bir çözüm görünmese de seçim durumunda farklı örgütlenmelere gidilebileceği fikri ortaya atılmaktadır.

İstanbul Gönüllülerine olası bir farklı belediye yönetimi için de çalışıp çalışmayacakları sorusuna tüm gönüllüler, önerdikleri projeler desteklendiği ve halka dokunulmaya devam ettiği takdirde çalışılacağı olumlu yanıtını vermişlerdir. Bu yaklaşım, gönüllülerin ideolojik tercihten çok, toplumsal fayda sağlamak üzere tavır alma esnekliğine sahip olduklarına işaret etmektedir.

Yönetim modelinin şu aşamada merkezi olmadığı, gönüllülerin önerilerine ve yorumlarına açık olduğu belirtilse de son kararları Koordinasyon Kurulu'nun vermekte olduğu görülmektedir. Bu çerçevede görüşme gerçekleştirdiğimiz bazı katılımcıların görüşleri de yönetim anlayışının “katılımcı ancak merkezi” olduğu yönündedir. Üyeler de katılımcı merkezi karar alınmasından şu anda hoşnutsuz görünmemektedirler, bazıları yönetimde liyakat ve istekliliğin önde olması gerektiğini ancak işler oturana kadar bu şekilde devamında bir sakınca görmediklerini belirtmektedirler. Sivil toplumlarda katılım düzeyinin “üyeleri sadece bilgilendirmeyle yetinme” veya “kararların tümünü ortak alma” uç noktaları arasında nerede oturacağına, kurumlaşmanın hangi aşamasında olduğuna ve üyelerin taleplerine göre değişmesi beklenmelidir. Kararlara katılım konusunun ileride daha çok rahatsızlık yaratma potansiyeli olabileceği öngörülmektedir

Seçimin kazanılmasından sonra, zamana yayılan bir şekilde kent gönüllülüğü yapılanmasına gidildiği, üyeler arasında beklenen değişimler ve üye sayısının azalmasına, yaşanan olağanüstü pandemi şartlarına rağmen etkinliklerin ve projelerin yeniden planlanan zamanlamalara uygun devam ettirildiği görülmektedir.

İstanbul Gönüllülerininin 2019 yerel seçimlerindeki etkinlikleri, o günlerde henüz dünyayı saracak olan pandemi engeline takılmamıştır. 2020 başında ortaya çıkan korona virüs pandemisi, evlerde, okullarda, pazaryerlerinde, toplantı salonlarında insanlara fiziksel olarak olmasa bile aynı ortamda bulunularak sözlerle, ifadelerle

dokunulan iletişime engel olmaktadır. Sivil toplumun en büyük aracı iletişimidir. Bu aracın kullanımında şimdilik sorun yaşanması, İstanbul Gönüllülerinin kent gönüllülüğünde ne ölçüde başarılı olacağını değerlendirilmesine zorluk teşkil etmektedir. Dünyada ilerici bir model olma iddiasında olan İstanbul Gönüllülerinin hedeflerine yönelik stratejik yapılanmalarının nasıl sonuç vereceğini öngörmek bugünden mümkün görünmemektedir. Ancak bugüne kadar gerçekleştirilen aktiviteleri, dünyada benzeri az görülebilecek kitlesel katılım ve bu kitlenin belli bir hedefe başarıyla kanalize edilme becerisi, İstanbul Gönüllüleri'ni literatüre girecek özgünlükte bir sivil örgütlenme örneği yapmıştır.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D., & Robinson, J. (2019). *Dar Koridor Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği* (1.baskı b.). (Y. Taşkın, Çev.) İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Açık Gazete. (2015, Şubat 26). 2011 Londra Ayaklanmasının Anatomisi. *Açık Gazete*. 12 24, 2010 tarihinde www.acikgazete.com: <https://www.acikgazete.com/2011-londra-ayaklanmasnn-anatomisi/> adresinden alındı
- Ağır, O., Belli, A., & Arslan, Ş. (2017). Kent Konseylerinde Halk Katılımı ve Gönüllülük: Adana Kent Konseyi Örneği. *NJOSOS AL-FARABI International Journal on Social Sciences*, 1(3), 320-332. 24 12, 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/386423> adresinden alındı
- Akay, H., & Kurma, E. (2020). *Sivil Toplum Tartışmaları*. 12 24, 2020 tarihinde www.stk.bilgi.edu.tr: https://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_01-2.pdf adresinden alındı
- Akın, F. Y., & Pektaş, E. Y. (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi DERGisi*, XII, s. 23-49. 1 6, 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/18931> adresinden alındı

- AKUT. (2020, 12 21). *sık sorulan sorular*. www.akut.org.tr: <https://www.akut.org.tr/sss> adresinden alındı
- Aliefendioğlu, Y. (1999). Siyasal Partiler ve Sivil Toplum Örgütleri. 12 12, 2020 tarihinde www.anayasa.gov.tr:
https://ayam.anayasa.gov.tr/media/6314/yilmaz_aliefendioğlu.pdf adresinden alındı
- Anadolu Ajansı. (2018, 05 17). 2050'de dünya nüfusunun üçte ikisi şehirli olacak. Anadolu Ajansı. 12 24, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/2050de-dunya-nufusunun-ucte-ikisi-sehirli-olacak/1148769> adresinden alındı
- Araz, C. (2019). Şehir Hakkı Kavramı Çerçevesinde Wall Street İşgali ve Gezi Parkı Eylemleri. *Yüksek Lisans Tezi(549553)*. tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi.
- Argüden, Y. (2020). *Temsili Demokrasiden Katılımcı Demokrasiye*. 12 22, 2020 tarihinde www.arguden.net: <https://arguden.net/makale/temsili-demokrasiden-katilimci-demokrasiye/> adresinden alındı
- Arıkboğa, E. (2014, Aralık). Yerel Yönetim Dünyasında İlklerin Şehri İstanbul. *Şehir ve Toplum*, 1(1), s. 19-30. 12 24, 2020 tarihinde <https://mimoza.marmara.edu.tr/~earikboga/yayin/Istanbul.pdf> adresinden alındı
- Ataay, F., & Kalfa, C. (2014, Nisan). Tocqueville'in Demokrasi Teorisine Katkıları Üzerine. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), s. 29-55.
<http://dergi.neu.edu.tr/public/journals/7/yazardizini/kalfa-c-ataay-f-2014-nisan.pdf> adresinden alındı
- Ateş, H., & Nohutçu, A. (2006). Kamu Hizmeti Sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), s. 245-276. 12 24, 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead/issue/28430/302841> adresinden alındı
- Avrupa Komisyonu. (2019). *AB Genişleme Politikasına İlişkin 2019 Bilgilendirmesi Ekindeki Türkiye Raporu*. 11 8, 2020 tarihinde www.ab.gov.tr:
https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu_tr.pdf adresinden alındı
- Aydın, A. D. (2019, Mart). Olumlu ve Olumsuz Manası ile Siyasal Katılım Türlerinin İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 21-38. doi:DOI: 10.26466/opus.509050
- Bal, E. (2011). Doktora Tezi. *Türkiye'de 2000 Sonrası Neoliberal Politikalar Çerçevesinde İmar Mevzuatında Değişimler ve Yeni Kentleşme Pratikleri: İstanbul Örneği*.

İzmir, Türkiye: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı.

BBC. (2017, Eylül 22). *İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş İstifa Etti*. BBC News/ Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41367374> adresinden alındı

BBC. (2020, Mayıs 22). *Gezi Parkı eylemleri: Olaylar sırasında neler oldu, protestolarda neler yaşandı?* BBC News/ Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44304326> adresinden alındı

Bianet. (2014, Kasım 25). *Ferguson Ayaklanması ABD'ye yayıldı*. www.bianet.org: <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/160212-ferguson-ayaklanmasi-abd-ye-yayildi> adresinden alındı

Brudney, J. L. (1993, Spring). Volunteer Involvement in the Delivery of Public Services: Advantages and Disadvantages. *Public Productivity & Management Review*, s. 283-297. doi:<https://www.jstor.org/stable/3380871>

Catterberg, G., & Inglehart, R. (2002). Trends in Political Action: The Developmental trend and the Post-Honeymoon Decline. *Journal of Comparative Sociology*, 43(3-5), 300-316. doi:doi.org/10.1177%2F002071520204300305

Cengiz, B. (2019, Ocak 24). *Seçim Bütünlüğü Endeksi*. 2 14, 2021 tarihinde www.dogrulukpayi.com: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/secim-butunlugu-endeksi> adresinden alındı

Council of Europe. (1992, March 18). *The European Declaration of Urban Rights*. 1 16, 2021 tarihinde Council of Europe: <https://rm.coe.int/168071923d> adresinden alındı

Council of Europe. (2008, 5 29). *The Congress of Local and Regional Authorities European Urban Charter II Manifesto for a new urbanity*. 12 16, 2021 tarihinde Council of Europe: <https://rm.coe.int/168071a1b5> adresinden alındı

Cumhuriyet Gazetesi. (2020, 10 21). *CHP'nin üye sayısı belli oldu*. 12 12, 2020 tarihinde www.cumhuriyet.com.tr: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/chpnin-uye-sayisi-belli-oldu-1774994> adresinden alındı

Çiftçi, C. (2010-2012). *Sivil Toplum: Kökenler, Örgütlenme ve Çalışma Yaklaşımları*. Türkiye'nin Az Gelişmiş Bölgeleri'ndeki Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi konulu Avrupa Birliği Projesi. 12 16, 2021 tarihinde <http://yayin.gap.gov.tr/pdf-view/web/index.php?Dosya=7151ef6e92> adresinden alındı

- Dikeç, M. (2020, 06 25). Kentler Neden Öfkeli? Sosyal Hareketler ve Kent Politikaları. (B. Başak, Röportaj Yapan) Medyascope.
https://www.youtube.com/watch?v=5cMty79x_-s adresinden alındı
- Doğan, D. (2007, Mart). Türkiye'de Tek Partili Dönemde Sivil Toplum. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), s. 1-19. 1 16, 2021 tarihinde
<https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-goruntule&id=AV-JhkplYPDMr4dfA16V> adresinden alındı
- Erder, S. (2015). *İstanbul Bir Kervansaray(mı)?* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erder, S., & İncioğlu, N. (2013). *Türkiye'de Yerel Politikanın Yükselişi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği (2.b)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan , E., Uyan Semerci, P., Yurttagüler, L., & Yentürk, N. (2020). *Türkiye'de Gönüllülük, Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, E., Uyan Semerci, P., Yurttagüler, L., & Yentürk, N. (2019). *Gönüllülük Araştırması Sonuçları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi web sitesi:
<https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2019/12/16/Go%CC%88nu%CC%88llu%C%88lu%CC%88kAras%CC%A7t%C4%B1rmaSonuc%CC%A7lar%C4%B1.pdf> adresinden alındı
- Ertürk, D. (2016). Postmodern Dönemde Bir Siyasal Katılım Biçimi Olarak Siyasal Parti Üyeliği ve Aktivizmi. *Mukaddime*, 7(2), 341-359.
doi:<https://doi.org/10.19059/mukaddime.18768>
- Göktolga, O. (2013). Yeni Siyaset ve Ekolojik Hareketler. *Birey ve Toplum*, 3(1), s. 127-136. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40786> adresinden alındı
- Güler, Y. D. (2011). Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 66(1), s. 49-71. doi:DOI: 10.1501/SBFder_0000002194
- GYODER. (2020, Şubat 20). *Türkiye Gayrimenkul Sektörü 2019 4.Çeyrek Raporu*. Kasım 9, 2020 tarihinde Gayrimenkul ve Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği web sitesi gyoder.org.tr:
<https://www.gyoder.org.tr/uploads/GYODER%20Yay%C4%B1nlar%C4%B1/GOSTERGE-CEYREK4-2019-web.pdf> adresinden alındı
- Haerpfer, C. W., & Kızılova, K. (2016). Patterns of conventional and unconventional political participation in global comparison. *European journal of law and political sciences*, 3, s. 22-24. doi:DOI: <https://doi.org/10.29013/EJLPS-16-3-22-24>

- Handy, F., Mook, L., & Quarter, J. (2008). The Interchangeability of Paid Staff and Volunteers in Nonprofit Organizations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 37(1), s. 76-92. doi:DOI: 10.1177/0899764007303528
- Hürriyet Emlak. (2019, 9 11). *Emlak-yaşam*. www.hurriyetemlak.com:
<https://www.hurriyetemlak.com/emlak-yasam/iste-dunyanin-en-kalabalik-20-sehri/> adresinden alındı
- İBB. (2020). *2019 Faaliyet Raporu*. 11 11, 2020 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi web sitesi www.ibb.org.tr: <https://www.ibb.istanbul/Uploads/2020/7/2019-FAALIYET-RAPORU.pdf> adresinden alındı
- İstanbul Bilgi Üniversitesi. (2019). *stk.bilgi.edu.tr*. 11 8, 2020 tarihinde www.bilgi.edu.tr: <https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2019/12/16/Go%CC%88nu%CC%88llu%C%88lu%CC%88kAras%CC%A7t%C4%B1rmaSonuc%CC%A7lar%C4%B1.pdf> adresinden alındı
- İstanbul Gönüllüleri. (2020). www.istanbulgonulluleri.org:
https://www.istanbulgonulluleri.org/biz_kimiz adresinden alındı
- Ivonchyk, M. (2019). *American Review of Public Administration*(49(6)), s. 689-703.
doi:<https://doi.org/10.1177%2F0275074019849125>
- İzmir, F. (2020, Ağustos). Demokrasi ve Siyasi Katılım İlişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 273-281.
- Karaca, G. (2017, September). *Exposind A Void By Filling It: Witnessing As A Mode of Claiming Political Visibility And The Case Of Vote And Beyond Volunteers,(Master Degree), Master os science of Sociology, Middle East Technical University*. Aralık 13, 2020 tarihinde www.metu.edu.tr:
<http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12621321/index.pdf> adresinden alındı
- Karakurt Tosun, E. (2009). Sürdürülebilirlik Olgusu ve Sosyal Yapıya Etkileri. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi,, 5(2)*.
https://www.researchgate.net/profile/Elif_Karakurt_Tosun/publication/338448336_SURDURULEBILIRLIK_OLGUSU_VE_KENTSEL_YAPIYA_ETKILERI/links/5e157edd299bf10bc39aafe0/SUeRDUErUeLEBILIRLIK-OLGUSU-VE-KENTSEL-YAPIYA-ETKILERI.pdf adresinden alındı
- Karakuş, O. (2006). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları (Yüksek Lisans Tezi)*, 6. Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Aralık 22, 2020 tarihinde <http://tez.sdu.edu.tr/Tezler/TS00581.pdf> adresinden alındı

- Karpuzcu, T., & Türkan İpek, I. (2016). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşu ve Seçim Gözlem Grubu Örneği"Oy ve Ötesi". *Mülkiye dergisi*, 40(4), 193-212.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/487379> adresinden alındı
- Keyman, E. (2006, Kasım). Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni. 12 22, 2020 tarihinde <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-08/turkiyede-sivil-toplumun-seruveni.pdf> adresinden alındı
- Konda. (2014). *Toplumun Gezi Parkı Olayları algısı Gezi Parkındakiler Kimlerdi*. 11 9, 2020 tarihinde www.konda.com.tr: https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/02/KONDA_GeziRaporu2014.pdf adresinden alındı
- Kürkçü, B. (2020, 6 1). *Kitap İncelemesi " Daron Acemoglu & James A. Robinson, The Narrow Corridor: States, Societies and The Faith of Liberty New York, Penguin Press, 2019"* (Cilt 17). doi:<https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.738522>
- Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı (Le Droit a la ville)*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık 3.b.
- Meet Clover*. (2020). 12 24, 2020 tarihinde www.teamclover.com.au:
<https://www.teamclover.com.au/volunteer> adresinden alındı
- Milliyet. (2020, 10 4). *Milliyet Gazetesi*. 12 28, 2020 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/sayilar-guncellendi-iste-en-cok-uyesi-olan-12-parti-6321367> adresinden alındı
- Özbay, Ö. (2014). Beyaz yakalı çalışanların İstanbul'da ortaya çıkan yeni kolektif eylem repertuarı. *Birikim*, 26-37.
https://www.academia.edu/35326611/Beyaz_yakal%C4%B1_%C3%A7al%C4%B1n_%C5%9Fanlar%C4%B1n_%C4%B0stanbulda_ortaya_%C3%A7%C4%B1kan_yeni_kolektif_eylem_repertuar%C4%B1 adresinden alındı
- Özkan, N. (2019). *Kahramanın Yolculuğu*. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri.
- Palabıyık, D. (2011). Gönüllülük ve Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım Üzerine Çalışmalar. *Journal of Administrative Sciences*, 9(1), s. 83-114.
http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/COMU/792/Hamit_Palabiyik_Makale.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı
- Poguntke, T., & Van Biezen, I. (2014, January 30). The decline of membership-based politics. *Party Politics*, 20(2), 205-216. doi:DOI: 10.1177/1354068813519969
- Politika Akademisi. (2020, 8 2). *Dünya Değerler Araştırması 7.verisi setindeki Türkiye Bulguları*. 2 14, 2021 tarihinde www.politikaakademisi.org:

<http://politikaakademisi.org/2020/08/02/dunya-degerler-arastirmasi-7-veri-setindeki-turkiye-bulgulari/> adresinden alındı

Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. *GeoJournal*, 58(2), s. 99-108. doi:DOI: 10.1023/B:GEJO.0000010829.62237.8f

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020, 12 13). *yıllara göre faal dernek sayıları*. www.siviltoplum.gov.tr: <https://www.siviltoplum.gov.tr/yillara-gore-faal-dernek-sayilari> adresinden alındı

Sözcü. (2020, 12 27). *Gerçek Halk Kahramanları*. www.sozcu.com.tr: <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/gercek-halk-kahramanlari/> adresinden alındı

Sputniknews. (2017, 09 26). *Erdoğan: İstanbul'u Kaybedersek Türkiye'yi Kaybederiz*. tr.sputniknews.com: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201709261030305118-erdogan-istanbul-turkiye-kayip/> adresinden alındı

STGM. (2020). www.stgm.org.tr: <https://www.stgm.org.tr/stgm-hakkinda> adresinden alındı

Şengül, H. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*. İstanbul: İmge Kitabevi.

Tamer, M. G. (2010, Haziran Cilt 27). Tarihsel Süreçte Sivil Toplum. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters*, s. Sayı 1. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/615583> adresinden alındı

Team London Volunteering. (2020). 1 16, 2021 tarihinde www.london.gov.uk: <https://www.london.gov.uk/what-we-do/volunteering/about-team-london-0> adresinden alındı

Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2003). *Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları*. 10 22, 2020 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi web sitesi: https://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_02-2.pdf adresinden alındı

Tekeli, İ. (2012). *Türkiye için STK'lar ve Katılımcı Demokrasi Yazıları- İlhan Tekeli Toplu Eserler 22*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tosun, G., & Tosun, T. (1995, Aralık). Türkiye'de Kentleşme- Siyasal Yapılanma İlişkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 28(4). https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/57531067/fcddb228f4b511_ek.pdf?153

9071804=&response-content-
disposition=inline%3B+filename%3DTURKIYEDE_KENTLESME_SIYASAL_YAPILAN
MA_IL.pdf&Expires=1610831139&Signature=eDHyoHJpDdkJ3SVSCwIxMAozp47E
1EzmkWPSOWvFz2kMCtcVX adresinden alındı

Tul, U. (2015, Şubat 12). *Avrupa Kentsel Şartı'na göre Kent Hakkı ve Kentli Hakları*
1.Parça. www.siyasalhayvan.com: <https://siyasalhayvan.com/avrupa-kentsel-sartina-gore-kent-hakki-ve-kentli-haklari-1-parca/> adresinden alındı

Türkan İpek, I. (2018). Electoral Integrity and Election Monitoring in Turkey. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), 143-168.

TÜSEV. (2015). *Sivil Toplum İzleme Raporu 2013-2014*. Kasım 8, 2020 tarihinde
tusev.org.tr:
https://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Izleme_Raporu_Yonetici_Ozeti_2013_2014.pdf adresinden alındı

TÜSEV. (2020). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı yerel Yönetimlerde Kaliteli ve Anlamlı Bir Katılım İçin Uygulama Rehberi*. 12 22, 2020 tarihinde https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/sivilsayfalar.org/dlm_uploads/2020/01/Sivil-Toplum-Kurulu%C5%9Flar%C4%B1n%C4%B1n-Karar-Alma-S%C3%BCre%C3%A7lerine-Kat%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1-i%C3%A7in-Ara%C3%A7lar-ve-Y%C3%B6ntemler-09012020.pdf adresinden alındı

Vikipedi. (tarih yok). *George Floyd Protestoları*. www.tr.wikipedia.org:
https://tr.wikipedia.org/wiki/George_Floyd_protestolar%C4%B1 adresinden alındı

Vikipedi. (tarih yok). *Kırık Camlar teorisi*. 1 16, 2021 tarihinde www.tr.wikipedia.org:
https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1r%C4%B1k_camlar_teorisi#:~:text=K%C4%B1r%C4%B1k%20camlar%20teorisi%20veya%20k%C4%B1r%C4%B1k,vandalizm%20davran%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1%2Fbelirtileri%20ve%20normlar%C4%B1 adresinden alındı

Vikipedi. (tarih yok). *Sivil toplum kuruluşu*. 12 18, 2021 tarihinde
https://tr.wikipedia.org/wiki/Sivil_toplum_kurulu%C5%9Fu adresinden alındı

Wuthrich, F., & Ingleby, M. (2020, April). The Pushback Against Populism: Running on "Radical Love" in Turkey. *Journal of Democracy*, 31(2), 24-40.
<https://muse.jhu.edu/article/753207> adresinden alındı

WVS. (2021, 2 11). Worldvaluessurvey:
<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp> adresinden alındı

Yentürk, P. N. (2013, Aralık 14-15). *Sivil Toplum Nedir*. 11 7, 2020 tarihinde [stk.bilgi.edu.tr: https://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_02-3.pdf](https://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_02-3.pdf) adresinden alındı

Zaferoğlu, D. T. (2016, Ocak 1). Kent için Savaşmak: Yurttaşların Başkaldırısı. *Ayrıntı Dergi*. 1 16, 2021 tarihinde <https://ayrintidergi.com.tr/kent-icin-savasmak-yurttaslarin-baskaldirisi/> adresinden alındı